ET ATLASI

Yediğimiz hayvanlar hakkında gerçekler ve rakamlar

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

ET ATLASI 2014 Heinrich Böll Stiftung Derneği
Türkiye Temsilciliği tarafından hazırlanmıştır.

Almanya'da hazırlanan İngilizce versiyon (MEAT ATLAS) için
Yayın yönetmenleri:
Christine Chemnitz, Heinrich Böll Stiftung
Stanka Becheva, Friends of the Earth, Avrupa

Yayın sorumlusu:
Ulrike Dufner, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilcisi

Türkçe versiyonu (et atlası) için Yayın Yönetmenleri:
Yonca Verdioğlu, Ulrike Dufner, Heinrich Böll Stiftung Derneği

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Dietmar Bartz
Sanat Yönetmeni: Ellen Stockmar

Atlas Manufaktur
52° 31' N, 13° 24' O

Türkçe editörü: Filiz Yavuz
Çevirmenler: Cana Ulutaş, Çağrı Ekiz
Redaksiyon: Banu Yayla

Katkı Sunanlar: Michael Álvarez Kalverkamp, Numan Akman,
Oya Ayman, Abdullah Aysu, Wolfgang Bayer, Stanka Becheva,
Reinhild Benning, Stephan Börnecke, Christine Chemnitz,
Saniye Dedeoğlu, Durukan Dudu, Karen Hansen-Kuhn, Patrick Holden,
Ursula Hudson, Annette Jensen, Barış Karapınar, Haluk Levent,
Evelyn Mathias, Heike Moldenhauer, Carlo Petrini, Tobias Reichert,
Marcel Sebastian, Shefali Sharma, Ruth Shave, Bülent Şık,
Güray Tezcan, Ann Waters-Bayer, Kathy Jo Wetter, Sascha Zastiral

CD siparişi için **info@tr.boell.org** adresine mail atabilir
veya **www.tr.boell.org** adresinden atlası indirebilirsiniz.

84 ve 85. sayfalardaki çalışmaların dışında kalanların kullanım hakkı Creative Commons
Attribution-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)'dedir.
Telif sözleşmesi için bakınız: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode
Özet için bakınız: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en

creative commons

ET ATLASI

Yediğimiz hayvanlar hakkında gerçekler ve rakamlar

2014

ET VE DÜNYA HAKKINDA ALMAMIZ GEREKEN DERSLER

1

HİÇ KİMSENİN BESLENME BİÇİMİ SADECE BİREYSEL BİR MESELE DEĞİL. Yediğimiz her öğünün dünyanın çeşitli yerlerindeki insanların hayatı, çevre, biyoçeşitlilik ve iklim üzerinde somut etkileri var. Ama bir dilim eti mideye indirirken bunların hiçbirini dikkate almıyoruz.

2

Su, ormanlar, arazi kullanımı, iklim ve biyoçeşitlilik: Sadece farklı yöntemlerle üretilmiş etleri yiyerek ve de toplamda daha az tüketerek **ÇEVREYİ KOLAYCA KORUYABİLİRİZ.**

3

DÜNYANIN HER YERİNDE ORTA SINIFLAR ÇOK FAZLA ET TÜKETİYOR. Sadece Amerika ve Avrupa'da değil; Çin, Hindistan ve diğer gelişmekte olan ülkelerde de et tüketim oranları giderek artıyor.

4

YÜKSEK ET TÜKETİMİ ENDÜSTRİLEŞMİŞ TARIMA YOL AÇIYOR. Ve bundan sadece piyasa hâkimiyetini giderek artıran birkaç şirket çıkar sağlıyor.

5

Tüketim oranları, temelde **ŞEHİR SAKİNLERİ DAHA FAZLA ET YEDİKLERİ** için yükseliyor. Nüfus artışının etkisi ise çok daha az.

Diğer tarımsal sektörlerle karşılaştırıldığında kümes hayvancılığının uluslararası ağlar açısından daha güçlü ve bu alandaki büyük üreticilerin sektörel hâkimiyetinin daha yüksek olduğu ve büyüme oranlarının çok hızlı arttığı görülüyor. **KÜÇÜK ÜRETİCİLER, KÜMES HAYVANLARI VE ÇEVRE BUNDAN ZARAR GÖRÜYOR.**

6

7

ENDÜSTRÜYEL ETLER SAĞLIKLI DEĞİL. Bunun sebepleri antibiyotik ve hormon kullanımı ile hayvan yemi üretiminde tarımsal kimyasalların aşırı kullanımı.

Sadece gelişmekte olan ülkelerde değil her yerde, ister kentte ister kırda olsun küçük çaplı hayvancılık faaliyetleri **YOKSULLUKLA MÜCADELE, CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SAĞLIKLI BESLENMEYE** önemli ölçüde **KATKI SAĞLIYOR.**

8

9

ET YEMEK İKLİME VE ÇEVREYE ZARARLI OLMAK ZORUNDA DEĞİL. Aksine, doğru yapılan hayvancılık tarımsal arazileri ıslah ediyor ve çevresel fayda sağlıyor.

10

Alternatifler de var. Halihazırda var olan bir çok girişim ve **SERTİFİKA PROGRAMI FARKLI BİR ET ÜRETİM MODELİNİN NASIL OLABİLECEĞİNİ GÖSTERİYOR:** Hem çevreye saygılı, hem halk sağlığını dikkate alan hem de hayvanlar için uygun koşullar sağlayan bir hayvancılık.

11

DEĞİŞİM MÜMKÜN. Bazıları et tüketim alışkanlıklarının değiştirilemez olduğunu söylüyor. Fakat bugün çok sayıda insan daha az et tüketilen ya da hiç et yenmeyen akımları takip ediyor. Onlara göre bu, bir fedakârlık değil; **SAĞLIKLI YAŞAMANIN VE MODERN YAŞAM TARZININ** bir parçası.

İÇİNDEKİLER

2 **KÜNYE**

4 **ET VE DÜNYA HAKKINDA ALMAMIZ GEREKEN DERSLER**

10 **GİRİŞ**

13 **BÖLÜM 1**
DÜNYA EKONOMİSİ

14 **KÜRESEL PAZARIN YÜKSELİŞİ**
Gelişmiş dünyada çiftçi sayısı sürekli azalırken beslenen hayvan sayısı sürekli artıyor. Yerel pazarlar yerine uzaktaki süpermarketlere üretim yapılıyor. Bu değişimin bir benzeri, şimdi gelişmekte olan ülkelerdeki hayvancılıkta görülüyor.

16 **YOĞUNLAŞMA: ÖLÇEK EKONOMİSİ UĞRUNA DAHA AZ ÇEŞİTLİLİK**
İktisadi zorunluluklar, küresel et endüstrisinin konsolidasyonunun arkasındaki en büyük etken. Bu, daha verimli bir üretim anlamına gelebilir ama aynı zamanda piyasayı birkaç büyük oyuncunun kontrolüne vermek demek ki; bu da küçük üreticinin aleyhine bir durum. Ayrıca tüketiciler açısından riskli de olabilir.

18 **HAYVANLARDAN ÜRÜN ELDE ETMEK: KESİMHANE ENDÜSTRİSİ**
Sığırdan biftek elde etmek için sığırın öldürüldüğü kesimhaneler oldukça sanayileşti ve yarı nitelikli işçilerin kötü koşullarda çalıştığı yerler haline geldi. Bu sanayi, şehrin dışına; gözden uzak yerlere taşındı. Hayvan hakları örgütleri şimdi bu kesimhanelerin ne kadar etik olduğunu sorguluyor.

20 **SERBEST TİCARET SAĞLIKLI GIDAYA KARŞI**
ABD ve AB arasında tartışılan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması ticareti ve istihdamı artırmayı amaçlıyor. Ama bu, aynı zamanda Atlantik'in her iki yakasındaki tüketiciyi koruma kanunlarını zayıflatabilir.

22 **BİFTEĞİN SAKLI MALİYETİ**
Bir paket et üzerindeki fiyat etiketi, o eti üretirken ortaya çıkan gerçek maliyeti yansıtmıyor. İşin çevreye ve vergi mükelleflerine maliyeti çok daha fazla. Eğer bu maliyetler fiyata eklenirse hayvancılık net olarak zarar eder.

24 **ÇALIYI PROTEİNE ÇEVİRMEK**
Dünyadaki canlı hayvanların ve bu hayvanların ürünlerinin çoğu, küçük üreticiler tarafından yetiştiriliyor. Küçük üreticilerin büyük bir kısmı da hayvanlarını tarıma uygun olmayan arazilerde yetiştiriyor. Bu yerel kaynakların kullanımını optimize ediyor, ancak küçük üreticilerin varlığını tehlikeye atıyor.

26 **KIRMIZI ET ÜRETİMİ YERİNDE SAYIYOR KANATLILAR UÇUYOR**
Türkiye'nin yıllık toplam et üretimi artıyor. 1995-2013 yılları arasında kanatlı eti üretimindeki artış hızı %8.4 olurken, kırmızı et üretimi %0.07 ile neredeyse hiç artmadı. Kişi başına düşen kırmızı et üretimi azaldı.

28 **KIRMIZI ETİN YARISI MEZBAHA DIŞI KESİMLERDEN ELDE EDİLİYOR**
Türkiye kırmızı et üretiminde kaçak kesimlerin toplam kesimlerdeki payına ilişkin net bir rakam vermek mümkün değil. Ancak tahminler geçmişte mezbaha dışı kesimlerle elde edilen kırmızı et miktarının, toplam üretimin yarısı olduğu yönünde.

30 **BUĞDAY İLE KOYUN GERİSİ OYUN**
Hayvanların içeriye kapatılıp önlerine yem konularak beslenmesi hayvan yetiştiriciliği değildir. Türkiye ekolojisine ve beslenme kültürüne uygun olan koyun ve keçi yetiştiriciliğine dönülmesi gerekir.

31 BÖLÜM 2
EKOLOJİ

32 ÇİFTLİKLERDEKİ BALIKLAR NEDEN ÖLÜR: SUDA VE KARADA BİYOÇEŞİTLİLİK KAYBI
Aşırı gübreleme tüm dünyada bitkilere, hayvanlara ve ekosistemlere zarar veriyor. Yeraltı sularındaki nitrat kansere, kıyı sularındaki ise oksijensiz kalmış "ölü alanlara" sebep olabiliyor.

34 TÜR FAKİRİ GEZEGEN
Hayvancılığın genetik tabanı her geçen gün daralıyor. Tüm dünya belli bir amaç için üretilmiş az sayıdaki ırka güveniyor. 130 ülkede yetiştirilen siyah-beyaz Holstein-Fresian süt ineği gibi ırklar buna örnek. Tavuk, keçi, domuz ve koyun üretimi de yüksek verimli birkaç ırk üzerinden ilerliyor.

36 HAYVANLARDA ANTİBİYOTİK KULLANMAK HASTALIKLARA DAVETİYE ÇIKARIR
Endüstriyel üreticiler dev üretim tesislerinde hastalıkların bir yangın gibi hızla yayılmasını önlemek ve hızlı büyümeyi desteklemek için yüksek miktarda ilaç kullanıyor. Ama bunun bir tehlikesi var. Bakteriler insanların tedavisi için vazgeçilmez bazı ilaçlara karşı direnç geliştiriyor.

38 TAHIL DEPOSU BOŞALIRKEN
Dünya hayvancılık sanayinin büyümesi akarsuların ve göllerin aşırı kullanımını daha da artıracak. Bu, hayvanların duyduğu ihtiyaçtan değil, yedikleri yemin üretiminde çok miktarda suya ihtiyaç duyulmasından kaynaklanıyor. Ayrıca çiftliklerin atıkları nitrat ve antibiyotik kalıntıları ile yeraltı su havzalarını da kirletiliyor.

40 HAYVANLARIN YEMLİĞİNDEKİ TAHIL
Geviş getiren hayvanlar ve insanlar gıda için birbiriyle rekabet etmemeli. Fakat daha fazla et üretmek için hayvanları besleyecek tahıla ihtiyaç var. Bunu kendimiz yetiştiremiyorsak da bir yerlerden ithal etmemiz gerekecek.

42 LATİN AMERİKA SOYA İMPARATORLUĞU'NUN YÜKSELİŞİ
Dünyada soya fiyatlarındaki artış, Arjantin'de yeni bir çiftçi türünü ortaya çıkardı. Bu, devletin vergi gelirlerinde de korkunç bir artış sağladı. Çiftçiliğin maruz kaldığı yapısal değişimler ise ciddi sosyal ve ekolojik sorunlara yol açtı.

44 BÜYÜKBAŞIN İKLİMSEL MALİYETİ
Hayvancılık doğrudan ya da dolaylı olarak dünyadaki sera gazının üçte birinden sorumlu. Fakat çiftçiler ve bilim insanları, doğru bir yönetim biçimiyle hayvancılığın iklime yük olmak zorunda olmadığını söylüyor.

46 YAĞMUR ORMANLARINDAKİ ÇİFTLİKLER
Brezilya'nın Amazon bölgesinde dünyanın en büyük ikinci sığır sürüsü, dünyanın en büyük yağmur ormanlarıyla karşı karşıya. Bu, orman için kötü haber. Önce keresteciler vardı, şimdi ise çiftlikler.

48 HAMBURGERİN İÇİNDEKİ GLİFOSAT
Et, süt ve yumurta yediğimizde, eğer varsa bunların üzerindeki pestisit, herbisit ve ilaç kalıntılarını da tüketmiş oluyoruz. Bu konuda yeteri kadar araştırma olmadığı için GDO'lu soya üretiminde kullanılan glifosatın, insan vücuduna etkileri belirsiz. Yasal boşluklar sebebiyle bilmeden bu maddeyi tüketiyor olabiliriz.

50 GDO TARIMI YASAK GDO'LU YEM SERBEST
Ülkemizde GDO tarımı yasak. Biyogüvenlik Kurulu'nun onay verdiği ve sadece yem sanayinde kullanılacak ürünlerin ithaline izin var. GDO'lu ürünlerin gıda maddelerinin üretiminde de kullanılması yasak.

51 ULAŞIMI HESABA KATMA MALİYETİ DÜŞÜR
Tarım ve hayvancılık sektörünün sera gazı envanteri belirlenirken enerji, ulaşım, ticaret gibi ikincil maliyet kalemlerinin iklim maliyetine dahil edilmemesi maliyetinin olduğundan düşük görünmesine neden oluyor.

Eti nasıl üretiğimiz ve tükettiğimiz hakkında 35 konu ve 90 grafik

51 BÖLÜM 3
PAZARLAR

52 KÜMES HAYVANLARININ BOLLUĞU: TAVUKLAR LİDERLİĞİ ELE GEÇİRİYOR
Gelişmiş ülkelerde tavuk üretimi sığır üretimini geçti. Tavukçuluk da oldukça sanayileşti. Asya'da da tavuğa talep sürekli artıyor. Domuz ve sığır tüketmeyen toplumlar tavuklarıyla mutlu.

54 TAVUKLARA KADINLAR BAKIYOR KARARLARI ERKEKLER ALIYOR
Afrika ve Asya'da pek çok kadın büyük kararları kocasına bırakmaya zorlanıyor. Ama birkaç tavuk, civciv ve yumurta onlara özgüven kazandırabiliyor. Kadınların et arzına katkıları ise genellikle azımsanıyor.

56 İTHAL TAVUK KANADI BATI AFRİKA PAZARLARINI OLUMSUZ ETKİLİYOR
1996'daki deli dana salgınından sonra Avrupalı tavukçuluk firmalarının, mezbaha yan ürünlerini hayvan yemlerine karıştırmaları yasaklandı. Onlar da bu ürünler başka ülkelere ucuz fiyatlardan satmaya başladı. Gana ve Benin'deki tavuk üreticileri bu sebepten batıyor.

58 BUZDOLABINDAKİ PARLAK PEMBE
Mahalle kasaplarına elveda, süpermarket zincirlerine merhaba. Büyük perakende zincirlerine geçiş artık gelişmekte olan ülkeleri de etkiliyor. Yükselen orta sınıfların talepleri gidişatı belirliyor.

60 RİO'DAN ŞANGAY'A; YARIM MİLYON YENİ ORTA SINIF TÜKETİCİ
Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (BRICS) farklı yerlerden başlamış gelişmekte olan beş büyük ülke. Bunlar, sanayileşmiş Batı ülkelerinin gıda tüketim kalıplarına oturmak zorunda değiller.

62 HAYVANCILIKTA KADIN YOK SAYILAN EMEK
Aile işletmelerine dayanan kırsal üretimde kadın emeğinin yeri çok büyük ve hayvancılıkta da kadın emeği yadsınamaz. Fakat hemen hemen her alanda olduğu gibi kırsal alanda da kadın emeğinin yaptığı katkılar bir türlü gürünmüyor.

63 BÖLÜM 4
ALTERNATİFLER

64 GELİŞMİŞ ÜLKELER KAYGILI
Gelişmiş ülkelerde tavan yapan et talebi şimdi düşüyor. Zira tüketicilerin gıda güvenliği konusundaki endişeleri skandallarla daha da arttı. Üreticiler, pazarlama taktikleriyle imaj tazelemeye çalışırken tüketiciler kararsız. Söz konusu ürünler de eskisinden daha kaliteli değil.

66 KENT HAYVANCILIĞI
Çoğu insan için kent ve hayvancılık birbiriyle çelişen kavramlar. Hayvancılık kırsal bir faaliyet değil miydi? Şehirler koku, gürültü ve kirlilik yüzünden hayvancılığı yasaklamamış mıydı? Yine de kent hayvancılığı pek çok dar gelirli kent sakini için önemli. Çünkü onlar kırsaldaki kuzenlerinden daha ucuza besleyici gıda sağlıyor.

68 KALİTELİ GIDA ARAYIŞI
Zengin dünyanın duyarlı tüketicileri bir ikilemle karşı karşıya. Kaliteli etin çevreye duyarlı ve etik bir şekilde üretilmiş olmasını istiyorlar. Bu nasıl sağlanabilir? İşte bazı alternatifler.

70 VEJETARYENLİK: BİR SÜRÜ KÖK, BİR SÜRÜ FİLİZ
Sanayileşmiş dünyanın sadece küçük bir kısmı kendini vegan ya da vejetaryen olarak tanımlıyor. Bu yaşam şekilleri dinin daha baskın olduğu dünyanın başka yerlerinde daha önemli bir rol oynuyor. Pek çok dini inancın öğretilerine göre inananların o ya da bu şekilde etten uzak durmaları bekleniyor.

72 NE YAPMALI, NASIL YAPMALI: BİREYLER VE GRUPLAR
Canlı hayvan üretimi ve et tüketimindeki sorunlar hesaba katıldığında, acaba ortalama insanın yapabileceği bir şey var mı? Bireyler tüketim kalıplarıyla ilgili seçimlerini değiştirebilir, gruplar ise insanları değişime zorlayabilir.

74 AVRUPA İÇİN DAHA YEŞİL POLİTİKALAR
AB Ortak Tarım Politikası (CAP) on yıllardır çiftliklerdeki üretimi destekledi ve değiştirdi; tarım politikası büyük ölçekli üretimden çevreyi daha fazla hesaba katan politikalara doğru evrildi. Ama sorunlar baki. Daha yeşil bir tarım politikası, toplumsal ve iktisadi açıdan daha iyi bir hayvancılığı teşvik edebilir.

76 BİR MELANET: BÜYÜKŞEHİR YASASI
On altı bin köy, mahalle statüsüne getirilerek şehre bağlandı. Türkiye bu yasayla medeniyete erişti, çağdaş uygarlıklar seviyesinin basamaklarını bir gecede tırmandı! Sevinin "aydınlar", eğlenin neoliberaller! Memleket artık şehirli oldu, memlekette artık köylü kalmadı.

77 EKOLOJİK ÜRÜN PAZARI
Türkiye'de ekolojik ürün tüketimi giderek artıyor. Bu artışta gıdaların üretim yöntemlerine duyulan güvensizlik, artan hastalıklar, çevre duyarlılığı ve eski lezzetlere duyulan özlem önemli rol oynuyor.

78 AB'YE UYUM SÜRECİ
AB ile uyum süreci konusunda hayvancılık ya da tarımda kayda değer bir yapısal dönüşüm yaşanmadı. Yaşanması da mümkün değildi zaten, herhangi bir konuda yapısal dönüşüm yaşanabilmesi için her şeyden önce bir kayıt sistemi ve envanter olması gerekir.

79 ÖFKENİN ETE KARŞI DÖNÜŞÜMÜ
Zamanla pek çok şeye karşı öfkeye dönüşebilen vejetaryenlik ve veganlık, bazı insanlar için tahakküm edene, ayrımcılık yapana, otoriteye yönelik genel bir mücadelenin -zorunlu- bir parçası olarak vuku bulabiliyor.

Küresel ölçekte et problemi, bu problemin Türkiye'de nasıl algılandığı ve çözüm önerileri

80 YAZARLAR VE VERİLER İÇİN KAYNAKLAR

84 KAYNAKLAR

86 HAKKIMIZDA

GİRİŞ

Gıda son derece kişisel bir şey. Sadece bir ihtiyaç değil. Çoğunlukla bazı duyguları bünyesinde barındırıyor: Yakınlık, rahatlama hissi, alışkanlık ve hatta stres. Çok farklı koşullar altında yemek yiyoruz ve tercihlerimiz oldukça kişisel.

Fakat aynı zamanda, tabağımızda, masamızda ve ellerimizde olan gıdalara giderek daha da çok yabancılaşıyoruz. Yediğiniz biftek, sosis ya da hamburger köftesinin nereden geldiğini merak ettiğiniz oluyor mu hiç? Oysa kişisel tatmin, etik kararların bir yansımasıdır ve bazı kişisel endişeler, doğası gereği son derece politik olabilir. Yani her birimiz, ne yemek istediğimize karar vermek zorundayız. Neyse ki; sorumlu tüketimi talep eden insanların sayısı giderek artıyor. Ve tabi ki bunlar, kararlarına temel oluşturacak bilgiye de ihtiyaç duyuyorlar.

Sıradan tüketiciler, tükettikleri etin küresel etkilerini nasıl kavrayabilir? Acaba kaçımız ete olan talebin, Amazon Ormanları'nın yok olmasıyla doğrudan bağlantılı olduğunun farkındayız? Kimler, endüstriyel hayvancılığın yoksulluk, açlık, zorla yerinden edilme ve göç gibi sorunlara sebep olduğundan; hayvan refahına, iklim değişikliğine ve biyoçeşitliliğe zarar verdiğinden haberdar?

Bu saydığımız endişelerin hiçbiri süpermarketlerde satılan et ve sosis paketlerinin üzerinde yazmıyor. Aksine, piyasalara hakim olan tarım endüstrisi, aşırı et tüketiminin kötücül etkilerini önemsizmiş gibi göstermeye çalışıyor. Gelişmiş ülkelerdeki reklamlar ve ürünleri saran paketler, mutlu çiftliklerde yetişen mutlu hayvanlar imajını yerleştirmeye çabalıyor. Gerçekte ise hayvanların çektiği acılar, hayvancılık endüstrisinin yarattığı ekolojik hasar ve sosyal etkiler halının altına süpürülüyor.

ALTERNATİFLER VAR

> Pek çok ülkede tüketiciler, tarım endüstrisi tarafından aldatılmaktan bıkmış durumda. Tüketiciler, fabrika gibi çalışan çiftliklerin ABD'de ve AB'de olduğu gibi kamu kaynaklarıyla sübvanse edilmesinin yerine ekolojik, sosyal ve etik açıdan hayvancılık pratiklerini destekleyen akılcı politikalar talep ediyor

Dünyada her yedi kişiden birinin yeterli gıdaya erişimi yok. Uluslararası kurumlar ve anlaşmalarca kabul edilen kalite ve miktar göz önüne alındığında; yeterli gıdaya erişim hakkını sağlamaktan oldukça uzak olduğumuz açık. Tam aksine, dünyada yaklaşık bir milyar insan aç. Bunun en büyük nedenlerinden biri de orta sınıfların ete iştahlarının büyük ölçekli yoğun hayvancılık ve tarım pratiklerine yol açması.

Pek çok ülkede tüketiciler, tarım endüstrisi tarafından aldatılmaktan bıkmış durumda. Tüketiciler, fabrika gibi çalışan çiftliklerin ABD'de ve AB'de olduğu gibi kamu kaynaklarıyla sübvanse edilmesinin yerine ekolojik, sosyal ve etik açıdan hayvancılık pratiklerini destekleyen akılcı politikalar talep ediyor. Tam da bunun sonucu olarak, Heinrich Böll Vakfı'nın Et Atlası'nı çıkarmaktaki temel amacı, et üretiminin etkileri hakkında bilgi sunmak ve buna alternatifler önermek olarak sıralanabilir.

Gelişmiş ülkelerin hükümetleri, rotalarını radikal biçimde değiştirmek ve tarım lobisinin gücüyle cebelleşmek zorunda kaldılar. Gelişmekte olan ülkeler ise başkalarının yaptığı bu hataları tekrarlamaktan kaçınabilirler. Eğer yoğun hayvancılık pratikleriyle üretilen etin her alandaki etkilerini tam olarak bilirlerse sosyal, etik ve çevresel açıdan akla yatkın ve gelecek odaklı üretim biçimleri planlayabilirler. ABD ve AB ise başarısızlığa uğramış modellerini ihraç etmeye çalışmak yerine değişimin hem gerekli hem de mümkün olduğunu göstermeyi hedeflemeli.

Alternatifler de var. Hayvanları binaların içine hapsetmek yerine otlaklara salarak da et üretimi yapılabilir. Ayrıca etler, binlerce kilometre uzaktan ihraç edilmek yerine üretim yerelde gerçekleştirilebilir. Hayvan dışkısı illa doğaya ve yerel halkın sağlığına zarar vermek zorunda değil, çiftçinin kendi arazisinde toprağı zenginleştirmek için kullanılabilir.

Atlasımız sizi dünya çapında bir tura çıkarıyor. Bizlere et yemenin yarattığı küresel bağlantıların içyüzüne dair bilgiler veriyor. Zira sadece doğru bilgilendirilmiş ve eleştirel tüketiciler doğru kararlar alabilir ve gerekli siyasi değişimleri talep edebilir.

Barbara Unmüssig
Heinrich Böll Vakfı Başkanı

TARTIŞMAYA BAŞLARKEN

Geçen yüzyılın geri bırakılmışlık tartışmalarının şekillendirdiği kalkınma anlayışını baz alarak beslenme açısından toplumlar kıyaslandığında, sıklıkla dile getirilen "beslenmedeki protein miktarı" argümanı Türkiye'de hâlâ önemini koruyor.

İnsanı merkeze alan tüketim toplumu, başta hayvanlar olmak üzere toprak, bitkiler, sucul hayat ve soluduğumuz havaya varana dek gezegenimizde bulunan canlı veya cansız tüm ortak varlıkları istediği şekilde ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceğini sanıyor. Böylesi bir bencillikle doğayı tahrip ediyor; doğal varlıkları sömürüyor, tutsak ediyor, yok ediyor.

İnsanlar da tıpkı doğadaki diğer canlılar gibi yaşamak için yer aldıkları ekosistemde üretim-tüketim faaliyetleri yapmak zorundalar. Ancak bu faaliyetler ve bu faaliyetleri yürütme şekli, sonuçlarının nelere yol açtığı umursanmadan son derece adaletsiz bir seyirde ilerledikçe ilerliyor. Gıda üretimi geçtiğimiz yüzyıldan günümüze uzanan çok kısa bir zaman diliminde hem doğal hayata ve hem de insan sağlığına büyük zararlar veren bir dönüşüm içinde.

Yeryüzünün yaşamsal öneme sahip ekosistemlerini koruma gerekliliği yok sayılarak sürekli artan "kaynak" talebi ile biyoçeşitlilik azaltılıyor. Bitkisel, hayvansal ve mikrobiyal alemiyle son derece karmaşık ve ne olduğu hakkında çok az fikrimizin olduğu bu gezegendeki hayat, basit ve gündelik şirket çıkarlarına feda ediliyor. Örneğin, sanayileşmiş ülkelerin talebini karşılamak üzere monokültür bitkilerinin yetiştirildiği plantasyonlara yer açmak için uçsuz bucaksız ormanlar ve kıymetli habitatlar dümdüz ediliyor. Karmaşık bir ilişkiler bütününe dayalı tarımsal üretim giderek basitleştiriliyor. Kimyasal madde kullanımına, tek ürünün ekimi ve dikimine dayalı böyle bir tarımsal faaliyet ile vahşi hayatın kökü görülmemiş bir hızla kazınıyor.

Türkiye'de de durum bu atlasta ayrıntılarını bulacağınız tarım ve hayvancılık alanlarındaki endüstriyelleşmenin küresel anlamda neden olduğu yıkım ve talandan farklı değil. Çiftçiliğin ortadan kaldırılması ve tarımın şirketleşmesi süreci Türkiye'de de hızla işletiliyor. Şirketlerin lehine pek çok düzenleme apılıyor. Bu düzenlemelerde esas olarak şirketler için bir anayasa görevi gören Dünya Ticaret Örgütü'nün normları uygulanıyor. Aynı zamanda Türkiye bir Avrupa Birliği ülkesi olma yolunda müzakereler yürütüyor. Kırsal alana dair yeni bir politikalar hayata geçiriliyor. Bu politikaları oluştururken gerek Türkiye'nin gerekse AB'nin Türkiye için çoğu zaman daha adil, güvenli ve kaliteli bir kırsal yaşamı es geçtiğini ya da bu tasavvurun kağıt üzerinde kaldığını söylemek yanlış olmaz. Örneğin; AB kendi içinde endüstriyel hayvancılığı yoğun olarak teşvik etmeyen ve kırsalda orta ve küçük işletmeleri destekleyen politikalara yüzünü dönmüş durumda.

Oysa aynı AB Türkiye'ye canlı hayvan ihraç ediyor. Bu hayvan ithalatının Türkiye'de ancak orta ve büyük ölçekteki işletmeler tarafından yapılabiliyor olması esas olarak doğa ile barışık geleneksel yöntemlerin bilgisine sahip ve hayatta kalmak için büyük çabalar harcayan küçük üreticileri son derece zorluyor. Bu tip uygulamalarla gıda konusunda tüm yetkilerin şirketlerin eline teslim edilmesi desteklenmiş oluyor.

Peki ne yapılabilir? İnsanlara dayatılan bu şirket güdümlü gıda düzenine karşı gıdaların üretim ve tüketim biçiminde yeni alternatifler yaratılabilir. Tüketici değil, türetici olunabilir; adil ve doğa dostu satın almalarımızla şirket güdümlü gıda sistemini desteklemeyerek dayanışmacı, paylaşımcı, katılımcı bir dönüşüm hedeflenebilir. Tüm insanların sağlıklı ve güvenli gıdaya erişebilmesi için biyoçeşitliliği ve doğal varlıkları koruyan, hayvan refahını garanti altına alan gıda üretim sistemlerine dair dünyada ve Türkiye'de hâlihazırda uygulanan veya geliştirilmeye çalışılan modeller var. Gezegeni yok etmeden artan nüfusu besleyebilmek için gıda, tarım ve hayvancılık alanlarında kökten değişiklikler yapılabilir ve bu değişikliklerin özünü gıda egemenliği oluşturabilir.

İngilizce "Et Atlası 2014"ün küçük eklemelerle zenginleştirilmiş Türkçe versiyonu olan bu çalışmayı hazırlarken; atlası oluşturan "Dünya Ekonomisi", "Çevre", "Pazar" ve "Alternatifler" şeklindeki 4 bölümün sonuna Türkiye'de et üretim ve tüketimine dair eklemeler yaptık. Ancak Türkiye'ye dair bilgileri toparlamaya çalışırken oldukça zorlandık. Türkiye'de bir türlü rayına oturtulamayan veri envanteri tutma işinin söz konu kadınlar olunca çok daha büyük bir sorun

olduğunu gördük. Pek çok alanda olduğu gibi hayvancılıkta da kadın emeği yeterli araştırma ve verinin bulunmadığı bir alan olarak çıktı karşımıza. İşgücü anketlerinden veri derlemeye çalışırken tarım alanında kadın kategorisi detaylandırılmadığı için hayvancılık alanında kadın emeği ne kadar, kadınlar ne yapıyor, neler yaşıyor ve hangi sorunlarla karşılaşıyor gibi sorulara yanıt bulmak mümkün olmadı. Elbette konuyla ilgili elimize bir takım araştırmalar geçti, lakin onlar da cinsiyet körüydü; hiç birinde toplumsal cinsiyet perspektifi bulunmuyordu. Yani Türkiye'de de kadın emeği; en yoğun olarak kullanıldığı alanlardan biri olan hayvancılık için yine görünmezdi.

Et Atlası'nda sıklıkla üzerinde durulan endüstriyel ve yoğun et tüketiminin neden olduğu sosyal ve çevresel tahribatlar konusunda ise Türkiye'deki tartışmalar farklı noktalara odaklanıyor. Geçen yüzyılın geri kalmışlık ve/veya bırakılmışlık tartışmalarının şekillendirdiği kalkınma anlayışını baz alarak beslenme açısından toplumları kıyaslamak söz konusu olduğunda sıklıkla dile getirilen "beslenmedeki protein miktarı" argümanı Türkiye'de hâlâ önemini koruyor. Oysa günümüzde klasik kalkınma anlayışının hataları ve yarattığı yıkımlar bu kadar göz önündeyken ve kalkınma kavramı bu kadar tartışılırken; bir kalkınma göstergesi olarak halen hayvansal protein tüketimini esas almanın bizi doğru bir yöne götürmeyeceği açık.

Bu çalışma her gün tabağımızda yer alan et ve süt ürünlerinin üretildikleri ve tüketildikleri koşullara göre nasıl tahribatlara yol açabileceğini gösteriyor. Yiyeceğimize karar vermenin nasıl politik bir faaliyet olduğunu bize anlatıyor. Daha iyi, adil, güvenli ve sürdürülebilir gıdalara, tarıma ve hayvancılığa nasıl ulaşılabileceğine dair tartışmaların artmasını istiyor. Bu konuda politikalar oluşturulurken gıdaya erişim hakkı, açlık ve yoksulluğun giderilmesi, temel insani ihtiyaçların karşılanması, diğer canlıların da hayat hakkına sahip çıkılması ve iklim adaletine katkıda bulunulması gibi temel ölçütlerin dikkate alınmasını sağlamayı ve insanların harekete geçmeleri için ilham vermeyi umuyor.

Yonca Verdioğlu
Program Koordinatörü

BÖLÜM 1

DÜNYA EKONOMİSİ

SAYFA 13–31

KÜRESEL PAZARIN YÜKSELİŞİ

Gelişmiş dünyada çiftçi sayısı sürekli azalırken beslenen hayvan sayısı sürekli artıyor. Yerel pazarlar yerine uzaktaki süpermarketlere üretim yapılıyor. Bu değişimin bir benzeri, şimdi gelişmekte olan ülkelerdeki hayvancılıkta görülüyor.

Domuz ve tavuk piyasası büyürken koyun ve sığır piyasası yerinde sayıyor

Dünya genelinde ete olan talep sürekli artış gösteriyor. Fakat bu artış, farklı ülkelerde farklı oranlarda. 20. yüzyılın en büyük et üreticileri olan Avrupa ve ABD'de tüketim çok yavaş artıyor, hatta neredeyse yerinde sayıyor. Öte yandan, Asya ve diğer bölgelerdeki gelişen ekonomilerde, et sektörünün 2022'ye kadar %80 oranında büyümesi bekleniyor. En büyük talep, devasa yeni orta sınıflarıyla Hindistan ve Çin'den gelecek.

Üretim kalıpları şu şekilde: Güney ve Doğu Asya, pek çok sanayileşmiş ülkenin on yıllar önce geçtiği değişimden şimdi geçiyor. 1960'larda Avrupa ve ABD'de hayvanların çoğu küçük ve orta ölçekli sürüler halinde otlaklarda besleniyordu. Bunlar ya çiftlikte ya da yakınlardaki bir mezbahada kesilip işleniyordu. Et ve sosis de aynı yerde ya da en azından aynı bölgede üretiliyordu. Günümüzde bu tarz üretim neredeyse tamamıyla ortadan kalkmış durumda. ABD'de domuz üreticilerinin sayısı 1992-2009 arasında %70 oranında azaldı, ancak toplam domuz sayısı aynı kaldı. Aynı dönemde çiftlik başına satılan ortalama domuz miktarı, yılda 945 baştan 8400 başa çıktı. Ayrıca 1970'lerde 67 kilogram olan kesimlik hayvan ağırlığı günümüzde 100 kilograma kadar yükseldi.

Çin'de üretilen domuzun yarısı hâlâ küçük üreticilerin elinde ama bu durum hızla değişiyor. Gelişmiş ülkelerdeki hayvan üretimine hâkim olan teknolojilerin ve sermaye yatırımlarının aynısı, gelişmekte olan ülkelere de nüfuz ediyor ve bu ülkeler de küresel tedarik zincirleri ile bütünleşiyor. Bir domuz yavrusu dünyaya geldiğinde kaderi çoktan belirlenmiş oluyor. Domuz pirzolasının hangi şehirdeki hangi süpermarkete, hangi pazarlama yöntemiyle satılacağı belli.

Fakat üretim koşulları eskisinden çok farklı. Avrupa ve Amerika'daki endüstriyel hayvancılık yemin, enerjinin ve toprağın ucuz olduğu bir dönemde başladı. Günümüzde ise bu üç kıt kaynağın maliyeti hızla yükseliyor. Dolayısıyla toplam et üretimi eskisine oranla daha yavaş artış gösteriyor. Sadece kanatlı hayvan ve domuz üretiminde pazar büyüyor. İki tür de yemi verimli kullanıyor ve dar bir alanda tutulabiliyor. Bu da onların ucuz ete karşı doyurulamayan talebi karşılayabilecekleri anlamına geliyor. 2022'de tüketilecek olan ilave etin neredeyse yarısının kanatlı hayvanlardan karşılanacağı tahmin ediliyor.

Sığır üretimi ise yavaş artıyor. ABD, hâlâ dünyanın en büyük büyükbaş hayvan üreticisi, buna rağmen sektör, koşulları "olağanüstü" diye nitelendiriyor. 2012'ye kıyasla 2013 yılında %4 ila 6 düşüş bekleniyor ve bu düşüş 2014'te de devam edeceğe benziyor. Brezilya, Kanada ve Avrupa gibi diğer geleneksel et üreticilerinde ise üretim ya yerinde sayıyor ya da düşüyor.

Günümüzün yükselen yıldızı ise 2010'dan 2013'e kadar neredeyse iki katına çıkardığı manda üretimiyle Hindistan. Kırmızı et üretiminin %25'ini sağlayan Hint Yarımadası'ndaki manda üretimi dünya piyasalarını zorluyor. ABD Tarım Bakanlığı verilerine göre Hindistan 2012 yılında Brezilya'yı geçerek dünyanın en büyük et ihracatçısı haline geldi. Mandaların bakımı oldukça ucuz. Bu da manda etinin diğer büyükbaşlara göre kilo başına 1 dolar daha düşük ücretli olmasını sağlıyor. Yem fiyatlarının artması sonucu Brezilya'daki büyükbaş hayvan üreticileri, soya fasulyesi üretimine kaymaya başladı. Bu, Hindistan'daki manda üreticileri için de küçük de olsa bir fırsat yarattı.

Üretim

Dünya 2013 tahmini, milyon ton

FAO

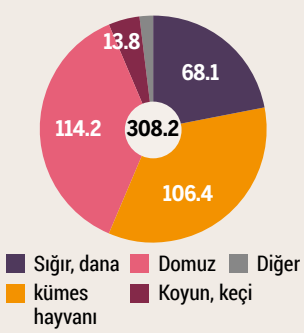

Ticaret

Dünya, 2013 tahmini, milyon ton

FAO

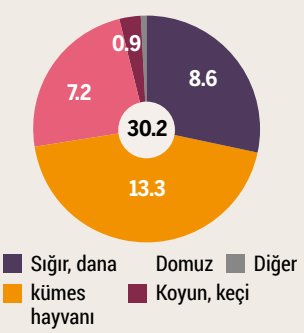

Ticaret

Dünya 2013 tahmini, yüzde

FAO

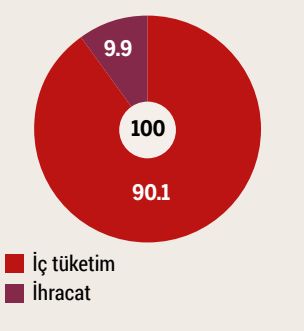

Tüketim

Kg cinsinden kişi başına yıllık, 2013 tahmini

FAO

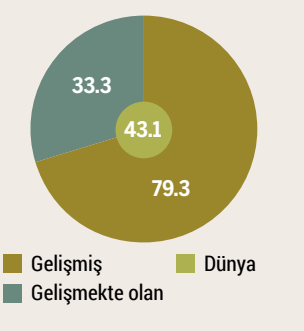

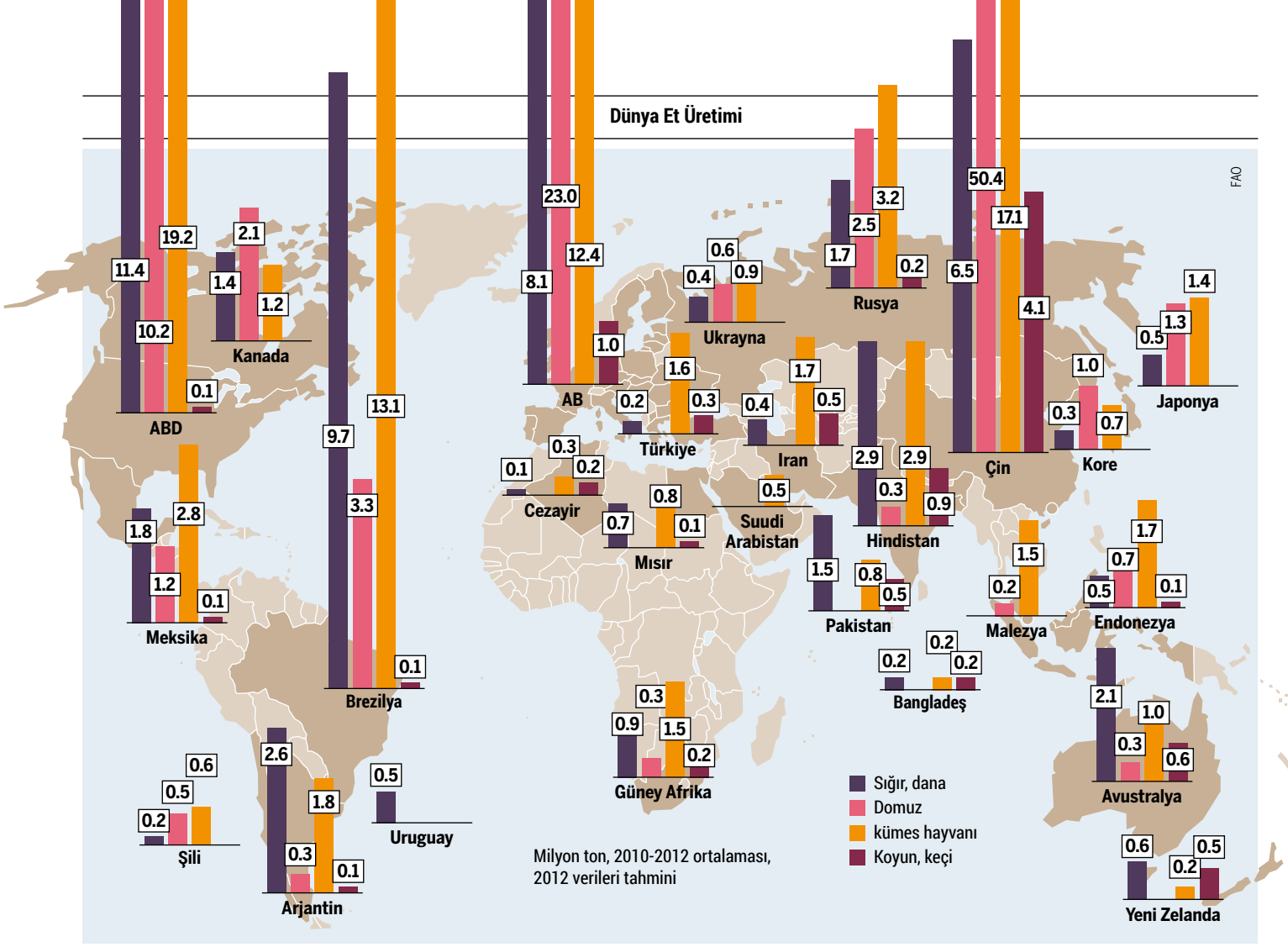

Tıpkı dünyanın diğer yerlerinde yaşayan insanlar gibi Afrikalılar da, kıtada arz ve talep dünyanın diğer yerlerindeki kadar hızlı artmasa bile daha çok et yemeye başladı. Afrika'nın pek çok ülkesinde, özellikle nüfusu çok olan Güney Afrika, Mısır, Nijerya, Fas ve Etiyopya'da üretim arttı. Ortalama bir Afrikalı yılda 20 kg et tüketiyor. Bu dünya ortalamasının altında. Ucuz kanatlı hayvan eti ithalatı ise bazen yerel üreticileri yok etme pahasına da olsa artıyor.

Her ne kadar gelişmiş ülkeler piyasaya hâkim olsalar da büyüme, artık gelişmekte olan ülkelerin elinde. Buna rağmen dünyada üretilen etin sadece %10'u uluslararası dolaşıma giriyor. Bunun sebebi etin ancak ithâlâtçı ülkenin kalite standartlarına uyuyor olması ve ancak kalite standartlarına uyumunu belgeleyebildiği takdirde başka ülkelere ithal edilebilmesi. İthâlâtçılar ve tüketiciler deli dana, kuş gribi ve şap gibi hastalıklardan korkuyorlar. Zira Güneydoğu Asya'daki kümes hayvanları piyasasının geçici olarak kesintiye uğraması ve Britanya sığır ihracatının ise tamamen çökmesi uluslararası ticaretin bir gecede durabileceğini göstermiş oldu.

Küçük hayvanlar ve kümes hayvanları yükselişte

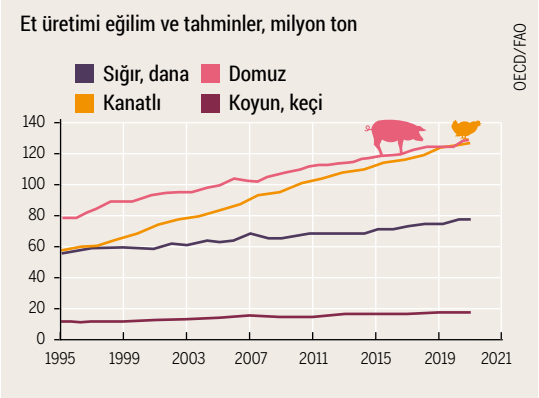

Dengeli Görünüm – sadece spekülasyon sınırlı olduğunda

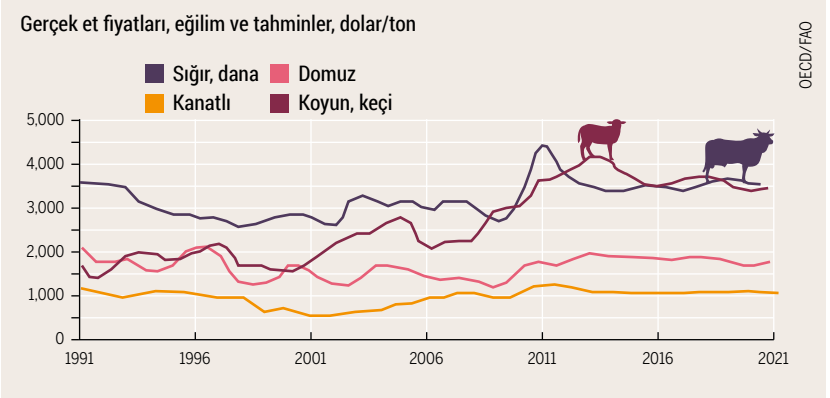

YOĞUNLAŞMA: ÖLÇEK EKONOMİSİ UĞRUNA DAHA AZ ÇEŞİTLİLİK

İktisadi zorunluluklar, küresel et endüstrisinin konsolidasyonunun arkasındaki en büyük etken. Bu, daha verimli bir üretim anlamına gelebilir ama aynı zamanda piyasayı birkaç büyük oyuncunun kontrolüne vermek demek ki; bu da küçük üreticinin aleyhine bir durum. Ayrıca tüketiciler açısından riskli de olabilir.

Düşen kâr marjı, şirketleri, dalgalı piyasa fiyatlarına ve ticari gerilime maruz bırakıyor

Eylül 2013'te Çin'in en büyük et üreticisinin en büyük hissedarı olan Shuanghui International Holdings Ltd., dünyanın en büyük domuz eti üreticisi olan ABD menşeili Smithfield Foods Inc'i 7.1 milyar dolara satın aldı. Bu satış, artık sınırlar ötesi yeni bir tür konsolidasyon örneğiydi. Yatırımın yönü değişiyor ve yatırım, artık küresel Güney'den Kuzey'e doğru akıyordu. Yeni eğilim, geçen yirmi yılda değişen ekonomik büyüme oranları, tüketici talepleri, idari beceriler ve kurumsal dayatmalar sonucu meydana geldi.

Brezilya menşeili bir sığır eti şirketi olan JBS SA, 2000'lerin sonlarında ABD, Avustralya ve Avrupa'daki büyükbaş ve kümes hayvanı yetiştiren şirketleri satın alarak sektörü şekillendirdi. JBS, şu anda dünyanın en büyük sığır eti üreticisi. 2013 yılında rakip şirket Marfrig Alimentos SA bünyesindeki kuruluşlardan biri olan Seara Brasil'i de satın alarak aynı zamanda dünyanın en büyük tavuk eti üreticisi haline geldi. JBS, 2012 yılında 38.7 milyar dolara varan satış rakamlarıyla dünya çapındaki gıda ve içecek firmaları içinde ilk ondaydı.

Ayrıca deri, evcil hayvan ürünleri, jelatin ve biyodizel sanayinde de faaliyet gösteren kolları var. JBS, hane halkı tüketiminde bilinen bir marka olmasa da gıda ürünlerinden elde ettiği yıllık ciro Unilever, Cargill ve Danone gibi küresel gıda devlerininkinden daha fazla. Şu rakamlar, JBS'e ait kesimhanelerin büyüklüğüyle ilgili fikir verebilir: Dünya çapındaki JBS kesimhaneleri 85.000 baş sığır, 70.000 baş domuz ve 12 milyon kümes hayvanı kesme kapasitesine sahip. Hem de her gün. Karkaslar "demonte" edilir edilmez, yani etler kemikten ayrıldıktan sonra, 150 farklı ülkeye dağıtılıyor.

Et sektöründe kâr marjları düşük olduğu için, bütün şirketler ölçek ekonomisine yöneliyor. Yani daha büyük verimlilikle, daha düşük maliyetlerle, daha çok üretmek için çabalıyorlar. Bu sebeple, sektördeki konsantrasyon iki açıdan artıyor. Şirket evlilikleri ve alımlar daha büyük şirketleri yaratıyor. Hem başka ülkelere hem de başka hayvan türlerine doğru bir genişleme yaşanıyor. Et üretimi de yoğunlaşıyor. Daha fazla sayıda hayvan aynı çatı altında besleniyor, etler daha hızlı işleniyor ve etlerin daha azı çöpe gidiyor. Fakat piyasa analistlerinin bazılarına göre et işi doğası gereği riskli ve yakın zamandaki finansal performans incelemeleri birden çok hayvan türünü içeren stratejilerin geri tepebileceğini gösteriyor. Çünkü farklı kültürler ve süreçler, sektöre yeni katılanlar için bir takım zorluklar yaratabilir. Başka bir deyişle sığır yetiştirme, kesme, işleme ve nakletme bilgisi kümes hayvanı işletmelerini idare etmeye kolayca aktarılıp uyarlanamayabilir.

Dalgalı yem fiyatları da et sektörünün finansal risklerini artırıcı bir etki yapıyor. 21. yüzyıla girerken emtia piyasalarının serbestleşmesiyle yem fiyatları artık arz ve talepten çok fiyatlarda ani fır-

Dünya et fiyatları – karşılaştırmalı

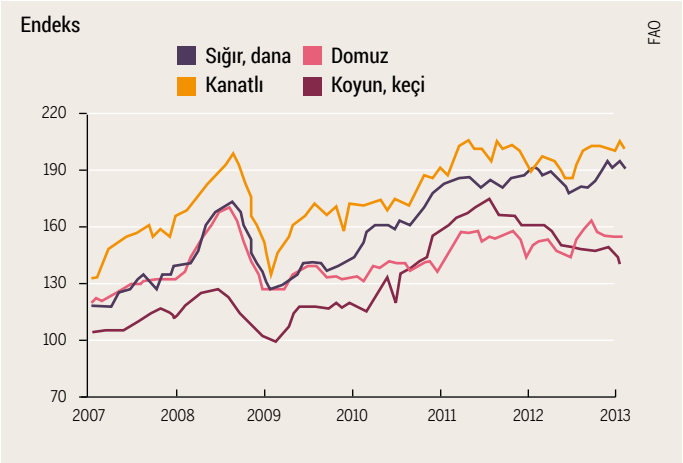

Dünya gıda fiyatları – karşılaştırmalı

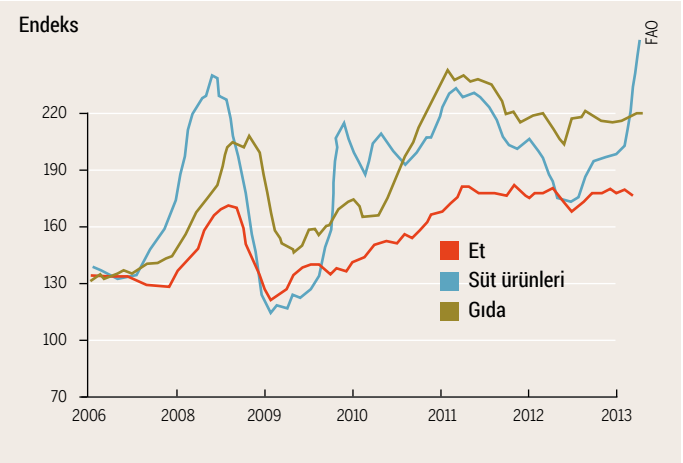

Uluslararası Et Endüstrisinin İlk 10'u

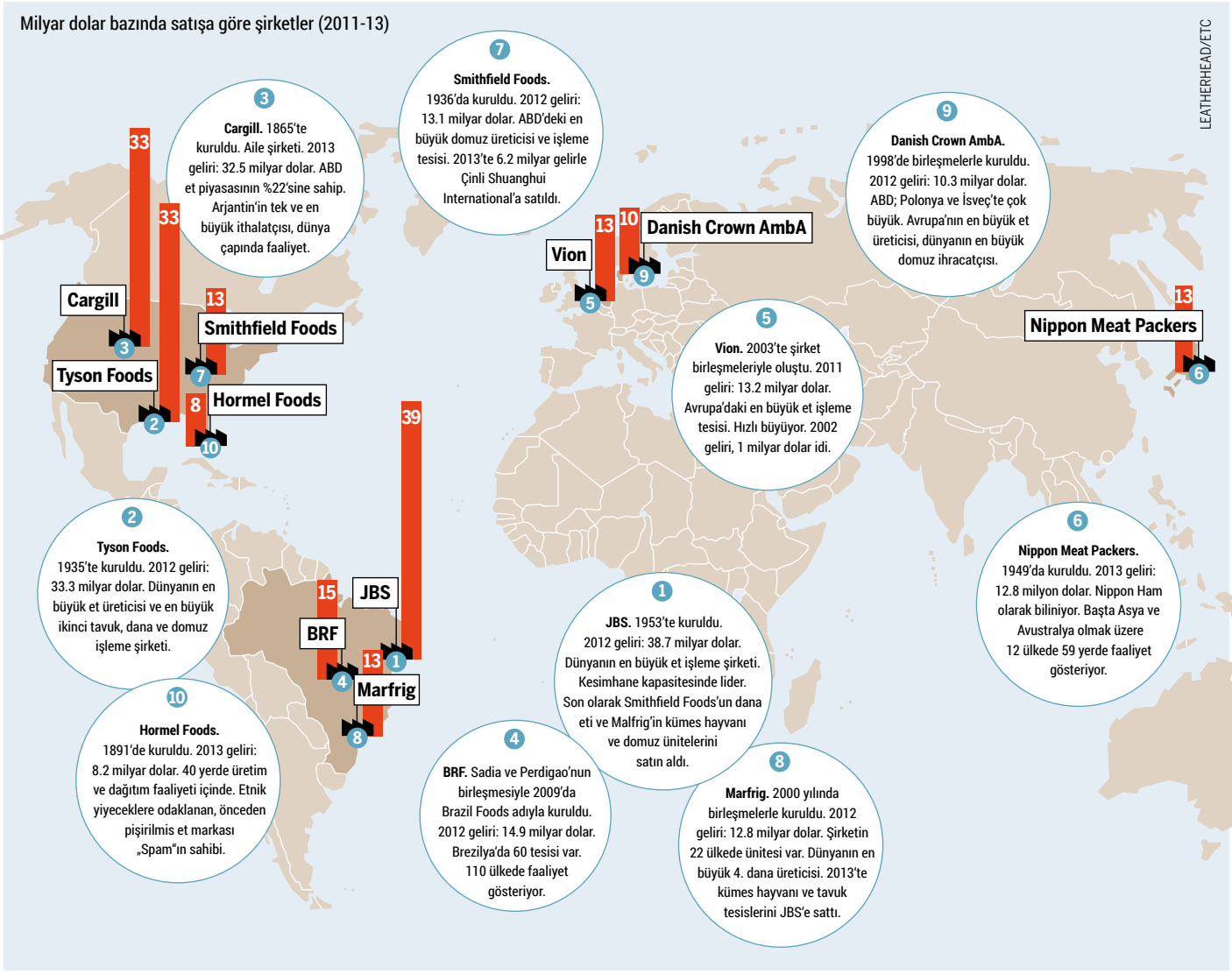

lamalara yol açan spekülatif borsa manipülasyonlarına endeksli. Buna bir de soya ve mısır fiyatlarını etkileyen biyoyakıtları ve gübre fiyatlarındaki dalgalanmaları ekleyin. Bir yatırım bankası ve emtia ticareti devi olan Goldman Sachs, Shuanghui – Smithfield anlaşmasında hazır bulunmuştu. Smithfield tarafından herhangi bir potansiyel satış anlaşması için tutulan Sachs, Shuanghui'de yüzde beşlik bir hisseye sahipti. 2012 yılında Goldman Sahcs'in emtia ticaretinden tahmini kazancı ise yaklaşık 1.25 milyar dolardı.

Konsolide olmuş bir sektörde devlerle küçük üreticilerin bir arada var olmaları neredeyse imkansız. Bu çok uluslu şirketler, hem küresel yoksulların önemli geçim kaynaklarından birini ellerinden alırken bir yandan da tüketicilerin seçeneklerini oldukça kısıtlıyor. Ölçek ekonomisi sayesinde hem hissedarlar hem de finansörler için çok daha büyük bir kâr potansiyeli, diğer tüm paydaşlar için ise sayısız risk ortaya çıkıyor. Antibiyotik dirençliliği de dahil olmak üzere insan sağlığı, gıda güvenliği, hayvan refahı, çevre, su güvenliği, iş güvenliği ve inovasyon alanlarında var olan riskleri artırıyor.

Aşırı verimlilik de riskleri beraberinde getiriyor. ABD'deki bir sığır besicisi ölçek ekonomisinin nerede sonlandığından emin olmadığını söylüyor. Çünkü artık 100.000 sığırı kapasiteli bir besi ünitesi kurmak bile mümkün. ABD'de bu büyüklükte birkaç işletme var ve üretim maliyetleri küçük besi ünitelerine kıyasla daha düşük.

Büyük üretim ünitelerinin lojistiğini yönetmek şimdilik mümkün, ama sistem ne kadar büyük olursa o kadar da kırılgan oluyor. Yoğun ortamlarda, örneğin patojenler bir hayvandan diğerine hem besi ünitesinde hem de nakliye esnasında daha hızlı ve kolayca yayılıyor.

Aynı durum kesimhaneler için de geçerli, etlerin işlenme hızı her geçen gün artıyor. Dahası, sel gibi olası felaketler esnasında sistemin kapasitesini devam ettirmesi imkansız hale geliyor. Ve eğer tüketici talebinde azalma yaşanırsa düşük kâr marjlarıyla çalışan şirketler batma riskiyle karşı karşıya gelebiliyor. Bu yüzden müşteriye özel risk değerlendirme çalışmaları yapan sigorta şirketleri, modern et endüstrisinin ayrılmaz bir parçası haline geliyor.

Tüketiciler daha düşük fiyata alabiliyor fakat toplumun karşı karşıya kaldığı risk artıyor

HAYVANLARDAN ÜRÜN ELDE ETMEK: KESİMHANE ENDÜSTRİSİ

Sığırdan biftek elde etmek için sığırın öldürüldüğü kesimhaneler oldukça sanayileşti ve yarı nitelikli işçilerin kötü koşullarda çalıştığı yerler haline geldi. Bu sanayi, şehrin dışına; gözden uzak yerlere taşındı. Hayvan hakları örgütleri şimdi bu kesimhanelerin ne kadar etik olduğunu sorguluyor.

Mezbaha çalışanları, kötü çalışma koşullarına ve düşük maaşlara talim ediyor

20. yüzyılın başında Chicago, hayvan kesim endüstrisinin beşiğiydi. Hareketli üretim bantları sayesinde bir sığırın öldürülüp, derisinden ve iç organlarından tamamen ayrılarak parçalanması yaklaşık 15 dakika sürüyordu. Bu şehirde yılda 12 milyon baş hayvan kesilebiliyordu. Bu yöntem o kadar etkindi ki; sonrasında Henry Ford aynı yöntemi otomobil üretimine uyarladı.

Sanayileşmeyle birlikte kesimhaneler tüm dünyada merkezileşmeye başladı. 1920'lerdeki Büyük Buhran sırasında ABD'de birkaç hâkim holding ortaya çıktı ve bunu da uzun süren bir dekonsolidasyon süreci takip etti. Fakat 1970'lerde gerçekleşen serbestleşme ve borsanın patlaması ile birlikte et sektörü de tekrar, hızla yoğunlaştı. 1967-2010 yılları arasında ABD'deki kesimhane sayısı yaklaşık 10.000'den 3000'e geriledi.

Günümüzde toplam 10 şirket, ülkede kesilen domuzların %88'inden sorumlu. Şirketlerin küresel kapasitesi ise akıllara durgunluk veriyor. Dünyada Brezilyalı JBS'den sonra ikinci olan Tyson Foods haftada 42 milyon tavuk, 170 bin sığır ve 350 bin domuz kesiyor. Bu hayvanlar şirketin kendi besi tesislerinden geliyor, kendi fabrikalarında işleniyor ve de kendi markasıyla satılıyor. Bu, "tarladan sofranıza" stratejisi, tedarik zincirinden mümkün olan en büyük kârı elde etmeyi amaçlıyor. Şirket farklı üreticilerin hayvanlarını da kesebiliyor.

Daha fakir ülkelerde hayvanların hijyenik olarak işlenmesi yönündeki ilk adımlardan biri özel ya da kamuya ait kesimhanelerin inşa edilmesi oldu. Dönüşümün diğer bir ucunda ise gelişmekte olan ülkeler var, sanayileşmiş ülkelerde artık standart haline gelmiş olan verimli tesisler, buralarda hızla yayılıyor. Bu tesislerde yaşanan periyodik gıda skandalları daha sıkı ve daha maliyetli temizlik önlemlerinin alınmasına sebep oluyor.

Daha ucuz ete sahip olma mücadelesi de işçilerin üzerinden verilmiş oluyor. Dünya çapında milyonlarca insan kesimhanelerde çalışıyor ve kimse bu sayının tam olarak kaç olduğunu bilmiyor. Mezbahada çalışmak "pis iş" tanımına giriyor ve bu işte çalışanlar, özellikle Batılı ülkelerde, pek takdir görmüyor, hatta aşağılanıyor. Düşük maaşlar ve korkunç çalışma koşulları bir istisna değil bir kural adeta. Bu yüksek tempolu monoton iş, tehlikeli ekipmanların ve kimyasalların yarattığı yaralanma riski ya da zorlanan sırt kasları ve eklemlerle beraber düşünüldüğünde, ortaya gerçekten stres oranı yüksek bir birleşim çıkıyor. Diğer stres etkenlerinin arasında ise; işin durumuna göre sıcak ya da soğuk, sürekli gürültülü, bulaşıcı hastalık risklerini içeren ortamlarda çalışmak ve çok erken ya da geç saatlerdeki vardiyalar sayılabilir. Ayrıca hayvanları kesip taşımak da insanlar için stresli olabilir. Pek çok işçi, bu işi yapabilmek için ekstra "sert" olmak gerektiğini belirtiyor.

Sanayileşme yüzünden bir vasıfsızlaştırma ve mekanizasyon süreci de başlamış oldu. Günümüzde kesimhane çalışanları, geleneksel beceri ve bilgilerinin çok azına ihtiyaç duyuyor. Şirketler ucuz, yarı nitelikli işçileri tercih ediyor.

ABD Kesimhane ve piyasa yoğunluğu

Kesimhane sayıları

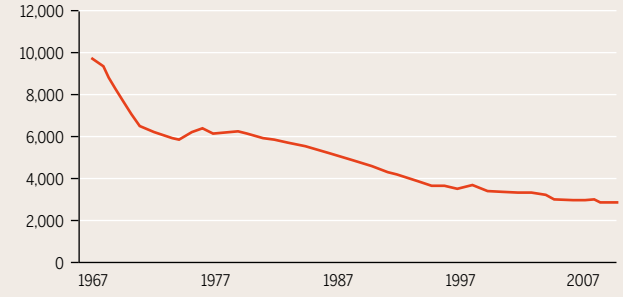

Sığır ve domuz kesimi yapan dört şirketin piyasa payları, yüzde

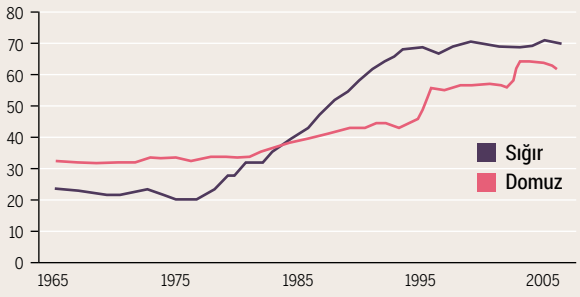

DENNY

Dünyada kesilen hayvan baş sayısı

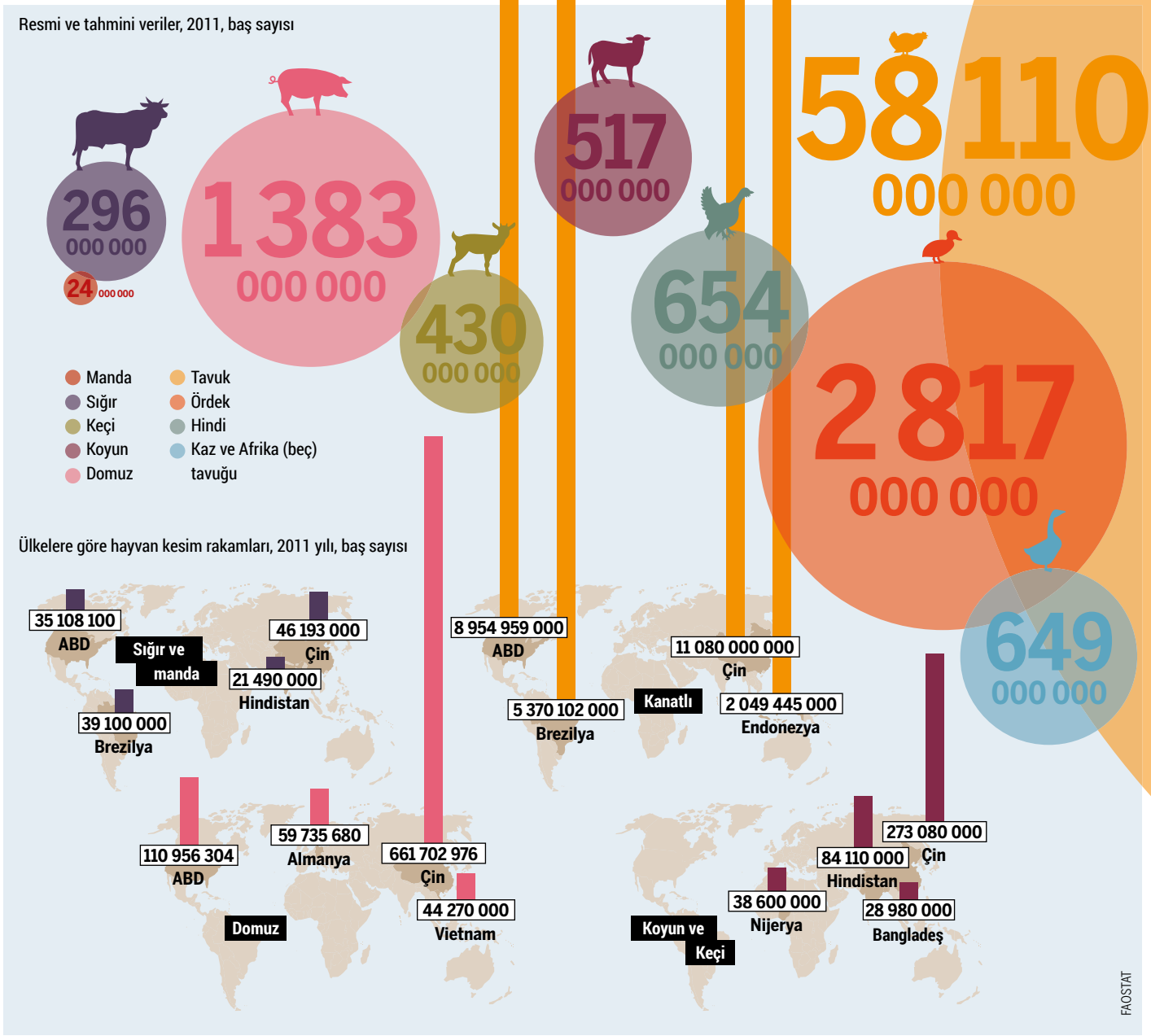

Meksika'dan Kuzey Amerika'ya giden ya da Doğu Avrupa'dan Batı'ya gelen göçmenler, kısa süreli olarak kesimhanelerde çalışıyor ve şirketlerin taleplerine karşı korunmasız kalıyor. 1960'larda et endüstrisinde faaliyet gösteren sendikalar hâlâ güçlüydü. Son yirmi yılda ise çok zor zamanlar geçirdiler. İşçiler artık çalışma koşulları konusunda söz sahibi değiller, toplu sözleşme ise dünyanın pek çok yerinde bilinmeyen bir kavram.

Sanayileşmiş ülkelerde kesimhaneler şehrin merkezinden taşraya alındı. Kesimhanedeki vahşet, kan ve inleyen hayvan görüntüleri, tüketicilerin gözlerinden ve kulaklarından uzak tutulmalıydı. Bu, aslında modern bir toplumsal normun sonucuydu: Şiddet toplumun gözünün önünde gerçekleşmemeli. Bu yüzden hayvan kesimi ve kasaplık işleri toplumun çoğunluğu için görünmez hale geldi. Et ile kamyonlarla taşınıp kesimhanelerde öldürülen canlı hayvan arasındaki bağlantı böylece kırılmış oldu. Pek çok tüketici tek bir şey gördü; süpermarket raflarında duran paketlenmiş et parçaları.

Sonuçta hayvanların kesimhanede başına gelenler iki açıdan eleştiriyor. Hayvan refahı hareketi; uzun nakliye süreleri, yetersiz anestezi ya da kesimhane içinde bir yerden bir yere götürülürken hayvanların dövülmesi gibi zulümlere ve tekrar eden kural ihlallerine itiraz ediyor.

Hayvan hakları hareketi ise prensip olarak hayvanların kitlesel kesimine karşı çıkıyor. Bu harekete göre et üretimi hayvanlara şiddet gösterilmesi demek. Hayvan hakları aktivistleri, hayvan kesimi konusunda reform istemiyor, bu işi tamamıyla ortadan kaldırmak istiyor. Onlara göre et endüstrisi hayvanlara sadece ürün olarak bakıyor, halbuki toplum onların da birer birey olduğunun ve acı çekme kapasitelerinin farkına varmalı.

Canlı hayvanlarla paketli et arasında bağlantı yok edildi

SERBEST TİCARET SAĞLIKLI GIDAYA KARŞI

ABD ve AB arasında tartışılan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması ticareti ve istihdamı artırmayı amaçlıyor. Ama bu, aynı zamanda Atlantik'in her iki yakasındaki tüketiciyi koruma kanunlarını zayıflatabilir.

Yetkililer kapalı kapılar ardında ilaç kullanımına dair bariyerleri azaltmayı tartışıyor

Teoride, ticaretin serbestleştirilmesi ekonomik hareketliliği artırır, denizdeki bütün gemileri yükseltir, istihdam ve herkes için ekonomik büyüme yaratır. Fakat gerçekte bunun tam tersi olabilir. Serbest ticaret anlaşmaları artık sadece gümrük vergileri ve kotalarla ilgili değil. Bunlar hükümetlerin et üretimi için standart belirleme ve hayvan refahından etiketlemeye, doğayı korumadan sektördeki şirketlerin hukuki hak ve sorumluluklarına kadar küresel et endüstrisini düzenleyip denetleme kabiliyetini büyük ölçüde azaltabiliyor.

Gıda güvenliği yaklaşımları genellikle ülkeden ülkeye farklılık gösteriyor. Avrupa Birliği gıda ve kimyasallarla ilgili güvenlik kurallarını "ihtiyatlılık prensibine" dayandırıyor. Birlik kanunlarındaki bu köşe taşı, AB'ye beşeri ya da çevresel risk taşıma ihtimali olan ve hakkında bilim dünyasının nihai sonuçlar elde etmediği ürünlerin ithalatına kısıtlama getirme hakkı tanıyor. ABD ise kararlarını güvenilir bilime ve fayda-maliyet analizine dayandırdığını ilan ediyor. Ama örneğin GDO meselesinde bu güvenilir bilim ve analizler, sektörün sunduğu verilerle sınırlı. Gıda güvenliği rejimleri ve tüketici tercihlerindeki tüm bu farklılıklara rağmen Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri 2013 yılında Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP) için müzakereleri başlattı. Kırılgan ekonomilerini ivmelendirme amacı taşıyan bu anlaşma tarihteki en büyük ikili ticaret anlaşması olmaya aday.

Böyle bir anlaşma, et üretiminde antibiyotiklerin kullanımı, genetiği değiştirilmiş organizmalar, hayvan refahı ve diğer meselelerle ilgili standartlarda kökten değişiklilere yol açabilir. ABD ve AB'nin ticaret hacmini büyütmek için yapılacak "mevzuat uyumu" prensipte kulağa hoş geliyor. Fakat mesele bundan çok daha karmaşık. Aslında TTIP'nin et endüstrisinde gıda güvenliği ve hayvan refahını güçlendirme yolundaki çabalarını boşa çıkarma ihtimali, Atlantik'in her iki yakasındaki tüketicileri de endişelendirmeli. Buralardaki et endüstrisinin, pazar payını büyütmek için olabilecek en düşük standartlarda üretim yapmaya başlaması kuvvetle muhtemel.

ABD, yıllardır genetiği değiştirilmiş organizmalar, şüpheli gıda ve yem katkı maddeleriyle ilgili AB kısıtlamalarını kaldırmaya çalışıyor. ABD'de bir yem katkı maddesi olarak domuz ve

Transatlantik ticaret müzakerelerinin kazananları ve kaybedenleri

Kilit pazarlarda rekabetin artmasıyla reel kişi başı gelirde tahmini azalma artma yüzdeleri
Gümrük bariyerlerinin kaldırıldığı var sayılır, diğer etkenler ise değişmez.

IFO

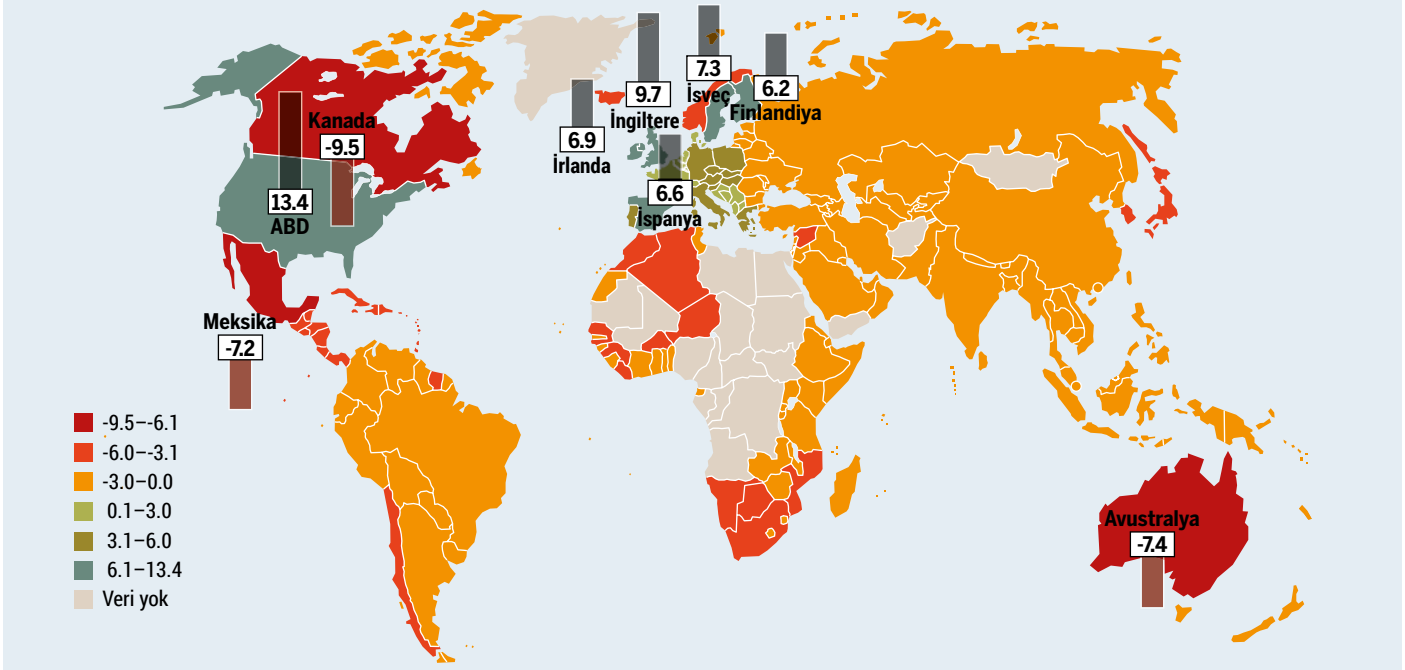

sığır eti üretiminde yağsız et miktarını artırmak için kullanılan raktopamin mevzusu var. Bu ilacın kullanımı, Avrupa Birliği de dahil olmak üzere 160 ülkede, söz konusu ilacın insan sağlığı için güvenli olup olmadığına dair yeterli tarafsız bilimsel araştırma olmamasına dayanarak yasaklandı. Şu anda ABD'nin raktopamin kullanılan hayvanlardan ürettiği etleri AB'ye ihraç etmesine izin verilmiyor. Amerikan tarım ve et işleme şirketleri AB'nin bu yasağı kaldırmasını ve bu meselenin TTIP müzakerelerine dahil edilmesini istiyor.

TTIP kapsamında ABD bir kez daha peroksiasite onay verilmesinin peşine düştü. Mikrop öldürücü özelliklere sahip bu kimyasal madde, kesimden sonra kümes hayvanlarını temizlemek için ABD'de yaygın olarak kullanılıyor. AB'de ise peroksiasit kullanımının, kimyasal kullanımını en aza indirgeyen ve kümes hayvanlarını temizlemek için sadece sıcak su kullanımına izin veren "çiftlikten tabağa" kavramına ters olduğu düşünülüyor.

TTIP ayrıca çok uluslu şirketlere, AB'de yasak olan genetiği değiştirilmiş organizmalara karşı AB vatandaşlarının itirazlarını işlevsiz kılmaya olanak sağlayacak. ABD Hükümeti ve gıda firmaları bu kurallara, adil olmayan "teknik engeller" diyerek karşı çıkıyor. Şimdiyse kapalı kapılar ardında yapılan şeffaflıktan uzak müzakerelerle AB'nin TTIP anlaşmasını, genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanımına dair standartları düşürmek için bir bahane olarak öne sürmesinden korkuluyor.

AB'nin de kendi hesapları var. O da ABD'nin AB'ye karşı uyguladığı sığır eti ithâlâtı yasağını kaldırma peşinde. ABD'de BSE (Bovine Spongiform Encephalopathy) yani deli dana hastalığını yayma riski taşıyan yem ya da bu yemin içeriğinin kullanımı ve ithalatı yasak. ABD'deki gıda güvenliği savunucuları, geviş getiren hayvanlardan yapılan hayvan yemi katkılarının kullanımına dair AB politikalarının, hastalık bulaşmasını engellemeye yetecek kadar katı olmadığı konusunda endişeli. AB bu yem katkılarına dair düzenlemelerini gevşetmeyi gündeme aldığına göre deli dana bulaşmış etlerin ticaretinin yapılması riski artacak gibi görünüyor.

Üstelik et endüstrisinin insan sağlığı ve çevreye olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik önlemler "yatırımcı ve devlet arasındaki ihtilafların uzlaşması" mekanizması aracılığıyla işlevsiz kılınabilir. Ticaret anlaşmalarının pek çoğunda bulunan bu ibare, şirketlerin kârlılıklarını etkileyen kurallara istinaden hükümetleri dava etmesine ve onlardan tazminat talep etmesine olanak tanıyor. Tarım şirketleri gıda güvenliği standartlarının TTIP kapsamındaki yatırımcı-devlet mekanizması çerçevesinde uygulanması için lobi faaliyetleri yürütüyor. Bu mekanizma, uluslararası yatırımcılara "istikrarlı yatırım koşulları" sağlanmasına dair yasal bir hak tanıdığı için çevre veya hayvan refahını ilgilendiren meselelerde yasa değişikliğine gitmek çok daha zor hale gelecek. TTIP ayıca endüstriyel hayvan üretiminin sağlık alanında, çevre ve toplumda yarattığı olumsuz sonuçlara karşı önlem alınmasını daha çok zorlaştıracak. AB ve ABD'deki tüketiciler, hükümetlerinden, standartları dibe çekmek yerine TTIP'yi et endüstrisindeki denetlemeleri sıkılaştırarak bunu bir fırsata çevirmelerini, aksi takdirde müzakerelerin sonlandırılmasını talep ediyor.

ABD ile AB arası et ticareti

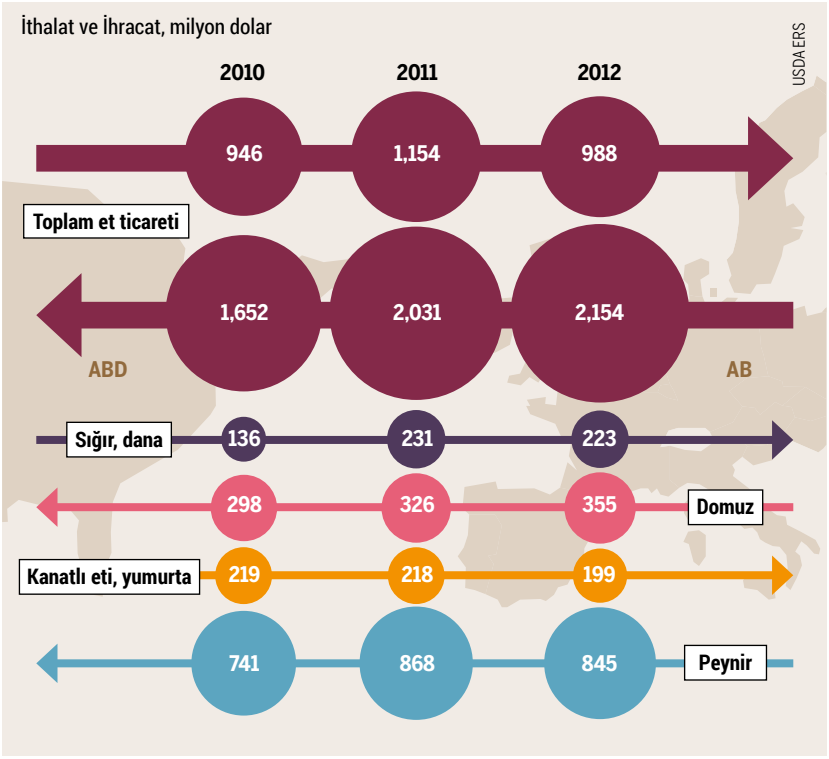

ABD ve AB arasındaki yem ticareti

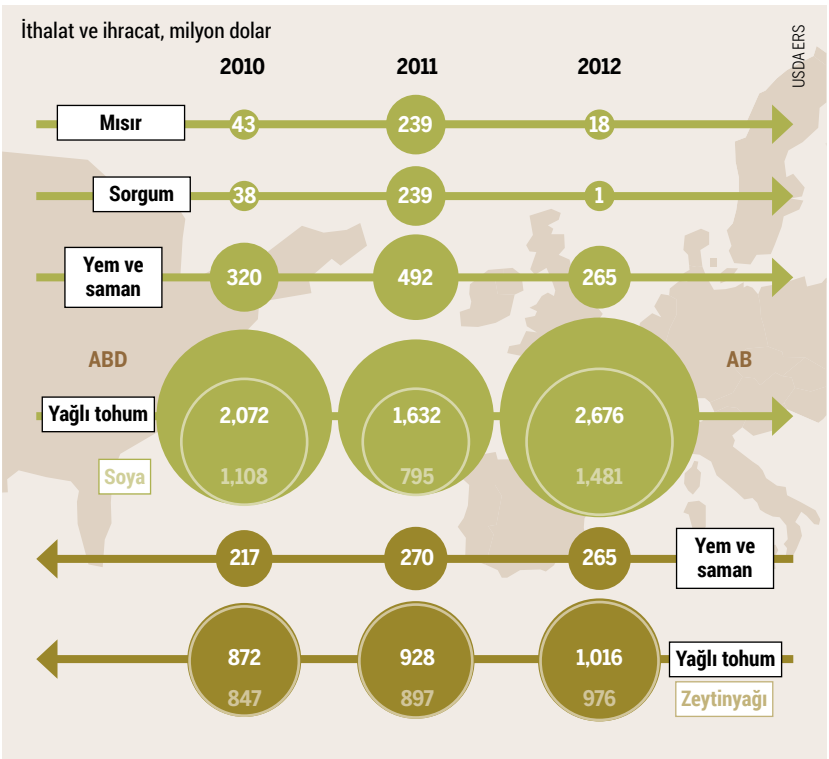

BİFTEĞİN SAKLI MALİYETİ

Bir paket et üzerindeki fiyat etiketi, o eti üretirken ortaya çıkan gerçek maliyeti yansıtmıyor. İşin çevreye ve vergi mükelleflerine maliyeti çok daha fazla. Eğer bu maliyetler fiyata eklenirse hayvancılık net olarak zarar eder.

Hayvancılığın doğaya verdiği zararı parayla ölçmek neredeyse imkansız

Dünya çapında, birçoğu gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere 1.3 milyar insan geçimini hayvancılıktan sağlıyor. Bunların çoğunluğu hayvanlarını köylerinin çevresindeki arazilerde otlatıyor, bazıları sürüleriyle oradan oraya göç ediyor, bazılarıysa evlerinde birkaç tavuk, sığır ya da domuz besliyor. Gelişmiş ya da hızlı büyüyen ülkelerde hayvancılıkla uğraşan insanların sayısı azalıyor. Hayvancılık sektörü sanayileşiyor ve et üreten firmalar giderek büyüyor.

Şirketler, kârlarını, fabrika tarımı ya da hayvan yemlerinden kaynaklanan çevresel zararların, yani şirketlerin ödemek zorunda olmadıkları maliyetlerin, üstüne inşa ediyorlar. Buna ek olarak hükümetlerden teşvik alıyorlar. Bu sübvansiyonlar genellikle aynı prensibe dayanarak bölüştürülüyor: Şirket ne kadar büyükse teşvik de o kadar büyük oluyor. Henüz birleşik bir ekonomik-ekolojik analiz yapılmamış olsa da durumu kaba hatlarıyla özetlemek mümkün. Hayvansal bir ürün satın alındığında üç ayrı bedel ödeniyor: Biri tüketici, biri vergi mükellefleri biri de doğa tarafından. Tüketiciler ürünün değerini ölçmek için bu bedellerden ilkini kullanıyor. Diğer iki bedel ise bu ürünleri üretenlere ve pazarlayanlara ödenen saklı sübvansiyonların içinde.

Çevrenin göğüslediği maliyet ise herhalde içlerinden en büyüğü, fakat bunu hesaplaması zor. Geçtiğimiz son otuz yılda ekonomistler ve muhasebeciler doğaya verilen zararın parasal karşılığını hesaplamak için kendi çevresel-ekonomik muhasebe yöntemlerini geliştirdiler. Bu hesap, fabrika tarımının ve şirketlerin bilançolarında görünmeyen maliyetleri, örneğin hayvanları korkunç koşullarda yaşatarak tasarruf edilen parayı ortaya koyuyor. Çevreye verilen zararlardan biri, hayvan dışkısı ve sulu çamurun toprağa yayılmasının ve silajlık mısır gibi ekinler için kullanılan kimyasal gübrelerin neden olduğu aşırı gübreleme.

Eğer aşırı nitrattan dolayı yer altı sularının kalitesi düşerse burada ortaya çıkan maliyeti hesaplamak çok zor olur. Ancak su kuyuları tamamen kullanılmaz hale gelir ve içme suyu başka bir yerden taşınmak zorunda kalırsa bunun maliyeti temel alınılabilir. Tüketici fiyatına yansımayan diğer bazı zararlar ise aşırı gübreleme sonucu toprağın yağmur suyunu filtreleme işlevini kaybetmesi, erozyon sonucu toprak kaybı yaşanması, biyoçeşitlilikte azalma ya da yosun patlamaları sonucu oluşan balık ölümleri ve dolayısıyla turistlerin bu bölgelerden kaçması olarak sıralanabilir.

Fakat, çoğunlukla en kapsamlı hasar işin kendisinden çok daha uzakta meydana geliyor. Yoğun hayvancılık pratikleri, amonyak gibi azotlu bileşikleri atmosfere saldığı için iklim değişikliğinde çok büyük paya sahip. 2011 Avrupa Azot Değerlendirme Raporu'na göre sadece Avrupa'nın bundan gördüğü zarar 70 ila 320 milyon avro seviyesinde. Aynı çalışmada bu meblağın kıtadaki tarım sektörünün gelirini aştığı belirtiliyor. Bu maliyet, hesaplara dahil edildiğinde sektörün toplamda zarar ettiği görülüyor.

Farklı bölgeler farklı destek seviyeleri

Hükümetlerden büyük ölçekli canlı hayvan üretimi için alınan desteklerin yüzde olarak bölgelere göre dağılımı, OECD sınıflandırması 2010-2012

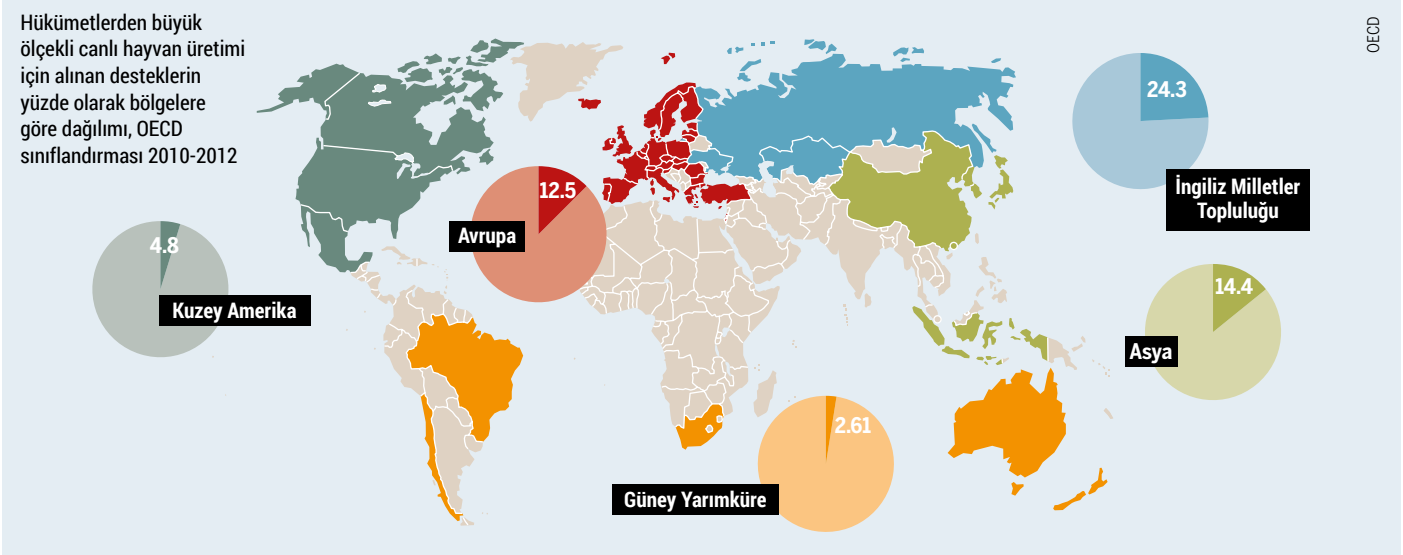

Hayvan ürünleri ve yem için doğrudan teşvik

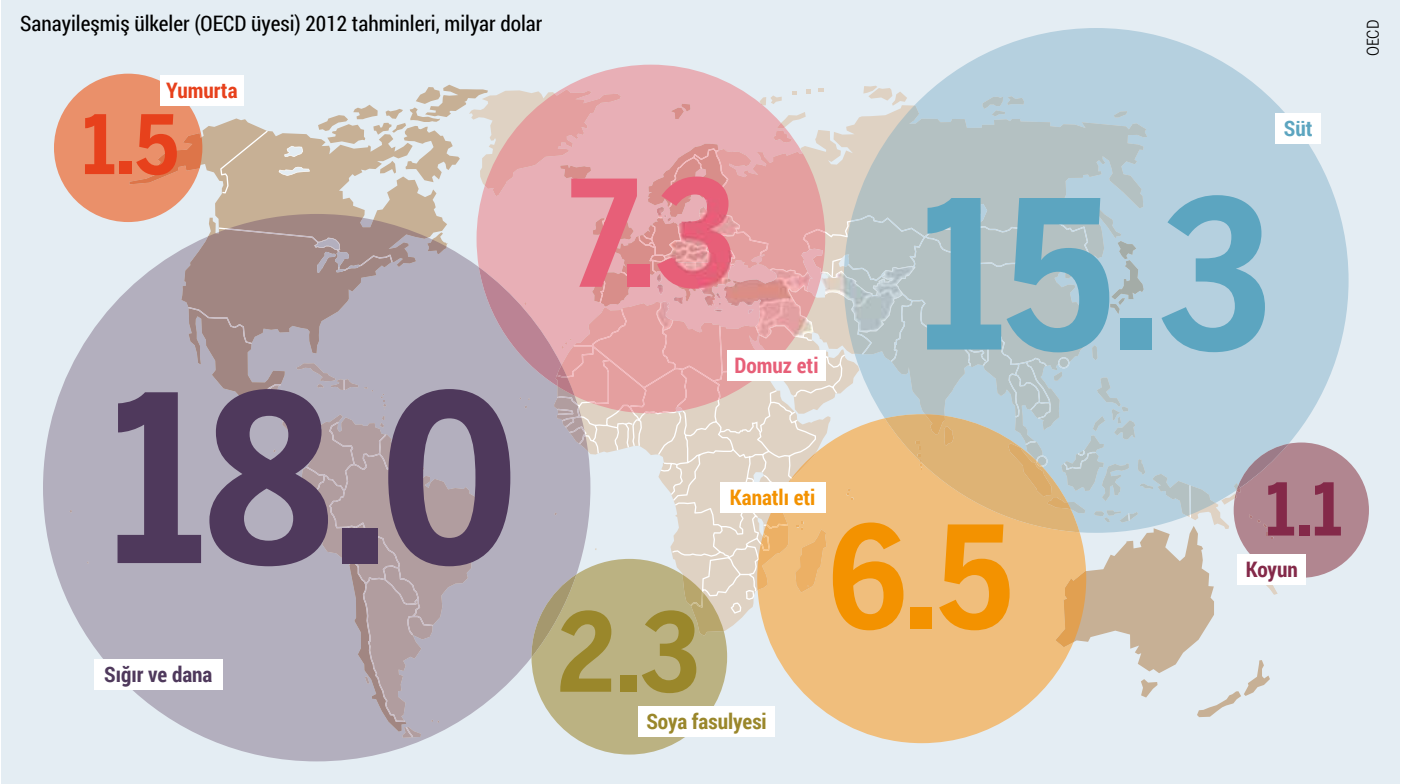

Çin'de yoğun hayvancılık yüzünden ortaya çıkan aşırı gübrelemeden su kalitesi olumsuz etkileniyor ve bu doğrudan maliyetin, yılda 4.5 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. Doğu Asya'nın hızlı büyüyen bölgelerindeki temel sorun, çiftçilerin ve tarımsal faaliyet yürüten firmaların geleneksel organik gübrelerin, yani hayvan gübresinin, yerine sentetik azot kullanması. Entegre tarımda eskiden en iyi gübre olarak kabul edilen hayvan gübresi, şimdi ya nehirlere ya atık alanlarına boşaltılıyor ya da kullanılabileceği bir yere kamyonlara yüklenip taşınıyor. Tarlalar ise en yüksek verimi alabilmek için hazır besin maddeleri de içeren ticari tarım kimyasallarıyla gübreleniyor. Bu durum, çevreye çifte yük yaratıyor. Ucuz et ancak çevreyi kirleterek elde edilebiliyor.

Et fiyatlarında gizli olan diğer bir önemli bilinmez ise kamu fonlarından verilen sübvansiyonlar. Avrupa Birliği samanı tüketilen ekinler için sübvansiyon veriyor ve yeni besihaneler inşa etmek üzere yapılacak yatırımları %40'a varan oranlarda destekliyor. 2013 yılında kurulan bir kriz fonu, fabrika çiftliklerini, örneğin et ve süt tozu ihraç edenleri desteklemek için kullanılabiliyor.

Ulusal vergi mükelleflerinin sırtına yüklenen başka kamburlar da var. Artan serbest ticaret yükünü taşıyabilecek yeni limanlar gibi altyapı yatırımlarının maliyetlerini onlar karşılıyor. Pek çok ülkede et ürünleri düşük KDV oranlarına sahip. Ayrıca mezbaha çalışanlarına ödenen düşük ücretler, ucuza et üretmeyi mümkün kılıyor. Politik açıdan bakılırsa düşük ücretler de bir tür sübvansiyon olarak değerlendirilebilir, çünkü firmalar ancak devlet, asgari ücret kanununu uygulamazsa bu kadar düşük ücretler ödeyebilirler. Fakir ülkelerin pek azı kendi çiftçilerini bu şekilde sübvanse edebiliyor.

Bunun yerine onlara çevreyi ve insanları sömürme hakkı tanıyarak destek oluyorlar. Dünya piyasalarında en ucuz yem ve et üreticisi olarak kalabilmek için, hükümetler işçilerin çok düşük ücretler karşılığında köle gibi çalıştırılmalarına göz yumuyor, büyük üreticilere devlet arazilerini çok ucuz ücretler karşılığında kullandırıyor ve otlak alanı açmak için yasadışı kesim yapanlara karşı da önlem almıyor.

Fakir ülkeler, et endüstrisine zayıf yasalar ve gevşek kontrollerle destek veriyor

Kamudan çiftçilere ödenen bütçe

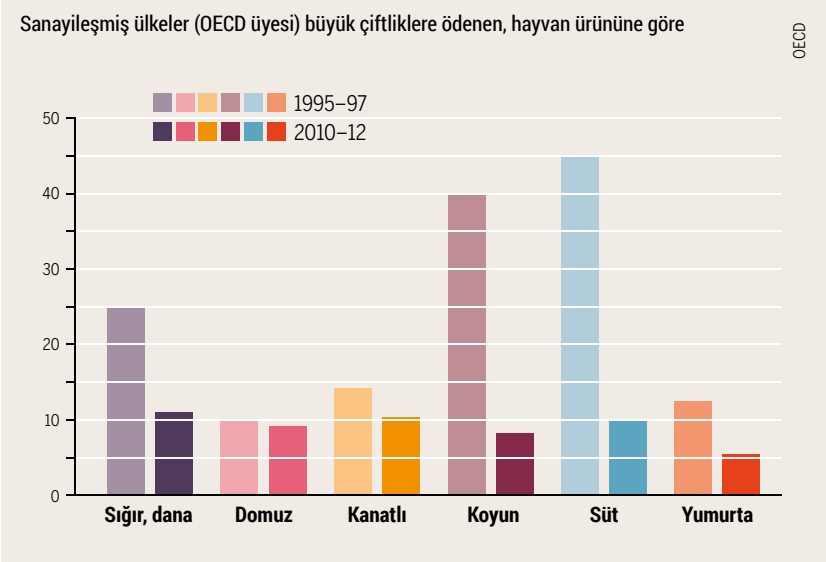

ÇALIYI PROTEİNE ÇEVİRMEK

Dünyadaki canlı hayvanların ve bu hayvanların ürünlerinin çoğu, küçük üreticiler tarafından yetiştiriliyor. Küçük üreticilerin büyük bir kısmı da hayvanlarını tarıma uygun olmayan arazilerde yetiştiriyor. Bu yerel kaynakların kullanımını optimize ediyor ancak küçük üreticilerin varlığını tehliteye atıyor.

Sürülerini otlatan çobanlar tarıma uygun olmayan topraklarda hayvancılık yapıyor

Dünya üzerindeki toprak örtüsünün %40'ı ekinler için aşırı kuru, aşırı sarp, aşırı sıcak ya da aşırı soğuk. Bu bölgelerde hayvancılıkla uğraşanların stratejik bir avantajı var: Hayvanlarını, yerel bitki örtüsünü gıdaya ya da enerjiye çevirmek için kullanabiliyorlar. Onların üretim yöntemlerinin yerel koşullara uygun olması gerek. Belli başlı bazı hayvan ırklarına, hayvanların ihtiyaçları ve yerel koşullara dair engin bir bilgiye sahip olmalılar. Bu yöntemlerin sürdürülebilir olması ancak bu sayede mümkün oluyor.

Sürü otlatan göçebe çobanlar bu konuda uzman. Onların güttüğü yüzyıllar içinde şekillenmiş hayvan ırkları, kurak alanların, yol kenarlarının, hasat edilmiş tarlaların ve diğer zorlu çevre koşullarının dağınık bitki örtüsüne uyum sağlamış. Farklı bölgelere hayvanlarını otlatmaya götüren bu topluluklar, dünyanın en yaşamaya elverişsiz bölgelerinde yüzyıllarca var olmuş ve bulundukları bölgenin temel kaynaklarını kurutmamayı başarmışlar. Bir bölgede, sadece sınırlı bir süre vakit geçirerek bitki örtüsünün kendini toparlamasına ve parazitlerin azaltılmasına katkıda bulunmuşlar.

Mevsimlik otlaklardan üretilen et ve süt

Dünya çapında, yüzdelik oranlar, 2000/2010*

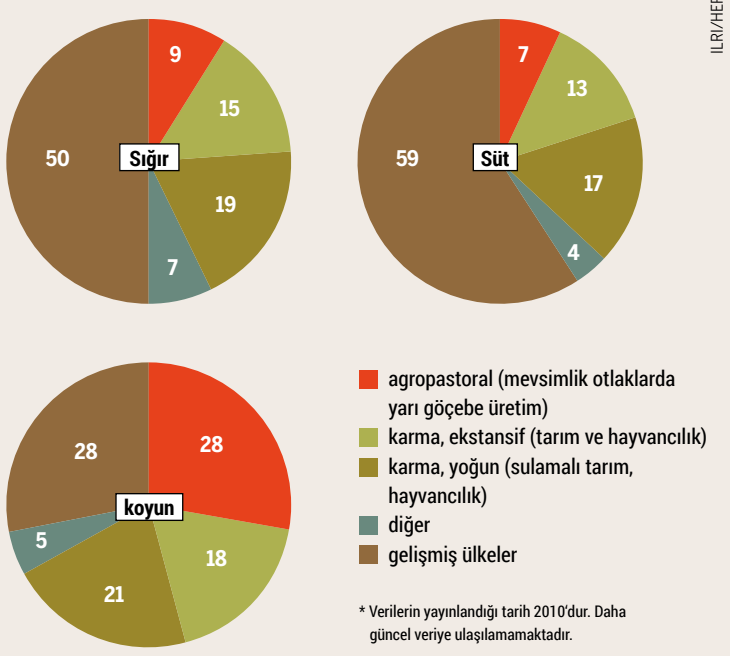

* Verilerin yayınlandığı tarih 2010'dur. Daha güncel veriye ulaşılamamaktadır.

Göçebe otlakçılık, çiftçiliğe göre hektar başına daha verimli, diğer daha yoğun toprak kullanım tipine göre daha kârlı olabiliyor. Fakat göçlerin kısıtlanmasıyla göçebe çobanlık sistemleri de bir bir bozuluyor. Buna etki eden faktörler arasında tarım alanlarının genişlemesi, önceden müşterek toprak olan alanların çitlerle çevrilerek özelleşmesi ve hayvan hareketlerine hükümetlerin sınırlama getirmesi sayılabilir.

Nispeten daha elverişli bölgelerde küçük sürü sahipleri hayvancılığın yanında bitkisel üretim de yapıyor. Ekinler için birkaç hektar arazi satın alıyor ya da kiralıyor, bu arada sürüleri müşterek arazilerde gezdirmeye devam ediyorlar. Bir yandan ellerindeki kaynakları kullanırken diğer yandan ilave yem gibi girdileri de satın alabiliyorlar. Sürülerinde yerli ırklar olabileceği gibi daha verimli, özel üretim ırklarla melezlenmiş hayvanları da besleyebiliyorlar. Hayvanlarını serbest bırakabiliyor (bahçedeki tavuklar gibi), yol kenarlarında ya da hasat edilmiş tarlalarda otlatabiliyor (koyun, keçi, sığır ve manda gibi) ya da yemlik ot toplayıp çitlerin içinde ya da ağıllarda tuttukları hayvanları (süt ineği, manda, koyun ve keçi gibi) besleyebiliyorlar.

Küçük sürü sahipleri çiftliklerindeki besleyici malzeme olan ekin artıklarını hayvanlara yem yaparak ya da hayvanların dışkısını gübre ve yakıt olarak kullanarak geri dönüştürüyor. Bu yöntemle ve ailenin emeğini kullanarak girdi maliyetlerini düşürüp düşük maliyetli faaliyet gösterebiliyorlar. Hatta büyük çiftliklere göre daha düşük maliyetlerle hayvan yetiştirebiliyorlar. Bunlara rağmen büyük çiftlikler karşısında kaybediyorlar çünkü çiftlik başı ürettikleri miktar küçük.

Göçebe çobanlar ve küçük çiftçiler konusundaki rakamlar belirsiz. 40'ın üzerinde ülkede hayvancılıkla geçinen toplam 45 grup belirlendi. Fakat pek çok ülkede o ya da bu şekilde bir göçebe grubu mevcut. Mesela Avrupa'nın pek çok yerinde göçebe çobanlar, otlaklarda ve anızlık arazilerde koyunlarını otlatıyorlar. İskoçya ve Galler'deki koyun yetiştiricileri, yağmurlu yüksek düzlüklerde et ve yün üretiyorlar. Uluslararası kuruluşlar tüm dünyada yaklaşık 120-200 milyon göçebe çoban olduğunu düşünüyor. Küçük çiftliklerin sayısının ise gelişmekte olan ülkelerde 500 milyon, toplamda ise 600 milyon olduğu, çoğunun az da olsa bir sürü sahibi olduğu tahmin ediliyor.

Sayıların bu kadar belirsiz olmasında etken, bu işin tanımının bir bölgeden diğerine değişmesi ve göçebelerle küçük çiftlik sahipleri arasında-

Dünya çapında pastoral topluluklar

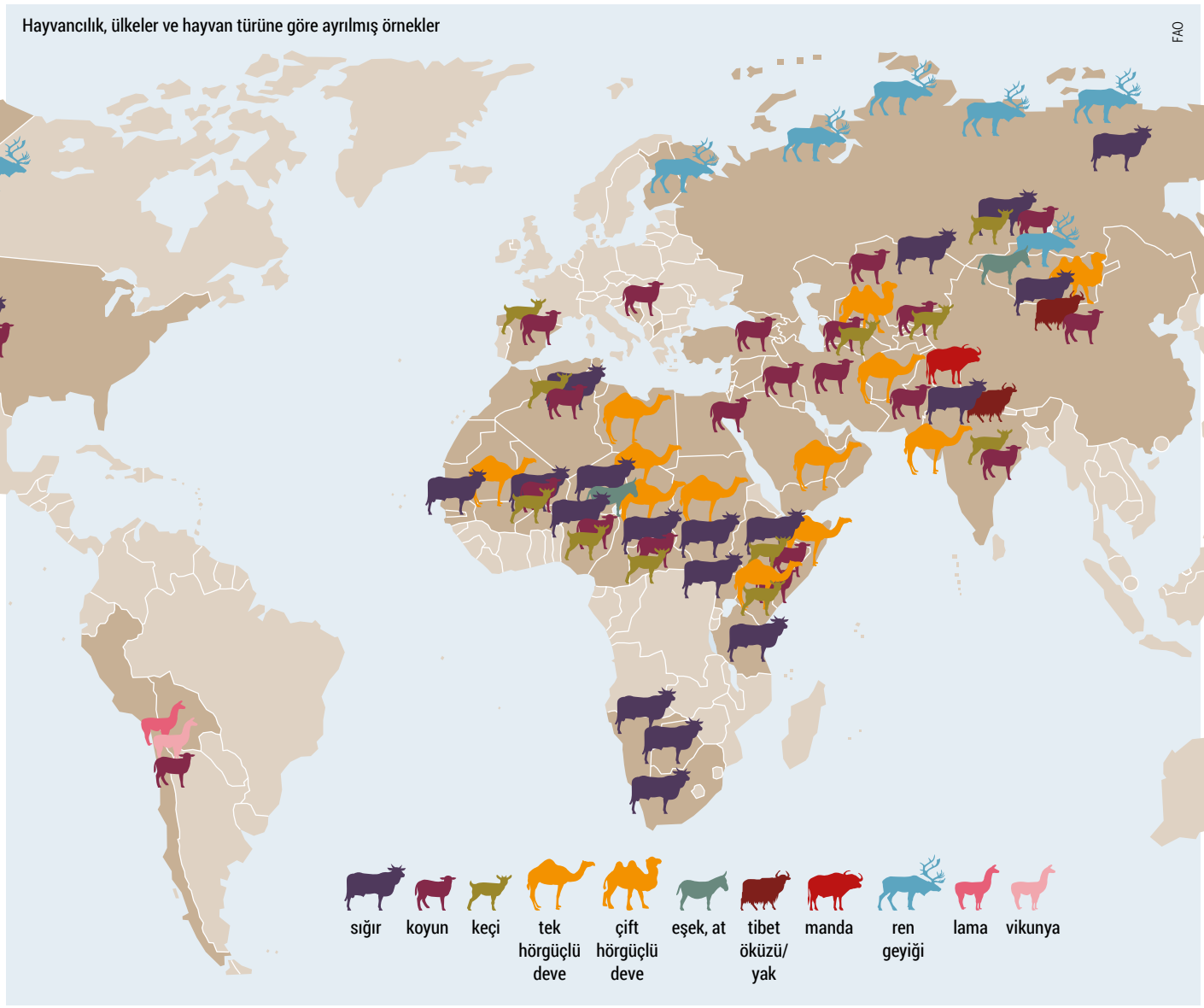

ki farkın değişmesi. Göçebe hayvan sahipleri yerleşik hayata geçiyor ve pek çoğu da hayvanlarını otlatmak suretiyle hem hayvancılık hem de tarımla uğraşıyor. Ayrıca Brezilya'da küçük olarak nitelenen bir sürü Doğu Afrika'da orta boy ya da büyük olarak görülebiliyor.

Bu insanların ekonomiye hatırı sayılır katkıları olmasına rağmen, bu katkı ile ilgili verilere ulaşmak oldukça zor. 2006 yılında Dünya Sürdürülebilir Göçebe Hayvancılık İnisiyatifi, bu insanların kendi tükettikleri hariç Etiyopya'nın toplam süt üretiminin %65'inden sorumlu olduğunu ve gayrisafi yurtiçi hasılanın da %9'unu oluşturduklarını ortaya koydu. Uganda'da göçebeler GSYİH'in %8.5'inden, Mali'de %10'undan ve Moğolistan'da %30'undan sorumlular. Göçebe hayvancılık yapanların tarımsal GSYİH içindeki oranı Sudan, Senegal ve Nijer'de %80, Kenya'da ise %50 olarak sıralanıyor.

Göçebeler ve küçük çiftlik sahipleri sadece gıda maddesi üretmekle kalmıyor. Çevrenin korunması ve biyoçeşitliliğin devamında da yardımcı rol oynuyorlar. Avrupa'da göçebe koyun çobanlarının kullandığı geleneksel patikalar kıtadaki biyoçeşitliliği en bol olan bölgelerden biri. Hollanda'da koyun sürüleri bentleri korurken Almanya'da turistlerin çok sevdiği çayır alanlarının ormana dönüşmesini engelliyorlar.

Fakat hayvancılıkla uğraşan bu insanların siyasi çevrelerde bir lobi oluşturma şansları az. Bu sebeple kendi sistemlerini sürdürme ve koruma konusunda istedikleri yardımı alamıyorlar. Tersine, yeni teknolojilere geçmeye ve daha çok verim almaya zorlanıyorlar. Hayvanlarını bir yerden bir yere götürmelerini sağlamak için tanınmaya ve yasal düzenlemelere ihtiyaçları var. Kaynaklara, pazarlara ve bilgiye erişimlerinin garanti altına alınması gerek. Toprak idaresi ve biyoçeşitliliğin korunması konusunda verdikleri hizmetler için kendilerine uygun bir ödeme yapılmalı. Bu insanların tamamının günümüzde bu hayat şekline devam etmek istediklerini söylemek mümkün değil ama eğer bunu yapmak istiyorlarsa yapabilmeliler.

Göçebelerin atalarından kalan göç yollarını kullanmalarına izin verilmeli

KIRMIZI ET ÜRETİMİ YERİNDE SAYIYOR KANATLILAR UÇUYOR

Türkiye'nin yıllık toplam et üretimi artıyor. 1995-2013 yılları arasında kanatlı eti üretimindeki artış hızı %8.4 olurken, kırmızı et üretimi %0.07 ile neredeyse hiç artmadı. Kişi başına düşen kırmızı et üretimi azaldı.

Kurban bayramlarında yaklaşık 2 milyon küçük, 600 bin büyük baş hayvan kesiliyor

Dünya ve AB et üretiminde en büyük paya sahip olan domuz, Türkiye et üretiminde neredeyse hiç yer tutmuyor. 1990-2010 yılları arasındaki koyun, keçi, sığır ve mandadan sağlanan et üretimi için hayvan sayısı ve değişim hızı ile kasaplık güç ve karkas ağırlığından yararlanılarak yapılan tahminlere göre ilk dört yıllık dönemin ortalama kırmızı et üretimi 872.657 ton olarak hesaplanmışken, son dönemde bu değer 867.400 tona düştü. Toplam üretimin neredeyse hiç değişmediği 20 yıllık bu zaman diliminde, kırmızı et üretimine türlerin katkıları farklılaştı.

Örneğin 1990-1993 dönemi yıllık üretiminde sığırın %56.5 olan payı, hemen her yıl artarak 2010-2013 döneminde %79.8'e yükseldi. Sığır eti üretimindeki toplam artış %62.0, yıllık artış hızı da %2.2 olarak karşımıza çıkıyor. Aynı dönemde yıllık olarak koyun eti %5.0, keçi eti %4.2 ve manda eti üretimi ise %16.4 oranında azaldı. Bu durum Türkiye'de süt üretiminde olduğu gibi kırmızı et üretiminde de sığırın egemenliğinin en açık delili olarak kabul ediliyor. Aslında domuz eti dışarıda tutulduğunda gelişmiş kabul edilen pek çok ülkenin kırmızı et üretiminin sığıra dayalı olduğu görülüyor. Sadece birkaç Avrupa ülkesi ile Afrika ve Asya ülkelerinin birçoğunda sığırın kırmızı et üretimindeki payı %60'ın altında.

Türkiye'de sığır eti üretiminin büyük bölümünün hemen hemen hepsi sütçü ırklar, yerli ırklar ve bunların melezlerinin erkeklerine dayalı olarak gerçekleştiriliyor. Yeri gelmişken hemen söyleyelim; yerli gen kaynaklarının korunmasına yönelik bazı çalışmalar yapılıyor. Fakat hemen her alandaki üretimin büyük bir bölümü az sayıda genotipe dayandırılıyor. Yerli genotiplerin, orijinal bölgelerinde bile üretimde kullanılmalarına sık rastlanmıyor. Aksine söz konusu genotiplerin kaybolmasını hızlandıracak kontrolsüz melezleme çalışmaları ile yabancı genotiplere dayalı yeni işletmeler kurdurulması büyük ölçüde destekleniyor.

Yerli ve sütçü ırkların erkeklerinin yanı sıra damızlık olmayan dişiler ile seçilmiş damızlıklardan elde edilen etler de insanların tüketimine sunulmaya başlandı. Son yıllara kadar süren etçi ırklardan sığır yetiştiriciliği yok denecek kadar azdı. Ancak son beş yıl içerisinde kurulan/kurdurulan büyük ölçekli işletmeler, etçi ırk sığır yetiştiriciliğini yoğun girdi kullanarak yapmaya çalışıyor. Çünkü Türkiye, dolayısıyla da bu işletmelerin hemen hemen hepsi meraya dayalı etçi ırk yetiştiriciliği için uygun ve geniş alanlara sahip değil. Zaten Türkiye'de hayvansal üretimin meraya dayalı olarak yapılması önemsenmiyor ve doğal kaynaklara dayalı üretim bir kenara bırakılıyor.

Sığır işletmelerindeki artış

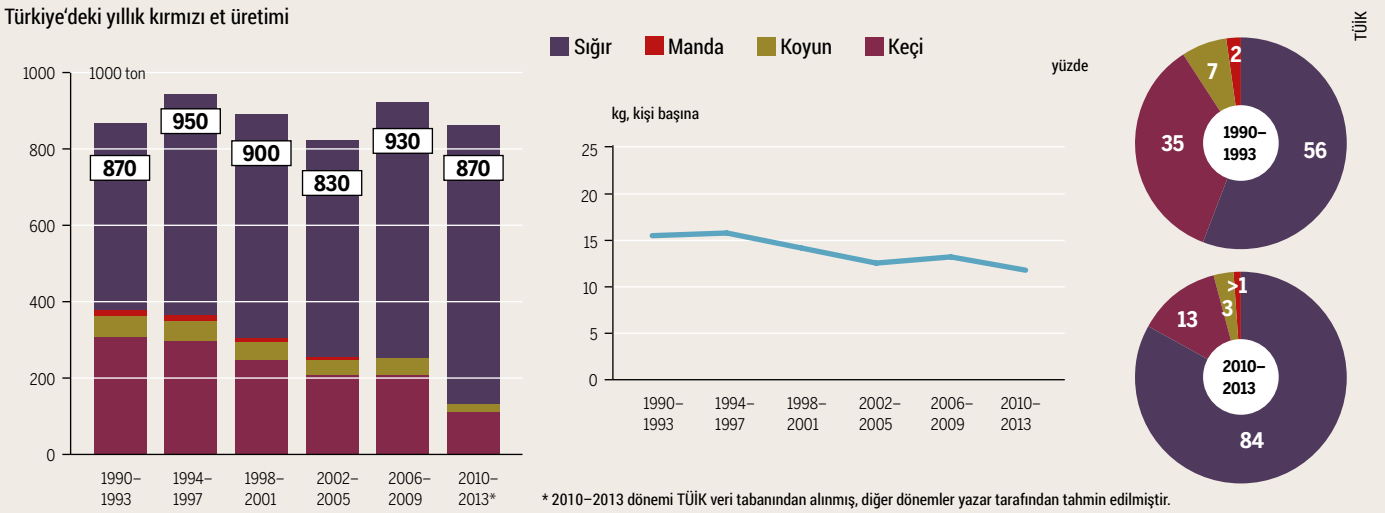

* 2010–2013 dönemi TÜİK veri tabanından alınmış, diğer dönemler yazar tarafından tahmin edilmiştir.

Sığır besiciliği ağırlıklı olarak erkek hayvanlarla yapılıyor. Kastrasyona hemen hemen hiç başvurulmuyor. Genç dişilerden uygun olanlar da genellikle kısa süreli bir besiden sonra kasaba gönderiliyor. Besi süresi genotiplere ve besiye başlama yaşına bağlı olarak 3-12 ay arasında değişiyor. Yoğun beside kullanılan yem maddeleri içerisinde başta arpa olmak üzere tahıllar, kepek, melas, posa, küspe gibi sanayi yan ürünleri önemli yer tutuyor. Yoğun besiye alınacak hayvanları birkaç ay süreyle merada tutan işletmelere rastlamak da mümkün. Ama bu uygulama çok yaygın değil. Ayrıca mera sezonunu kapatan sığırların besiye alınmak üzere başka işletmelere satılması da söz konusu olabiliyor.

KURBAN GELDİ ET ARTTI

Türkiye'de kişi başına düşen kırmızı et üretimi düşme eğiliminde. Örneğin 1990-1993 döneminde 15.45 kg olan değer, 2010-2013 döneminde 11.61 kg'a gerileyerek %25 oranında azaldı. Belki bu azalmanın da etkisiyle Türkiye, 2010 yılında kasaplık sığır, besiye alınacak sığır ve sığır eti ile kasaplık koyun-kuzu ithalatına başladı. Türkiye 44 ayda et üretimi amacıyla toplam 1 milyon 211 bin 403 baş sığır, 2 milyon 141 bin 955 baş koyun-kuzu ve yaklaşık 193 bin ton da sığır eti ithal etti. İthalatın yapıldığı ülkelerin büyük çoğunluğu Avrupa kıtasında ama ABD, Meksika, Uruguay gibi Amerika kıtasındaki ülkelerden de canlı sığır ithalatı yapıldı. Türkiye'de et üretiminin bir bölümü kurbanlık hayvanlardan elde ediliyor. Bir kurban bayramında yaklaşık 2 milyon baş koyun-keçi ve 600 bin baş da sığırın kesildiği tahmin ediliyor. Tamamına yakını 1-2 gün içerisinde kesilen bu hayvanlardan üretilen karkas miktarı yaklaşık 175 bin tona, yani Türkiye'nin kırmızı et üretiminin neredeyse %20'sine denk geliyor.

Türkiye'deki kırmızı et üretiminin kısa sürede ve kolaylıkla artmayacak gibi görünmesi Amerika kıtasındaki işletme ve ihracatçıları Türkiye'ye hayvan veya et satmaya istekli kılıyor. Hatta buralardan getirilen hayvanların son dönem besisinin Türkiye'de yapılması ve burada kesilerek, ülke içine satılması ve/veya ihraç edilmesi de tartışılan hususlar arasında. Bu düşünce, Türkiye'nin hem dönem dönem büyük çaplı ithalat yapma olasılığına hem de sığır eti üreticisi ülkelerin birçoğunda tavuk ve domuz etine talebin artmasıyla, sığır eti talebinin düşeceği yolundaki beklentiye dayandırılıyor. Bu beklentinin gerçekleşmesi halinde sadece ithalat süreklilik kazanmayacak, aynı zamanda Türkiye çevreye zarar verecek bir üretimin yaygın olarak yapıldığı bir alan haline de gelmiş olacak. Üstelik bu üretim, büyük ölçüde başka coğrafyalarda üretilmiş hayvanlar ve yemler kullanılarak gerçekleştirilecek.

TAVUK ETİNE TALEP BÜYÜK

Türkiye'de tavuk eti üretiminin artış hızı, kişi başına et üretimini artıracak kadar yüksek seyrediyor. 1995 yılındaki kanatlı eti üretimi 2003 yılında ikiye, 2009 yılında üçe, 2012 yılında da dörde katlandı. Türkiye'de tavuk eti üretiminin gelecek yıllarda da artması bekleniyor. Bu artışın tek nedeni ise elbette iç tüketim olmayacak; Türkiye tavukçuluğa dayalı ithalatını artırmaya çalışıyor. 2010 yılından 2013 yılına kadar tavuk eti ihracat tutarının yaklaşık üç kat artması bu çabanın bir sonucu olarak değerlendiriliyor. 1995-2013 döneminde Türkiye'nin toplam et üretimi yıllık ortalama %3.9 oranında arttı. Kanatlı eti üretiminin artış hızı %8.4 olurken, kırmızı et üretimi %0.07 ile neredeyse hiç artmadı. Kişi başına kırmızı et üretimi yılda ortalama %1.26 azalarak 16.45 kg'dan 13.10 kg'a inerken, kişi başına kanatlı eti üretimi yıllık %7.0 artış ile 6.99 kg'dan 23.64 kg'a çıktı.

Türkiye'de kişi başına sığır eti üretimi azalmadı ama toplam kırmızı et üretimi azaldı. Bunun temel nedeni de kişi başına koyun, keçi ve manda eti üretiminin düşmesi oldu. Gerçekten de kişi başına koyun ve keçi eti üretimi 1990-1993 döneminde yaklaşık 6,5 kg iken 2010-2013 döneminde 1,8 kg'a geriledi. Ama sığır etine olan ilgi devam ediyor. Koyun ve keçi etine olan talebin görece düşmesinde şehirleşmenin de payı var; özellikle genç nüfus koyun ve keçi etini yemiyor. Koyun ve keçi eti üretiminin azalmasında, hem üretim koşullarının zorluğu hem de düşük kazanç nedeniyle, meraya dayalı üretim yapanların üretimden vazgeçmelerinin de büyük payı var.

Türkiye'de hemen hemen her zaman kırmızı et fiyatları yüksek seyrediyor. Mevcut koşullar ve var olan üretim sisteminde göz önüne alındığında çok daha ucuz kırmızı et üretimi beklenmemeli. Tavuk eti ise görece daha ucuz bulunuyor. Üreticinin eline geçen fiyatlar esas alındığında 1 kg sığır eti fiyatına alınabilecek tavuk eti miktarı yıllara göre 2.8-3.8 kg arasında değişiyor. Kişi başına tavuk eti tüketiminin artmasında fiyatın düşük olması yanında özellikle kolay hazırlanabilmesi, beslenme alışkanlıklarının değişmesi ve tüketicilerin sağlıkla ilgili kaygıları da, yeterince delil olmasa bile, rol oynuyor.

Kanatlı eti yüksekten uçuyor

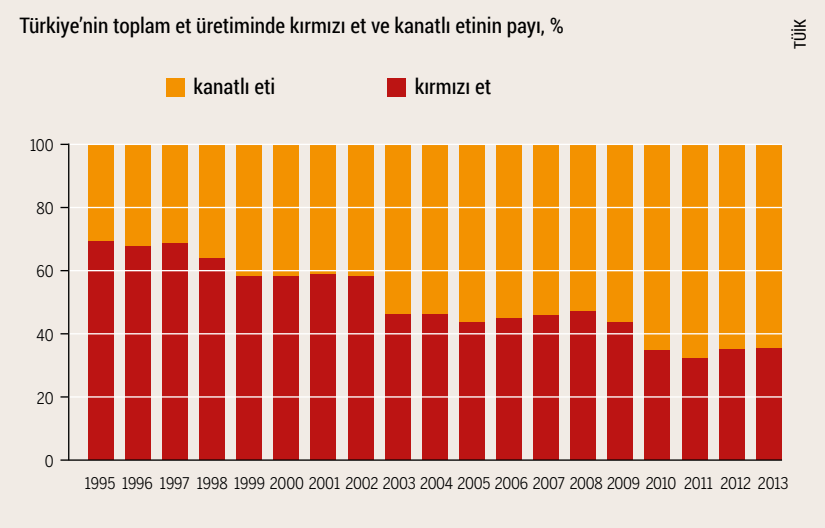

Tavuk eti tüketimindeki artışta beslenme biçiminin değişmesi de etken

KIRMIZI ETİN YARISI MEZBAHA DIŞI KESİMLERDEN ELDE EDİLİYOR

Türkiye kırmızı et üretiminde kaçak kesimlerin toplam kesimlerdeki payına ilişkin net bir rakam vermek mümkün değil. Ancak tahminler geçmişte mezbaha dışı kesimlerle elde edilen kırmızı et miktarının, toplam üretimin yarısı olduğu yönünde.

Türkiye'de işletme sayısı ve işletme başına hayvan varlığına ilişkin düzenli istatistikler henüz yayınlanmıyor. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yetkililerine göre 2011 yılında süt sığırı yetiştiriciliği yapan yaklaşık 1.4 milyon işletmenin 3900'ünün, sığır besiciliği yapan yaklaşık 375.000 işletmenin de 2300'ünün sığır varlığı 100 baştan fazla. Yine Bakanlık verilerine göre Türkiye tavuk eti üretimini 9444 işletmeye ait 13.505 kümeste gerçekleştiriliyor. Hem işletme hem de kümes sayısı, az da olsa, artıyor. İşletmeler ve kümesler üretimlerini çoğunlukla bir şirket bünyesine, bir entegrasyona dahil olarak yapıyor. Son yıllarda broyler entagrasyonu yürüten şirketler, şirketin kendi üretimini artırmak yönünde çaba harcıyorlar. Entegrasyon sayısı artmazken, toplam üretimde sözleşmeli üreticilerin payının geriletilmesi anlamına gelen bu uygulama, uzun vadede üretimin birkaç şirkette toplanmasına yol açacak gibi görünüyor.

Sığır, koyun, keçi ve manda üretimi bir kaç şirketin elinde toplanıyor

Et üretiminde ölçek ekonomisinin ürün ve/veya genotip çeşitliliğine etkisi her hayvan türünde aynı değil. Örneğin tavuk eti üretiminde hem damızlıkların birkaç elde toplanması hem de yem, barınak, kesimhane gibi üretim unsurlarını kontrol eden şirket sayısının azlığı, çeşitliliğin hızla azalmasına, hatta üretim ve pazarlamanın birkaç şirkette toplanmasına yol açabiliyor. Nitekim Türkiye'de tavuk etinin yaklaşık %90'ı, toplam üç genotipe dayalı olarak, 26 şirket tarafından üretiliyor. Bu şirketlerden biri olan Erpiliç toplam piliç eti üretiminin %11'ini gerçekleştirdiğini belirtiyor. Banvit, Şenpiliç, Beypiliç, Erpiliç ve CP olmak üzere sektördeki en büyük 5 firmanın toplam üretimdeki payı yaklaşık %50-55 olarak tahmin ediliyor.

SIĞIR KÜÇÜK İŞLETMELERDE

Sığır, koyun ve keçi ile manda eti üretimi söz konusu olduğunda üretimin birkaç şirkette toplanması ve buna bağlı olarak özellikle genetik çeşitliliğin azalması, ülkelerin tarıma yaklaşımları ve gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değişiyor. Türkiye'de sığır besiciliği yapan işletmelerden Banvit, 50.000 baş kapasitesi olduğunu ifade ediyor. Buna ek olarak sektörün önde gelen firmalarından Saray Çiftliği, 27.500 baş, Namet yaklaşık 20.000 baş, Şahbazlar A.Ş ise 9.000 başlık kapasiteye sahip. Büyük addedilen 20-25 firma tarafından besiye alınan sığır sayısının ise yılda 200-250 bin baş olduğu tahmin ediliyor. Bu da Türkiye'de kesilen toplam sığır sayısının yaklaşık %7-8'ine denk geliyor. Bir başka ifadeyle Türkiye sığır eti üretiminin %9-10'unun büyük işletmeler tarafından üretildiğini söylemek mümkün.

Tavuk etinin elde edilmesi ve pazara sunulması entegrasyonlar, yani büyük şirketler tarafından yapılıyor. Oysa kırmızı et piyasasında yer alan toptancı kasaplar ve et sanayicilerinin bir bölümünün büyük ölçekli besi işletmeleri yok. Ama büyük ölçekli besi işletmelerin birçoğu kendi markası ile et ve et ürünleri satma gayretinde. Örneğin; Banvit "Banvit Kırmızı" markası adı altında dana eti pazarlıyor. Saray Çiftliği ve Namet yukarıda sözü edilen iki firmanın et ve et ürünleri markaları. Bir iktisadi devlet teşekkülü olan Et ve Süt Kurumunun, 63'ü isim kullanma hakkı verdiği olmak üzere, et ve et ürünleri satılan toplam 80 mağazası var.

Türkiye'de tavukla ilgili olanlar dışında kalan kesim ve işleme tesislerinin çoğu büyükbaş ve küçükbaş hayvan kesimi yapabilen karma tesislerdir. Yaklaşık üçte biri özel sektöre ait olmak üzere Türkiye'de toplam 635 kesimhane bulunuyor. Bunların da 221'inin günlük sığır kesim kapasitesi 20 baştan fazla. Bir kısmı belediyeler tarafından işletilen kesimhaneler, Türkiye'nin hemen her yerine yayılmış durumda. Eski adıyla Et ve Balık Kurumu (EBK), yeni adıyla Et ve Süt Kurumu (ESK), Türkiye et üretiminde önemli işlevi ve yeri olan bir iktisadi devlet teşekkülüdür. Et ve Süt Kurumunun sahip olduğu mezbahaların kesim kapasitesi en yüksek olanlar (günde 360 baş sığır ve 2600 baş küçükbaş) Bingöl ve Adapazarı illerinde bulunuyor.

KOMŞULARDAN "GELEN" ET

Türkiye'de kamu ve özel sektör mezbahalarının kurulu kapasitesi Türkiye'nin ihtiyacını rahatlıkla karşılayacak düzeyde. Ne var ki kesimhanelerin bir kısmının günümüz şartlarına tam olarak uygun olmadığı biliniyor ve eksikliklerinin giderilmesi için yoğun çaba harcanıyor. "Et ve Et Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması" ile ilgili yatırımların Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma (IPARD) fonlarınca desteklenecek yatırımlar arasına alınması ve konuya ilişkin düzenlemeler bu çabaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Eksikliklerini öngörülen sürelerde gideremeyenlerin faaliyetlerine izin verilmeyeceği belirtiliyor.

Türkiye kırmızı et üretiminde mezbaha dışı kesimlerin toplam kesimlerdeki payına ilişkin net

bir rakam vermek mümkün değil. Fakat popülasyondan elde edilmesi beklenen karkas miktarı ile sadece mezbaha kesimlerini içerdiği belirtilen TÜİK veri tabanındaki et üretim değerleri arasındaki fark, mezbaha dışı kesimler hakkında bir fikir verebilir. Mesele bu şekilde ele alındığında, mezbaha dışı kesimlerle elde edilen kırmızı et miktarının toplam üretimin yaklaşık %40-50'si kadar olduğu söylenebilir. Yalnız son yıllarda, özellikle sığır karkası için verilen parasal destek sayesinde genç erkek sığırların mezbaha dışında kesimi tamamen önlenmiş gibi görünüyor. Ancak destek alamayacak durumda olan hayvanların bir kısmının mezbaha dışında kesilmesi de nadir görülen bir durum değil.

Özellikle iç piyasa fiyatlarının yükseldiği dönemlerde, Türkiye'ye komşu ülkelerden yasal olmayan yollarla hayvan ve et girişi oluyor. Kaçak yolla giren hayvan sayısı ve et miktarı ile bunların kaynakları hakkında çok kesin bilgiler olmasa da, olayın varlığından hemen her kesim haberdar. Gerek mezbaha dışı kesimler gerekse kaçakçılıkla ilgili idari tedbirler alınmaya çalışılsa da, bu sorunlar henüz tam olarak çözülemedi.

KALİTELİ GIDA ARAYIŞI

Kesimhanelerde durum böyleyken gelelim pazar meselesine... Türkiye'de pazarlanan toplam ette büyük marketlerin payı %35 oranında. Geçmiş yıllarda marketlerin payının daha fazla olduğu, ama son yıllarda kasap dükkânları ve/veya et marketlerinin payının arttığı tahmin ediliyor. Bu değişimde tüketicilerin kaliteli ve güvenli et arayışlarının rolü olduğu düşünülebilir.

En düşük gelir grubunu oluşturan %20'lik kesim, Türkiye'nin toplam harcanabilir gelirinin yaklaşık %6'sını harcıyor. TÜİK tarafından yürütülen bir çalışmada 2011 yılında en düşük gelir grubunda yer aldığı ifade edilen yaklaşık 16.5 milyon kişinin %86.4'ünün "İki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek yeme durumu" "yiyemiyor" olarak belirtiliyor. Türkiye geneli için bu oran %60.2. Türkiye İstatistik Kurumu benzer bir çalışmayı 2012 yılı için de yaptı ve bu sefer "iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek masrafını karşılamayanlar" olarak tanımlanan gruptaki insan sayısını 16.7 milyon ve bunların en düşük gelir grubundaki oranını da %83 olarak tespit etti. "Ankara Kentinin Yoksulluk Haritası" ismi ile yayınlanan bir araştırmada ise yoksul olarak tanımlanan insanların %68,3'ünün yılda birkaç kez kırmızı et tükettiği ifade ediliyor. Bu oran yoksul olmayanlar için %31.8 olarak hesaplanıyor. Özetle Türkiye'de başta az gelirli hanelerde olmak üzere, et tüketiminin, özellikle de kırmızı et tüketiminin düşük olduğu söylenebilir.

GÜBRE YÖNETİMİ DE SORUN

Türkiye'de et üretiminden et ürünleri üretimine, yem bitkileri üretiminden yapay tohumlamaya, mevcut işletmeleri düzenlemekten yeni işletmeler kurmaya, gen kaynaklarının korunmasından melezlemeye, buzağıdan süt ve ete kadar pek çok alanda üreticilere destek veriliyor. Konuları ve miktarı her yıl Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan desteklerden kimlerin hangi koşullarda yararlanabileceği Bakanlıkça kararlaştırılıyor. Örneğin 8 Nisan 2013 tarih ve 28612 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 2013/4463 sayılı Bakanlar Kurulu kararına göre, besi süresini tamamlamış erkek sığırlarını 2013 yılı içerisinde bakanlıkça belirlenen kesimhanelerde kestirenlere Türkiye'de doğmuş sığır başına 300 TL, ithal edilmiş sığır başına da 100 TL destek verildi.

12 Nisan 2014 tarihli ve 28970 sayılı Resmî Gazete yayınlanan 2014/6091 sayılı Bakanlar Kurulu kararında da 2014 yılı içerisinde verilecek destekler yer aldı. Bu karar çerçevesinde suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğmuş buzağılara 75 TL, etçi ırklarla tohumlanan ve bu ırklardan bir melez buzağı doğuran ineklere 350 TL, bu ineğin buzağısına da 150 TL destek verilmesi kararlaştırıldı. Kesilecek erkek sığırlardan yurt içinde doğmuş olanlara verilecek destek miktarını belirlemekte ise, süte verilecek destek miktarında olduğu gibi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı yetkili.

Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de tüketiciler kaliteli gıda arayışında

Türkiye hayvancılık işletmeleri için gübre yönetimi önemli bir sorun. Bu durum özellikle şehirlerin yakınında yer alan büyük işletmeler için geçerli. Küçük ölçekli işletmelerin tamamına yakını üretilen gübreyi işletme arazilerinin gübrelenmesinde kullanıyor. Hayvan gübresi geçmişte olduğu gibi yakıt (tezek) olarak kullanılmıyor. Ama işletmelerden toplanan gübreyi işleyerek daha nitelikli ve daha kolay kullanılabilir hale getiren işletmeler (bir nevi gübre fabrikaları) da kuruldu. Bazı büyük işletmeler ise gübreden biyogaz üreten tesisler inşa etti.

Türkiye'de hayvan refahı ve çevreye duyarlılığın artırılmasına yönelik çabalar sergileniyor. Ama henüz hem üretim süreçleri hem de gübre başta olmak üzere hayvansal atıklar ve ilaç kullanımı tam olarak denetlenemiyor. Ayrıca bazı GDO'lu ürünlerin yem bitkisi olarak ithalatına izin verildi.

Beslenme biçimi kriz zamanlarında değişiyor

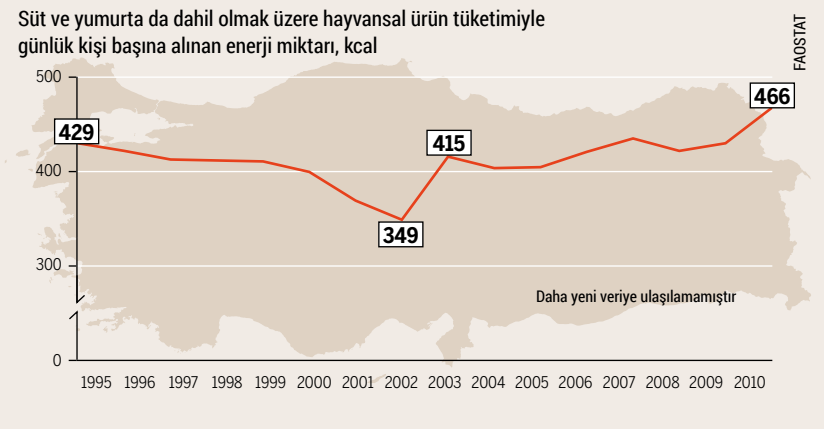

BUĞDAY İLE KOYUN GERİSİ OYUN

Hayvanların içeriye kapatılıp önlerine yem konularak beslenmesi hayvan yetiştiriciliği değildir. Türkiye ekolojisine ve beslenme kültürüne uygun olan koyun ve keçi yetiştiriciliğine dönülmesi gerekir.

Osmanlı döneminde atların, Cumhuriyet döneminde ise sığırcılığın ıslahına yönelik daha fazla çaba harcandı. Koyun ve keçicilerin ıslahı her iki dönemde de göz ardı edildi. Oysa Türkiye'deki otlar genel olarak kısa boyludur. Koyun ve keçi yetiştiriciliğine elverişlidir. Koyunlar otları dişleriyle kestiği için kısa ot ister, sığırlar dişleriyle değil dilleriyle keserler. Bunun için otların yüksek boylu olması gerekir. Avrupa çok yağış aldığı için otların boyu yüksektir, sığır yetiştiriciliğine uygundur. Koyun ve keçiye değil.

Beslenme kültürlerimiz Avrupalılardan farklıdır. Bizler kahvaltıda peynir yeriz. Avrupalı yemez. Bizler sütü, süt olarak içmeyiz. Ayran, yoğurt ve peynire dönüştürerek, yeriz. Avrupalı sütü daha çok süt olarak içer.

Beslenme kültürümüz farklıdır. Biz kahvaltıda peynir yeriz. Avrupalı yemez

Tarımda uygulanan yanlış politikalardan bitkisel üretim gibi hayvan yetiştiriciliği de nasibini aldı. Hayvan yetiştiriciliğinde koyun ve keçi yerine sığırın desteklenmesi koyun ve keçi varlığını azalttı. Koyun varlığı, 1980'de 48 milyon 638 bin idi. 2011'de 25 milyon 032. 1980'de Ankara keçisi sayısı 3 milyon 658 bin iken 2011'de 151 bine kadar düştü. Kıl keçisi, 1980'de 15 milyon 385 bin iken, 2011'de 7 milyon 126 bine geriledi (TÜİK, DİE).

Türkiye'de iki tür keçi var. Bunlar, tiftiği için yetiştirilen Ankara keçisi ile süt ve eti için yetiştirilen kıl keçileridir. Sayıları az da olsa Malta ve Kilis gibi bazı süt ırkı kıl keçiler halen var. Ankara keçisi ise dünyaya Orta Anadolu'dan yayılmış ama ülkemizde nesli tükenmek üzere. Koyun ve keçi varlığının düşmesine paralel olarak süt ve et verimi içindeki payı da değişti. Koyunların 1991'deki toplam süt üretimi içindeki payı yüzde 11 iken, keçinin yüzde 3,3 idi. 2011'e gelindiğinde koyunun süt üretimindeki payı yüzde 5,9'a düştü. Keçinin payı yüzde 2,1'e geriledi (TÜİK). Koyun ve keçi süt, peynir ve tereyağı ile beslenme kültürümüz ise koyun ve keçi sütündeki düşüşü oranında değişti.

Politikaların koyun keçi yerine sığırdan yana uygulanması özgür mera hayvancılığını köstekledi. Kapalı alan fabrikasyon hayvan üretimine geçildi. Bu durumla birlikte meraların ölçeği küçüldü. Cumhuriyetin hemen ardından (1928'de) işlenen toplam tarım arazi miktarı 6,6 milyon hektar iken çayır mera varlığı 46 milyon hektardı. Yani 1928'de çayır mera alanı, işlenen toplam arazi miktarının yaklaşık 7 katıydı. Bu oran, aslında doğanın o zamanlarda ne kadar daha yaşanılır olduğunu gösteren bir durumdur. Şimdilerde işlenebilen tarım toprağı miktarı 20 milyon hektara ulaştı. 1928'de 46 milyon hektar olan çayır mera varlığı, 1975'lerdeki sayıma göre 21,8 milyon hektara, şimdilerde ise, 15 milyon hektarın altına indi. Yitirilen çayır mera oranında ekolojik denge bozuldu. Hayvanların sağlığı bozuldu, refahı geriledi. Hayvansal ürünlerin, kalite, tat, lezzet ve besleyiciliği azaldı, sağlıksızlaştı.

Söz etmeden geçmemek gerekli ki; geviş getiren hayvanların küresel ısınmaya neden olduğu bilgisi yaygın biçimde kullanılıyor ve kamuoyuna yanlış bilgi veriliyor. Evet, inekler karbondioksitten 25 kat daha zararlı olan metan gazını geğirirler. Ancak özgür hayvanlar meralara yaptıkları

Baş

Türkiye'deki hayvan varlığı, milyon

TÜİK

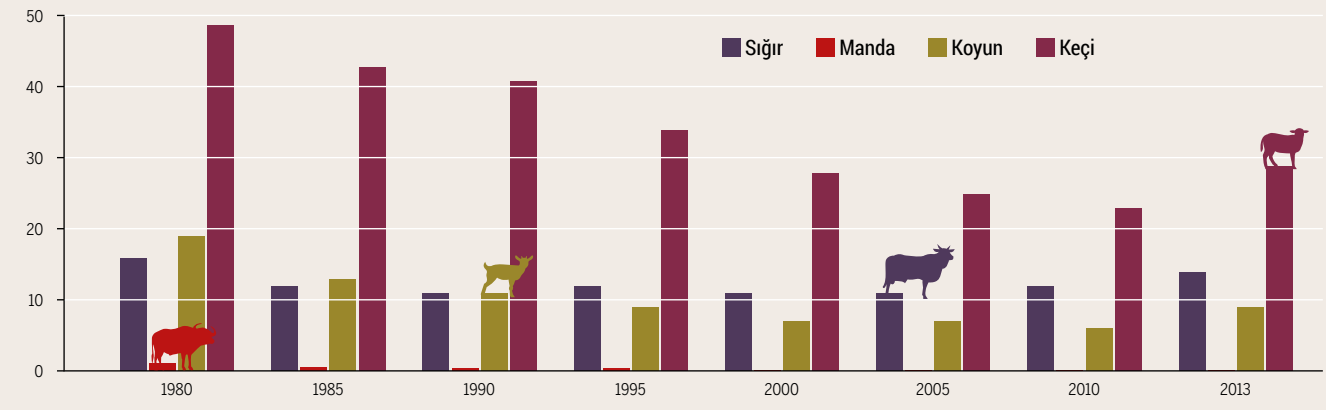

katkı ile bunu tolere ederler. İnekler başta olmak üzere tüm geviş getiren özgür hayvanlar, gezegeni ısıtmaz soğuturlar. Aslında gezegenimizin kırsal bahçıvanlarıdır onlar. Özgür inekler ve diğer geviş getirenler toprağa bıraktıkları dışkılarıyla toprağın verimini arttırırlar. Verimli hale dönüşen otlaklar daha fazla karbondioksit depolar. Topraktaki her bir ton humus, atmosferden 1,8 ton karbondioksit emer. Kürenin ısınmasını engeller. Merada özgür otlayan hayvanlar, otladığı yere gübrelerini bırakır ve bıraktıkları gübreler otları geliştirir, sağlıklı kılar. Toprağı korur; yağış ve rüzgâr erozyonunu engeller.

Endüstriyel hayvancılıkta ise inekler doğada gezinmez, otlamaz ve beslendikleri kapalı alanlara atıklarını bırakırlar. Hayvanlar kapalı alanlarda kendisine besin verildiğinde kendi besinini üretebilme yeteneğini kullanması engellendiği gibi kötürümleştirilmiş ve bakıma muhtaç hale getirilmiş olur. Sorun buradadır. Kısacası küreyi ısıtan özgür inekler değil, endüstriyel hayvancılıktır.

Dünyadaki küçük aile çiftçilerinin küresel örgütü La Via Campesina üyesi olan Türkiye Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu hayvanların içeriye kapatılıp, önlerine yem konularak beslenmesini hayvan yetiştiriciliği olarak görmüyor. Konfederasyon ayrıca Türkiye'nin ekolojisine ve Türkiye'deki beslenme kültürüne uygun olan koyun ve keçi yetiştiriciliğine dönülmesini savunuyor. Türkiye'de kullanılan bir deyimde olduğu gibi "Buğday ile koyun gerisi oyun!" diyor.

Yitirilen mera oranında ekolojik denge bozuldu. Hayvansal ürünlerin besleyiciliği azaldı

BÖLÜM 2

EKOLOJİ

SAYFA 31–51

ÇİFTLİKLERDEKİ BALIKLAR NEDEN ÖLÜR: SUDA VE KARADA BİYOÇEŞİTLİLİK KAYBI

Aşırı gübreleme tüm dünyada bitkilere, hayvanlara ve ekosistemlere zarar veriyor. Yeraltı sularındaki nitrat kansere, kıyı sularındaki ise oksijensiz kalmış "ölü alanlara" sebep olabiliyor.

Bir miktar suya bolca azot atarsanız sudaki oksijen seviyesi hızla düşer. Bunun ne kadar büyük bir problem olduğu Meksika Körfezi kıyılarındaki sularda gözlenebilir. Mississippi Nehri'nin ağzında yaklaşık 20.000 kilometre karelik bir alanda oksijen seviyesi o kadar azdı ki; balıkların ya da karideslerin yaşayamadığı "ölü alanlar" oluştu. 2011 yılında araştırmacılar, oksijen seviyesinin enzim dengesini bozması sebebiyle dişi balıkların sperm üretmeye başladıklarını ortaya koydu.

Bu sualtı çölleşmesinin sebebi Mississippi Havzası'nın aşırı gübrelenmesiydi. Bu bölge ABD'nin yem üretiminin ve endüstriyel çiftliklerin yoğunlaştığı bir yer. Azot ve fosfor, nehirle birlikte Körfez'e akıyor. Deniz suyuna karışan bu besinler alg, deniz bitkisi ve bakteri oluşumunu tetikliyor, bu canlılar da deniz suyundaki oksijeni tüketiyor. Bir litre deniz suyunda genellikle 7 miligram kadar çözünmüş oksijen bulunuyor. Mississippi Nehri ağzında ise bu rakam 2 miligramın altında. Burada ancak oksijene ihtiyaç duymayan organizmalar yaşayabiliyor.

Amerikalı deniz biyoloğu Peter Thomas'a göre dünya çapında 250.000 kilometre karelik deniz suyu yüksek seviyede oksijen eksikliğinden muzdarip. Asya'da domuz ve kümes hayvanlarının yetiştirildiği çiftlikler Çin, Vietnam, Tayland kıyılarını ve Güney Çin Denizi'ni azotla kirletiyor. Hazar Denizi'nin kuzey kısmı Volga Nehri'nden gelen azotla dolu. Avrupa'yı çevreleyen kıyıların büyük kısmı da bu kirlilikten etkileniyor. Baltık Denizi, Karadeniz, İrlanda Denizi, İspanya kıyıları ve Adriyatik'te yer yer ölü bölgeler var. Problemin tek kaynağı azot ve fosfor kirliliği değil, bunlara ilaveten potasyum, ilaç artıkları, hastalık yapan organizmalar ve ağır metaller de sorun oluşturuyor.

Sadece denizler değil, endüstriyel canlı hayvan üretimi de toprağa zarar veriyor. Hayvanların beslendiği bölgelerde ortaya çıkan gübre ve çamur, bazen ayrıştırılmadan toprağa karıştırılıyor. Bu malzemeler toprağa, mineral gübrelerin aşırı kullanımının oluşturduğu hasardan çok daha büyüğünü verebiliyor. Özellikle drenaj koşulları iyi olan arazilerde azot yeraltı sularına ulaşıyor, buradan da içme suyuna karışıp sağlığımızı tehdit edebiliyor. Azot, vücudumuzda yemek borusu ve mide kanserine sebep olduğundan şüphe edilen nitrozamine dönüşüyor. Aşırı gübreleme, Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin kırmızı listeye aldığı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan türlerin tamamına zarar veriyor. Kimyasal gübrelerin, herbisit ve pestisitlerin aşırı kullanımı topraktaki ve sudaki organizmalara zarar vererek ekosistemleri bozuyor.

Toplam çevresel etkide tarımın payı

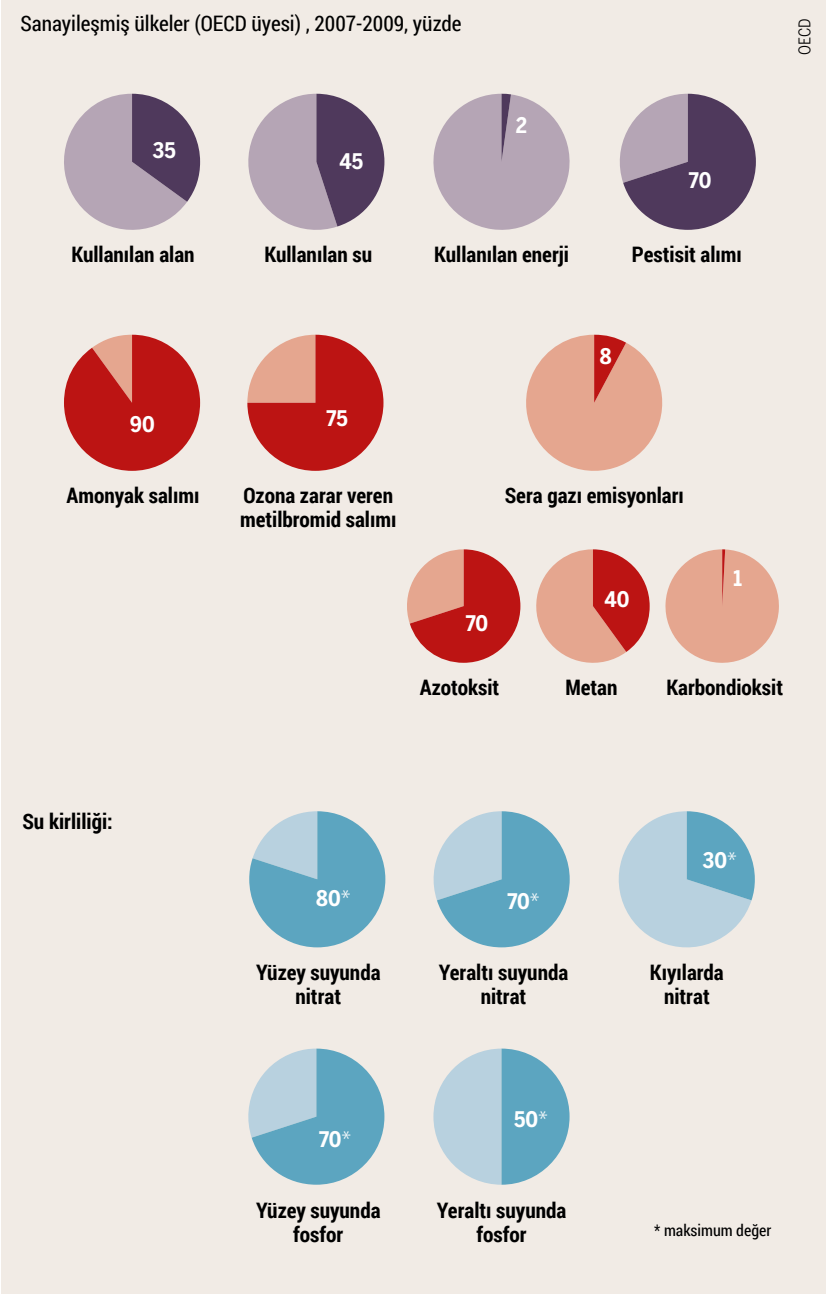

Tropik yağmur ormanları biyolojik çeşitlilik açısından özellikle zengin alanlar. Fakat Amazonlar'daki yağmur ormanlarının beşte birinden fazlası halihazırda yok edilmiş vaziyette. Bunun başlıca sebeplerinden biri hayvan besiciliği. Ağaçlar yok edilerek otlaklara, bu otlakların çoğu da birkaç yıl içinde soya tarlasına dönüştürülüyor. Güney Amerika ve Avrupa'da otlakların soya tarlasına dönüştürülme süreci biyolojik çeşitliliği öldürüyor. Çünkü otlaklar, genellikle farklı canlı türlerini barındırıyor ve böcek gibi küçük hayvanlar için uygun bir habitat oluşturuyor. Endüstriyel otlaklar ise yerel türlerin ortadan kalkmasına sebep olabiliyor. Zira çiftçiler, yem olarak daha değerli olan ot türlerini ekmek istiyor. Bu durum diğer türlerin marjinalize olmasına sebep oluyor. Otlakları çitler çekerek çiftliklere dönüştürme süreci vahşi hayvanların göç yollarına zarar veriyor, onların su kaynaklarına erişmelerine engel oluyor ve yer yer aşırı otlatmaya yol açıyor.

Ekinlerin ve hayvanların aynı çiftlikte yer aldığı karma çiftliklerde farklı bitki örtüsü içeren çalılar, ağaçlık alanlar, bostanlar gibi bölümler bulunuyor. Bütün bunlar böceklerin, diğer küçük canlıların ve tabi yabani bitkilerin hayatta kalmasını sağlıyor. Avrupa, Güney Amerika, Doğu ve Güneydoğu Asya'da ve ABD'de bu tür karışık çiftlikler endüstriyel kümes hayvanı ve domuz yetiştirmek için kullanılan "topraksız" sistemlere dönüştürülüyor. Bu sistemlerde hayvanlar başka çiftliklerden, hatta yurtdışından alınmış yemlerle besleniyor. İşte içme suyu, toprak ve denizlerdeki besin dengesizliğine yol açan ana sebeplerden biri bu.

Endüstriyel sistemlerde beslenen hayvanların genetik çeşitliliği de genellikle oldukça dar oluyor çünkü bütün dünyada çiftçilere hep aynı hayvan ırkları sunuluyor, onlar da birkaç tane. Hayvanlar artık farklı doğal koşullara adapte olamıyor. Hatta besi çiftliklerinin tek düze koşullarına uygun şekilde yetiştiriliyorlar. Bu mekanlarda sıcaklık, nem ve ışık dikkatle kontrol ediliyor, yem ise küresel pazardan tedarik ediliyor. Başka bir deyişle sanayi tipi bir besi çiftliğinde biyolojik çeşitlilik olabilecek en düşük seviyede.

Endüstriyel çiftliklerin dev ayak izi: Yem üretip kirli çamur yayıyorlar

Meksika Körfezi'nde yemlik ot tarlaları ve ölü alanlar

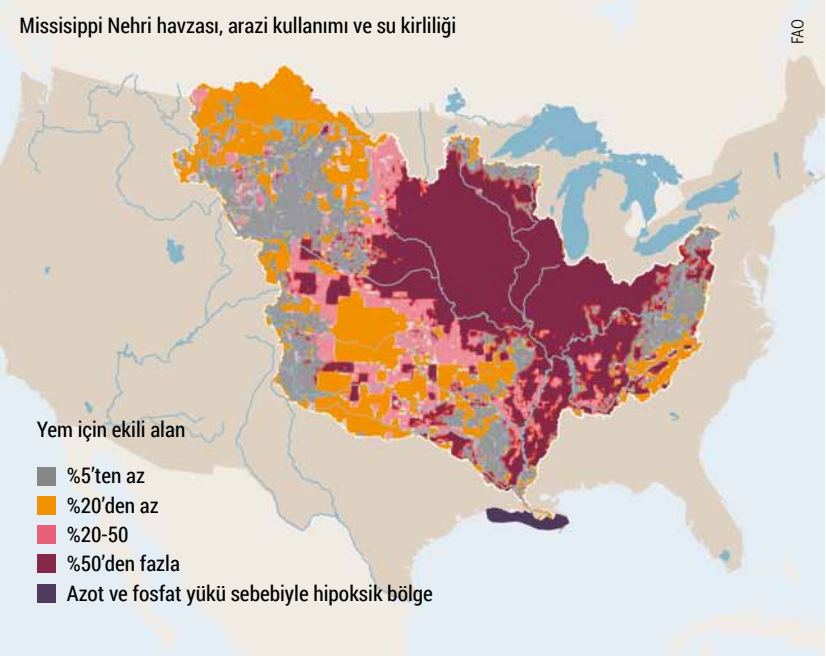

Suda ve toprakta azot

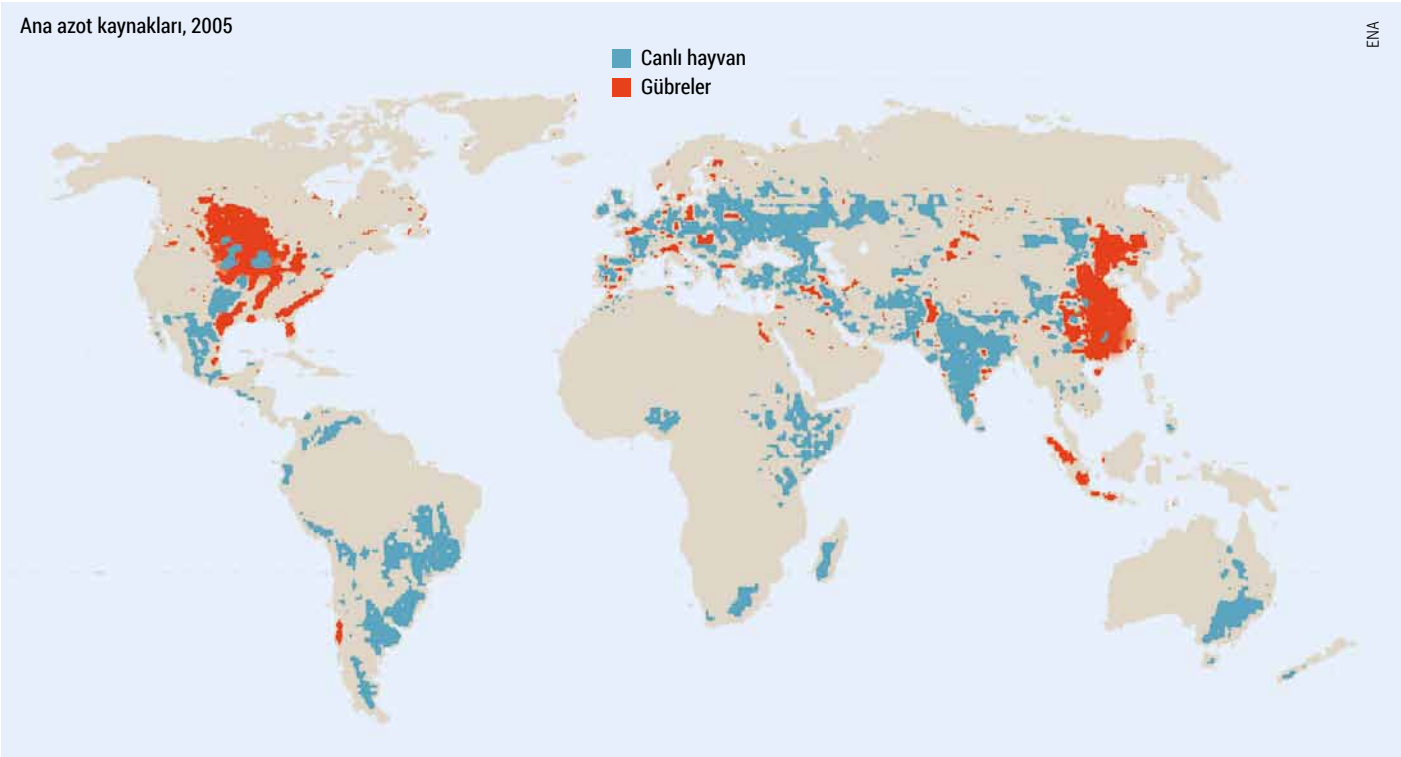

TÜR FAKİRİ GEZEGEN

Hayvancılığın genetik tabanı her geçen gün daralıyor. Tüm dünya belli bir amaç için üretilmiş az sayıdaki ırka güveniyor. 130 ülkede yetiştirilen siyah-beyaz Holstein-Fresian süt ineği gibi ırklar buna örnek. Tavuk, keçi, domuz ve koyun üretimi de yüksek verimli birkaç ırk üzerinden ilerliyor.

Tek bir horoz ırkı, genetik olarak benzer 28 milyon yavrunun babası olabilir

İnsanoğlu 30 farklı canlı türünü çiftlik hayvanı olarak evcilleştirdi ve bunu yaparken de inanılmaz bir ırk çeşitliliği yaratmış oldu. Şu ana kadar BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün belgelediği yaklaşık 8000 farklı ırk var. Bunların büyük kısmı, çoğu kadın olan küçük besiciler tarafından yetiştiriliyor. Besici kadınlar, hem dünyanın etini üretiyor hem de canlı hayvan çeşitliliğini korumuş oluyor. Pek çok fakir hanede hayvanlar; özellikle tavuk, koyun ve keçi, o hanenin geçiminin önemli kaynaklarından biri. Bu iş için yerli ve çok amaçlı kullanılabilen ırklar seçiliyor çünkü onlar yerel koşullara ve çetin iklim koşullarına uyum sağlamış oluyorlar.

Ağır endüstriyel hayvancılıkta ise toplam sekiz tür hayvan kullanılıyor; sığır, domuz, koyun, keçi, tavuk, hindi, ördek ve tavşan. Bunların bazıları kendi içinde de gelişmiş durumda. Endüstri, hayvanları verimli birkaç ırka indirgedi, bunların melezlenmesi ile de bugün yediğimiz hayvanlar ortaya çıktı. Bu hibrit üretim, özellikle kümes hayvanları ve domuzlarda kullanılıyor ve bu, hayvanların genetik çeşitliliğini iyice kısıtlıyor.

Küreselleşmenin iki kazananı

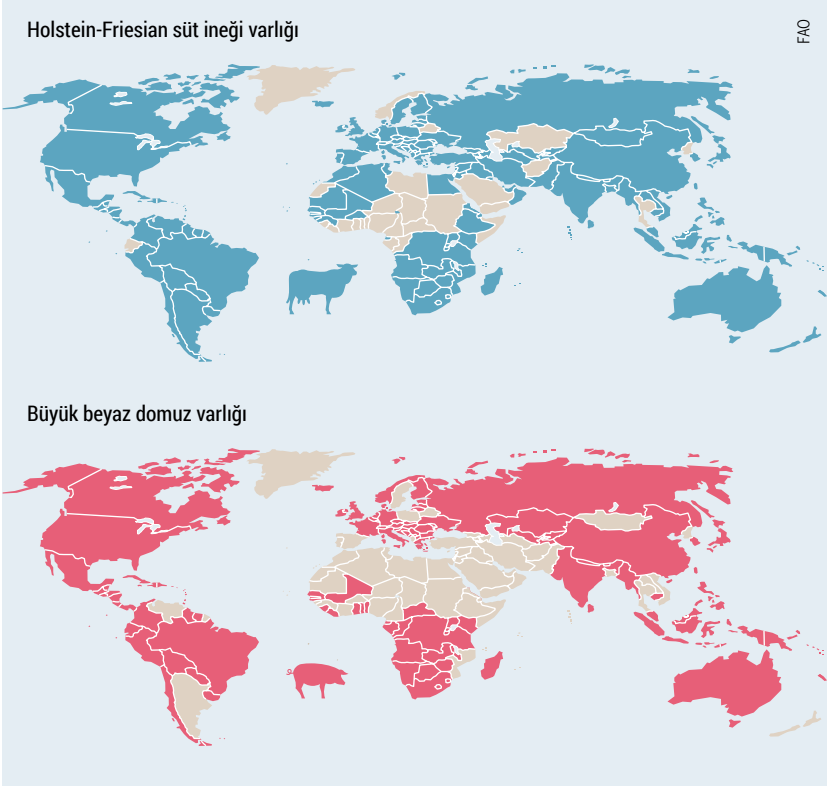

1950'ler büyük ölçekli ticari et üretiminin başlangıcına ve önemli miktarda genetik çeşitliliğin kaybına tanıklık etti. Kurumsal bir biçimde çalışan besiciler üretim artırımı ve hızlı büyüme, verimli yem dönüşümü ve yüksek verim gibi ticari olarak kullanışlı özelliklere odaklandı. Sonuçta yüksek protein ile beslenen, pahalı ilaçlara ve iklim kontrollü barınaklara ihtiyaç duyan, yüksek performanslı ve genetik olarak aynı ırklar ortaya çıktı. Günümüzde ise sürekli büyüyen dünya et piyasasının talep ettiği ticari besi hayvanları, birkaç uluslararası firma tarafından tedarik ediliyor. Bu şirketler aynı zamanda, özellikle kanatlı hayvan, domuz ve sığırlar konusunda yüksek yoğunluklu havyan genetiği endüstrisinin Ar-Ge'sini de kontrol ediyor.

- Dünya domuz arzının üçte biri, ticareti yapılan yumurtaların %85'i ve üretilen sütün üçte ikisi bu ırklardan geliyor.
- Kümes hayvanları sektöründe dört şirket, kümes hayvanları Ar-Ge'sinin %97'sini yapıyor. Tavukçuluğun pazar payının %95'ini üç şirket kontrol ediyor. Ticari yumurta üretiminde hayvan stoğunun yaklaşık %94'ünü iki şirket elinde tutuyor. Dünya hindi üretiminin tamamında sadece iki şirket söz sahibi.
- Ar-Ge çalışmaları da pek farklı değil. En büyük dört şirket, dünya domuz ve sığır sanayinin Ar-Ge'sinin üçte ikisini kontrol ediyor.

Su ürünleri yetiştiriciliği henüz endüstrinin küçük bir kısmına denk gelse de şu an en hızlı büyüyen sektör konumunda. Büyük hayvanlar üzerine çalışan gen firmalarının pek çoğu yakın zamanda su ürünleri yetiştiriciliği konusuna merak saldı. Sadece bir avuç türle çalışıyorlar ve özellikle Atlantik somonu, gökkuşağı alabalığı, tropik karides ve tatlı su çipurası ile ilgileniyorlar.

Küresel olarak canlı hayvan genleri ile uğraşanların büyük çoğunluğu özel şirketler. Bunlar ne gelirleri ve yatırımları ile ilgili rakamları, ne de ellerindeki gen kaynakları ya da canlı hayvan koleksiyonu ile ilgili bilgileri açıklıyorlar. Özel sektöre ait hayvan gen pazarının büyüklüğü, genetik malzemelerin fiyatı ve satış rakamlarıyla ilgili kamuyla paylaşılan herhangi bir bilgi yok. Ama görünen o ki; ticari tohum piyasası ile kıyaslandığında ticari hayvan genleri piyasası oldukça küçük.

Çin, ülkenin en popüler protein kaynağı olan domuz etine artan talep sayesinde dünyanın en büyük et tüketicisi konumunda. Ülkenin domuz arzının büyük kısmı hâlâ küçük domuz besicilerinden geliyor. Fakat hükümet politikaları dikey

Hayvan genetiği endüstrisi: En önemli yedi küresel ırk

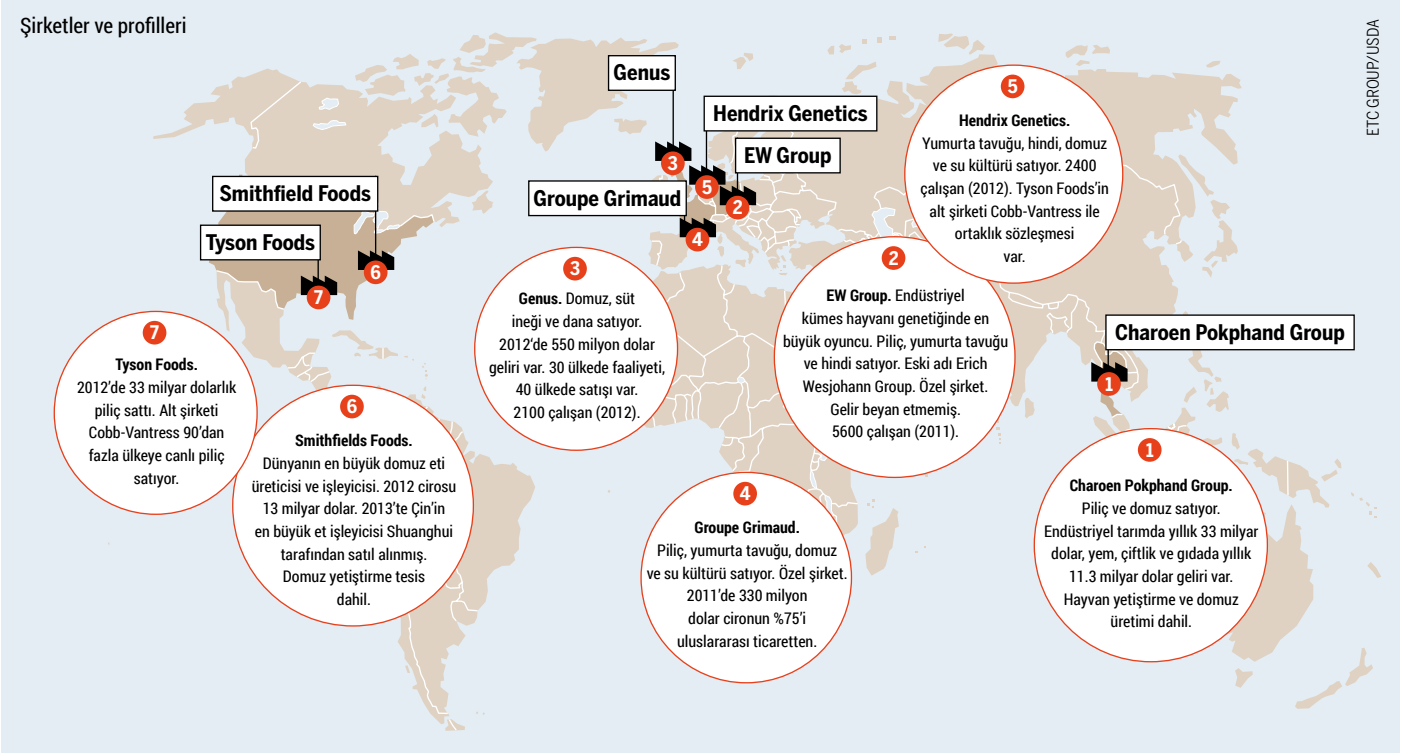

bir entegrasyonla her firmanın üretimin birden fazla aşamasını gerçekleştirdiği bir sisteme geçme yolunda. Bu durumda, 2015 itibariyle ülkedeki domuzların yarısı büyük çiftliklerden elde edilir hale gelecek. Her ne kadar Çin, diğer pek çok ülkeye kıyasla domuz ırkları açısından zengin çeşitliliğe sahip olsa da ülkenin büyük çiftlikleri ithal ırkları kullanıyor. Pek çok domuz gen şirketi yakın zamanda Çin ile anlaşma yaptığını açıkladı. Bu trend, 2013 yılında Smithfield Foods şirketinin, ülkenin en büyük et işleme tesisi olan Shuanghui International tarafından 7.1 milyar dolara satın alınmasıyla hızlanacak. Şirketin domuz yetiştirme grubu Smithfield Premium Genetics de bu anlaşmanın bir parçası.

Endüstriyel, büyük ölçekli hayvancılığın birkaç elde toplanması ve hayvanların genlerinin bu denli sıkı takip edilmesi milyonlarca küçük çiftçi, balıkçı ve besicinin üretim şekliyle tezat oluşturuyor ve onları yok olmaya sürüklüyor. İklim değişikliğinden muzdarip bir dünyada kuraklığa, aşırı sıcağa ya da tropik hastalıklara dayanıklı ırklar, yegâne genetik malzeme kaynağı olarak hayvan ıslah programları için büyük potansiyel öneme sahip. 109 ülke 2007 yılında imzaladıkları Interlaken Hayvan Gen Kaynakları Deklarasyonunu, dünyanın hayvan biyoçeşitliliğini ve küresel gıda güvencesini sağlayacak ve biyoçeşikliliğin gelecek nesillere ulaşmasını garanti altına alacak şekilde kullanacaklarını ilan etti. Deklarasyonda "Gıda ve tarım için kullanılan hayvan gen kaynaklarının erozyonu gıda güvencesinin sağlanmasına, insanoğlunun beslenme düzeyinin geliştirilmesine ve kırsal kalkınmaya yönelik çabalara gölge düşürmektedir" ifadelerine yer verildi.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO'nun 2012 Hayvan Biyoçeşitliliği Değerlendirme Raporu'na göre 8000 tane çiftlikte yaşayan hayvan ırkının dörtte biri tükenme riski ile karşı karşıya. Bunun temel sebebi de endüstriyel hayvancılığın gelişmesi. Ticari ırkların dar gen çeşitliliği bu hayvanların parazitlere ve hastalıklara olan hassasiyetini artırıyor.

Şimdiden öngörülemeyen olası çevresel zorluklara, piyasa koşullarına ve toplumsal gereksinimlere tepki verme imkânını azalttığı için uzun dönemde gıda güvencesini riske atıyor. İklim değişikliği açısından bakıldığında ise hayvancılıkla geçinen toplulukların uzun vadede sürdürülebilirliği ve endüstriyel hayvancılık sistemlerinin kaderi, gen kaynakların tüketilmesi sebebiyle tehlike altında.

Hayvancılık endüstrisine hükmedenler

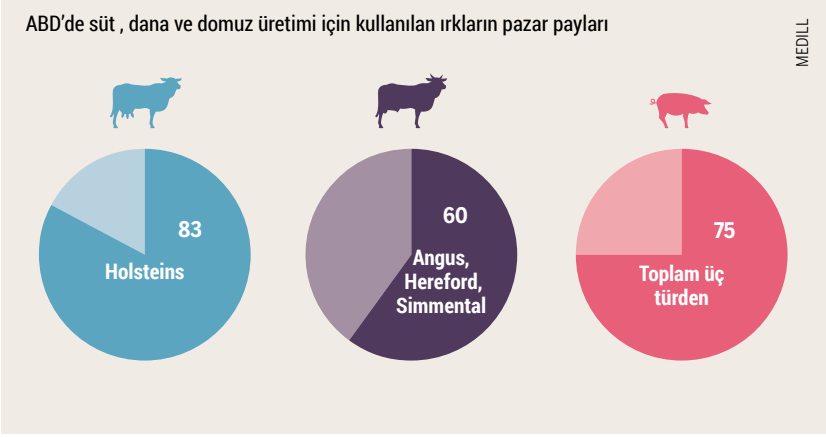

HAYVANLARDA ANTİBİYOTİK KULLANMAK HASTALIKLARA DAVETİYE ÇIKARIR

Endüstriyel üreticiler dev üretim tesislerinde hastalıkların bir yangın gibi hızla yayılmasını önlemek ve hızlı büyümeyi desteklemek için yüksek miktarda ilaç kullanıyor. Ama bunun bir tehlikesi var. Bakteriler insanların tedavisi için vazgeçilmez bazı ilaçlara karşı direnç geliştiriyor.

İlaçların aşırı kullanımını önlemek için bütün dünyada daha sıkı denetim gerekiyor

Ölüm sebebi; dizdeki küçük bir yara. Bu, size kurgu gibi geliyor ama yakında gerçek olabilir. Dünya Sağlık Örgütü, hayvancılık sektöründe pervasızca antibiyotik kullanımına devam edersek bir antibiyotik sonrası çağa gireceğimiz ve günümüzde tedavisi çok kolay olan pek çok sağlık sorununun tekrar ölümcül hale geleceği konusunda uyarıyor. Antibiyotikler, hayvanların fabrika koşullarında ve oradan kesimhaneye gidene kadar hayatta kalmalarını garanti altına almak için kullanılıyor. Pek çoğu ise büyümeyi hızlandırmak amacıyla hayvanlara veriliyor. Antibiyotik verilen domuzun pazarda satılabilir ağırlığa gelmesi için domuz %10-15 daha az yeme ihtiyaç duyuyor.

Avrupa Birliği büyümeyi hızlandıran antibiyotiklerin kullanımını 2006 itibariyle yasaklamış olsa da yasağın, bu ilaçların çiftliklerde kullanımına belirgin bir etkisi olmadı. Sistematik araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlara göre sadece 2011 yılında Avrupa Birliği üyesi 25 ülkede toplam 8.500 ton antimikrobik ilaç dağıtıldı. Yıllık 1600 tonla Almanya burada en yüksek paya sahip. Buna karşılık veteriner kontrollerinin görece daha sıkı olduğu Danimarka'da yayınlanan raporlar, hayvan başına düşen antibiyotiğin Almanya'nın üçte biri seviyesinde olduğunu gösteriyor.

Dünyanın diğer yerlerinde ise bu değerli ilaçların kullanımı herhangi bir yasağa ya da düzenlemeye tabi değil. Çin'de her yıl 100.000 ton antibiyotiğin hayvanlara verildiği ve bunun çoğunlukla denetimsiz yapıldığı tahmin ediliyor. ABD'de hayvancılık sektöründe 2009 yılında 13.000 ton antibiyotik kullanılmış ve bu rakam, bütün ülkede kullanılan antibiyotiğin %80'ine tekabül ediyor.

Endüstriyel hayvancılık geçtiğimiz birkaç on yılda hızlı bir büyüme gösterdi ve antibiyotikler de bu sürecin arkasındaki başlıca etken oldu. Antibiyotiklerin iki işlevi var: Hayvanların, kesimhaneye gelene kadar geçirdikleri korkunç süreçte hayatta kalmalarını sağlıyor ve çabuk büyümelerine yardımcı oluyor. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre günümüzde sağlıklı hayvanlara verilen antibiyotik miktarı hasta insanlara verilenden fazla. Antibiyotiklerin büyümeyi hızlandırıcı olarak kullanılması dünyanın büyük kısmında yasal. Son döneme kadar gelişmiş dünyanın neredeyse bütün et üretiminde hayvan yemlerine sürekli ve düşük dozajda antibiyotik karıştırılıyordu.

Hayvanlara verilen antibiyotikler genellikle insanların kullandıklarıyla aynı. Her antibiyotik uygulanışında bakterilerin buna direnç geliştirme ihtimali var. "Süpermikroorganizma" denen E-coli, salmonella ya da kampilobakter patojenler birden fazla antibiyotiğe dirençli ve bu sebeple de tedavi edilmeleri oldukça güç. Antibiyotiklerin hayvanlarda dikkatsizce kullanılması direnç sorununu ortaya çıkarıyor. Bu ilaçlar genellikle bütün bir sürüye, suya ya da yeme katarak uygu-

Ne kadar uzaktayız – ABD'de antibiyotik ve dirençli bakteri dağılımı

Antibiyotik satışları milyon pound / milyon kilogram

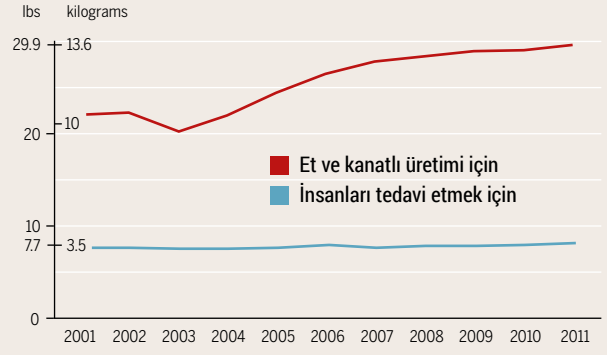

2011 yılında süpermarketlerden alınan numunelerde rastlanan E.F bakterisi, yüzde

Hayvancılıkta kullanılan antimikrobiyal maddelerin AB'de satışı

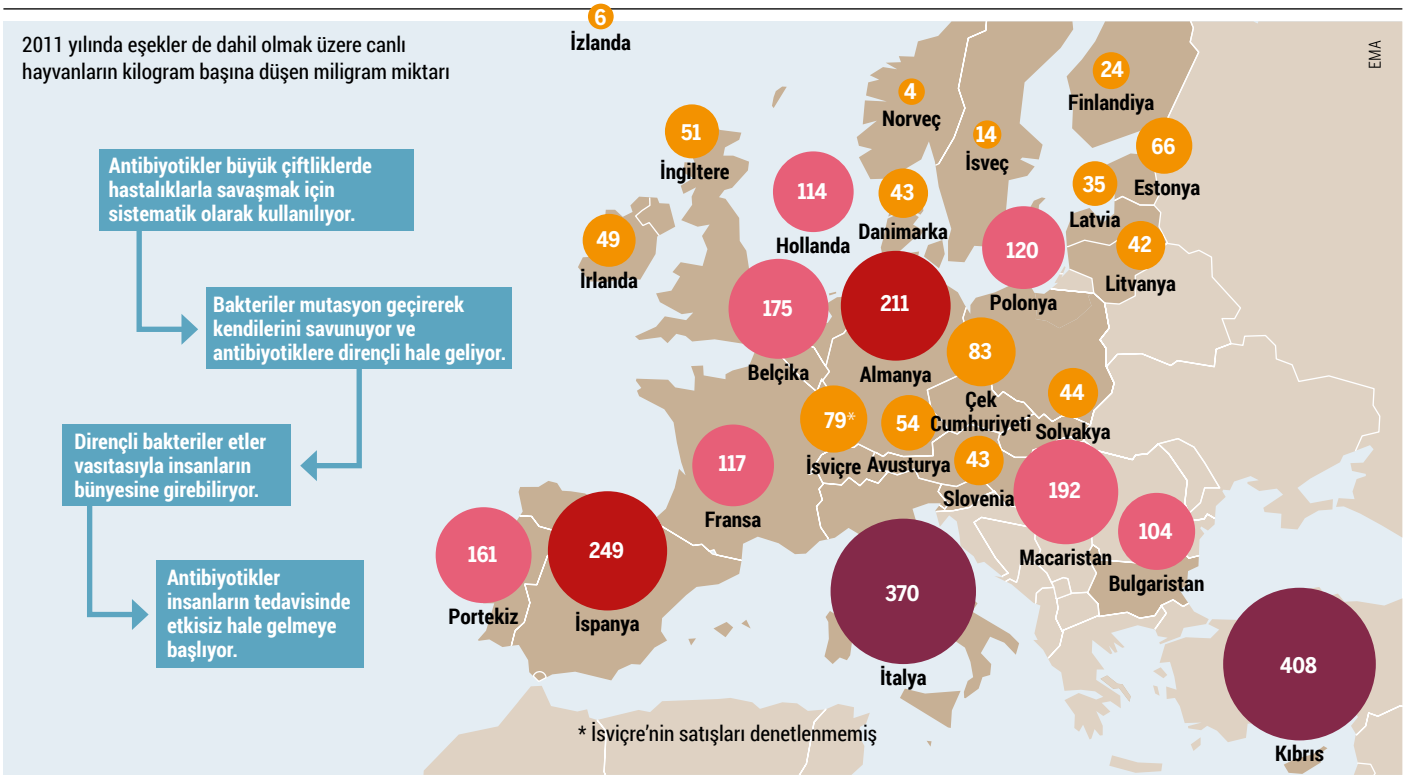

lanıyor. Her bir hayvanın gerekli dozajı alıp almadığını denetlemek mümkün değil. Doğru antibiyotiğin verilip verilmediğini gözlemlemek için teşhise yönelik testler nadiren yapılıyor.

Dirençli bakteriler hayvanlardan insanlara farklı şekillerde geçebiliyor. Lakin en bariz bağlantı gıda zinciri. Hayvanlar bir kesimhanede kesildiği ya da işlendiği sırada bakteriler, eti ele geçirerek tüketicilerin mutfağına kadar ulaşabiliyor. Fakat insanların süpermikroorganizmalara maruz kalmasının tek yolu bu değil. Dirençli bakteriler besihanelerin bacalarından ve hava kanallarından yüzlerce metre boyunca çevreye yayılabiliyor. Bakteriler, besin olarak tarlalara serpilen hayvan gübresinin içinde de bolca bulunuyor. Toprağa ulaşan bakteriler buradan yağmur sularıyla göllere ve nehirlere karışabiliyor. Bakteriler hem çiftlikte hem de doğada birbirleriyle etkileşim halinde. Daha da gelişip ürüyor, genetik bilgi alışverişi yapıyorlar. Bu sayede güçlü antibiyotiklere direnç gösteren bakteri havuzunu büyütmeye çabalıyorlar.

Et ve hayvan üretimi küresel olarak tüm dünyaya yayılmış ticaret ve ulaşım ağları ile birbirine bağlı. Bu bağlar dirençli bakterilerin hızla yayılmasını sağlıyor. Dünya Sağlık Örgütü süpermikroorganizmaları "kötü şöhretli gezginler" olarak tanımlıyor. Antibiyotiklerin dünyanın bir tarafında tedbirsizce kullanılması sadece oradaki yerel halk için değil, dünyanın diğer yerlerindeki insanlar için de tehdit oluşturuyor.

Büyük çiftlikler istemeden de olsa yeni bakteri türlerini üretiyor

Ne kadar uzaktayız – patojene ve et türüne göre antibiyotik direnci, Almanya

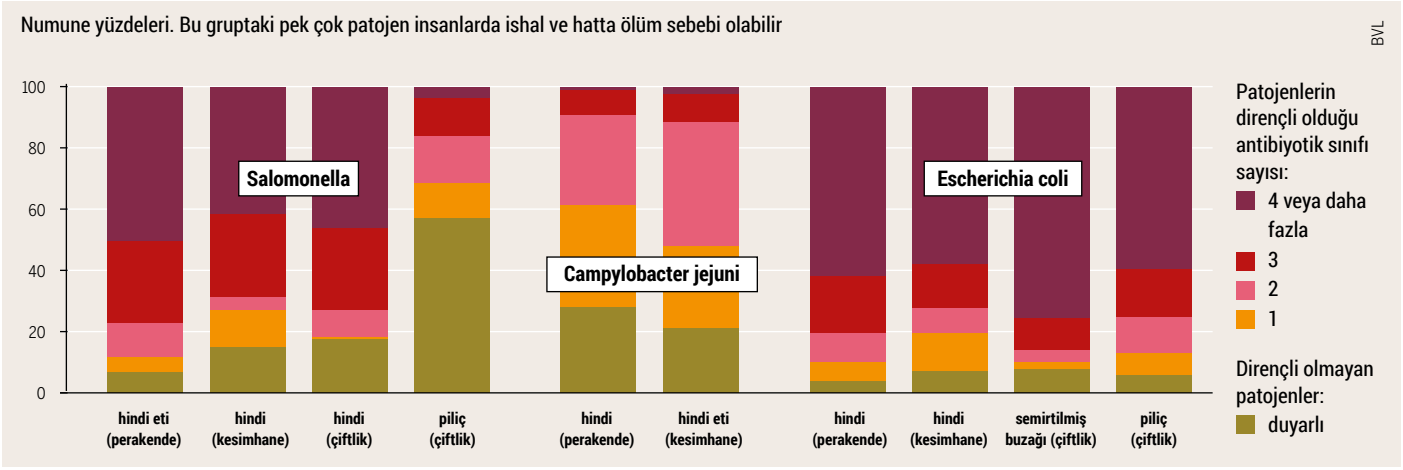

TAHIL DEPOSU BOŞALIRKEN

Dünya hayvancılık sanayinin büyümesi akarsuların ve göllerin aşırı kullanımını daha da artıracak. Bu, hayvanların duyduğu ihtiyaçtan değil, yedikleri yemin üretiminde çok miktarda suya ihtiyaç duyulmasından kaynaklanıyor. Ayrıca çiftliklerin atıkları nitrat ve antibiyotik kalıntıları ile yeraltı su havzalarını da kirletiliyor.

Halihazırda dünyada 2 buçuk milyon insan su sıkıntısıyla karşı karşıya

İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için dünyadaki en önemli kaynak olan tatlı su kullanımı son yüz yılda sekiz kat arttı. Nüfus artış hızının iki katı hızda artmaya da devam ediyor. Bunun sonucunda insanlığın üçte birinin yeterli suya, 1.1 milyar insanın da temiz içme suyuna erişimi yok. Göller, nehirler ve okyanuslar besin maddeleri ve kirleticilerle dolduruluyor. Aynı zamanda dünyanın birçok bölgesinde taban suyu da büyük bir hızla düşüyor. ABD'deki Colorado veya Çin'deki Sarı Irmak (Yellow River) gibi aşırı miktarda su çekilen nehirler yılın belli zamanlarında aylarca denize ulaşamıyor. Dünya nüfusuyla birlikte su tüketimi de artmaya devam ediyor. Eğer tüketime sınır getirilmezse dünya su arzı iflas edebilir.

En çok su tüketen ve küresel su krizinin baş sorumlusu olan sektör tarım. Dünyadaki tatlı su arzının %70'i tarımda kullanılırken, %10'luk paya sahip olan hane halkı ve %20'lik payıyla sanayi bu oranın çok daha azıyla yetiniyor. Tarımda kullanılan suyun üçte biri de hayvancılığa gidiyor. Bu miktar inekler, domuzlar ya da tavukların aşırı susayan canlılar olduklarından değil suyu yem olarak dolaylı yoldan tükettikleri için bu kadar fazla.

Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF) tarafından yapılan bir çalışmaya göre sadece bir kilogram sığır eti üretmek için 15.500 litre su gerekiyor: Yani dört parça biftek için ağzına kadar su dolu küçük bir yüzme havuzu... Bu su miktarı, bir sığırın hayatı boyunca yediği yem miktarını duyana kadar şaşırtıcı geliyor: 1300 kilogram tahıl, 7200 kilogram kuru ot. Tüm bu yemleri üretmek için çok fazla su gerekli. Buna hayvan başına 24 litre içme suyu ile ahır temizliği için de 7 litre su ekleyin. Uzun lafın kısası bir kilogram sığır eti üretmek için 6.5 kilogram tahıl, 36 kilogram kaba yem ve 15.500 litre suya ihtiyaç var. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün sunduğu istatistiki veriler de bir o kadar çarpıcı. 1000 kalorilik gıdayı tahıl cinsinden üretmek için yarım metreküp su gerekirken, aynı miktarda kaloriyi et cinsinden üretmek için dört metreküp, süt ürünleri içinse altı metreküp su gerekiyor. Endüstriyel yöntemlerle yetiştirilen bir sığır, açık havada otlayan bir sığıra göre çok daha fazla su tüketiyor. Ve dünya çapında giderek daha fazla sayıda hayvan, dışarıda otlatılmak yerine iç mekanlarda besleniyor.

Hayvancılık sektörünün su arzı üzerindeki etkileri tüketimle sınırlı değil. Hayvan dışkısı ve kimyasal gübrelerden gelen nitratlar ve fosfor, sektörün yol açtığı en büyük sorunlardan biri. Birçok bölgede aşırı gübreleme, gübre eksikliğinden daha önemli. Bitkiler, toprağın alt katmanlarına sızan besin maddelerini ememiyor ve bunlar yeraltı sularına, nehirlere ve göllere karışıyor. Yeraltı sularına karışan nitratlar da eninde sonunda kuyular ve su pınarlarına varıyor. Yetkililer, sudaki nitrat seviyesini kontrol ederse insanlar bu suları içmekten kaçınabilirler fakat pek çok bölgede böyle kontroller yapılmıyor. Diğer sorunlar ise hayvan fabrikalarında yüksek miktarda ilaç kul-

Gıda, kuru ot ve lif üretimi için nem çekilmesi

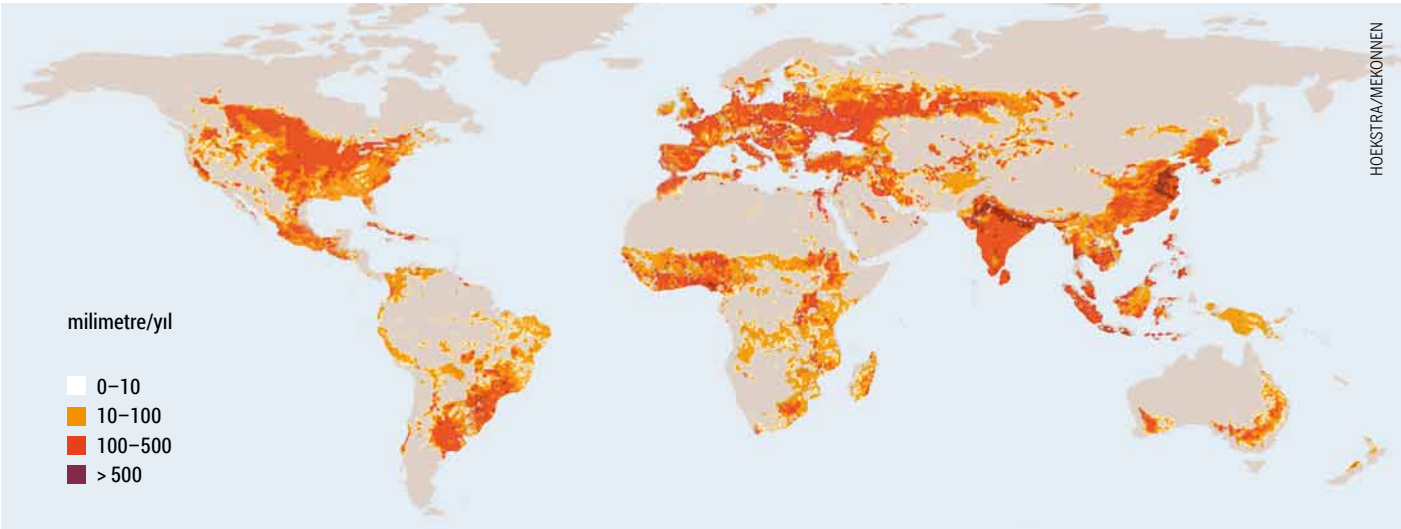

G20 ülkelerinde et üretimi için su kullanımı

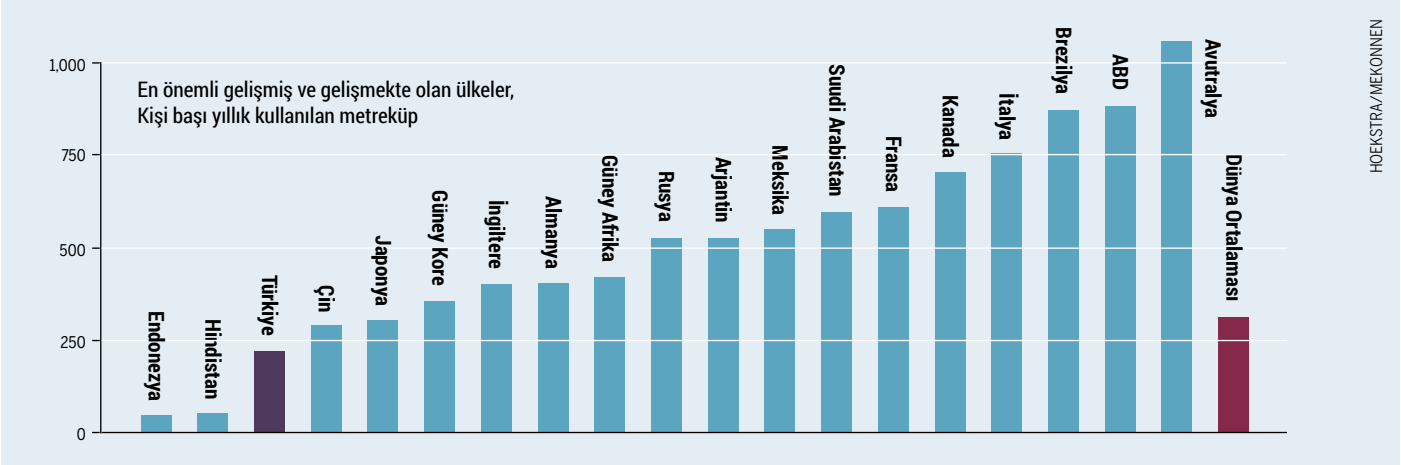

lanıldığı için ortaya çıkan antibiyotik kirliliği ve kuyulardan pompalanan aşırı miktardaki suyun, Asya kıtasının büyük bir bölümünde taban suyu seviyesinin altına düşmesi olarak sıralanıyor. Kuruyan su kuyuları daha da derin kazılmak zorunda kalıyor ve bu kazılar sırasında florür ve arsenik içeren kayalara denk gelinebiliyor. Bu maddeler hem insan hem de hayvan sağlığına zararlı.

World Watch Enstitüsü'ne göre eğer et tüketimi hızla artmaya devam ederse hayvan yemi üretmek için gereken su miktarı yüzyıl ortasında iki katına çıkacak. Sadece insan nüfusundaki artış bile suyu daha tasarruflu kullanmak gerektiği anlamına geliyor, çünkü aynı miktarda suyu daha fazla insan bölüşecek. Küresel ısınmanın da su erişimini olumsuz yönde etkilemesi muhtemel. Giderek daha kıt hale gelen bu değerli kaynağı hayvan yetiştirmek için harcamaya devam etmemiz gerekiyor mu sorusunu sormalıyız. Şimdiden 2.5 milyar insan su sıkıntısı çekiyor. 2025 yılında dünya nüfusunun yarısının bu durumda olması ve su yüzünden çıkan çatışmaların artması bekleniyor.

Susamış bir sanayi

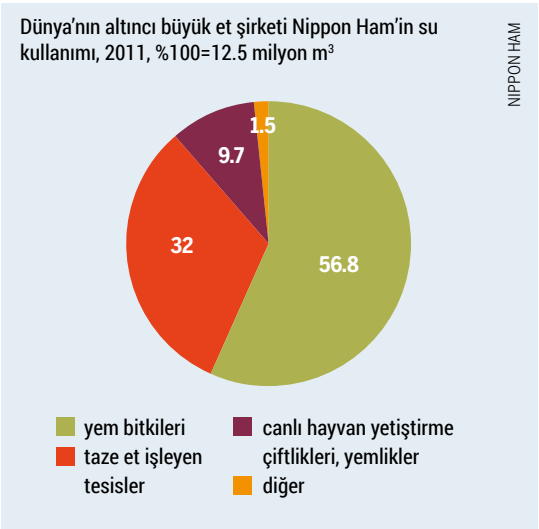

Kullanılan su

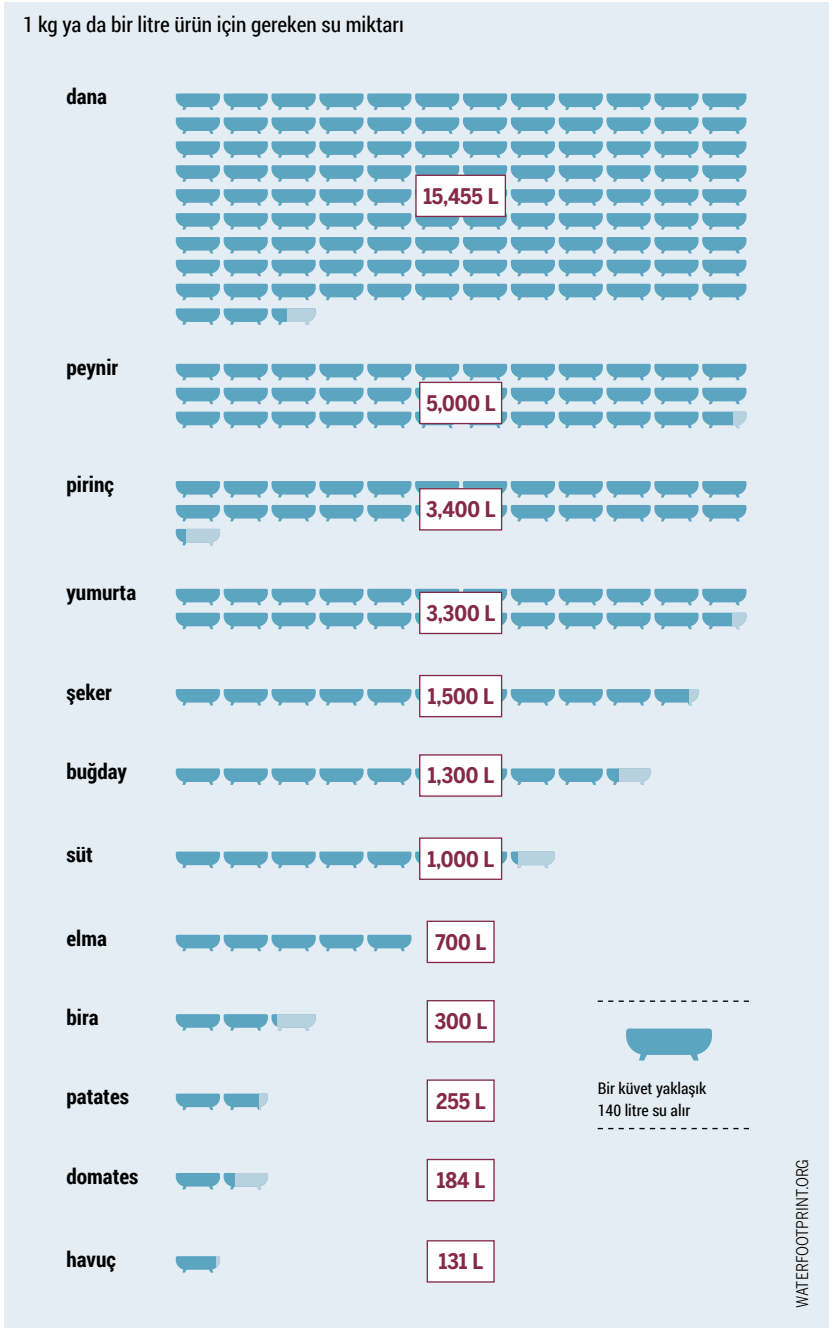

HAYVANLARIN YEMLİĞİNDEKİ TAHIL

Geviş getiren hayvanlar ve insanlar gıda için birbiriyle rekabet etmemeli. Fakat daha fazla et üretmek için hayvanları besleyecek tahıla ihtiyaç var. Bunu kendimiz yetiştiremiyorsak da bir yerlerden ithal etmemiz gerekecek.

Dünyadaki ekili arazilerin üçte biri hayvan yemi üretmek için kullanılıyor

Geviş getiren hayvanlar ve insanlar gıda için birbiriyle rekabet etmemeli. Fakat daha fazla et üretmek için hayvanları besleyecek tahıla ihtiyaç var. Bunu kendimiz yetiştiremiyorsak da bir yerlerden ithal etmemiz gerekecek. Ot, silaj ve saman düşük enerjiye sahip olduğundan hayvanlardan daha fazla verim alabilmek için onları daha konsantre gıdalarla beslemeliyiz; yani soya, mısır ve diğer tahıllarla. Bu gıdalar döl verimliliğini ve büyümeyi artıracak, hayvanların kaslarını geliştirecek ve süt verimini patlatacak proteinler içeriyor. Fakat lif açısından fakirler ve hayvanların bağırsaklarında daha fazla asit üretimine yol açıyorlar. Bu açığı kapatmak içinse yemlere katkı maddeleri ekleniyor.

Peki, fabrika hayvanları ne yiyip ne içer? Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) sığır yeminin en fazla %20 ila %30 arasında konsantre yem içerebileceğini söylüyor. Domuzlara verilen yem ise domuzun yaşına bağlı olarak %6 ila %25 oranında soya içerebilir. Fakat ortalamada yetiştirilen tüm hayvan türlerinde yemin sadece %40'ı yeşil ot, kuru kaba yem ya da mısır kullanılarak hazırlanan silajdan oluşuyor. Avrupa, ABD ve Latin Amerika'nın diğer bölgelerinde ve hatta Mısır gibi ülkelerde bile sığırlar artık sadece yeşil otla beslenmiyor. Aynı zamanda mısır, buğday ve soya fasulyesi de tüketiyorlar. Bunları doğrudan insanlara gıda olarak sunmak çok daha etkili olurdu. Ancak bölgeden bölgeye büyük farklılıklar olsa da, dünya çapında üretilen arpa, çavdar, darı, yulaf ve mısırın %57'si yem olarak hayvanlara veriliyor.

Ciddi miktarda mısırın etanol yapımına ayrıldığı ABD'de bile üretilen mısırın %44'ü yemlikleri boyluyor. AB'de buğdayın %45'i bu şekilde kullanılıyor. Afrika'da, özellikle de açlık riskinin en yüksek olduğu Sahra'nın güneyinde ise bu rakamlar

Avrupa Birliği'ne soya fasulyesi üretmek için kullanılan arazideki ticaret

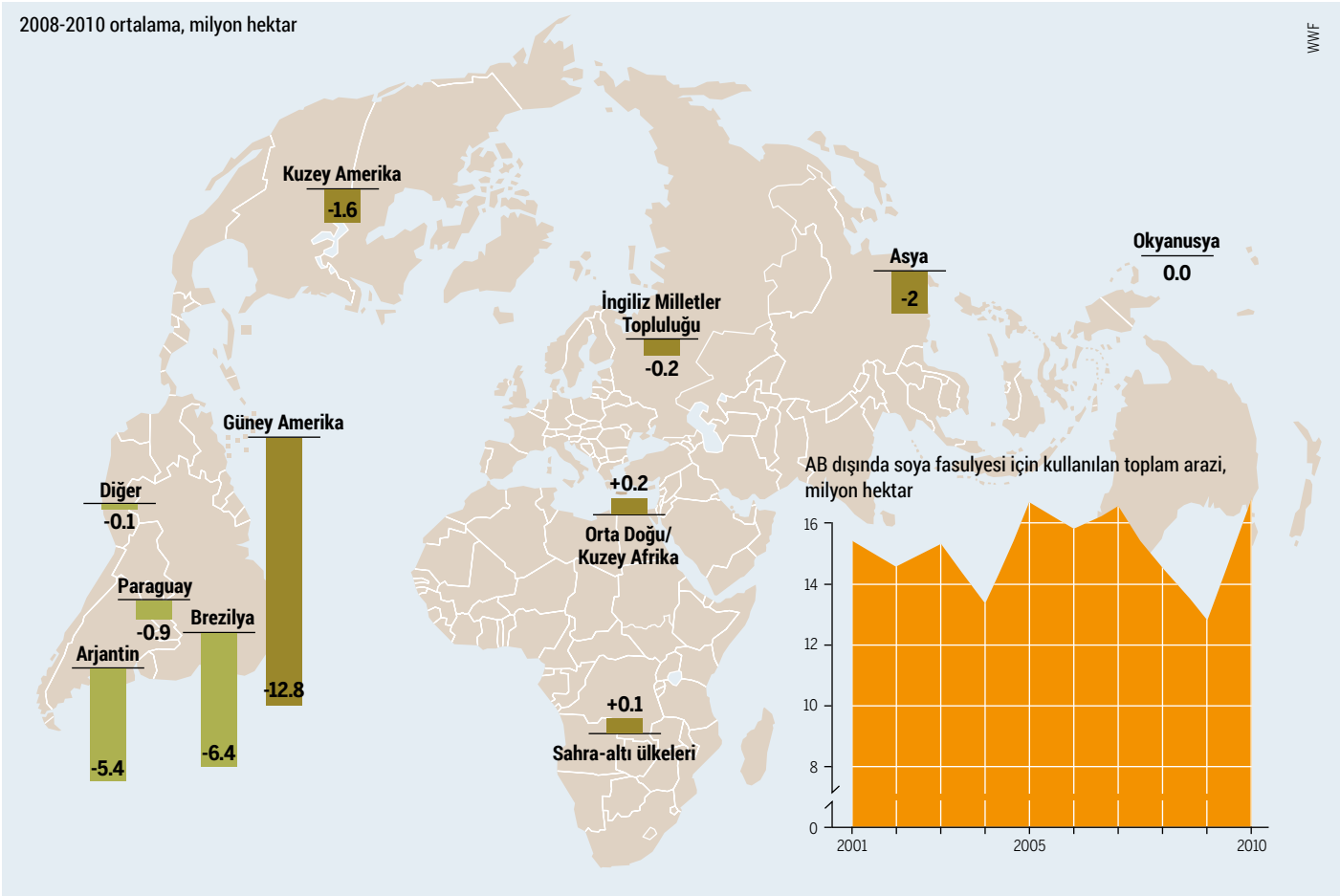

akla hayale sığmayacak biçimde. Orada hasat edilen tahılların %80'ini insanlar tüketirken hayvanlar da otlaklarda ne bulurlarsa onu yiyor.

Küresel ölçekte her yıl üretilen buğday, arpa, yulaf ve mısırın %40'tan fazlası hayvan yemine gidiyor. Bu da yaklaşık 800 milyon ton ediyor. Buna çoğunlukla soya olmak üzere 250 milyon da yağlı tohum ekleyin. Birçok bölgede bunlar, dev monokültür plantasyonlarda yetiştirilip dünya çapında ihraç ediliyor. Aslında soya fasulyesi yerine yonca ve bezelye gibi yerli baklagiller kullanılabilir. Hem de bu bitkiler havadaki azotu bağlayarak bu değerli besin maddesini toprağa kazandırır. Fakat bu ekinler AB'deki hayvan yemlerinde kullanılan proteinin sadece %20'sini oluşturuyor.

Özetle, dünyada ekilen 14 milyar hektar arazinin üçte biri hayvan yemi yetiştirmek için kullanılıyor. Yine yem olarak kullanılan saman ya da yağlı tohum kabukları gibi yan ürünleri de sayarsak ekili alanların dörtte üçünün öyle ya da böyle hayvan yemi için kullanıldığını görebiliriz. Birleşmiş Milletler'in tarımsal kalkınma üzerine yaptığı kapsamlı bir araştırmaya göre ise tarımsal arazinin yüzde %70'inin hayvancılık sektörü için kullanıldığı tahmin ediliyor.

Yem üretimi işi hayvan yetiştirme işinden ayrılmış durumda. Yemlik bitkiler hayvanlara ulaşabilmek için artık uzak mesafelere ve genellikle okyanus aşırı ülkelere gönderiliyor. Bunun bazı sonuçları var: Hayvan yetiştiricilerinin çoğu hayvan dışkısını yakın bir yerde güvenli ve doğa dostu yollarla bertaraf edemiyor. Bunların gübre olarak tarlalara serpilebilmesi için gemilerle uzaklara gönderilmesi gerekiyor. Bir yandan da yem üreten çiftçiler verim alabilmek için yüksek oranda kimyasal gübre kullanmak zorunda kalıyor.

Buna ek olarak, bazı yerlerde tahıl rekoltelerinde yaşanan artış durdu. Minnesota Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre ekim alanlarının dörtte bir ila üçte birlik kısmında verimlilik yerinde sayıyor. Verim artışının son bulduğu bölgeler arasında Avustralya, Arjantin, Guatemala, Fas, Kenya ile ABD'nin Teksas ve Arkansa eyaletleri var. İngiltere'de 20 yıl önce en yüksek verimin alındığı bölgelerde verimlilik düşüşe geçti. Küresel ölçekte durağan verimlilik toplam kalorinin üçte ikisini üreten dört temel tahıl maddesini etkiliyor; mısır, pirinç, buğday ve soya fasulyesi. Bu dört üründen elde edilen mahsuller yılda sadece %0.9 ila %1.6 oranında artıyor.

Minnesota araştırmasını hazırlayanlar bunun, hayvan yemi ve biyoyakıt ürünleri yetiştirmeye odaklanılmasından kaynaklandığını düşünüyor. Halihazırda ekilebilir arazilerin daha verimli kullanımı ve küresel çapta daha etkin şekilde idare edilmesi bu soruna çözüm olabilir. Fakat ekilen arazi miktarını daha da genişletmenin biyoçeşitlilik kaybı ve daha fazla karbon salımı gibi ciddi çevresel maliyetleri olacak. Çalışmayı hazırlayan ekipten Deepak Ray'in başka bir önerisi daha var: "Belki de ağırlıklı olarak bitkisel bazlı beslenme biçimlerine geçmek gibi radikal önlemleri tartışmaya açmalıyız." ●

Dünyada ekili arazi miktarını arttırmak çevreye daha fazla zarar verecek

Ekim alanı ve otlağa çevrilen çayırlık ve çalılık

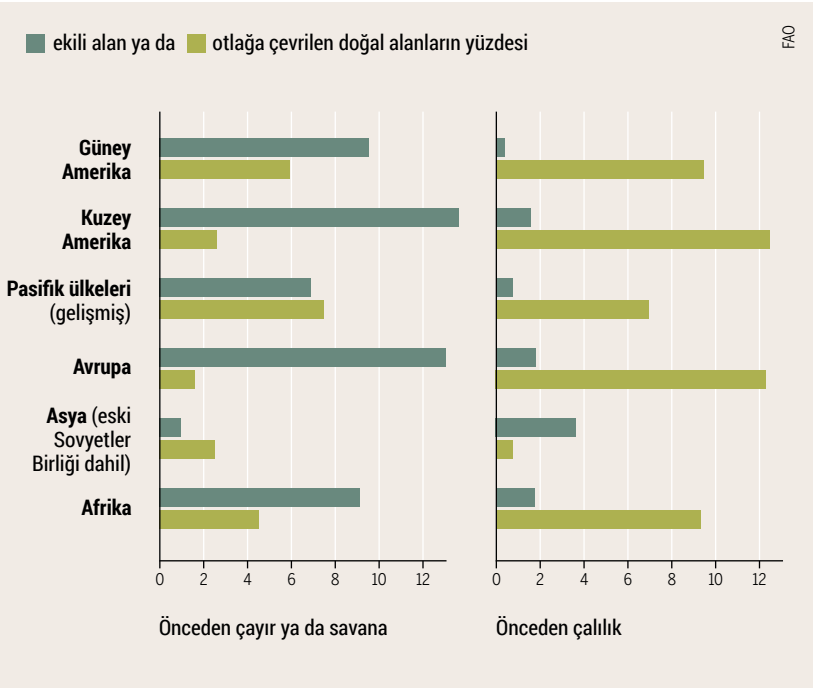

Öğle yemeği için gereken arazi

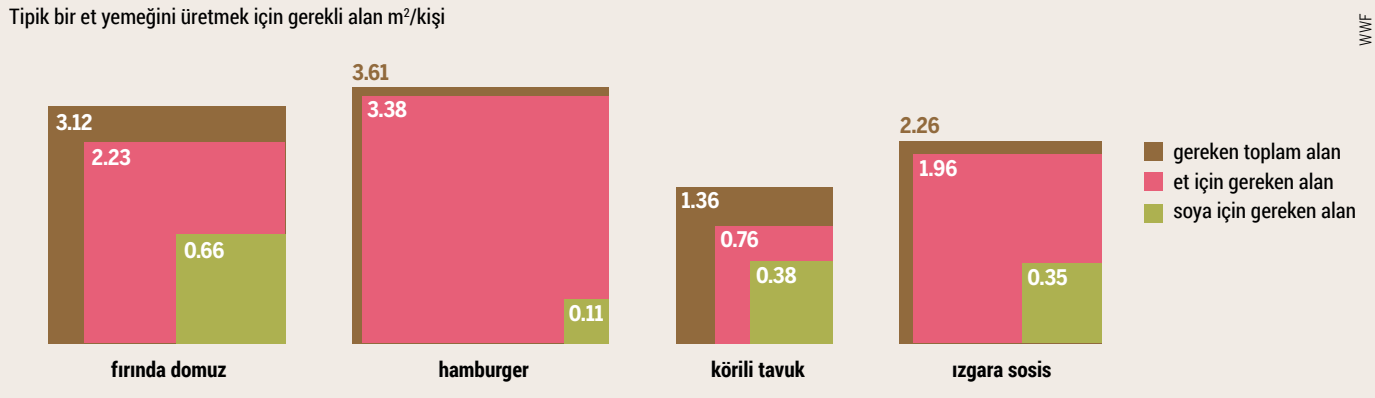

LATİN AMERİKA SOYA İMPARATORLUĞU'NUN YÜKSELİŞİ

Dünyada soya fiyatlarındaki artış, Arjantin'de yeni bir çiftçi türünü ortaya çıkardı. Bu, devletin vergi gelirlerinde de korkunç bir artış sağladı. Çiftçiliğin maruz kaldığı yapısal değişimler ise ciddi sosyal ve ekolojik sorunlara yol açtı.

Daha çok soya, daha çok herbisit ve daha çok kanser vakası demek

Yeni Arjantin çiftçisi uluslararası bir şirketin yöneticisi gibi çalışıyor. Klimalı odasından soyanın uluslararası emtia piyasalarındaki fiyatını takip ediyor ve üretimini dizüstü bilgisayarı ve cep telefonuyla organize ediyor. Tohum alma, ekme, pestisit, herbisit ve gübre uygulama gibi işleri, hatta hasat ve nakliyeyi bile uzman hizmet sağlayıcılara devretmiş durumda. Bütün bu hizmetleri tek bir tedarikçiden alabiliyor olması da işine geliyor. Uluslararası şirketler çiftçilere tohum, kimyasal seti ve hatta pazarlama hizmeti sunuyor. Soyanın fiyatının sürekli olarak yüksek seviyelerde seyretmesi orta büyüklükte, yani yaklaşık 100 hektarlık bir çiftliğin bile bu şekilde suya sabuna dokunmadan tarım yapabilmesini mümkün kılıyor.

Toprak sahibi, işi taşerona vermenin maliyetini hektar başına 340 dolar olarak hesaplıyor. Mevsimine göre de aynı alandan 2.5 ila 4 ton soya fasulyesi almak mümkün. Ton başına 300 dolarlık "düşük" bir fiyat bile hektar başına 485 ila 980 dolar getiri sağlıyor. Bu da 100 hektarlık bir çiftliğin yılda 50.000-100.000 dolar arası kâr etmesi demek. %40 oranında özel tarım, toprak ve gelir vergisi ödedikten sonra bile çiftçinin ellerini kirletmekten kaçınmasına değecek kadar para kalıyor.

Bu çiftlik işletmesi modeli son 10 yılda çok popüler oldu. Bu modelin öncüleri, "ekim havuzları" kurarak bir araya gelip devletten ya da büyük toprak sahiplerinden büyük ölçekli soya fasulyesi tarımı yapmak üzere tarla kiralayan yatırımcılar. Bu yatırımcılar, işlerini genellikle başkent Buenos Aires'teki birkaç ofisten yürütüyorlar. Yatırımcıların bu çalışma biçimi çeşitli sorunlara yol açabiliyor. Büyük ölçekte çalıştıkları için daha fazla hasat yaptıklarından küçük ve orta ölçekli çiftçilerden daha fazla kira ödeyebiliyorlar. Bu da kırsal kesimdeki nüfus azalmasını tetikliyor. Buna ilaveten, kurumsal yönetişim yapıları sayesinde de vergi ödemekten kurtulmanın yollarını buluyorlar.

Arjantin'in soya fasulyesi tarlalarının %40'ı bu ekim havuzları tarafından işletiliyor. 2012'de hektar başına 1.6-2.5 ton soya fasulyesine denk kira ödediler, bu da yıllık olarak 594-825 dolar ediyor. Bu sayede büyük ölçekli monokültürler onbinlerce hektar alanı kaplamış oldu. Orta ölçekli havuzlar 15.000-30.000 hektarlık ekimler yaparken büyük ölçekli olanlar 100.000 hektar ve üzerine çıkabiliyor. 2008-2012 yılları arasında ekim havuzları yılda %16-21 oranında. Kötü hava koşullarının yarattığı riski bertaraf etmek için ülkenin farklı kısımlarında toprak kiralıyorlar. Ama 2012'den bu yana faaliyetlerini düzenleyen bir seri yeni yasa sebebiyle kar oranları dolar bazında %3.6 ila %5 seviyelerine gerilemiş bulunuyor. Şimdi bazı havuzlar Paraguay, Brezilya ve Uruguay'a açılmaya

Arjantin soya ekonomisinin temel rakamsal verileri

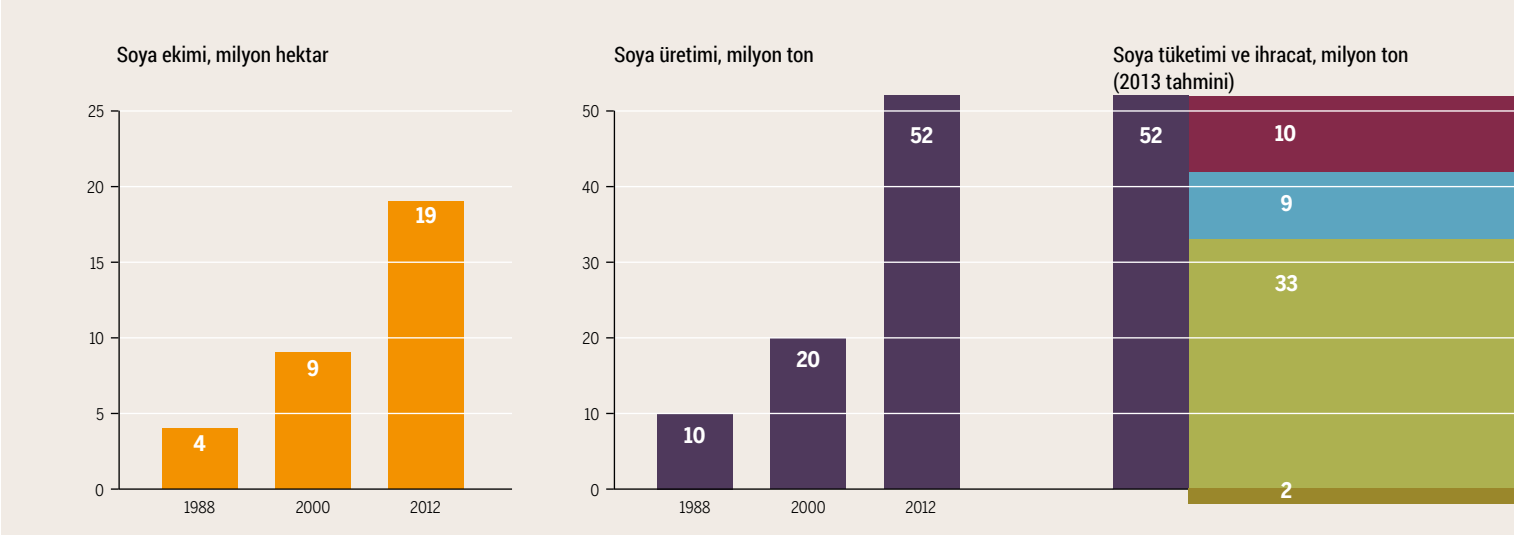

çalışırken bazıları da Arjantin'le yeni "leasing" anlaşmaları yapmaya çalışıyor.

Pek çok havuz artık toprağı sürmüyor, tohumu doğrudan toprağa ekiyor. Bu "doğrudan ekim" yöntemi, iddiaya göre su ve toprak tasarrufu sağlayıp zaman kazandırıyor. Böylece aynı yıl bir ikinci hatta üçüncü hasat yapılabiliyor. İlk hasatta hektarda 2.5-3 ton ürün alınıyor. İkinci ve üçüncüde ise rakam düşüyor. Fakat birden çok hasat, yabani otlardan kurtulmak için sürekli olarak glifosat gibi herbisitlerin sıkılmasını mecbur kılıyor. Glifosata ancak genetiği değiştirilmiş soya dayanabiliyor. Sonuçta bu türler, bu devasa alanlara çeşitli toplumsal ve çevresel etkiler göze alınarak ekilmiş oluyor.

Özellikle küçük çiftçiler soya patlamasından muzdarip. 1988-2008 yılları arasında ülkedeki çiftlik sayısı 421.000'den 270.000'e düştü. Şu anda ülkedeki çiftliklerin %2'si, ekili alanın %50'sini kontrol ediyor. %57'lik bir orana olan sahip küçük çiftlikler ise ancak bu alanın %2'sini idare edebiliyor. Merkezi yerlerde toprak fiyatlarının yüksek olmasından dolayı pek çok büyük şirket ülkenin daha uzak kesimlerine taşınıp devletten ucuza arazi tahsis etmeye başladı. Burada yine küçük toprak sahiplerinin ve toprak kiralayan çiftçilerin topraklarından zorla sürüldüklerini görüyoruz. Silahlı çatışmalar artıyor. Kârlı soya fasulyesi ve mısır, büyükbaş besiciliğini daha uzak bölgelere, Arjantin ve Paraguay'ın ormanlık alanlarına kaymaya zorluyor. Bu da oradaki yerli topluluklar üzerinde baskı yaratıyor.

1990'dan beri soya fasulyesi ekimi dört katına ve bazı bölgelerde herbisit kullanımı ise on bir katına çıktı. Bununla birlikte kırsal bölgelerde yaşanan düşük ve doğuştan engelli sayısı arttı. Arjantin'in genelindeki ölüm sebepleri arasında kanserden kaynaklananların oranı %10 iken bu ekimlerin yapıldığı bölgelerde bu oran %30'ları aşıyor.

Soya enerjisinin merkezi

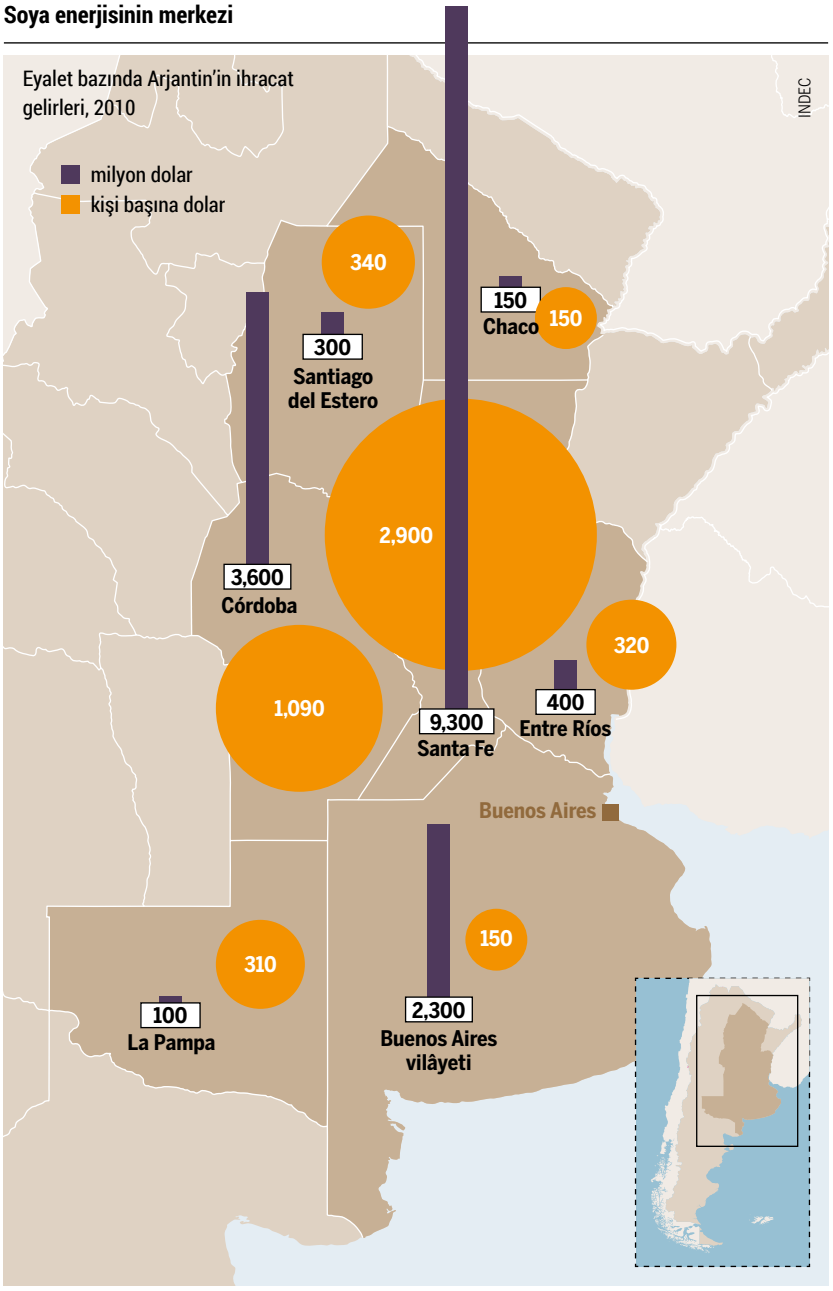

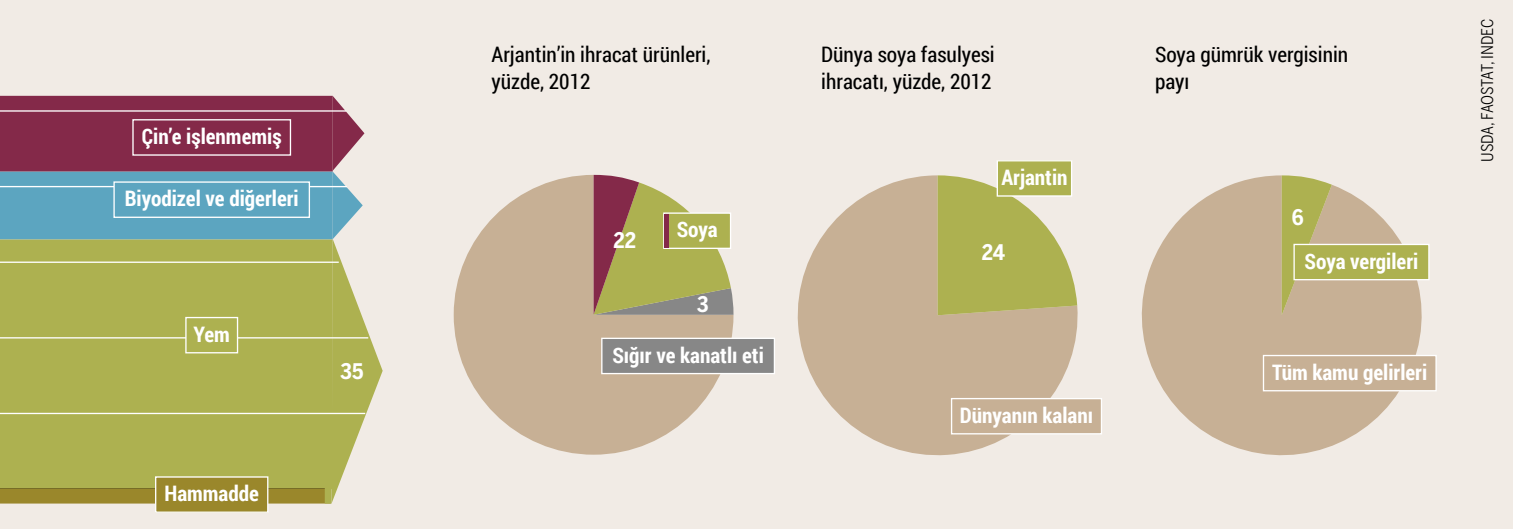

BÜYÜKBAŞIN İKLİMSEL MALİYETİ

Hayvancılık doğrudan ya da dolaylı olarak dünyadaki sera gazının üçte birinden sorumlu. Fakat çiftçiler ve bilim insanları, doğru bir yönetim biçimiyle hayvancılığın iklime yük olmak zorunda olmadığını söylüyor.

Geviş getiren hayvanları yeşil otla beslemek metan gazı emisyonlarını azaltabilir

Hayvan yetiştiricileri iklim değişikliğinin yalnızca mağdurları değil, aynı zamanda da sorumluları. Nasıl hesapladığınıza bağlı olarak hayvancılık sektörü dünya çapında üretilen sera gazlarının %6 ila %32'sinden sorumlu. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO'ya göre bu rakam %14.5. Bu tahminler arasındaki büyük fark, ölçüm metotlarından kaynaklanıyor: Sadece doğrudan hayvanlardan kaynaklanan emisyonlar mı hesaplanmalı yoksa bunlara yem, gübre ve tarım ilacı üretimi, tarla sürme, soya üretimi için orman keserek ve sulak alanları kurutarak tarla açmak gibi dolaylı emisyonlar da mı dahil edilmeli?

Et ve yumurta, süt ve tereyağı gibi hayvansal ürünlerin karbon ayak izi hesaplanırken yem üretimi ve kullanımı genellikle buna dahil edilmiyor. Fakat çevre bilimciler hesaba belli bir ürünün üretim-kullanım-bertaraf aşamalarından oluşan yaşam döngüsü boyunca ortaya çıkan bütün emisyonların dahil edilmesi gerektiğini söylüyor. Mineral ve organik gübrelerin üretimi ve kullanımı hayvancılık sektörünün sera gazı emisyonlarının üçte birinden fazlasından sorumlu. En büyük suçlu halk arasında kahkaha gazı olarak bilinen nitroz oksit ya da N2O. Bu sera gazı, karbondioksitten 300 kat daha güçlü. Eğer çiftçiler toprağa çok fazla mineral gübreyi, yani hayvan dışkısını hem de yanlış zamanda dökerlerse bitkiler besin maddelerinin tamamını ememez ve bu gaz, ya atmosfere karışır ya da yeraltı sularını kirleten azotlu bileşiklere dönüşür. İsviçre Organik Tarım Araştırma Enstitüsü (FİBL) dünyada bir yılda üretilen 125 milyon ton azotlu gübrenin atmosfere 800 milyon ton karbondioksit saldığını söylüyor. Bu miktar ise küresel sera gazı emisyonlarının %2'sine tekabül ediyor.

Hayvan yemine, özellikle de soya fasulyesine olan yüksek talep tarımsal üretimin artmasına yol açıyor. Yağmur ormanları ve makilikler yeni tarlalar açmak için kesiliyor. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü FAO'ya göre sadece Brezilya'da yetiştirilen her bir kilogram soya fasulyesi için yaklaşık 7.7 kilogram sera gazı salınıyor. Nadiren dikkate alınan emisyon kaynaklarından biri de arazi kullanımında yaşanan değişimler. Otlak alanları sürüldüğünde topraktaki humus bileşenlerine ayrılıyor ve yüksek miktarda karbondioksit açığa çıkıyor. Bir ton humus 3.7 ton gaz bağlayabiliyor ve toprak alt üst edildiğinde bunun %35'i havaya salınıyor. Tarımdan kaynaklanan sera gazlarının diğer bir %4'lük kısmı da çiftçilerin, turbalıkları kurutmaları sonucu ortaya çıkıyor. Bu en zararlı tarım yöntemlerinden biri olarak biliniyor: Bataklıklar kurutulduğunda yüzlerce yıl boyunca orada oluşan organik maddeden hektar başına 40 ton karbondioksit atmosfere salınıyor.

Fakat hayvancılık iklime bu kadar zarar vermeyebilir. Hayvanları otlaklarda yetiştirmeye değer. Ekili arazileri çayırlara çevirmek ilk 30-40 yılda çok yüksek oranda karbondioksit bağlıyor. Fakat bu otlaklar, çok fazla hayvan otlatılarak

ABD'de tüketilen hayvan ürünleri kaynaklı emisyonlar

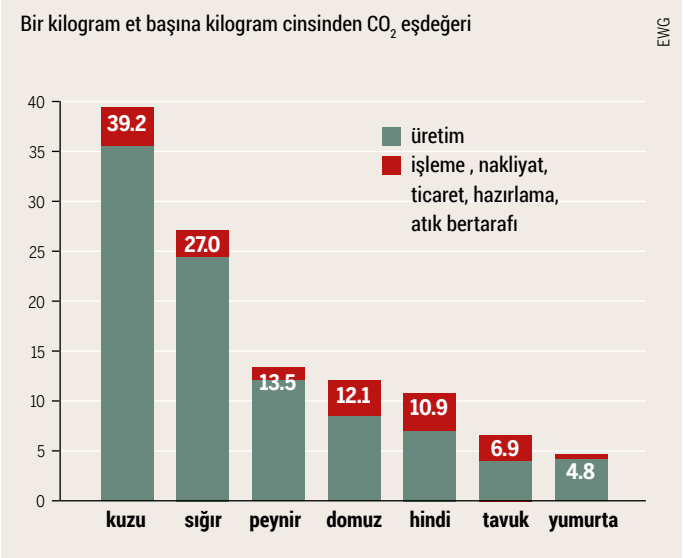

ABD'de et üretimi kaynaklı emisyonları

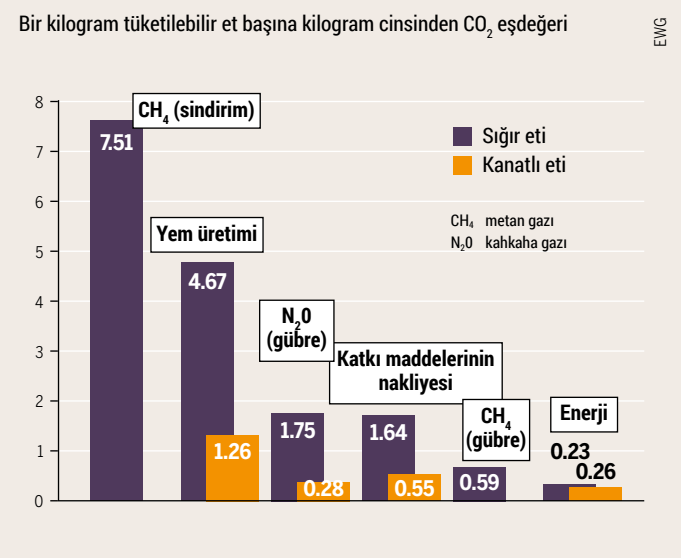

Tabağında görmediklerin: Küresel besi hayvanı tedarik zincirinin sera gazı emisyonları

Hayvan ürünleri kaynaklı, milyon ton cinsinden CO_2 eşdeğeri

FAO

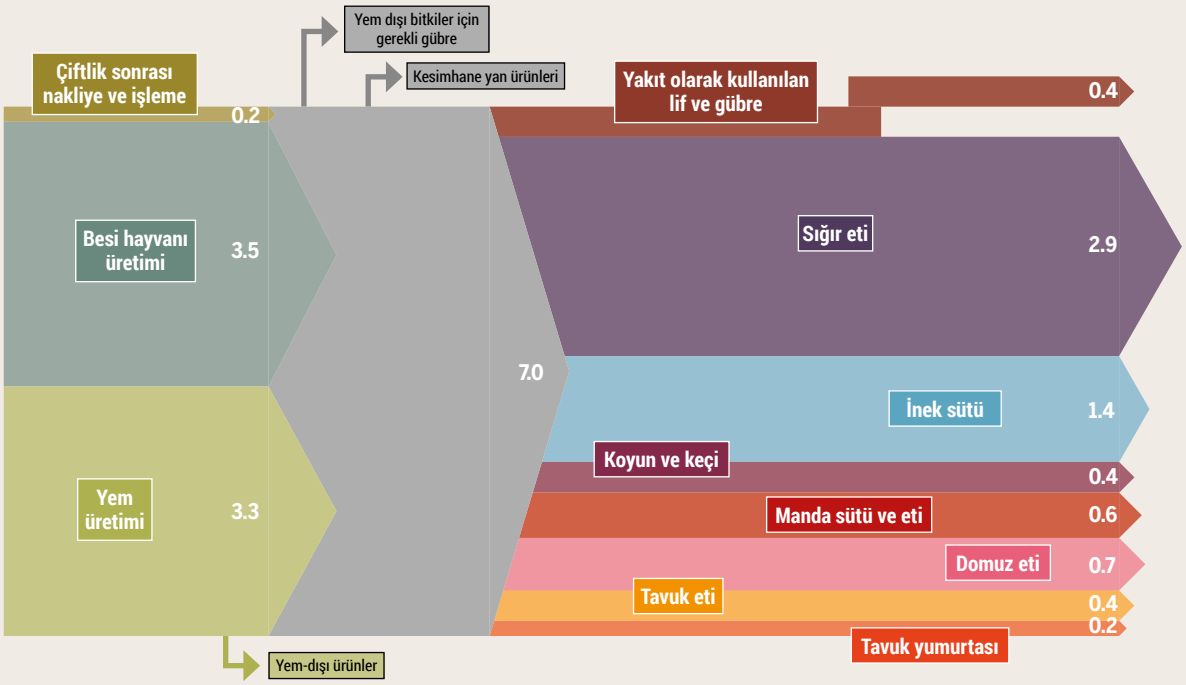

veya kimyasal gübreler kullanılarak aşırı gübrelenmemeli. Sığırlar metan gazı çıkarıyorlar: Et ve süt üreticileri sıklıkla iklime oldukça zararlı bu gazın %28'inden sorumlu oldukları için suçlanıyor. Fakat hayvanlar otlaklarda yetiştirilirse bu gazın neredeyse tamamı çayırlar tarafından toprağa bağlanabilir. Ayrıca bu hayvanlara yem katkısı olarak tahıl ve soya fasulyesi verilmemeli. Bu şekilde beslenen bir hayvan hektar başına konsantre gıda ile beslenen hayvanlar kadar et üretemez, fakat sera gazı emisyonları bakımından çevreye zararları çok daha az olur.

Bilim insanları hayvancılığın iklime etkilerini azaltmanın yollarını arıyor. Fransız Araştırma Şirketi Valorex, mısır ve soya konsantresine dayalı diyeti yonca, keten tohumu ve yeşil ot ile değiştirdi. Böylece geğirme sonucu ortaya çıkan gazlarının içerdiği metan miktarında %20'lik bir azalma gözlendi. Galler'deki Aberystwyth Üniversitesi'nden bilim insanları, sığırların yemlerine sarımsak ekleyerek metan gazı emisyonlarını yarı yarıya azaltabileceklerini düşünüyorlar. Çünkü sarımsak sindirim sisteminde metan oluşumuna yol açan mikroorganizmalara saldırıyor.

Gaz kokteyli. Tarla ve ahır kaynaklı iklim değişikliği

Emisyon kategorilerine göre ayrılmış yüzdelik paylar

FAO

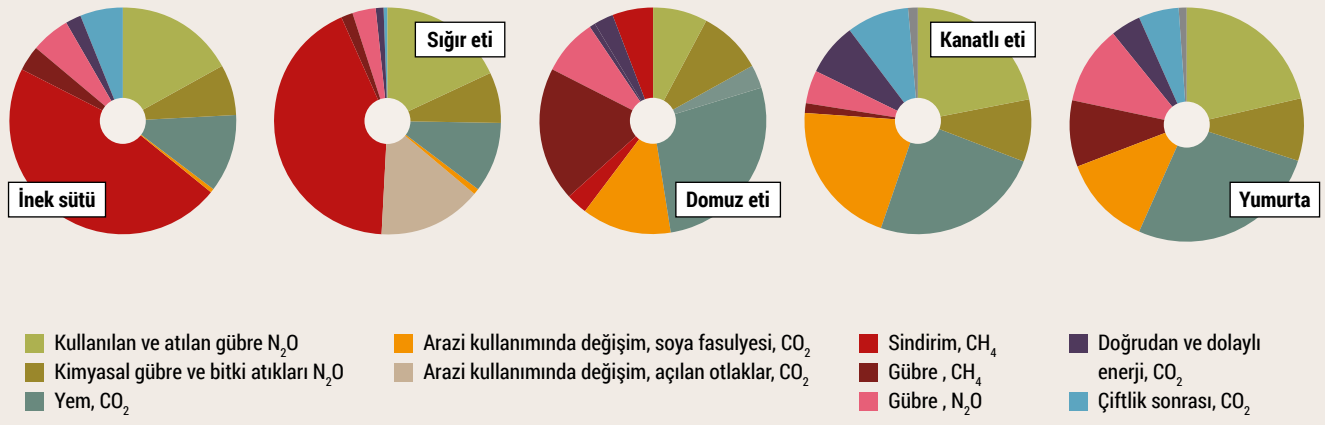

YAĞMUR ORMANLARINDAKİ ÇİFTLİKLER

Brezilya'nın Amazon bölgesinde dünyanın en büyük ikinci sığır sürüsü, dünyanın en büyük ormanlarıyla karşı karşıya. Bu, orman için kötü haber. Önce keresteciler vardı, şimdi ise çiftlikler.

Brezilya büyük sürüleri, yüksek verimli otlakları ve hormon kullanımını destekliyor

Brezilya Coğrafya ve İstatistik Enstitüsü'ne (IBGE) göre 2012 yılının sonunda Brezilya'nın nüfusu 201 milyon insandan ama daha da fazla sığırdan oluşuyor. Brezilya, 211.3 milyon baş sığırla Hindistan'ın ulusal sığır sürüsünden sonra dünyanın ikinci büyük sığır sürüsüne sahip. 2011 yılından sonra saman fiyatlarındaki artış sebebiyle hayvan sayısı biraz azaldı, fakat hâlâ 2008 yılına göre 9 milyon daha fazla. Bütün bu hayvanları barındırmak için gereken alan ise muazzam: 172 milyon hektardan fazla. Başka bir deyişle bu alan Brezilya'nın tarım topraklarının %70'i kadar.

Ulusal Uzay Araştırmaları Enstitüsü'nün (INPE) uydu görüntülerine dayanarak yaptığı bir çalışmaya göre ormansızlaştırılan alanların %62.2'si sığırların otlağı oldu. Alanın %21'i kullanılmıyor ve tekrar ormanlaşmaya bırakılmış. Sadece %4.9'u ekiliyor. Bu demek ki; yağmur ormanlarında yaşanan kaybın temel nedeni sığırları beslemek. Sığır yetiştirmenin yağmur ormanlarına yaptığı baskı hâlâ çok yüksek. Brezilya'nın kuzeyindeki, çoğunlukla da Amazonlar'daki, sığır sayısı 40 milyonun üzerine çıktı. 1975 ile 2006 yılları arası bu bölgedeki otlak alanı %518 arttı.

Bu genişlemenin pek çok sebebi var. Altyapısı zayıf olan uzak bölgelerde bile olsa sığır yetiştirmek kârlı bir iş. Ağaçları keserek araziyi otlağa çevirmenin maliyeti keresteler satılarak çıkarılabiliyor. Yatırım maliyetinin düşüklüğü bu toprakları yasadışı bazen de kısa vadeli kullanım için ideal kılıyor. Brezilya'nın katı orman yasalarına göre ormansızlaştırmanın çoğu yasadışı ya da hukukun flu bölgelerine denk geliyor. Brezilya'nın başka bir bölgesinde ise yemlik soya ve etanol için yetiştirilen şeker kamışı plantasyonlarının genişlemesi, yağmur ormanlarını yok olma tehdidiyle karşı karşıya bırakıyor.

Arazi kullanımıyla ilgili değişen şeyler de var. Hatta bunlardan bazıları son derece cesaret verici. 20.000 kilometrekare olan yıllık ortalama ormansızlaştırma miktarı ciddi bir şekilde azaldı. 2012 yılında sadece 4700 kilometrekare orman alanı yok edildi. Hükümet korunan alanları genişletti ve kesimlere karşı kontrolleri artırdı. Brezilya'da üretilen sığır eti Amazonlar'dan gelmek zorunda değil. Hem yerli hem de yabancı tüketiciler ülkenin hayvancılık için ormansızlaştırılmamış bölgelerde üretilen etleri talep edebilirler.

Brezilya'nın yaşadığı ekonomik zorluklar nedeniyle yerli tüketicilerin et talebi düşük. Hükümet daha büyük sürüler ve verimi yüksek otlak alanları için fiyat teşvikleri veriyor. İhracat gelirleri %20 artıyor. İhracatın üçte biri en büyük müşterisi olan Rusya'ya gidiyor. Hong Kong'un payı da sadece bir yılda ikiye katlanarak %20'ye çıktı.

Herkes için oksijen: Oormanların yaşamsal önemi

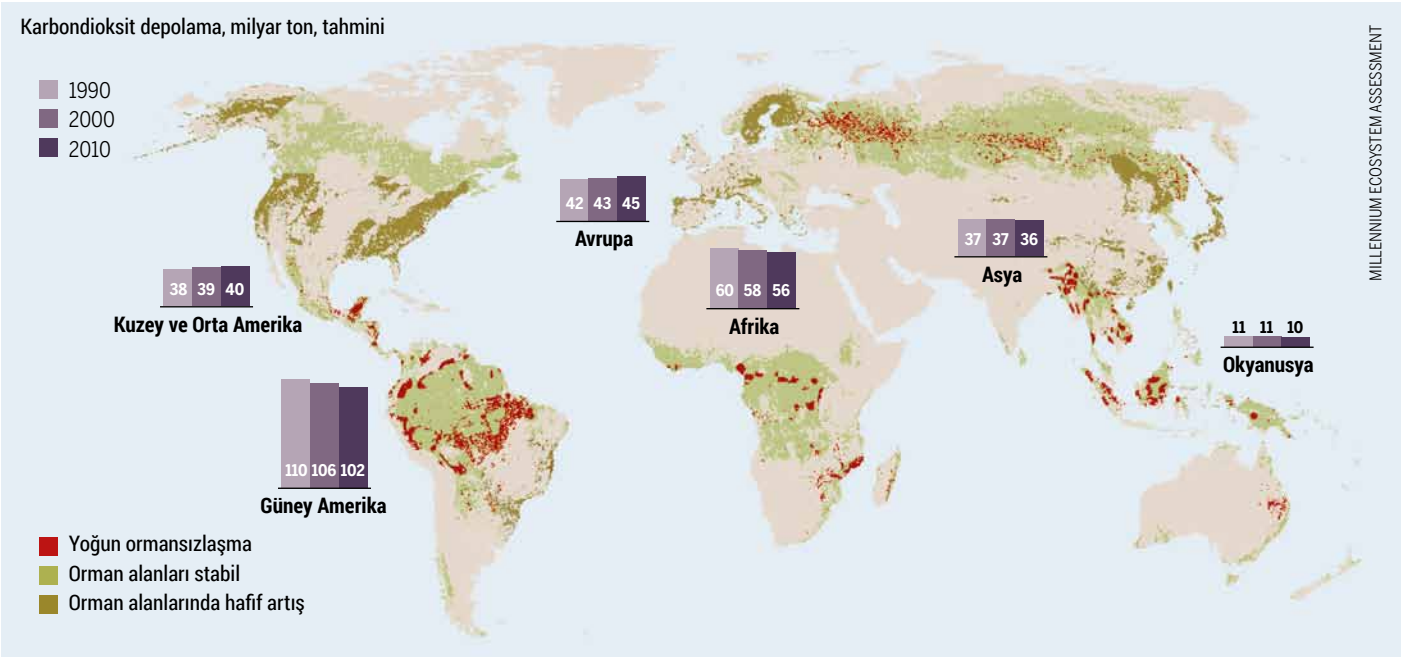

Dünya'nın akciğerlerindeki lekeler

Ormansızlaştırılan arazilerin yüzde 60'tan fazlasında sığır yetiştiriciliği yapılıyor

Brezilya'nın güney eyaletlerinden birinde ortaya çıkan deli dana vakası sebebiyle Çin'in uyguladığı ithalat yasağının ardından yaşanan bir gelişme bu. Bu ticaretin büyük bir kısmı şimdi Hong Kong üzerinden gerçekleştiriliyor. Ayrıca Suudi Arabistan tarafından uzun süredir uygulanan ithalat yasağı da var.

Avrupa'ya yüksek kaliteli sığır eti ithalatı için Brezilya'nın belli bir kotası var. Fakat Brezilya, izin verilen bu kotanın üçte birini bile dolduramıyor. İhracatçılar bunun yerine Asya ve Amerika'ya et satmayı tercih ediyorlar. Brezilya Hükümeti 2012 yılında sığırlarda raktopamin kullanımını serbest bırakınca Avrupa Komisyonu ve Rusya tarafından yakın takibe alındı. Bu büyüme hormonu Brezilya'da domuzlarda zaten kullanılıyordu ve sonuç olarak etler Avrupa Birliği, Rusya ve Çin'e ithal edilemedi. Fakat diğer pazarlar, cazibelerini korumaya devam ediyor. ABD, Kanada, Güney Afrika, Güney Kore ve Japonya, Brezilya'dan raktopamin kullanılarak üretilen etlerin ithalatına izin veriyor. Brezilya bu hormonu yasaklayan ülkelere sadece raktopamin kullanılmadan üretilmiş etleri ihraç edeceğini açıkladı. ABD Tarım Bakanlığı'nın tahminlerine göre 2014 yılında Brezilya'daki sığır nüfusunun 5 milyon daha artmasını bekleniyor. Yağmur ormanları ciddi baskı altında. Çevre koruma gruplarının 2013 yılında ormansızlaştırmada ciddi bir artış olduğuna dair uyarıları uydu verileriyle de destekleniyor.

Orman kesimleri: Daha az ama hala çok fazla

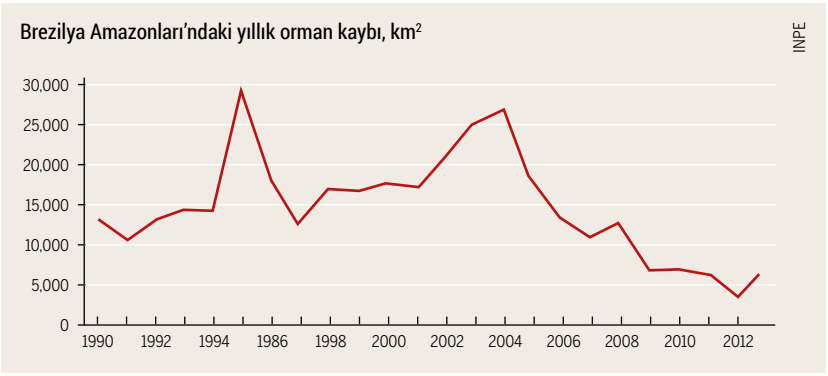

HAMBURGERİN İÇİNDEKİ GLİFOSAT

Et, süt ve yumurta yediğimizde, eğer varsa bunların üzerindeki pestisit, herbisit ve ilaç kalıntılarını da tüketmiş oluyoruz. Bu konuda yeteri kadar araştırma olmadığı için GDO'lu soya üretiminde kullanılan glifosatın, insan vücuduna etkileri belirsiz. Yasal boşluklar sebebiyle bilmeden bu maddeyi tüketiyor olabiliriz.

Üreticiler, bölgede yaşayanlar ve tüketiciler herbisitlere maruz kalıyor

Avrupa Birliği'nde yapılan büyük ölçekli hayvancılık, genellikle soya fasulyesine, özellikle de genetiği değiştirilmiş soya fasulyesine dayanıyor. Genetik değişikliğin tek "olumlu" etkisi bitkinin glifosata dirençli hale gelmesi. Bu madde, geniş sprektrumlu bir herbisit olup toprakta genetiği bu maddeye dirençli olacak şekilde özel olarak değiştirilmiş olmayan tüm bitkileri yok etmek için kullanılıyor.

Glifosat, yabani otlara karşı dünyada en yaygın biçimde kullanılan kimyasal ilaç olarak biliniyor. 1970'lerde Amerikalı Monsanto şirketi tarafından patentlenen bu ürün, Roundup adı ile piyasaya sürüldü. Dünyanın en büyük tohum üreticisi olan Monsanto, dünyadaki toplam glifosatın yarısını üretiyor. 2011 yılında şirketin net satışlarının %27'sini bu madde oluşturdu. Patentin süresi ABD dışındaki ülkelerde 1991'de Avrupa Birliği'nde ise 2000'de dolduğu için Monsanto'nun BASF, Syngenta ve Bayer gibi kendi glifosatlı herbisitlerini üreten rakip kimya şirketlerine karşı pazar payını koruyabilmesi yeni bir strateji geliştirmesine bağlıydı. Monsanto "Roundup Ready" adı verilen genetiği değiştirilmiş ve glifosata dayanıklı tohumları piyasaya sürdü. Başa çıkması kolay bir yabani ot kontrolü programı sunan Monsanto, çiftçileri Roundup Ready soya, mısır ve şeker pancarı ekmeye ve gerekli herbisitleri kullanmaya teşvik etti.

Glifosata dayanıklı soya fasulyeleri şu an dünyanın en çok satan GDO'lu ekini oldu. Şu an dünyada üretilen GDO'lu ekinlerin %85'i herbisite dirençli ve bunun büyük çoğunluğunu Monsanto Roundup Ready tohumları oluşturuyor. Kuzey ve Güney Amerika'da toplam 85 milyon hektarlık alanda ekilen, Çin ve Avrupa Birliği'ne ihraç edilen glifosata dayanıklı soya fasulyeleri yoğun hayvancılık üretiminde kümes hayvanları, domuz ve sığır yemi olarak kullanılıyor. AB'nin GDO etiketleme yasalarında bulunan bir boşluk sayesinde, GDO'lu yemle beslenmiş hayvanlardan elde edilen et, süt ürünleri ve yumurtalar piyasada üzerinde "GDO'lu" etiketi olmaksızın satılabiliyor.

Peki et severler neden endişelenmeli? Çünkü insanların tükettiği hayvan ürünlerinde glifosat kalıntıları bulunabilir ve bu maddenin, insan sağlığına etkileri konusunda çok ciddi şüpheler var. Problem, glifosatın sistemik bir herbisit olmasından kaynaklanıyor. Bu, kimyasalın bitkinin içinde köklerden dallara, yapraklara ve meyveye doğru ilerlediği anlamına geliyor. Yani ürün yıkanınca glifosfat geçmiyor ve pişince yok olmuyor. Gıdalar dondurulmuş, kurutulmuş ya da işlenmiş de olsa glifosat kalıntıları varlığını bir yıldan fazla sürdürebiliyor.

Demek ki; GDO'lu yemle beslenen hayvanlar inanılmaz miktarlarda glifosat kalıntısı tüketiyor. Endüstrideki araştırmalar, izin verilen miktarda glifosatın bulunduğu yemle beslenen hayvanların, yemin içindeki glifosat kalıntısı düşük seviyede de olsa hayvanın sütünde, yumurtasında, hatta ciğerinde ve böbreklerinde kalıntı gözlemlenebil-

Glifosat- ani artış

ABD'de yıllık ürün bazında kullanım milyon pound / milyon kilogram

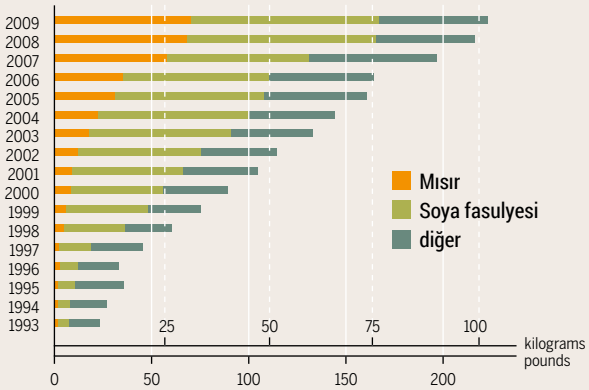

ABD'de glifosata dirençli ekinler: ekili arazilerdeki yüzdelik paylar

USDA ERS

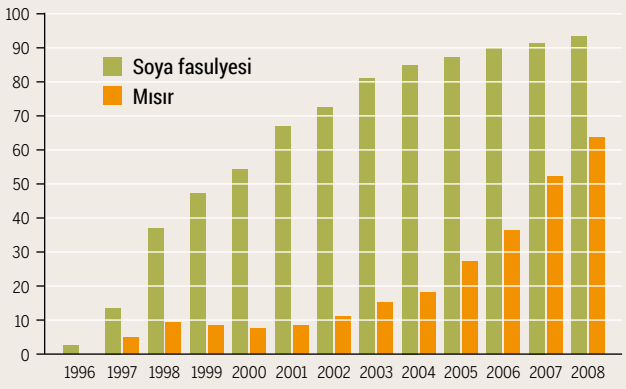

GDO'lu ürünleri kabul edenler ve reddedenler

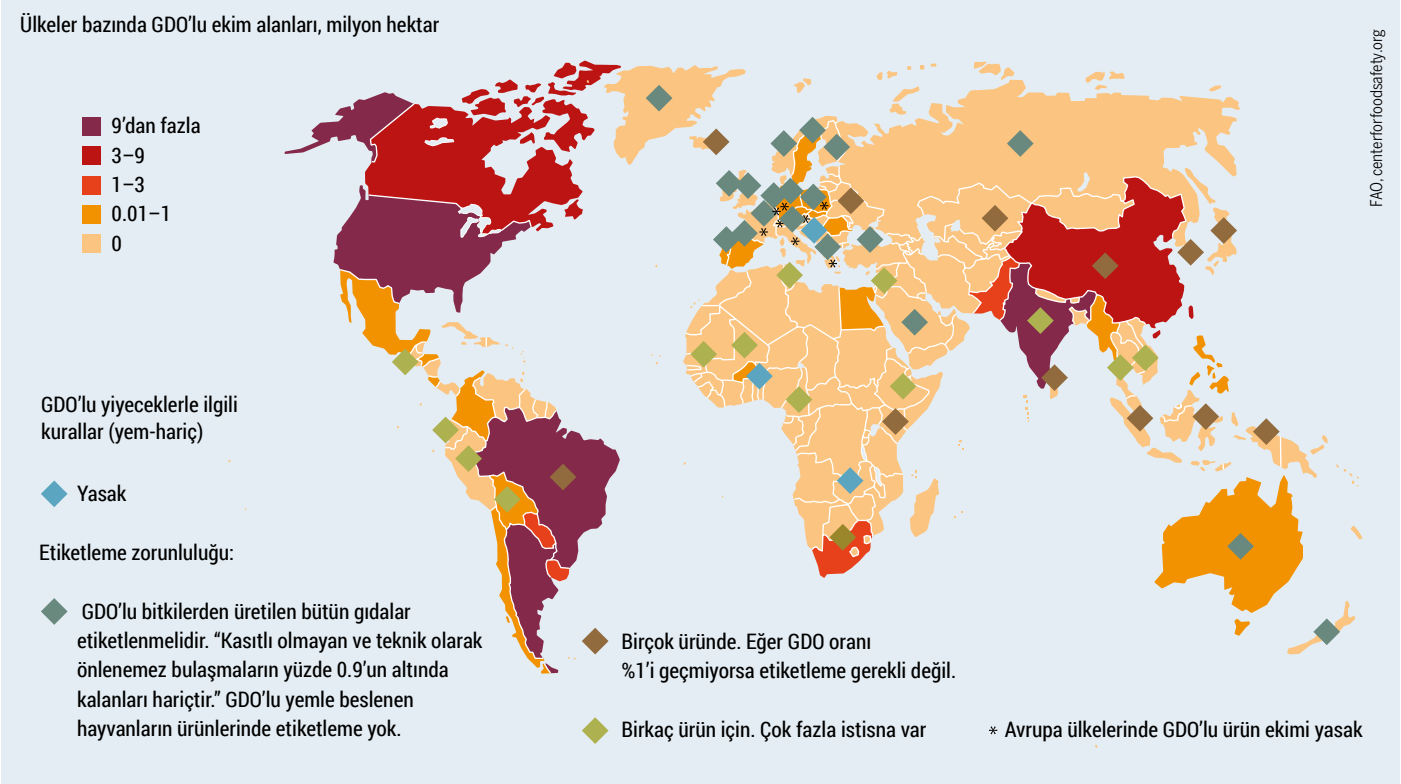

diğini ortaya koyuyor. Avrupa Gıda Sağlığı Otoritesi (EFSA) hayvansal ürünlerdeki glifosat kalıntıları konusunu incelemeyi planlıyor.

1996'da ABD Çevre Koruma Ajansı, soya fasulyelerindeki yasal glifosat kalıntısın üst sınırını 0.1 mg/kg'den 20 mg/kg'ye yükseltti. Ve bu seviye, nihayetinde uluslararası maksimum seviye olarak kabul gördü. Bu değişiklik GDO'lu tohum ekimlerinin ilk yılında yapıldı. Kanıtlara göre glifosata maruz kalındıktan 1 hafta sonra bile maddenin %1'i hâlâ vücuttan atılmamış oluyor. Bu madde, çok sık ve yaygın bir biçimde kullanıldığından pek çok insan bu maddeye düzenli olarak maruz kalıyor. Fakat buna "gerçek hayatta" maruz kalınması, yani düşük seviyedeki glifosata uzun süreli maruz kalmanın insan sağlığına etkileri henüz araştırılmış değil. Ve şu ana kadar AB, ithal edilen GDO'lu soya fasulyelerini glifosat kalıntılarına dair resmi bir teste tabi tutmadı.

Dünyanın bazı bölgelerinde bu madde geniş arazilere püskürtülüyor. Bu yapılırken soya fasulyesi tarlasının çevresindeki diğer ekinler ya da bitkiler dikkate alınmıyor. Sonuçta yerel biyoçeşitlilik ciddi şekilde zarar görüyor. Ayrıca bu madde, yeraltı sularına da karışabiliyor. Yakınlarda yaşayanlar ya da o bölgede bulunanlar bu maddeye tekrar tekrar maruz kalmış oluyor.

Bu durumun ciddi sonuçları olabilir. Glifosatın, insanların hormonal sistemine zarar verdiği, anne karnında geçen süre gibi hayatın belirli safhalarında maruz kalındığında geri dönüşü olmayan etkiler yaratabildiğine dair pek çok kanıt var. Ayrıca, glifosat içeren herbisitlerin "genotoksik" olduğu, yani hücrenin DNA'yı doğru şekilde kopyalama ve çoğalma kabiliyetine müdahale ettiği, bu sayede potansiyel genetik mutasyonlara yol açtığı ve kanser riskini arttırdığı kanıtlandı. Ekvator ve Kolombiya'da glifosatlı herbisitler kokain üretimini kontrol etmek için kullanılıyor ve araştırmalar sonucunda ilacın püskürtüldüğü dönemlerde gerçekleşen genetik hasarlar ve düşük oranlarında artış tespit edildi. Arjantin'in soya yetiştirilen Chaco bölgesinde kanser vakaları son on yılda üç kat arttı. Güney Amerika'da soya yetiştirilen her yerde doğuştan gelen kusurlardaki artış ile ilgili raporlar yayınlanıyor. Paraguay'da yapılan bir çalışmaya göre glifosat püskürtülen tarlalara 1 km mesafede yaşayan kadınların çocuklarının doğuştan kusurlu olma ihtimalleri normalin en az iki katı.

Çiftçiler daha çok kimyasal kullandıkça yetkililer de izin verilen sınırları yükseltiyor

Arjantin'deki pestisit kullanımı

GDO TARIMI YASAK GDO'LU YEM SERBEST

Ülkemizde GDO tarımı yasak. Biyogüvenlik Kurulu'nun onay verdiği ve sadece yem sanayinde kullanılacak ürünlerin ithaline izin var. GDO'lu ürünlerin gıda maddelerinin üretiminde de kullanılması yasak.

Glifosat dünyada en yaygın olarak kullanılan tarım zehiri ve Monsanto tarafından üretilen "Raundup" ürününün ana etken maddesi. GDO'lu tarımın vazgeçilmez kimyasallarından biri. GDO'lu ürün ekim ve dikiminin Glifosat kullanımını azaltacağı iddia ediliyordu. Oysa glifosat kullanımı GDO tarımı yapılan her yerde anormal biçimde artış gösterdi. Bu artış ABD'de 8 kat oldu.

Glifosat ülkemizde en çok çeşitli meyveler, zeytin ve üzüm çeşitlerinde kullanılıyor. Kullanım miktarında yıldan yıla büyük bir artış var. Glifosatın bitki dışındaki canlıların sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratmadığı ve bitkilerin sadece büyüme mekanizmasını hedef aldığı iddia ediliyordu. Ancak son yapılan çalışmalar glifosatın zararlı etkilerinin düşünüldüğünden çok daha fazla olduğuna işaret ediyor. Çeşitli formülasyonlar halinde satışa sunulan glifosat hormonal sistem üzerinde bozucu etki gösteren bir kimyasal olarak tanımlanıyor.

Glifosat ülkemizde en çok çeşitli meyveler, zeytin ve üzüm çeşitlerinde kullanılıyor

Glifosat maruziyetinin çeşitli metabolik hastalıklar, bilişsel yetilerde gerileme, cinsiyet gelişim bozuklukları, otizm ve kanser ile ilintili olduğunu öne süren pek çok bilimsel çalışma mevcut. Bebek ve çocuklar zararlı etkilere karşı daha hassaslar ve anne karnında bu kimyasala maruz kalmak zararı artırıyor. Bu tip zararlı etkilerin yasal mevzuatta belirtilen limit değerlerden çok daha düşük seviyelerde ortaya çıkması ise konunun önemini artırıyor.

Türkiye'de GDO tarımı yasak. Biyogüvenlik Kurulu'nun onay verdiği ve sadece yem sanayinde kullanılacak ürünlerin ithaline izin var. GDO'lu ürünlerin gıda maddeleri üretiminde kullanılması ise yasak. GDO'lu mama skandalı iyi işlemeyen bir denetim sistemimiz olduğunu tescil etti: Bebek mamaları gibi en önemsenmesi gereken konuda bile durum bu ise...

Milupa marka bebek mamasında GDO bulunmasıyla patlak veren skandal ile yönetmelik değişikliğinin eşzamanlı olması bir tesadüf değil; muhtemelen çok önceden başlamış hazırlıklar vardı ve bu son mama olayı değişikliğe vesile oldu. Yönetmelik değişikliği yapılmadan önce kamuoyu bilgilendirilmedi. Sadece GDO açısından değil daha geniş bir çerçeveden duruma bakmalı. Halk sağlığını korumak istiyorsak, bunu önemsiyorsak sadece GDO değil mikrobiyolojiden kimyasallara son derece geniş bir spektruma yayılan analitik çalışmaların nasıl yürütüldüğünü; gıda-su denetimlerinin ülkemizde nasıl yapıldığını bilmemiz gerekli. Bu konuda yetki ve sorumluluk sahibi olan kamu kurumları gıda maddelerinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, sularda ise Sağlık Bakanlığı.

Yapılan çalışmaların yeterliliğini bu kısa yazıda ele almak mümkün değil; ama kamu kurumlarının yaptığı denetim ve izleme çalışmalarının "ayrıntılı dökümünün" kamuoyunun bilgisine sunulması gerek. Burada kastettiğim şey, sadece analitik çalışma sonuçlarının kısmi özetinin değil bir çalışma ile ilgili veri setinin açıklanması. Analiz raporlarının ulaşılabilir olmasından söz ediyorum yani. "Böyle bir şey ne görülmüş ne de duyulmuş", "Hukuken çok problemli bir iş" gibi cümleler kurulacak; ama üzerinde ısrarla durulursa sistemin bütün açmazlarını, zaaflarını gözler önüne serecek bir şey bu. Çok değil 10 yıl önce böyle bir şeyi yapmak pek mümkün değildi, ama artık internet sayesinde yapılması olası. Böylece nelerin ve ne kadar doğrulukla yapıldığını görme ve değerlendirme fırsatımız olacak. Eleştirel söylemlerimizin odağına daha çok denetim, daha etkin çalışma gibi konuları değil daha çok bilginin kamuoyu ile paylaşılması talebini koymamız gerektiğini düşünüyorum. Bakın o zaman ortalığa neler saçılacak.

Türkiye'de hayvansal üretimde ne kadar antibiyotik kullanıldığına ilişkin sağlıklı bir veri yok, ancak konuya sadece antibiyotikler açısından değil ilaç kalıntıları açısından bakılmalı. Bu konuyu düzenleyen yönetmelik: "Türk Gıda Kodeksi Hayvansal Gıdalarda Bulunabilecek Farmakolojik Aktif Maddelerin Sınıflandırılması Ve Maksimum Kalıntı Limitleri Yönetmeliği". 60 sayfalık bu yönetmelik incelendiğinde halk sağlığı açısından önem arz eden ve kontrol edilmesi gereken aktif madde sayısının ne kadar çok olduğu görülüyor. Önemli bir diğer konu, sadece gıda ürünlerinin değil hayvan yemlerinin de antibiyotik kalıntısı açısından rutin kontrolünün sağlanması. Kapsamlı ve düzenli bir izleme ve denetim yapıldığını düşünmüyorum.

Ülkemizde son 30 yıl içinde uygulanan neoliberal politikalar küçük aile çiftçiliğini mahvetti. Tarımsal faaliyet giderek endüstriyel bir karakter kazandı ve hayvancılık da bu olumsuz gidişten payını aldı. Neleri yitirdiğimizi zaman içinde daha çok fark edeceğiz.

ULAŞIMI HESABA KATMA MALİYETİ DÜŞÜR

Tarım ve hayvancılık sektörünün sera gazı envanteri belirlenirken enerji, ulaşım, ticaret gibi ikincil maliyet kalemlerinin iklim maliyetine dahil edilmemesi maliyetinin olduğundan düşük görünmesine neden oluyor.

Bu raporda da belirtildiği gibi, FAO verilerine göre dünya genelinde hayvancılık sektörünün sera gazlarına katkısı insan kaynaklı sera gazlarının toplamının %14.5'i seviyesinde seyrediyor. Türkiye emisyon envanterine göre ise tarım ve hayvancılık sektörünün toplama katkısı %9.3 seviyesinde.

Türkiye'de tarım ve hayvancılık sektörü kaynaklı sera gazı emisyonlarının CO_2 eşdeğerinde, 1995-2011 yılları arasında azalma yaşandı. Bu durum birkaç temel faktörle açıklanabilir:

- Tarım ve hayvancılık sektöründe Türkiye genelinde son 15 senede yaşanan durağanlık ve görece gerileme sektörün toplam emisyonlarını düşürdü.
- Türkiye'de et üretiminin büyük bölümünü oluşturan kırmızı etten kanatlı etine hızlı bir geçiş yaşandı.1995'te toplam et üretiminin %70'i kırmızıyken bu oran 2013'te %36 ya indi, kanatlı et üretimi ise %30'dan %64'e çıktı. FAO verilerine göre kanatlı etin birim protein başına emisyon yoğunluğu kırmızı ete oranla yaklaşık 7 kat daha düşük olduğu için bu bahsedilen geçiş, Türkiye et sektörünün karbon yoğunluğunu düşürdü.
- Bitkisel ve hayvansal ürünlerin tüketiminde ithalatın oranı son yıllarda artış gösterdi. Emisyon envanteri sadece üretim değerlerine dayandığı için Türkiye'deki et tüketiminin iklim maliyetinin önemli bir bölümü ithalat yapılan ülkeler üzerine yüklendi.
- Hayvancılık sektörünün iklim maliyetindeki yem ürünleri maliyetinin önemli bir kısmı da ithalatçı ülkeler üzerinden ortaya çıkıyor. Sektörde emisyonu ilgilendiren yem ürünlerinin ithalatında da artış var.
- Tarım ve hayvancılık sektörünün sera gazı envanteri belirlenirken enerji, ulaşım gibi önemli ikincil kalemlerin iklim maliyetine dahil edilmemesi, özellikle ticaret oranı yüksek ürünlerde iklim maliyetinin olduğundan düşük görünmesine neden oluyor.

Tüketim bazlı iklim maliyeti dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de giderek artıyor

Türkiye'de tarım ve hayvancılık sektöründen kaynaklanan sera gazı emisyonlarının CO2 eşdeğerinde 1995-2011 yılları arasında azalma yaşansa da iklim maliyetine bakarken, hayvancılık sektöründe üretime bağlı emisyon miktarını tek başına yeterli gösterge olarak saymamak gerekiyor. Tüketim bazlı iklim maliyeti dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de giderek artıyor ve önlem alınmazsa yakın ve orta vadede artmaya devam etmesi bekleniyor. Dolayısıyla azaltım çalışmalarının bir an önce uygulanması gerekiyor.

BÖLÜM 3

PAZARLAR

SAYFA 51-62

KÜMES HAYVANLARININ BOLLUĞU: TAVUKLAR LİDERLİĞİ ELE GEÇİRİYOR

Gelişmiş ülkelerde tavuk üretimi sığır üretimini geçti. Tavukçuluk da oldukça sanayileşti. Asya'da da tavuğa talep sürekli artıyor. Domuz ve sığır tüketmeyen toplumlar tavuklarıyla mutlu.

Endüstriyel tavukçuluk artık büyük ölçüde globalleşmiş olan hayvancılık endüstrisinin en hızlı büyüyen ve en hızlı değişen sektörünü oluşturuyor. 2020 itibariyle kümes hayvanlarındaki küresel üretim 124 milyona çıktı. Bu da sadece 10 yılda %25'lik bir artışa tekabül ediyor. Çin'deki üretim artışı 2010'dan itibaren %37 ile birinci sırayı alırken Brezilya %28 ile onu yakından takip ediyor. Ortalamanın altında kalan yerler ise %26 artış ile ABD ve %4 ile Avrupa Birliği olacak. Kümes hayvanlarının eti ise en çok Güney Asya'da talep edilecek, talebin 2050 yılına kadar yediye katlanması bekleniyor. Bu dev büyümenin sebebi BM Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre nüfus artışından ziyade Hindistan'daki kişi başı tüketimdeki artış. Bu ülkede yıllık tüketimin 1.05 milyon tondan 9.92 milyon tona çıkarak yaklaşık 10'a katlanması bekleniyor. Talebin en çok arttığı yerler kentsel bölgeler, buradaki talep kırsalın iki katına yakın.

Peki insanlar diğer et çeşitlerini değil de neden tavuğu, tercih ediyor? Bunun sebeplerinden biri fiyat. Kümes hayvanı üretmek diğer hayvanları üretmekten çok daha ucuz. Yemlerin pahalılaşması sebebiyle bu üretimin maliyeti artacak olsa da kümes hayvanları sığırlara göre yemi daha verimli bir biçimde dönüştürebiliyor. Sığır ve domuzun aksine tavuk yemeye dair dini ya da kültürel kısıtlamalar da az. Ayrıca et tüketiminin insanların geleneksel olarak tavuğa yöneldiği yerlerde daha da artması bekleniyor.

Bunun sonucu olarak kümes hayvanı üretimi de artacak. Günümüzde çok sayıda tavuk arka bahçelerdeki kümeslerde yetiştiriliyor. Bu küçük üretim birimlerinin yerini daha büyük tesislerinin alması bekleniyor. Yem farklı bölgelerde üretilip nakledilecek ve üretim daha konsantre hale gelecek. Canlı kuş pazarları ve bisikletli satıcılar pek kalmayacak. Çok sayıdaki küçük kesimhane ve perakende satış noktasının yerine daha az sayıda ama daha büyük kesimhaneler ve perakende dükkânları açılacak.

Çin'in kümes hayvanları üretimi hızla sanayileşiyor ve bu üretimin %70'i piliçler ve yumurta zamanı geçmiş tavuklardan oluşur. McDonald's ve KFC gibi fast food zincirlerinin ve süpermarketlerin patlamasıyla tavuk talebi arttı ve üretim de büyük ölçeğe doğru kaymaya başladı. Milyonlarca küçük kümes hayvanı üreticisi yok oldu, 1985-2005 yılları arasında ise 70 milyon üretici sektörü terk etti. Küçük çiftlikler önemini kaybetti. 1998'de kümes hayvanları sektöründe 2000 başın altındaki çiftlikler, ülkedeki tavuğunun %62'sini üretirken, 2009 itibariyle bu çiftliklerin üretimdeki payı %30'a geriledi. Bu arada 100 milyon baştan büyük devasa çiftliklerin payı 1998'de %2 iken 2009'da %6'ya çıktı.

Gıda güvenliği açısından bu dev sürüleri idare etmek zor. Pek çok endüstriyel üretici, yemlere

Yoğun sistemlerde yetiştirilen kanatlılar

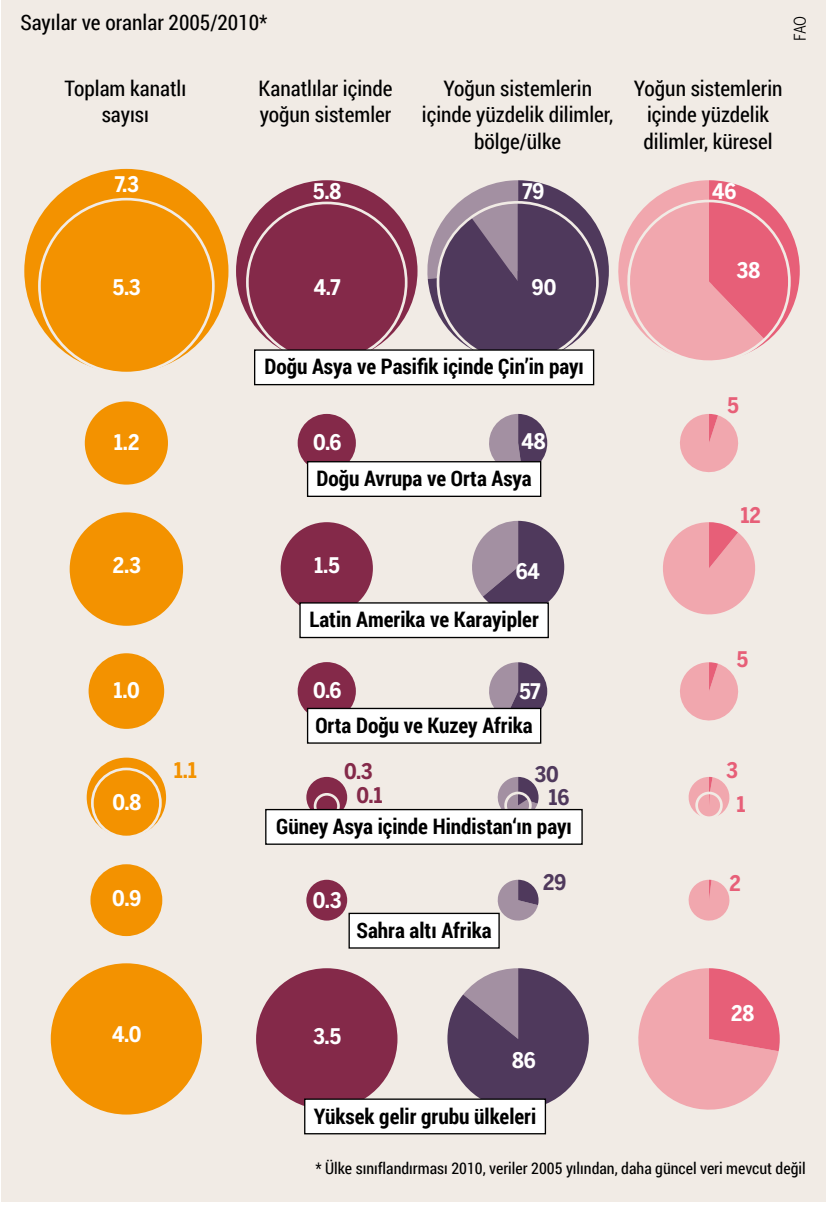

Tabaktaki tavuklar

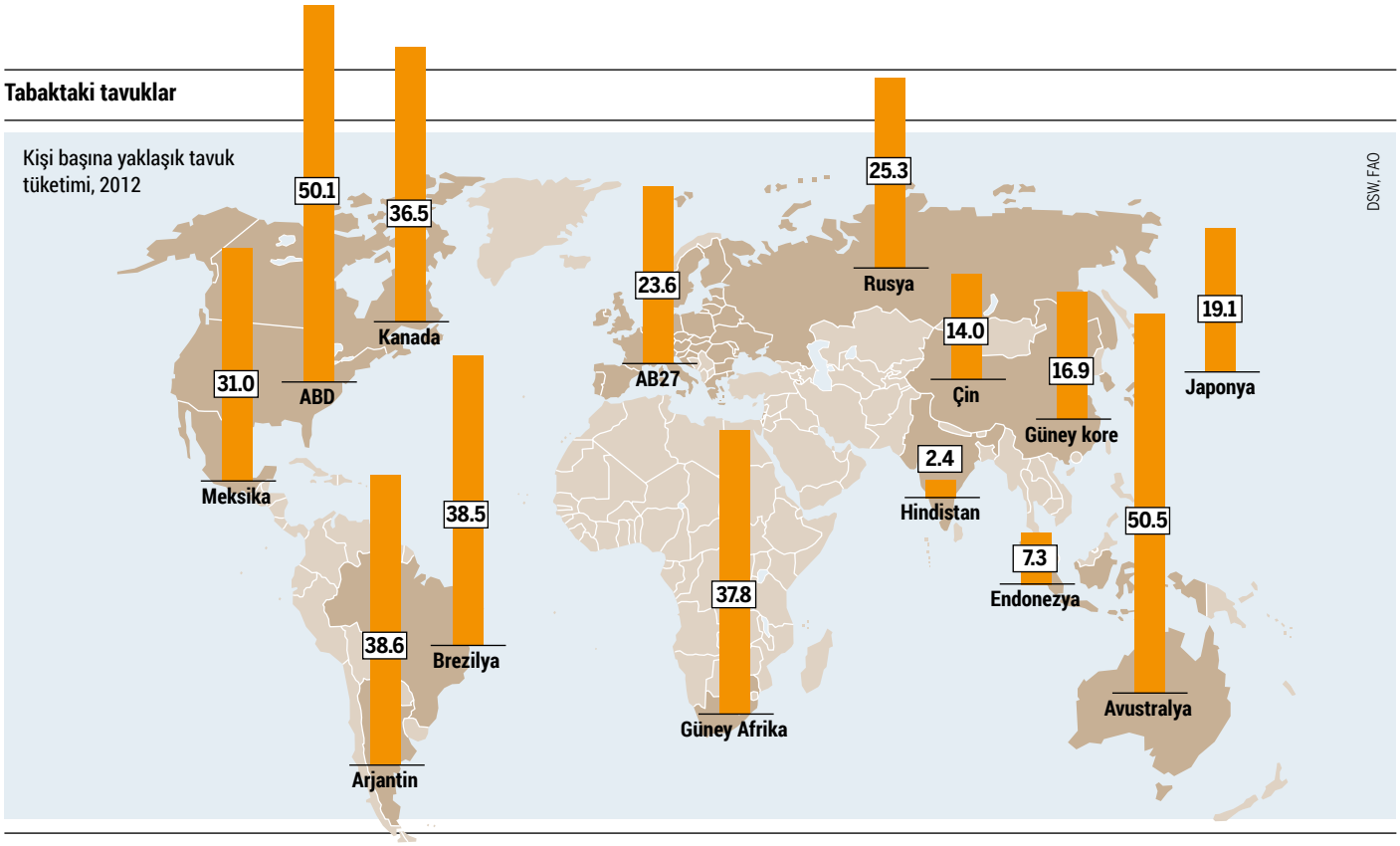

antibiyotik ve diğer katkı maddelerini ekleyerek hastalıkların yayılmasını engellemeye ve kuşların daha hızlı büyümesini sağlamaya çalışıyor. Çin'deki uzun yasaklı katkı maddeleri listesine rağmen (bunların çoğu ABD'de kullanılıyor) denetlenmede ve bu yasakların uygulanmasında zorluklar yaşanıyor. Aralık 2012'de Çin Ulusal Televizyonu, Liuhe'nin karıştığı tavuk skandalını ortaya çıkardı. Ülkenin en büyük tavuk üreticilerinden olan Liuhe, Çin'deki en büyük yem üreticisi ve dünyanın da en büyüklerinden biri olan New Hope'un bir alt kolu. Bu şirketin hazırladığı yem "kokteyllerinde" piliçlerin büyümesini hızlandırmak için kullanılan 18 farklı antibiyotik olduğu görüldü. Bu antibiyotiklerin verildiği kuşlar, 30 gramdan 2.5 kilograma sadece 40 günde ulaşabiliyordu. Liuhe, KFC'nin en büyük tedarikçilerinden biri ve skandal sebebiyle KFC'nin ana şirketi Yum Brands 2010 yılında Liuhe'den gelen kanatlı hayvan ürünlerinin "bazılarında" aşırı ilaç kalıntıları olduğunu kabul etmek zorunda kaldı.

Skandal, Çin medyası tarafından büyük bir rezalet olarak yansıtıldı ve KFC'nin satışları düştü. Şirket buna tedarik zinciri üzerinde daha fazla denetim oluşturarak cevap verdi, "dışa doğru büyüme" sistemine geçeceğini açıkladı. Buna göre dikey olarak entegre olmuş kanatlı hayvan sanayi sisteminin tipik özelliklerinden biri olan bağımsız küçük üreticiler ya da taşeron çiftlikler olmayacak. Eti işleyen şirket bütün girdilerin sahibi olacak, toprak ve su kaynaklarını denetleyecek, tavukları üretecek işçilerin işvereni olacak ve çiftlikleri birer fabrikaya dönüştürecek.

Yani Çin, kuş gribinin ortaya çıkmasına rağmen, gıda güvenliği sorunlarına bir tepki olarak endüstriyel modelden uzaklaşmak yerine kümes hayvanları üretimini daha yoğunlaştırma yoluna gitti. İlk defa 1996'da Çin'in güneyinde bir çiftlikte keşfedilen kuş gribi adındaki bu hastalık, kısa sürede 60 ülkeye yayılmıştı. 2004'ten bu yana Çin, 2011 yılı dışında her sene kuş gribi salgını ilan etti.

Çin'deki gidişat dünya çapındaki trendlere uygun olarak ilerliyor. Kanatlı hayvan üretimi, piyasası ve işleme tesisleri, bu sektörün geliştiği ülkelerde market zincirlerine entegre bir hale geliyor. Denetim daha az sayıdaki büyük şirketin eline geçiyor. Bu değişimler şu anda geçimini kümes hayvancılığından sağlayan herkesi etkileyecek. Özellikle de dünyada arka bahçelerde yetiştirilen tavuğun büyük çoğunluğundan sorumlu olan kadınları ve kümes hayvanı tüketenlerin yediği etin kalitesini.

20 milyar tavuk: Onlar dünyanın en kalabalık kuş nüfusu

Büyüyen sürü

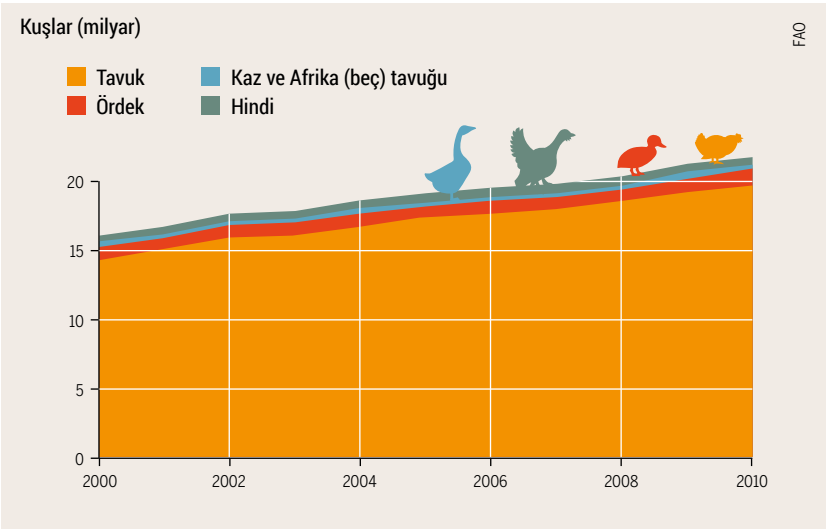

TAVUKLARA KADINLAR BAKIYOR KARARLARI ERKEKLER ALIYOR

Afrika ve Asya'da pek çok kadın büyük kararları kocasına bırakmaya zorlanıyor. Ama birkaç tavuk, civciv ve yumurta onlara özgüven kazandırabiliyor. Kadınların et arzına katkıları ise genellikle azımsanıyor.

Onların tavukları sanki bankaya yatırılan paranın kanatlısı gibi

Küresel büyük ölçekli et sanayi, üretim ve ticarette şaşırtıcı rakamlara sahip ama küçük ölçekli yerel üreticileri de göz ardı etmemek gerek. Gelişmekte olan ülkelerde hatırı sayılır miktarda et, geleneksel hayvancılık metotlarıyla üretiliyor. Bu durum özellikle büyük çoğunluğu küçük üreticinin elinden çıkan kümes hayvancılığı için de geçerli. Aileler, genellikle arka bahçelerinde az sayıda serbest gezinen tavuk besliyor. Sistematik bir araştırma bu yöntemlerle ne kadar tavuk üretildiğini ortaya koyuyor. Bangladeş'te üretilen tavuk ve yumurtanın %98'i küçük ölçekli üreticilerden geliyor, Etiyopya'da bu oran %99. Afrika'nın en kalabalık ülkesi Nijerya'da, Avrupa Birliği'nden gelen ithal ürünler pazarı ele geçirmeden önceki oran %94. Afrika'nın güneyinde evlerin %85'inde tavuk besleniyor ve bu tavukların %70'i kadınlara ait. Kadınların geleneksel olarak dezavantajlı olduğu ülkelerde tavuk beslemek bir gelir kaynağı olarak önemli. Pek çok ülkede kadınların hâlâ kendi adlarına ya da kocalarıyla ortak bir biçimde toprak sahibi olma hakkı yok. Genellikle kocalarının tarlasında çalışıyorlar, kendi toprakları varsa da ancak bir bostan büyüklüğünde olabiliyor. Erkekler, toprağın kalanından gelen geliri alıyor ve istedikleri gibi harcayabiliyor.

Geleneksel toplumlarda bu durum kadınların ekonomik olarak erkeklere bağımlı olmalarına sebep oluyor. Küçük ölçekli tavuk yetiştiriciliği ise kadınların işi. Tavuklar çok talepkâr hayvanlar değil, kendi yiyeceklerini kendileri bulabiliyor ve çok az yatırıma ihtiyaç duyuyorlar. Bu kuşlara bakmak çocukların da yapabileceği bir şey. Böylece kadınlar tavuk beslemeyi başka işlerle de kombine edebiliyor. Et ve yumurta satarak elde ettikleri küçük kazançlarıyla günlük masraflarını karşılıyor, çocukları için okul kitapları, ilaç ve tuz satın alabiliyorlar. Tavuklar ayaklı bir yatırım aracı gibiler. Kutlamalar ve cenazeler için satılıp kesilebiliyor, bazen de daha büyük alımlar ya da acil durumlar için kullanılabiliyorlar.

Kadınlar için tavuk beslemenin sosyal faydaları da en az ekonomik faydaları kadar önemli. Kamerunlu bir araştırmacı olan Tilder Kimuchi, kuzeydoğu Kamerun'dan Margret Vikuwi'nin kendi kümesinden nasıl faydalandığını anlatıyor. Bayan Vikuwi'nin acil durumlar için hep bir birikimi var ve evi geçindirmek için sadece kocasının ona verdiği paraya bağımlı değil. Arkadaşlarına, komşularına ve pazarda müşterilerine tavuk satmak ona heyecan veriyor. Bu sayede çevresini sürekli genişletiyor. Tavukları sayesinde daha bağımsız olduğunu hissediyor ve eskisine göre daha özgür olduğunu düşünüyor. Başka tür hayvanları, özellikle de keçi ve tavşan, hintdomuzu gibi küçük hayvanları beslemek de kadınlara benzer avantajlar sağlıyor. Etleri için beslenen sığır sürüleri genellikle erkeklere ait ve bu hayvanların bakımından da onlar sorumlu. Süt ineğine gelince erkekler de kadınlar da süt ineği sahibi olabiliyor. Fakat sahibine bakılmaksızın bu ineklere kadınların bakmasının normal olduğu düşünülüyor. Bu hayvanlar kesilince etinden gelen gelir de yine kadınlara kalıyor.

Eğer kadınlar hayvan beslemekte başarılı olurlarsa sürülerini büyütebiliyorlar. Hatta yardım kuruluşlarından ya da bir mikro kredi kurumundan borç alıp bağımsız hale gelebiliyorlar. Daha çok hayvan satın alıp bir ahır ya da ağıl için yatırım yapabiliyorlar. Hijyen ve yem konusunda eğitim alabiliyorlar. Bu faaliyetler zaman aldığından başka insanları işe alabiliyorlar. Eğer işler iyi gider, yasalar da izin verirse kendilerine bir toprak alıp kendi işletmelerini dahi kurabiliyorlar.

Kadınlar hayvan sahibi olduğunda beslenme iyileşiyor

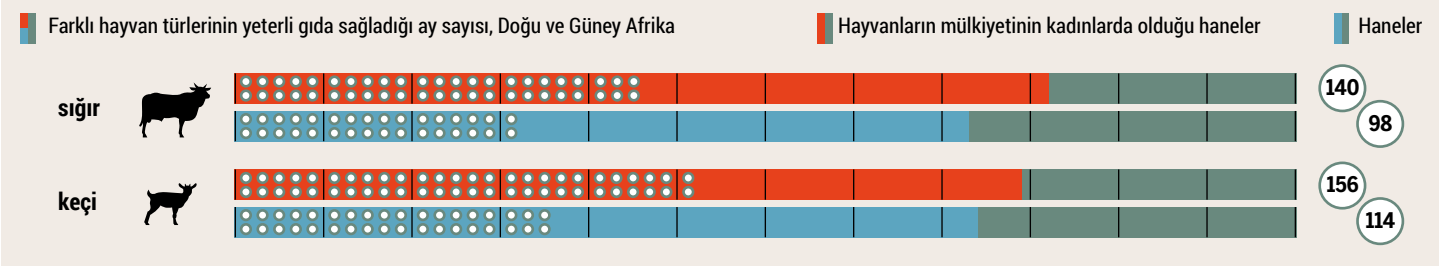

Hak yoksunluğu ile piyasa hakimiyeti arasında

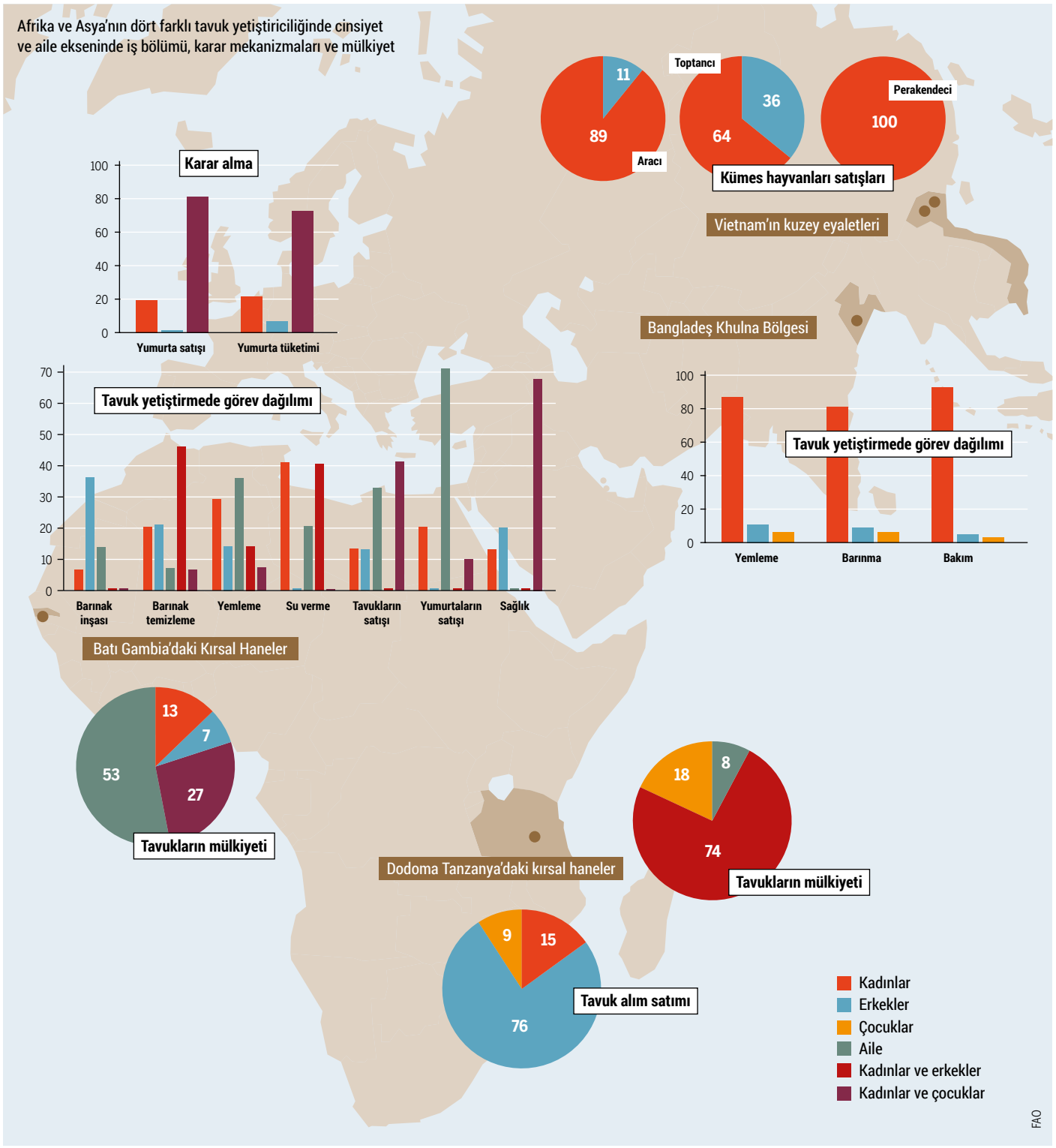

Mülkiyet sahibi kadınlar değilse **98** Bu eti içeren öğün sayısı

ILRI

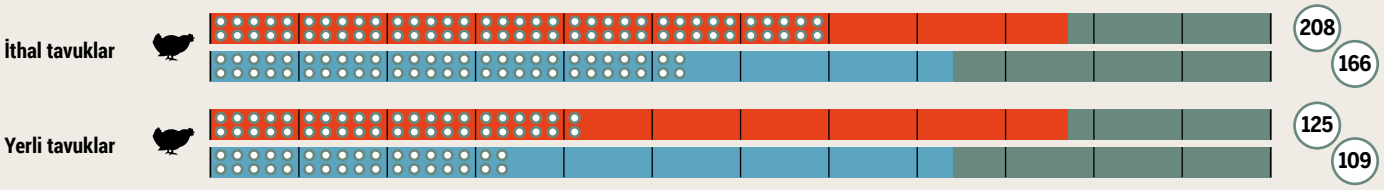

İTHAL TAVUK KANADI BATI AFRİKA PAZARLARINI OLUMSUZ ETKİLİYOR

1996'daki deli dana salgınından sonra Avrupalı tavukçuluk firmalarının, mezbaha yan ürünlerini hayvan yemlerine karıştırmaları yasaklandı. Onlar da bu ürünler başka ülkelere ucuz fiyatlardan satmaya başladı. Gana ve Benin'deki tavuk üreticileri bu sebepten batıyor.

Avrupa'da satılamayacak olan tavuk eti yarı erimiş halde Nijerya'ya sokuluyor

Gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok insan için et yemek bir lüks. Bir kilogram et, yerel pazarda 3 ila 7 euroya mal olabiliyor, bu da birkaç günlük yevmiyeye denk geliyor. Buna karşılık et tüketimi kentli orta sınıf arasında artıyor. Çünkü daha iyi durumda olanlar için et yemek bir statü sembolü. Ayrıca insanlar bazen bir beslenme şeklinin parçası olarak da et yiyebiliyor.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum et tüketiminde de kendini gösteriyor. Gelişmiş ülkelerde insanlar protein ihtiyaçlarının %56'sını hayvansal ürünlerden karşılarken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran %18 seviyesinde. Bu durum, bir açıdan 1980'lerdeki borç krizinin de bir sonucu. Dünya Bankası ve IMF pek çok kamu kuruluşunun özelleşmesi ve kamu harcamalarının kısılması için ısrarcı olduğunda, hükümetler et üretimine verdikleri desteği kesmek zorunda kaldı. Bazı ülkeler yarı endüstriyel kümes hayvanı ve domuz üretimi için yatırım yapmış ve vatandaşlarına protein arzı konusunda iyileştirmeler yapmaya çalışmıştı.

Yabancı finansörler ve ucuz devlet kredileri küçük ölçekli üreticileri de destekliyordu. Durum oldukça çekiciydi: Ete olan talep artıyordu ve şehirlerdeki fiyatlar yüksek seviyelerde sabitlenmişti. 1980'lerin sonuna doğru çobanların ürettiği et, pek çok Afrika pazarına zorlukla arz ediliyordu. Bu durum, kümesçiliği çekici hale getirdi. Ganalı bir emekli olan Asante, 1990'da kredi almış olanlardan biriydi. Krediyi, Afrika Kalkınma Bankası tarafından desteklenen bir mikro kredi kuruluşundan almıştı. Üç büyük kümes inşa etti, yakınlardaki Accra kentine pazarlamak üzere her birinde 7000 kuşla üretime başladı. İşler iyiydi, tüm ailesi besi ve temizlik işlerinde ona yardım ediyordu. Yakın zamanda elektrikli bir makine alarak işini daha da kolay hale getirecekti.

Fakat Gana Dünya Ticaret Örgütü'ne katıldığında ithalatçılar başka ülkelerden getirdikleri donmuş ucuz etle pazara akın etti. Asante, bir süre işine devam edebildi ama 2006 itibariyle kümesleri boşalmıştı. 2010 yılında öldüğünde çocuklarına borç bıraktı. Aile yem için alınan makinayı satamamıştı ama en azından onu, kendileri ve komşuları için bir değirmen olarak kullanıyordu. 10.000 euroluk bir yatırım boşa gitmiş ve binaları atıl hale gelmişti.

Gana ve diğer Batı Afrika ülkelerine doğru et akınına ne sebep olmuştu? Angola dışında

Afrika'nın en büyük kanatlı hayvan ithalatçıları

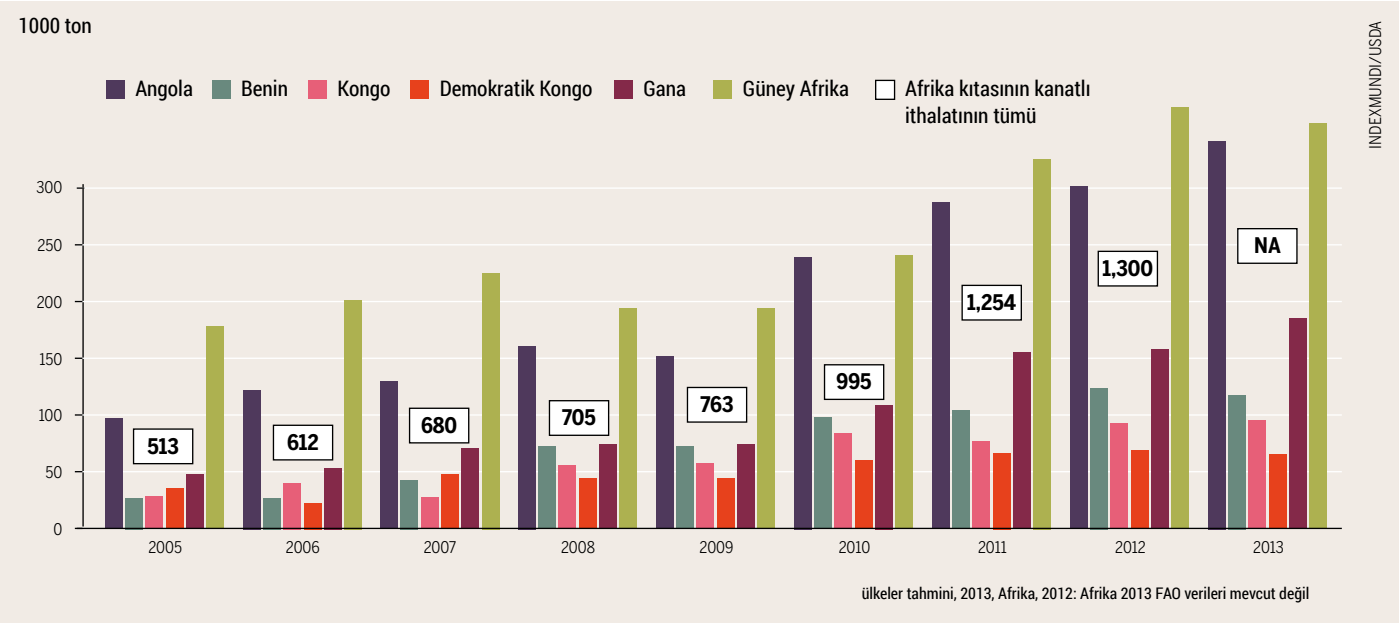

ülkeler tahmini, 2013, Afrika, 2012: Afrika 2013 FAO verileri mevcut değil

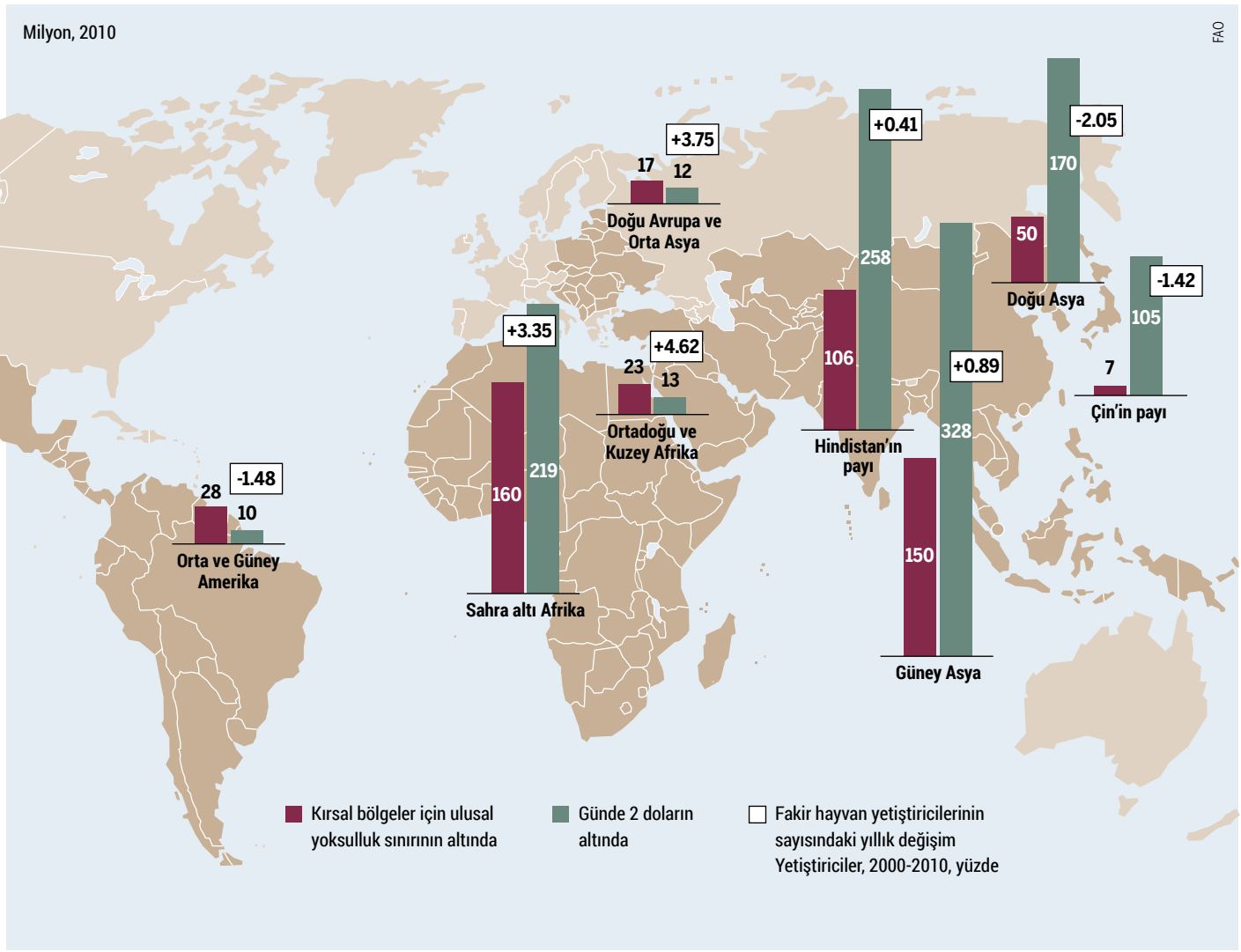

Afrika'da kümes hayvanları ithalatı için herhangi bir teşvik yoktu. Bazı AB teşvikleri ise fiyatlardaki düşüşe sebep oluyordu. Mesela AB'nin bölgesel yem üretimi teşvikleri ya da yeni çiftlik binaları için destek programları bunlardan bazılarıydı. Fakat bunlar kümes hayvanı üretimi konusunda diğer herhangi bir tarım ürününde olduğundan daha az etki yapıyordu. Bu akını esas tetikleyen BSE yani deli dana hastalığıydı. BSE salgını yüzünden AB, 1996'dan itibaren et ve kemik ürünlerinin hayvan yemi olarak kullanılmasını kısıtladı, sonra da tamamen yasakladı. İşte ithalat patlamasına sebep olan buydu.

Avrupa'da tavuğun farklı parçalarının farklı kârlılıkları vardı. Göğüs fileto o kadar kârlıydı ki; tavuğun diğer bütün kısımlarını, but ve kanatları da dahil, finanse edebiliyordu. Üretici için göğüs olmazsa tavuğun kalanı çöp gibiydi. Yem endüstrisi bu protein zengini kısımları alıyor ve yem üretiminde kullanıyordu. Yasakla birlikte bu yan ürünlerin piyasada kullanılması sona erdi ve üreticiler, bu ürünleri kendileri bertaraf etme sorumluluğuyla karşı karşıya kaldı.

Ama şimdi birden yepyeni bir müşterileri olmuştu. İhracatçılar bu tavuk parçalarını doğrudan kesimhaneden donmuş ve insan tüketimine uygun halde çok ucuza toplamaya başladı. Batı Afrika'ya nakliye masrafını karşıladıktan sonra yerelde yetiştirilmiş tavukları, üçte iki oranında daha ucuza satılabilir hale getirdiler. Yerel üreticilerin bununla rekabet etme şansları yoktu. İthal tavuk parçalarının Accra ya da Monrovia'daki toptan fiyatı o kadar ucuzdu ki; Avrupa'daki üretim maliyetlerinin ancak yarısını karşılıyordu. Şu ana kadar hiçbir ülke uygulanan bu dampinge Dünya Ticaret Örgütü üzerinden bir yasak getirmeyi başaramadı.

Tavuk göğsü o kadar kârlı ki; tavuğun kalanı değersiz hale geliyor

Liberia, Kongo ve Sierra Leone gibi "kırılgan" ülkeler, iç savaştan yeni çıktıkları için yeni yeni kendi tarımlarına yatırım yapabilir hale geldiler. Fakat Avrupa'dan gelen ucuz ithal et yüzünden hayvancılığa yatırım yapmıyorlar. Kamerun, Senegal ve Nijerya gibi bazı ülkeler ithalatı sınırlandırmayı başardı. Fakat bu da bir hafta süren uzun nakliyelerle Benin gibi komşu ülkelerden tavuk parçaları getiren kaçakçıları yarattı. İthalatın nüfuz edemediği yerlerde kümes hayvancılığı hâlâ küçük çiftçiler ve özellikle kadınlar için düzenli gelir kaynağı. Fakat Gana ve Benin'de piliç endüstrisi öldü.

BUZDOLABINDAKİ PARLAK PEMBE

Mahalle kasaplarına elveda, süpermarket zincirlerine merhaba. Büyük perakende zincirlerine geçiş artık gelişmekte olan ülkeleri de etkiliyor. Yükselen orta sınıfların talepleri gidişatı belirliyor.

"Gıda çölleri", marketler ve "fast food" dükkanlarının yegâne gıda kaynağı olduğu yerler

Kasapları hatırlar mısınız? Hani arkada, fayans kaplı bir odada parçaladığı eti ön tarafta, mermer bir tezgahın üzerinde kesip, müşterilerine kendi yaptığı sucuğu satan o eski kasapları... Bu insanlar gelişmiş dünyanın neredeyse tamamında tarih olmuş vaziyetteler. Günümüzde et 0-4 derece arasında soğutulmuş bir halde toptancıdan ya da kesimhaneden çıkıp doğrudan süpermarketlere ulaşıyor. Süpermarket çalışanının yapması gereken tek şey, paketli eti soğuk vitrine yerleştirmek ve böylece tüketicilerin doğrudan istedikleri eti raftan seçip alabilmelerini sağlamak. Bu self-servis ürünlerin kesildikten sonra satılana kadar taze kalmasını sağlamak için, domuz pirzolaları ve tavuk göğüsleri, olabilecek en mikropsuz ortamlarda havaları alınarak paketleniyor. Paketin içine de oksijeni artırılmış bir gaz basılarak sığır ve domuz etlerine taze bir görünüm veren kırmızı rengi almaları sağlanıyor. Bu sayede birkaç gün depoda kalmış olsalar dahi renklerini kaybetmiyorlar.

Dünyanın pek çok yerinde 10-20 yıl öncesine kadar bir lüks tüketim malzemesi olan et, günümüzde kalkınmakta olan pek çok ülkede, artan sayıda insanın günlük besininin bir parçası. ABD'deki Walmart, Fransa'daki Carrefour, İngiltere'deki Tesco ya da Almanya'daki Metro gibi dev süpermarket zincirleri dünyayı ele geçirmiş vaziyette. Onların büyümesi yerel süpermarket şirketlerine yapılan dev yatırımları da tetikledi. Bu sürece dair yapılan pek çok araştırma var. İlk dalga 1990'larda Güney Amerika, Güney Kore ve Tayvan gibi Doğu Asya kaplanlarında ve Güney Afrika'da başlamış. 1990-2005 yılları arasında bu ülkelerde süpermarketlerin pazar payı %10'lardan %50-60'lara kadar yükselmiş. İkinci dalga 1990'ların ikinci yarısında Orta Amerika ve Güneydoğu Asya'da görülmüş. 2005'e gelindiğinde süpermarketler bu ülkelerde %30-50 pazar payına ulaşmış. Üçüncü dalga ise 2000'lerde başlamış ve Çin, Hindistan ve Vietnam gibi geriden gelenleri süpürmüş. Birkaç yıl içinde bu ülkelerde süpermarketlerin pazar paylarında yılda %30-50 arasında büyüme gözlenmiş.

Bu inanılmaz değişimin sebebi nedir? Bunun tek sebebi, orta sınıfların satın alma gücündeki artış değil, sebep toplumda yaşanan daha temel bazı değişimler. Örneğin, Pakistan'da şehirler o kadar büyük bir hızla büyüyor ki; geleneksel et ve süt ürünlerini tedarik yöntemleri bu talebe yetişemiyor. Lahore şehrinin nüfusu her yıl 300 bin kişi artıyor. Sonunda da ürünler, kıt ve düşük kaliteli hale geliyor. Pakistan'da yayımlanan günlük gazete Express Tribune'e göre bu durum orta sınıfları süpermarketlere yönlendiriyor. Evde, hâlâ ailelerine yemek pişirmekle görevli çalışan kadınların dükkân dükkân gezerek et kalitesini kontrol edip pazarlık edecek vakti yok.

Binlerce potansiyel müşterinin bulunduğu yerlerde büyük hacimli dükkânlara yatırım yapmak kazançlı oluyor. ABD'nin karbon dostu banliyöleri gibi hareketliliğin yüksek olduğu yerlerde

Çin'deki Yavaşlama

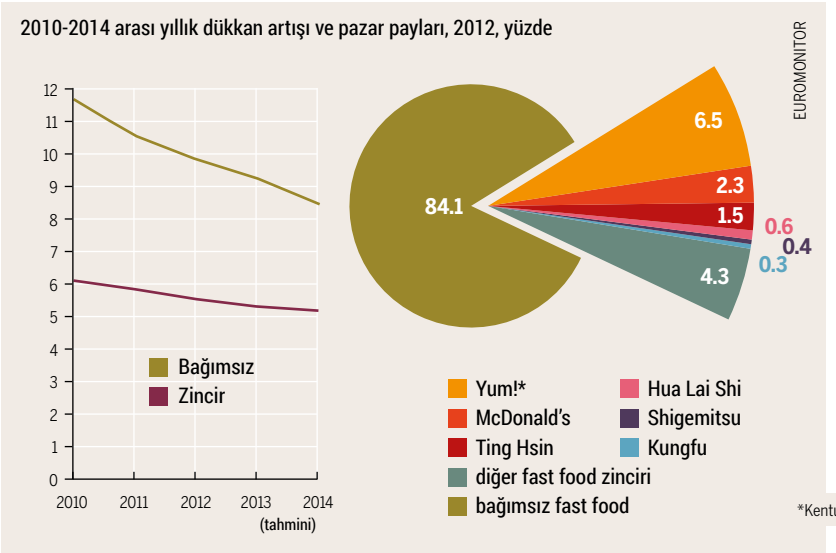

Hindistan'daki genişleme

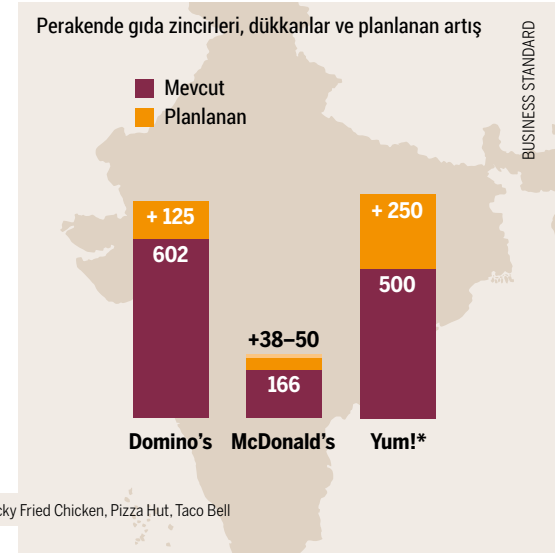

fakir insanlar, yürüme mesafesinde taze gıda satan bir dükkân bulamıyor, kendileri yemek pişiremiyor. Çevrede bulabildikleri tek gıda "fast food" dükkânlarının hazır yemekleri. Araştırmacılar, buralara "gıda çölü" diyor. Bu arada aldığımız ürünler hep uzaklardan geliyor: Ürünler merkezi depolardan ya da büyük kesimhanelerden yola çıkıp bir bölgeye ya da bütün bir ülkeye dağıtım yapan perakendecilere ulaşıyor. Devasa hacimler ve soğuk zincirler, bu ürünlerin uzun seyahatleri boyunca taze kalmalarını sağlıyor.

Standart ürünler satmak reklam yapmayı kolaylaştırıyor. Süpermarket zincirlerine inanılmaz pazar gücü veren bu durum onların tedarikçilere fiyat dikte etmesine de imkân sağlıyor. Ayrıca süpermarket zincirleri birbirleriyle de rekabete giriyor. Bu durum fiyatları aşağı çekerek yerelde üretilen ürünlerin sadece niş pazarlara yönelmesine sebep oluyor. Küresel piyasaların serbestleşmesi sonucunda milyonlarca küçük ölçekli perakendeci battı. Çünkü gerekli soğuk hava depolarını dolduracak hacimlere ulaşmaları ya da et, süt ve yumurtaları sürekli olarak soğutmaları mümkün olmuyordu.

Fiyat savaşları ve indirimler, tarihi geçmiş, hormon kullanılarak üretilmiş ya da hatalı etiketlenmiş etlerle ilgili periyodik skandallara sebep oluyor. Özellikle işlenmiş ürünlerde küresel tedarik zincirleri oldukça karmaşık. Bunun sonucunda Güney Afrika'da dana eti yerine eşek, keçi ve su mandası, Avrupa'da ise yine dana eti etiketiyle at etinin tabaklarımıza geldiği ortaya çıktı. Hindistan'da ise kaçak kesilen sığırlar manda eti olarak etiketlenip satıldı.

Dünyanın en büyük et üreticisi ve tüketicisi olan Çin'de domuz eti en sevilen et türü. Ülkedeki domuzların çoğu hâlâ küçük üreticiler tarafından yetiştiriliyor. Fakat bu durum değişiyor ve hükümet de yoğun çiftlik üretimine geçiş için sürekli baskı yapıyor. Pek çok kesimhanede hâlâ manuel ya da yarı mekanik yöntemler tercih ediliyor, hijyen kontrolleriyse yok denecek kadar az. Pek çok tesisin çalışan bir soğuk zinciri bulunmuyor, dolayısıyla etin büyük kısmı tüketiciye halihazırda pişmiş halde satılıyor. Fakat süpermarketlerin et talebi sürekli artıyor. Marketler şu anki toplam et satışının %10'una sahip. Bu ürünler "Batılı" olarak algılanıyor ve ucuz olmalarının yanı sıra tazelik, hijyen ve rahatlığı çağrıştırıyor.

McDonald's ve KFC gibi uluslararası gıda zincirleri Çin'de neredeyse her gün yeni bir şube açıyor. McDonald's halihazırda 1700 restorana sahip, pazar lideri KFC'nin ise 4500 mağazası oldu. Ancak tekrarlanan gıda skandalları tüketicinin ağızının tadını kaçırıyor. 2012 yılı sonları ve 2013 yılı başlarında KFC, kanatlı hayvan etinde antibiyotik bulunması sonucunda açılan iki farklı dava ile uğraşmak zorunda kaldı. Cirosu %10 oranında düştü ve 2013 sonbaharı itibariyle henüz toparlanmış değildi. McDonald's da hedef tahtasına girdi ve satışları düştü. Perakendeciler müşterilerden korkmalı, Çin'de bile.

Süpermarket buzdolaplarında büyüme

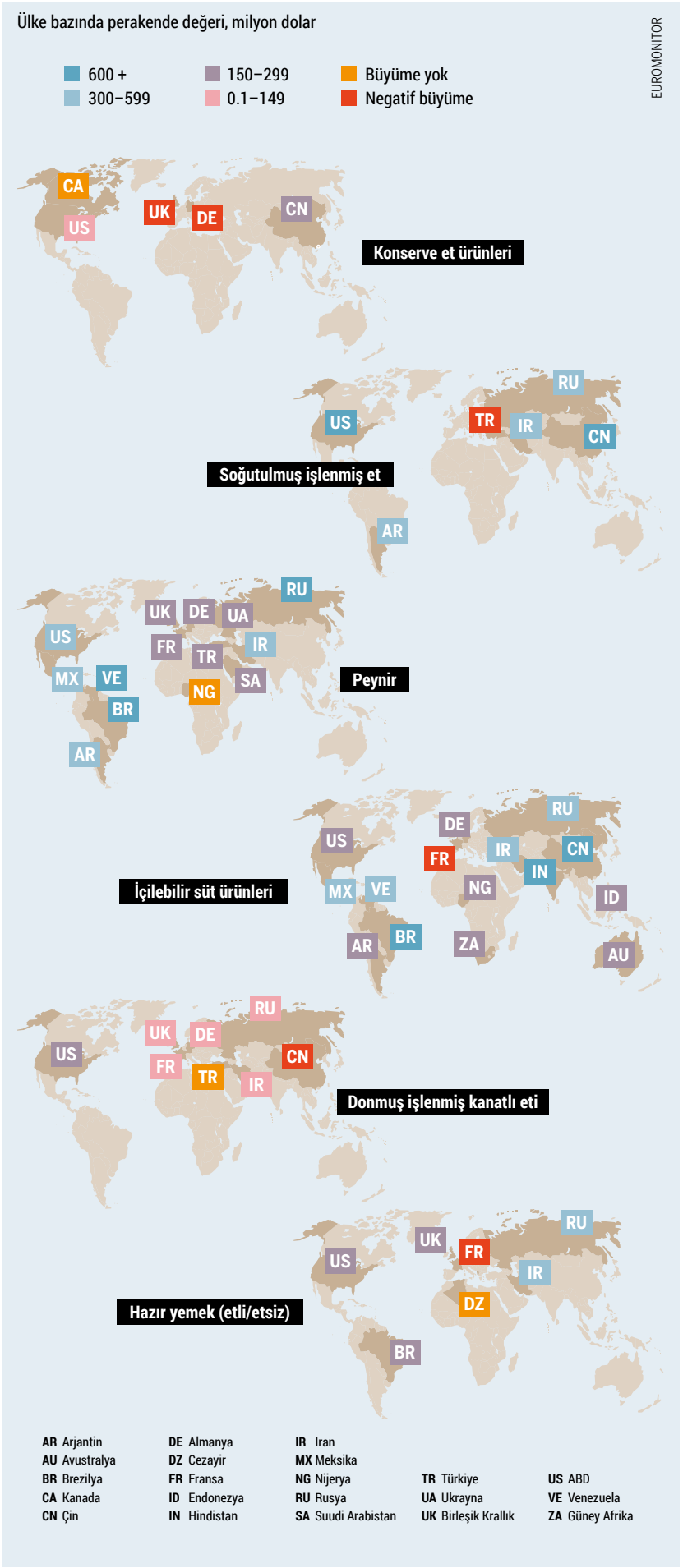

RIO'DAN ŞANGAY'A; YARIM MİLYON YENİ ORTA SINIF TÜKETİCİ

Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (BRICS) farklı yerlerden başlamış gelişmekte olan beş büyük ülke. Bunlar, sanayileşmiş Batı ülkelerinin gıda tüketim kalıplarına oturmak zorunda değiller.

"Non-veg" (vejetaryen olmamak) Hindistan'ın gelişen şehirlerinde bir statü sembolü

Adı gelişmekte olan beş ülkenin baş harflerinden oluşan BRICS grubunun ekonomik büyümesi et tüketimlerinde de kendini gösteriyor. Bu ülkeler bir araya geldiğinde dünya nüfusunun %40'ını oluşturuyor. 2003-2012 yılları arasında et tüketimleri yıllık % 6.3 arttı. 2013-2022 arasında ise bu rakamın yine yıllık % 2.5 oranında artması bekleniyor.

Nüfus ve kentleşmedeki artış et tüketiminde artışa sebep oluyor. Kentliler taşrada yaşayanlara göre daha fazla harcayabiliyor. Daha fazla ve taşradaki kuzenlerinden daha farklı şekilde yemek yiyorlar. Özellikle daha fazla hayvansal ürün tüketme eğiliminde oluyorlar.

2011 yılında taşralı bir Çinli 26.1 kilogram et, süt, yumurta tüketti ve bu, 1990 yılına göre 12.4 kilogram fazlaydı. Onların şehirli versiyonu ise 19.1 kilogramlık bir artışla 48.9 kilogram et tüketti. BM Gıda ve Tarım Örgütü 2050 yılına kadar gelişmekte olan pazarların kalori alımının %46'sını tahıllardan karşılayacağını, %29'luk bir payın da et, yumurta, süt ve peynirden geleceğini tahmin ediyor.

Bu talebe yetişebilmek için dünya çiftçileri ve tarım şirketleri mevcut et üretimlerini 2050 yılına kadar 300 milyon tondan 470 milyon tona çıkarmak zorunda kalacaklar. Büyük çiftliklerin, tıpkı 1950'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde olduğu üzere her yere yayılmaları gerekecek. Bu kadar çok sayıda hayvanın ne şekilde yetiştirileceği belli değil. Çünkü et üretimi inanılmaz miktarlarda yemlik tahıla ihtiyaç duyuyor. Buna üretimi dünya çapında 260 milyon tondan 515 milyon tona çıkarak ikiye katlanmış olan soya fasulyesi de dahil. Ya hektar başı verimin artması ya da daha fazla toprağın bu üretim için kullanılması ve hatta bunların ikisi de gerekli olacak.

Dünyanın en kalabalık iki ülkesi tüketim kalıpları açısından ciddi farklılık gösteriyor. Hindistan'da vejetaryen yaşam şeklinin derin kültürel ve sosyal kökleri var. Sofu Budistler ve Jainlerle birlikte pek çok Hindu etten tamamen uzak duruyor. Araştırmalarda Hintlilerin ¼'ünden fazlasının vejetaryen olduğunu söylüyor ama et yiyenlerin sayısı da her geçen gün artıyor. 1990'ların başındaki ekonomik patlamadan beri Batı yaşam şeklini benimseyen geniş bir orta sınıf ortaya çıktı ve bu yaşam şekline et yemek de dahil. Hindistan'da anılan haliyle "Non-veg" (vejetaryen olmamak) toplumun belli kısımlarında ciddi bir statü sembolü haline geldi. Yine de Hindistan'daki et tüketimi hâlâ düşük, kişi başına düşen miktar Çin'dekinin onda biri seviyesinde.

Dünyanın en büyük sığır eti ithalatçısı olan Rusya'da talep gaz ve petrol ihracatından elde edilen zenginlikle orantılı. Ülkenin 2012'de Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) girişi ticareti canlandırmadı. Söylenen göre WTO'nun kurallarına sıkı

Çin'de ve Hindistan'da kümes hayvanları: Nüfus artışından ziyade yaşam tarzı belirleyici

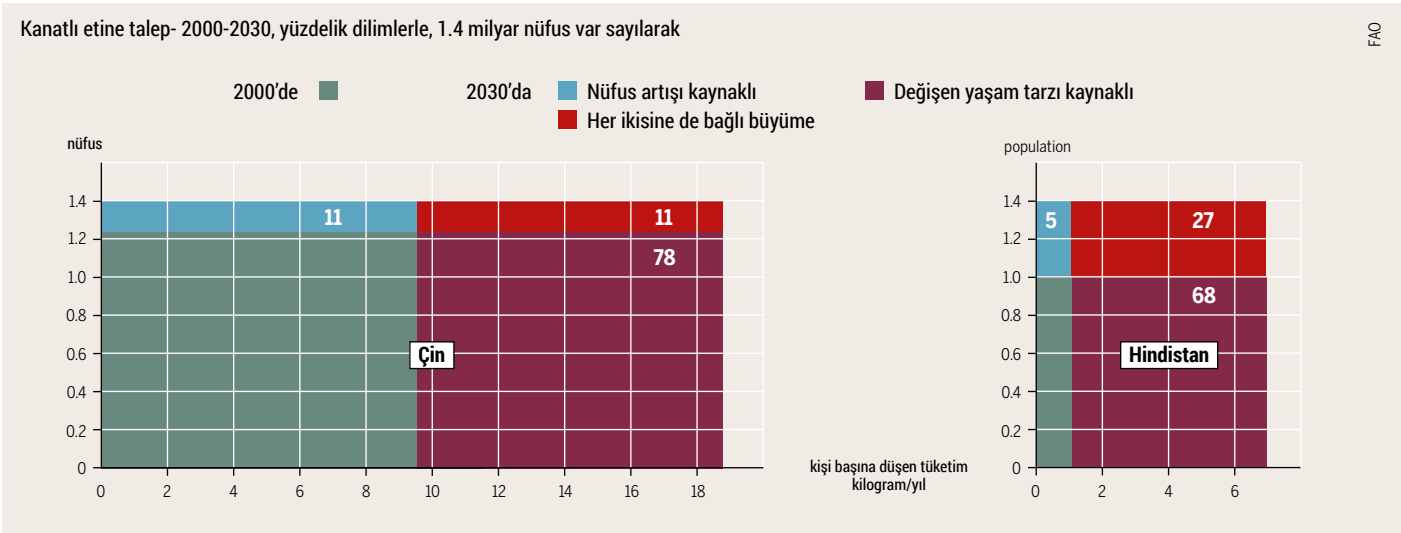

Gelişmekte olan ülkelerde talep hızla artıyor

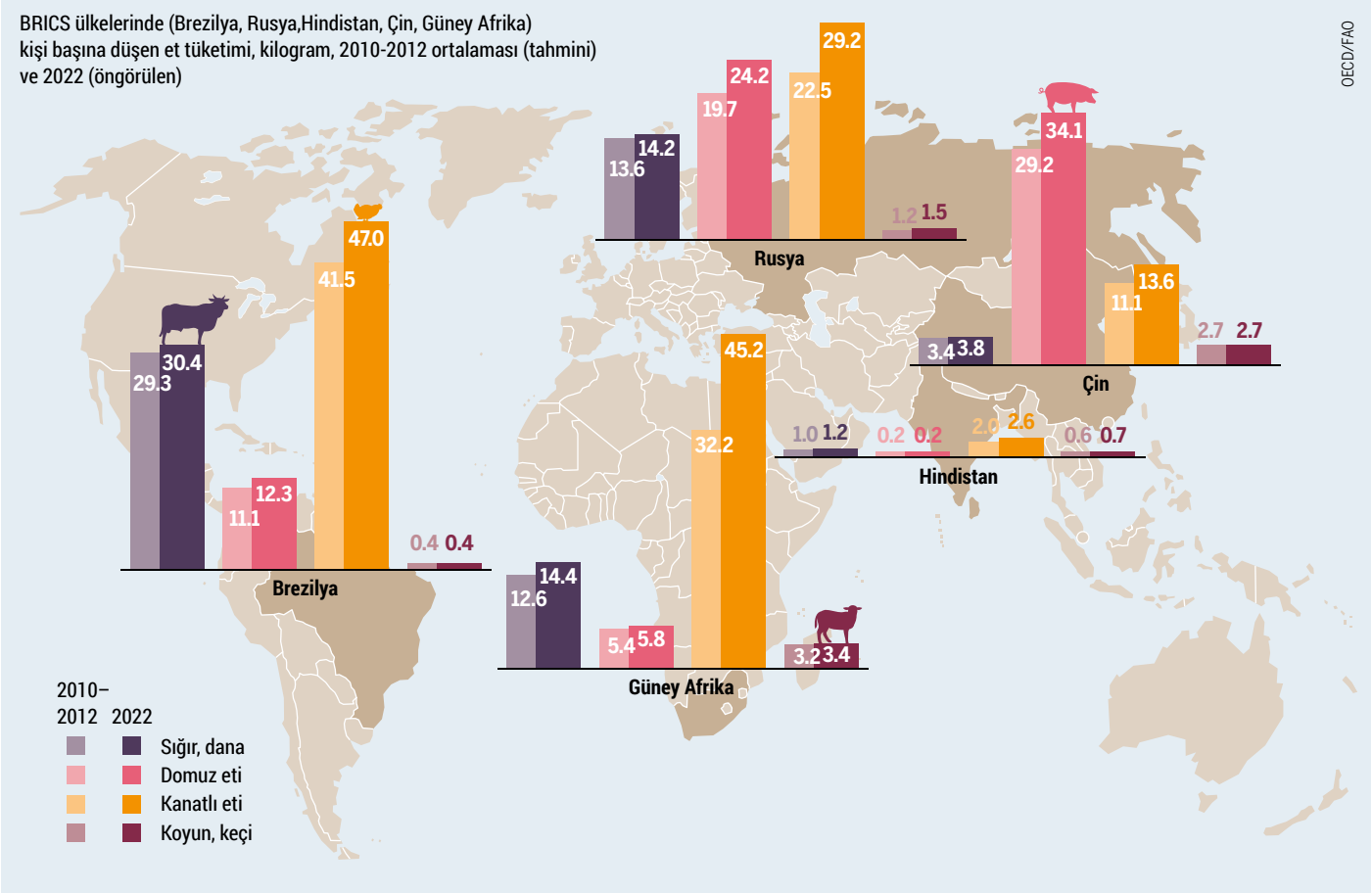

sıkıya bağlılığın ticaret rakamlarındaki dalgalanmaları durdurması gerekiyor. Et tedarik eden ülkelerle yapılan ticaret için de, ürün tipi ve miktarı konusunda da bu prensip geçerli. Ayrıca Rusya pazarı zor bir pazar olarak görülüyor çünkü işleme sektörü yeni tüketim taleplerine yavaş tepki veriyor. Bu da talebin düşük olduğu, bu yüzden de kârın az olduğu ürünlerin arzının daha fazla olması anlamına geliyor. Güney Afrika ve Brezilya da dünya hammadde piyasasının fiyatlarına bağımlı. Aynen sanayileşmiş Rusya gibi hayvancılık bu ülkelerde alışılmamış bir şey değil. Pek çok Güney Afrika topluluğunda Apartheid rejiminin bitmesinden çok sonra ekonomik ilişkiler bir ticaret öğesi olarak değil aynı zamanda bir ödeme metodu olarak ete ve canlı hayvana bağlı hale geldi. Et Brezilya'da ucuzken Güney Afrika'da pahalılaştı. Çeşitli ekonomik krizler sonucunda etteki talep artışı neredeyse tamamen ucuz tavukla sınırlandı.

Kuş gribi, kimyasal madde bulaşmış süt ve nehirlere atılan ölü domuzlar hep büyük çiftlik üretiminin ve denetimsizliğin bir sonucu. Asya'nın pek çok bölgesinde sanayileşmiş ülkelerdekine benzer bir tüketici bilinci oluşmaya başladı. Organik olarak üretilmiş gıdaya olan talep artıyor. Büyük şehirlerde yeni perakende zincirleri ve süpermarketlerde organik ürün bölümleri ortaya çıkıyor. İstatistikler hayvansal ve bitkisel ürünlerde farklılık göstermezken, satış rakamları organik hevesli üreticiler için çekici hale geliyor. Hindistan'da piyasa araştırmacıları bütün organik ürün satışlarının beş katına çıkmasını, 2012'de 190 milyon dolar olan rakamın 2015'te 1 milyar dolar olmasını bekliyor. 2011 yılında Brezilya'da satışlar 550 milyon dolar seviyesine ulaştı. Organik ürünler için sertifikasyon zorunluluğun dünyanın en katı uygulandığı ülkelerden biri olan Çin'de ise 2015 satışlarının 3.4 ila 9.4 milyar dolar arasında olması bekleniyor.

Rusya: tüketim krizi

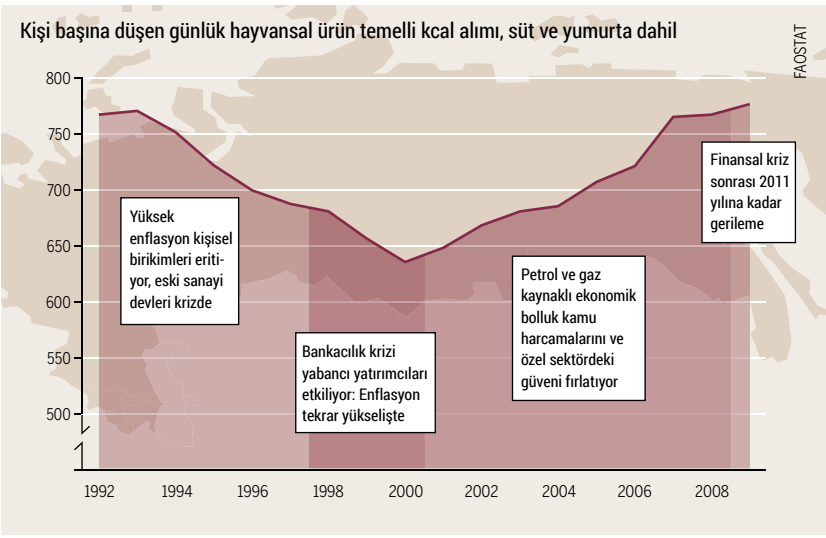

HAYVANCILIKTA KADIN YOK SAYILAN EMEK

Aile işletmelerine dayanan kırsal üretimde kadın emeğinin yeri çok büyük ve hayvancılıkta da kadın emeği yadsınamaz. Fakat hemen hemen her alanda olduğu gibi kırsal alanda da kadın emeğinin yaptığı katkılar bir türlü gürünmüyor.

Akşamüzerleri bir köyde en sık duyulan seslerin başında, kadınların yem vermek üzere tavukları çağırmak için çıkardıkları sesler gelir. Fakat tavuk yemleme işleminden önce, aynı kadınlar ahırlarda olan ineklerin ya da ağıllarda bulunan koyunların sütlerini sağmış, hayvanların kaldıkları mekânları temizlemiş ve samanlarını ya da yemlerini çoktan tazelemiş olurlar. Tarımsal üretimin bir uzantısı olarak gerçekleştirilen hayvancılık ya da hayvan besiciliği Anadolu'daki üretimin en önemli öğelerinden biridir. Hemen hemen her ailede tavuk, inek, koyun ya da keçi yetiştiriciliğinden birine mutlaka rastlanır. Tarımsal üretime paralel gerçekleştirilen hayvan besiciliği ve süt üretimi geleneksel olarak küçük ölçekli aile işletmelerinde yapılır ve bu üretimin gerçekleşmesinde kadın emeği çok temel bir yere sahiptir.

Aile işletmelerine dayanan kırsal üretimde kadın emeğinin yeri çok büyük olduğu gibi, hayvancılıkta da kadın emeğinin önemi yadsınamaz. Fakat hemen hemen her alanda olduğu gibi kırsal alanda da kadın emeğinin yaptığı katkı bir türlü görünmez. Kadınlar genellikle 'ücretsiz aile işçisi' olarak sınıflandırılır ve kadınların kırsal alandaki çalışmaları, ücretli çalışmaya oranla ekonomik katma değeri düşük bir çalışma biçimi olarak değerlendirilir. Oysa kadınlar tarla işlerinden hayvan yetiştiriciliğine kadar uzanan bir dizi üretim faaliyetinin içindedirler. Hatta kadınlar son yıllarda geleneksel tarımsal üretimin yanında, kırsal alanlarda ortaya çıkan ticarileşmeyle beraber nakit gelir elde etmek için diğer bazı gelir getirici aktivitelere de yönelmeye başladılar.

Kırsaldaki tarımsal üretim ve hayvancılık kadınlar için güvencesiz ve niteliksiz

TÜİK'in Hanehalkı İşgücü Anketi verilerine göre Türkiye'de kırsal alanlarda ücretsiz aile işçisi olarak tanımlanan 2 milyon kadın çalışıyor. Kırsal alanda yaşayan kadınlar arasında istihdam oranı yüzde 35'tir ve bu oranla % 27 olan Türkiye kadın istihdam ortalamasının çok üzerindedir. Bu veriler bize, kadınların kırsal alanlarda ekonomik olarak daha aktif olduklarını gösterirken 2013 yılı verileri aynı zamanda, tarımsal üretim yapan ücretsiz aile işçilerinin %96'sinin kayıt dışı çalıştığını, bu kadınların yüzde 23'ünün okuma-yazma bilmediğini, %50'sinin ise ilkokul mezunu olduğunu gösteriyor. Buradan anlaşılıyor ki, Türkiye'de kırsal alanda yapılan tarımsal üretim ve hayvancılık kadınlar için güvencesiz ve niteliksiz bir çalışma biçimidir.

Kadın emeği Türkiye'de hayvancılık ve süt üreticiliğinin temel taşı iken, bu emeği görünmez kılan en önemli nedenlerden biri, kadınların bu faaliyetleri aile içindeki rolleri ile özdeşleştirerek 'gerçek' bir iş olarak görmemeleridir. Ayrıca, cinsler arasındaki iş bölümü kadının faaliyetlerini daha çok özel alan ile sınırlarken, erkekler özel alanda gerçekleşen üretimi kamusal alana taşır. Hemen hemen her aile işletmesinde inek ve sığırların ağırlarda bakımı, süt sağımı daha çok kadınlar tarafından yapılırken, erkekler hem hayvanları hem de sütü satan, ticari ve finansal kaynaklara erişen aile bireyidir.

Fakat son yıllarda az düzeyde de olsa tarımdaki kadınlar; ürünlerin işlenmesi, depolanması, pazarlanması, kredi temini gibi çalışmalara da giriyor. Ancak kırsal alanda yaşayan kadınların mülk sahibi olamaması ve eğitimsizlik gibi nedenlerden dolayı girişimcilik ve pazarlama konuları kadınlar için marjinal kalıyor. Az sayıda da olsa, hayvan yetiştiriciliğinde kadın girişimini destekleyen projelere rastlanıyor. Bu kapsamda, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı son yıllarda kadın çiftçi eğitim ve girişimci destekleme projeleri bulunuyor.

Eğitim programlarının yanı sıra 2012 yılında Balıkesir'de Katkısız Yoğurt Yapımı ile Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi projesi, Sivas'ta Kangal Cins Koyun Yetiştiriciliği ve Osmaniye'de Süt Sığırı Yetiştiriciliği projeleri kadınlara yönelik olarak gerçekleştirildi. Bu uygulamalar, hayvan yetiştiriciliğinde kadının emeğinin rolünü tasdik eden uygulamalar olarak değerlendirilebilir.

BÖLÜM 4

ALTERNATİFLER

SAYFA 63–79

GELİŞMİŞ ÜLKELER KAYGILI

Gelişmiş ülkelerde tavan yapan et talebi şimdi düşüyor. Zira tüketicilerin gıda güvenliği konusundaki endişeleri skandallarla daha da arttı. Üreticiler, pazarlama taktikleriyle imaj tazelemeye çalışırken tüketiciler kararsız. Söz konusu ürünler de eskisinden daha kaliteli değil.

Seçim, ucuz et ile belli etik standartlarla üretilmiş daha pahalı et arasında

Geçtiğimiz elli yıl boyunca zengin ve sanayileşmiş ülkelerde et üretimi ve tüketimi büyük değişimler geçirdi. 1950 yılında İngiltere'deki ortalama bir birey haftada sadece 20 gram tavuk ve 250 gram sığır eti tüketirken, bugün erkek ve kadın ortalama 250 gram tavuk ve sadece 120 gram sığır eti tüketiyor.

Sanayileşmiş ülkelerde ikili bir eğilim gözlemleniyor. Az sayıda insan daha az et yemeye başladı; sağlıklı ve düşük et içeren beslenme tarzı moda oldu. Fakat diğer pek çok insan taze ve kaliteli gıda satın alamıyor ve et içeren ya da içermeyen beslenme biçimleri arasında seçme şansına sahip değil.

Toplamda ise sanayileşmiş ülkelerin çoğunda et tüketimi yüksek, fakat duraklama dönemine girmiş durumda. Hatta bazı ülkelerde et tüketimi on yıllardır devam eden trendin aksine düşüş gösteriyor. ABD'de 2007-2012 yılları arasında yaşanan %9 düşüş sonrası et endüstrisi alarm çanlarını çalmaya başladı. Endüstri "ete karşı açılan propaganda savaşı" olarak gördüğü şey karşısında endişeli. Almanya'da 2012 yılında kişi başına düşen yıllık et tüketimi 2 kilogram azaldı. Et endüstrisi bunun suçlusu olarak soğuk geçen ve insanlara barbekü yapma şansı tanımayan yaz sezonunu gösterdi. Bunun bir etkisi olmuş olabileceği gibi sanayileşmiş ülke vatandaşlarının yedikleri etlerin kalitesine verdikleri önemde ufak bir artış trendi gözleniyor. Giderek daha çok insan etlerin nereden geldiğini, nasıl üretildiğini ve sağlıklı olup olmadığını sorguluyor. Yaşam stili dergileri az et içeren beslenme biçimlerinin sağlıklı ve modern olduğuna dair yazılar yayınlıyor.

Bu trendin nedenlerinden biri son yıllarda ortaya çıkan bir dizi et skandalı olabilir. Hazır gıda satan "fast food" dükkanlarında son kullanma tarihi geçmiş etlerin kullanılması, tavuk yeminde dioksinin bulunması ve sığır eti olarak paketlenen at etleri bunlardan bazıları. Bu tarz suçlar, artan ekonomik baskılar; karmaşık, parçalı ve küresel üretim zincirlerinden kaynaklanıyor. 1954 yılında İngiltere'deki her üç çiftlikten biri, birkaç domuz besliyor yerel pazarlarda satıyordu. Bugün ise her 150 çiftlikten sadece biri çok fazla domuz besliyor ve ülke çapında satış yapıyor. Şüpheci tüketiciler et sektörünün yapısını anlamakta zorlanıyor, denetleme mekanizmalarına güvenmiyor ve artık et endüstrisinin çevreye, insan sağlığına ve hayvan refahına olumsuz etkilerini göz ardı edemiyorlar.

Ülkeler bazında gıda tüketimi

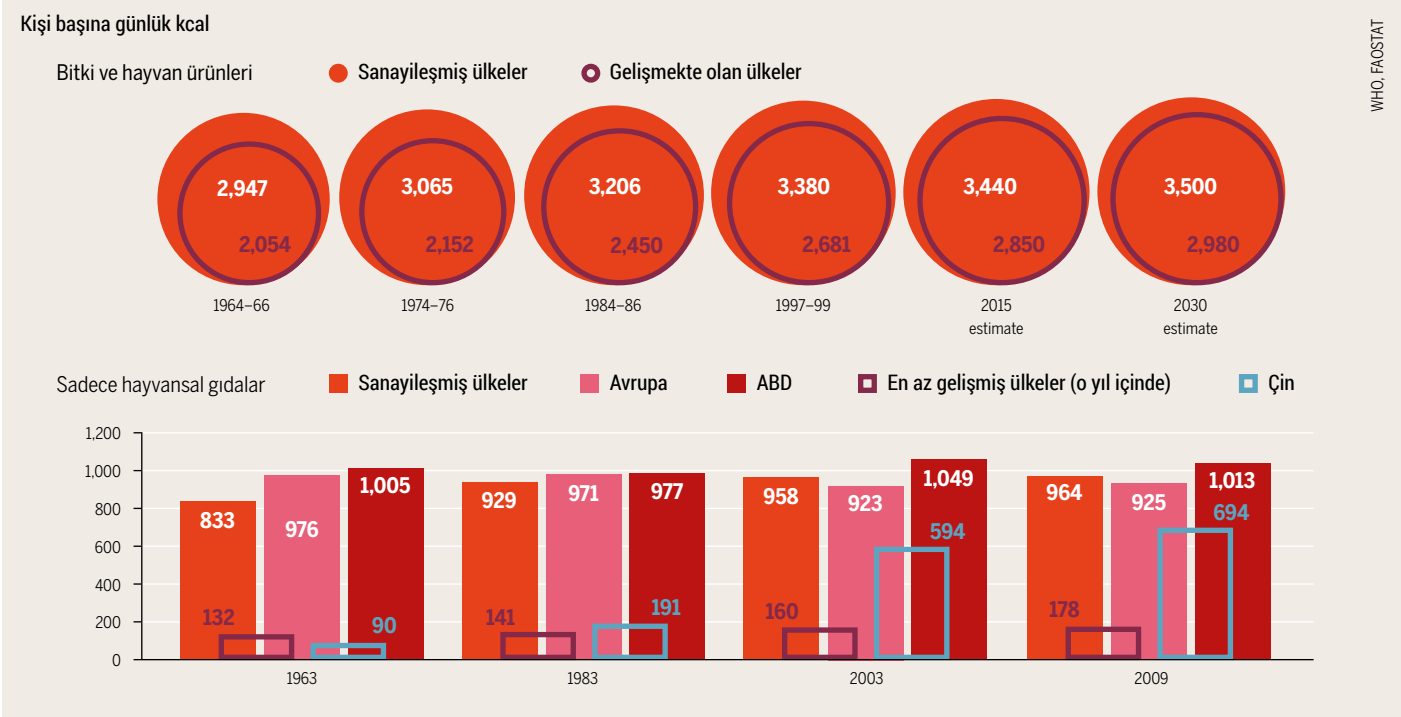

Zengin ülkelerde talepte doygunluk

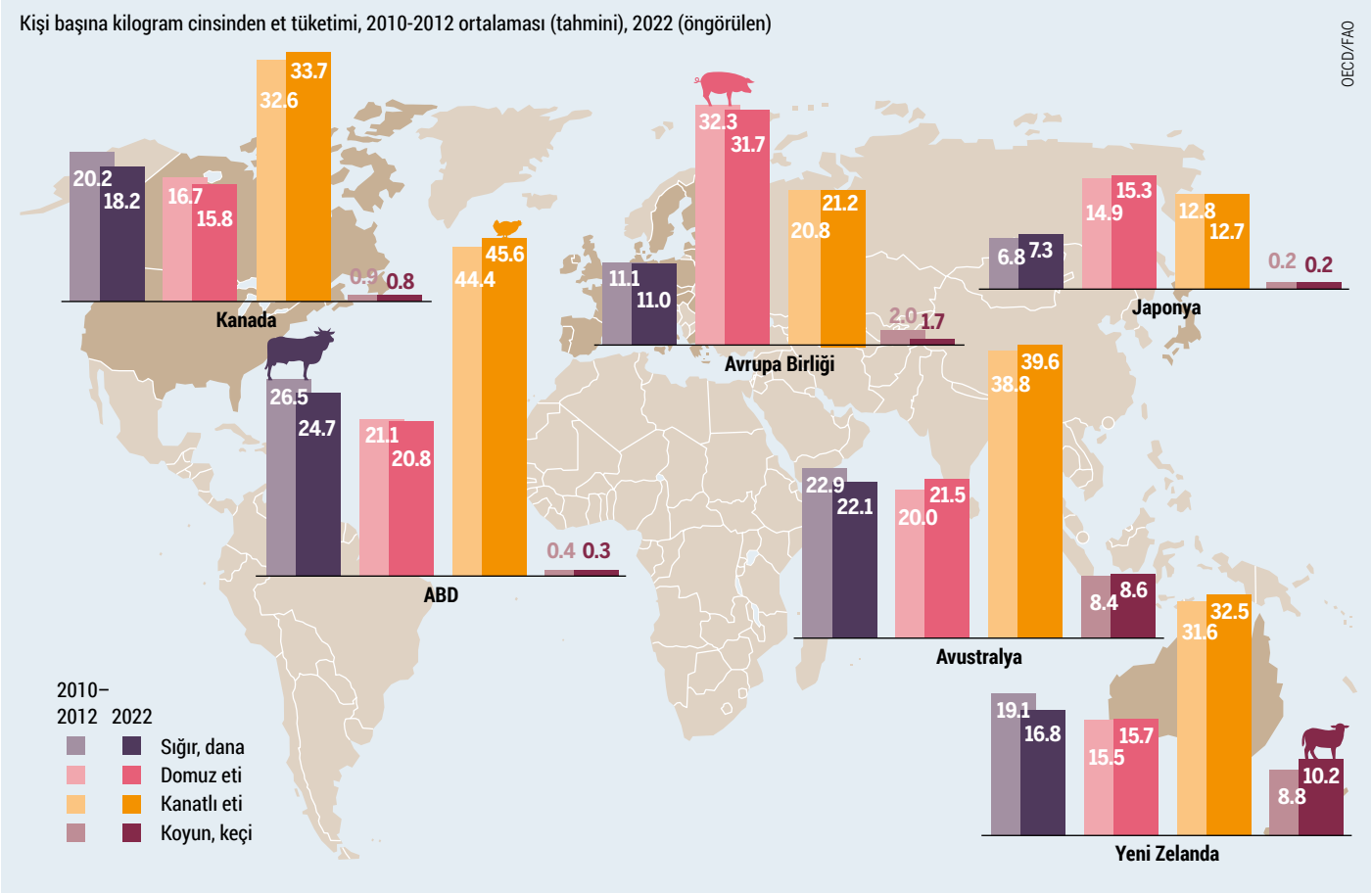

Düşen et tüketimine yanıt olarak et şirketleri de hayvan refahı ve gıda güvenliği konusunda tüketiciye mesaj vermek amacıyla pazarlama etiketleri geliştirdiler. Var olan sertifika programlarından birini uygulamak yerine bu yöntemi tercih ediyorlar. Sivil toplum kuruluşları bu yeni standartların, etin kalitesini artırmak yerine tüketicilerin kafasını daha da karıştırabileceğine dair uyarıyor. Organik üretim, tüketicilerin şüphelerini dikkate alan bir alternatif olabilir. Organik olarak üretilen hayvanlar genetiği değiştirilmiş soya yemiyle beslenmiyor ve yemlerin büyük bir kısmı çiftliğin kendi arazisinde üretiliyor. Antibiyotik kullanımı ya tamamıyla yasak ya da son derece sınırlı. Buna rağmen sanayileşmiş ülkelerde satılan etin %2'sinden azı organik.

Bunun sebeplerinden biri yüksek fiyat olabilir: Organik etin fiyatı, diğerlerinin neredeyse iki katı. Sıradan etler ucuz oluyor çünkü gerçek maliyetleri halktan gizleniyor. Bunların içinde büyük çiftliklere verilen devlet teşvikleri, çevre maliyetleri ve düşük kaliteli beslenme yoluyla tüketicilere verilen zararlar var. Yoksulluk artıyor, zengin ve fakir arasındaki gelir dağılımı uçurumu büyüyor ve pek çok insan gıdaya artık daha fazla para harcayamaz oluyor. Ancak okul kantinlerinde her gün et satılıyor ve buralarda çok az sayıda vejetaryen seçenek mevcut. Bu durum günlük tükettiğimiz et miktarını yükseltiyor. Aşırı stresli yaşam tarzları sebzeye ilgimizin kaybolmasına sebep oluyor. Aslında vejetaryen ya da düşük et içeren bir beslenme biçimi daha ucuz olsa da sebzeleri nasıl pişirdiğimizi bile unutmak üzereyiz.

Et üretiminin sürdürülebilir olması için zengin tüketicilerin daha az et yemesi gerekiyor. Ve bizler ise farklı biçimlerde beslenmeliyiz. Yoğun hayvancılık pratikleriyle yetiştirilen hayvanları daha az tüketmeliyiz ve tüketim hakkımızı otlaklarda serbest yetişen hayvanlardan yana kullanmalıyız. Daha sağlıklı bir dengeye sahip olan bu hayvanlar bizim yiyemediğimiz bir şeyi; yani çayırları süt ve ete dönüştürüyorlar. ●

Sanayileşmiş dünyada bir burger bulup satın almak salata almaktan çok daha kolay

ABD'de tepe değer aşıldı

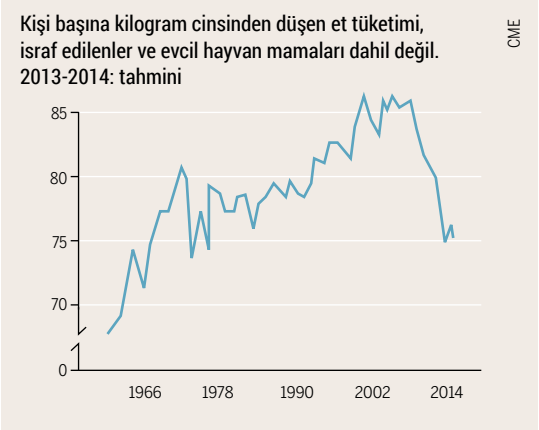

KENT HAYVANCILIĞI

Çoğu insan için kent ve hayvancılık birbiriyle çelişen kavramlar. Hayvancılık kırsal bir faaliyet değil miydi? Şehirler koku, gürültü ve kirlilik yüzünden hayvancılığı yasaklamamış mıydı? Yine de kent hayvancılığı pek çok dar gelirli kent sakini için önemli. Çünkü onlar kırsaldaki kuzenlerinden daha ucuza besleyici gıda sağlıyor.

Pek çok şehir sakini için yegâne taze süt kaynağı; süt hayvanları

Gelişmekte olan pek çok ülkede şehir sınırları içinde çeşitli canlı hayvanlardan oluşan bir stok var. Bu hayvanlar farklı işlevleri yerine getiriyorlar. Küçük hayvanlar arasında tavşanlar, hintdomuzları ve kümes hayvanları yer alıyor ve bunlar, genellikle eti ya da yumurtası için beslenip sahibi tarafından ya yeniyor ya da satılıyor. Koyun, keçi ve domuz gibi orta boy hayvanlar binaların arasında, arka bahçelerde ya da yol kenarlarında besleniyor. Genellikle etleri için yetiştiriliyorlar ama koyun ve keçi aynı zamanda sağılabiliyor. Müslümanlar, kurban bayramında koyun (tercihen erkek koyun, yani koç) kesiyorlar. Bayram yaklaştıkça koyun fiyatları da artıyor. Pek çok fakir hanede koyun, bayramdan aylar önce fiyatlar düşükken satın alınıyor, evde kesileceği güne kadar besleniyor. Bu, onların bayram için hayvan satın alabilmesinin belki de tek yolu.

Pek çok Afrika ve Asya kentinde pastörize süt pahalı ve bulunması zor. Ayrıca insanlar sıklıkla taze sütü, paketli ürünlere tercih ediyor. Kent sakinleri genellikle dana, manda ve artan sayıda deve besleyerek taze süt ihtiyaçlarını karşılıyor. Bu sütün büyük kısmı satılıyor ama sütçülük yapan aileler, sütün bir kısmını da kendi kullanımları için saklıyor. Daha fakir kentliler, ulaşım için at ve eşek de besliyor. Motorlu bir taşıta parası yetmeyenlerin çoğu at arabası ile geçimini sağlıyor. Küçük Etiyopya kasabalarında atlı arabalar taksi olarak, eşekler ise başkent Addis Ababa'da bile mal taşımak için kullanılıyor.

Kentlerdeki, hayvanların idaresi ve beslenmesi farklılık gösteriyor. Sığır, koyun ve keçiler genellikle arka bahçelerde ya da boş arsalarda besleniyor, yol ya da demiryolu kenarlarına otlamaya götürülüyor. Fakir insanlar tavuklarını gezinip yem bulmaları için serbest bırakıyor ya da kafeslerde

Gelişmekte olan ülkeler: Kayıt dışı üretimin panoraması

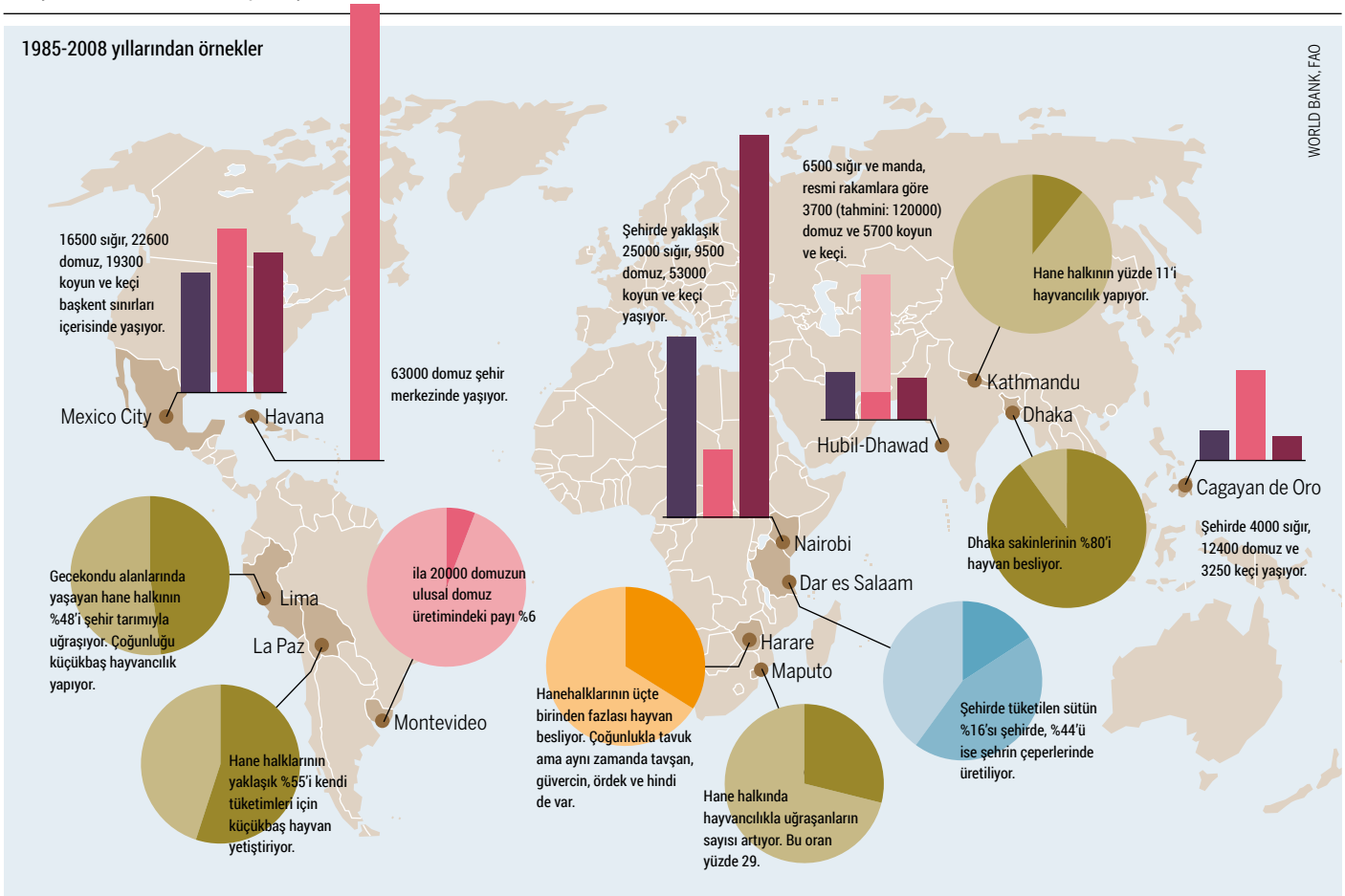

2011 yılında ABD'de yapılan 134 kişilik anketin sonuçları

Hayvan besleme nedenleri, yüzdelik dilimler

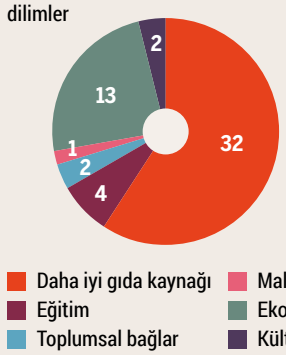

Hayvan beslemeye başladıktan sonra et yeme sıklığı

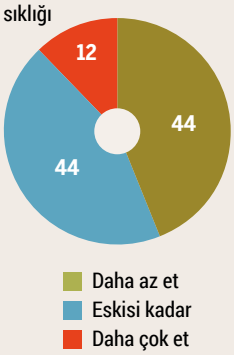

Komşulara etkileri, kişi sayısı

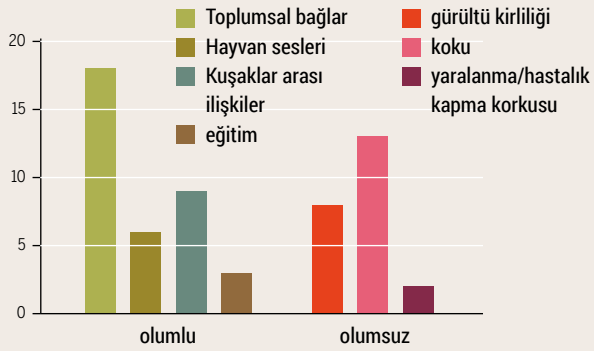

PLUCKANDFEATHER.COM

tutuyor. Gezinen ve otlanan hayvanların tamamı boş arazilerdeki yeşil otları yiyor, sokaklardaki atık gıda ve organik "çöp" ile besleniyor. Eğer insanlar resmi ya da gayrı resmi piyasa için piliç ya da süt ineği besliyorlarsa yeme karıştırmak için genellikle katkı maddeleri satın alıyorlar. Ayrıca saman, kuru ot kaba yem ve taze yonca da satın alarak şehre getiriyorlar.

Kent hayvancılığı ne kadar önemli? Bunu söylemek güç çünkü bu, genellikle gayrı resmi bir üretim. Kongo'da yapılan bir araştırmaya göre Brazzaville'de yaşayan insanların üçte biri kent tarımı ile uğraşıyor. Nüfusun %9'u hayvan, çoğunlukla da kümes hayvanı besliyor. 1980'lerde Kenya'da, Nairobi'nin en büyük gecekondu mahallesi olan Kibera'da hanelerin %70'i kent tarımı ile uğraşıyordu. Yirmi yıl sonra evler artık o kadar sık bir şekilde inşa edilmiş ki; ekin yetiştirmek imkânsız hale gelmiş. Ama kümes hayvanları ve domuz, hâlâ şehrin en kalabalık yerlerinde dahi besleniyor. Zira hayvanlar ekinlerden daha az yer kaplıyor.

Şehirlerde hayvan besleyen sadece fakirler değil. Addis Ababa'da sığırı olan evlerde ortalama dokuz hayvan mevcut. Bu hayvan sahiplerinin pek çoğunun yemleme, otlatma ve diğer işler için birilerini tutacak parası bile var. Daha fakir olanlar, genellikle kümes hayvanı ve birkaç koyun ya da keçi beslemeyi tercih ediyor. Bu ailelerin özel olaylarda kendi besledikleri hayvanları kesmeleri, et yemek için tek şansları olabiliyor. Bu sadece onların beslenme biçimi için değil, dini inançları ve kendilerine olan saygıları açısından da önemli.

Kentsel alanlarda canlı hayvan besleyenlerin oranı zor zamanlarda artış gösteriyor. Uganda'nın Kampala şehrinde siyasi çalkantı döneminde kentlerdeki hayvan sayısı ciddi şekilde arttı. Orta Asya'da Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra çok daha fazla sayıda şehirli, hayvan beslemeye başladı. Ekonomilerin toparlandığı ve hane gelirinin arttığı dönemlerde ise hayvancılık azalıyor. Artan hayvan sayısı ekonomik bir gerginlik ya da politik bir krizin işareti olabilir. Böyle zamanlarda kent hayvancılığı ve bir bütün olarak kent tarımı, bir hayatta kalma ve gıda tedarik yöntemi olarak ortaya çıkıyor.

Gelişmiş dünyada kentsel alanlarda hayvan beslemeye, arıcılık, balık çiftlikleri ve kompost için solucan yetiştirmek gibi faaliyetleri de eklemek gerek. Bu faaliyetlerin temel amacı gelir elde etmek ve anlamlı bir işle uğraşmak. Araştırmacılara göre bu faaliyetler kişinin özgüvenini, büyük şehirlerin yoksul mahallelerinde yaşayan çocukların öğrenme ve çalışma arzusunu artırabiliyor.

Fakat hayvanlar ve insanlar şehirlerde yan yana yaşayınca hastalık riski de büyüyor. Bu durum sadece kuş gribi ile sınırlı değil. Grip, çiçek, veba ve kolera gibi pek çok insan hastalığı, insanlar ve hayvanların son 10.000 yıllık etkileşimi sayesinde evrim geçirdi. Elbette veteriner bakımı, hayvan hastalıklarının oluşmasını engelliyor.

Peki, bu hayvanların şehirlerde beslenmesine neden izin verilmeli? Ekonomik krizler sırasında bu krizlerle başa çıkacak stratejilerin olması önemli. Hayvanlar çöpü kaynağa dönüştürüyor ve çok değerli et, süt ve yumurta üretiyorlar. Fakir insanların toplum içindeki duruşunu ve özgüvenini iyileştiriyorlar. Ayrıca bu hayvanlar, yaşlılar ve geçimi kadınlar tarafından sağlanan evler gibi toplumun hassas grupları için bir sosyal güvenlik sistemi oluşturuyor.

Yol kenarlarında ve boş arazilerde beslenen hayvanların çok az masrafı var

Kırsal ve kentsel nüfus

Gelişmiş ve gelişmekte olan dünyada nüfus, milyon

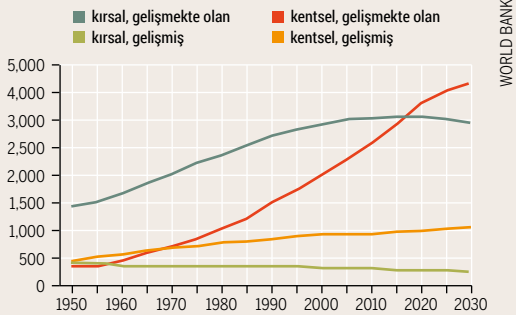

WORLD BANK, FAO

KALİTELİ GIDA ARAYIŞI

Zengin dünyanın duyarlı tüketicileri bir ikilemle karşı karşıya. Kaliteli etin çevreye duyarlı ve etik bir şekilde üretilmiş olmasını istiyorlar. Bu nasıl sağlanabilir? İşte bazı alternatifler.

Laboratuvarda üretilen et ahlaki sorun yaratmayabiliyor ama ekolojiyi de görmezden geliyor

Ağustos 2013'te laboratuvarda üretilmiş ilk hamburger Londra'da satışa sunuldu. İçindeki malzeme, bir petri kabında canlı bir hayvandan alınan tek hücreler kullanılarak üretilen proteinden elde edilmişti. Et benzeri bir tat, koku ve doku elde etmek için bayağı uğraşılmıştı ve üreticilerin iddiasına göre gözleri kapalı yapılan tadım testlerinde gerçek et olmadığı anlaşılmıyordu. Buradaki amaç tüketicinin protein, etimsi tat ve dokudan hayvanları ve çevreyi tahrip etmeden faydalanabilmesiydi.

İlk "lab-burger" 250.000 dolara mal oldu ve fakat pratik olmaması dışında bu tarz bir yaklaşımla ilgili çok daha temel sorunlar söz konusuydu. Tat ve dokunun bir şekilde taklit edilebilmesine rağmen, laboratuvarda üretilen et, hayvanların, özellikle de geviş getiren hayvanların ekosistemlerimizde oynadığı önemli ve karmaşık bir rolü göz ardı ediyor. Gerçekten de bu keşif, insanların gıda kaynaklarına ve hepimizin birer parçası olduğu doğal döngülere yabancılaşmasının yeni zirvesi olabilir. Ekolojik olarak mantıklı bir yöntemle daha az tüketmek ve daha az üretmek daha iyi bir alternatif gibi.

Bu sayede hem besleyici gıdalar üretilmiş olur, hem de çiftçiliğin bir geçim kaynağı ve bir yaşam şekli olarak kalması garanti altına alınır. Toprak, su ve hava temiz, sera gazları kontrol altında tutulur ve biyoçeşitlilik canlı kalır. Fakat ekolojik yöntemleri kullanan çiftçiler büyük ölçekli sanayi tipi üretim yapan, sadece hız ve verime odaklanan diğer çiftçilerle rekabet etmekte zorlanıyor. Bu büyük üreticiler, mallarını düşük fiyatla satabiliyorlar çünkü çevreye zarar, insan ve hayvan sağlığına etki gibi dış maliyetleri hesaba katmıyorlar.

Tüketiciler tükettikleri etlerle ilgili doğru bilgiye pek ulaşamıyor. Organik standartlar gibi Avrupa Birliği'nde işlenmemiş ve işlenmiş et için kullanılan etiketler bile sıklıkla hayvanın nerede yetiştirildiği, ırkı, refahı, kesme ve işleme yön-

Sertifikalı organik tarım

Toplam ekilebilir arazi payları, 2009, yüzdelik dilimler

FAO

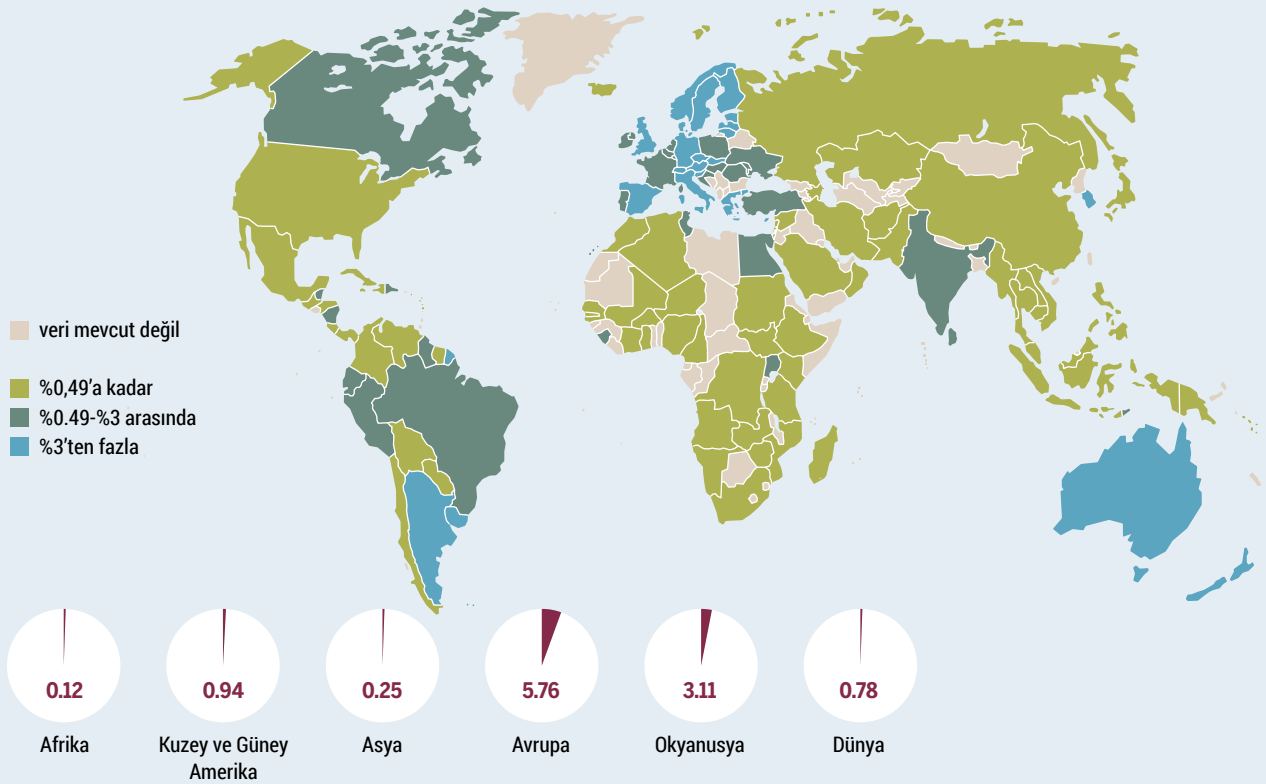

Dünya'da pek çok köylü kimyasal gübre yokluğu dolayısıyla organik üretim yapıyor, fakat ürünleri sertifikalı değil.

Zengin toplumlarda ete karşı alınan tutum

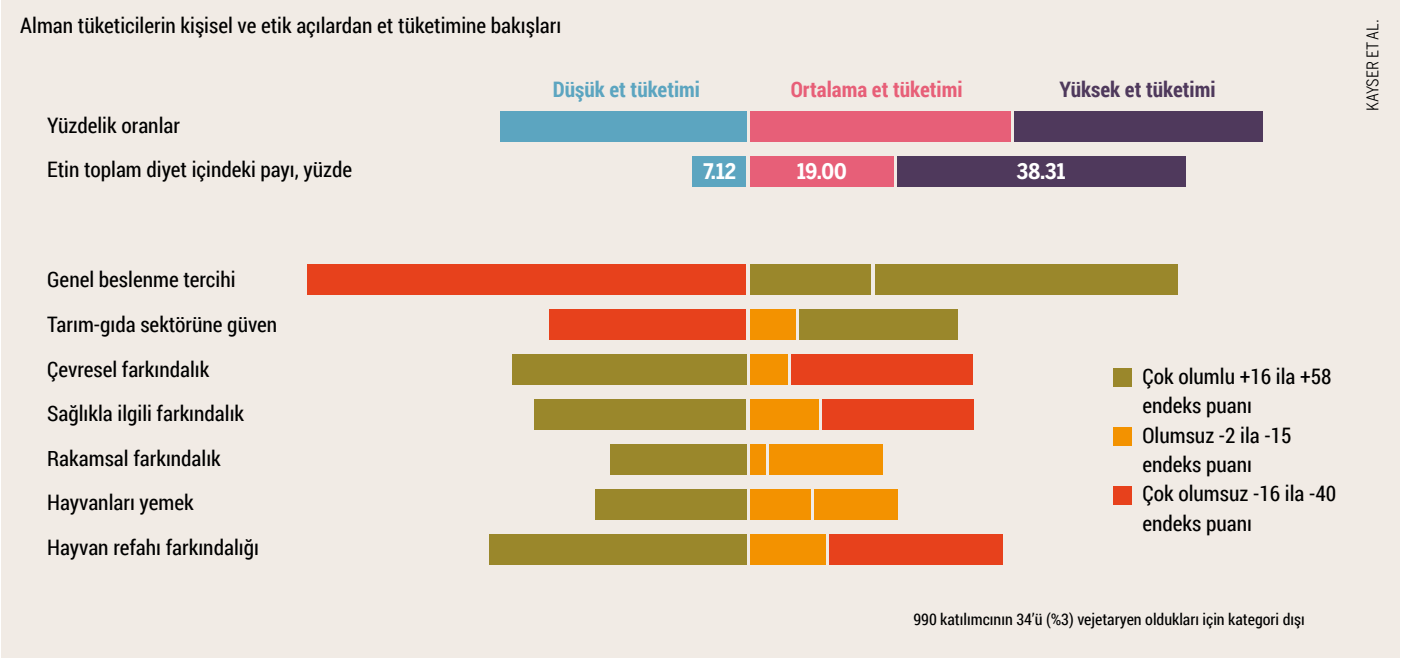

temleri ya da etin nasıl saklanıp kullanılacağı gibi bilgiler vermekte yetersiz kalıyor. Tam bilgi ile dolu etiketler ürüne rekabetçi bir değer verebiliyor çünkü bu sayede ürün, temel sorularla ilgili önemli bilgileri vermekten aciz diğer seri üretim ürünlerden ayrılmış oluyor.

"Ortak üretici" (co-producer) terimi, son yıllarda tüketicinin pasif rolünün ötesine geçip üretim sürecinde aktif ve etki sahibi bir oyuncu haline gelmesini anlatmak için kullanılıyor. Bir ortak üretici gıdayı kimin nasıl ürettiğini öğrenerek bilinçli seçimler yapan kişi, gıda sisteminin bilinçli bir paydaşıdır.

"Toplum destekli tarım" adı verilen bir model bu kavramı pratiğe geçirdi. Bu mekanizma çiftçilerin geçimini garanti altına alırken, yoğun, otlak temelli hayvancılık gibi daha sorumlu üretim pratiklerini desteklemiş oluyor. Toplum destekli tarımda bir grup insan, bir çiftçinin o mevsim ürettiği bütün ürünü satın alma garantisi veriyor. Bu ürünler sebze, meyve, bal, et, süt ya da süt ürünleri olabiliyor. Ayrıca doğal süreçlerde mücadele etmenin risklerini de paylaşmış oluyorlar. Ödemeyi önden yapıyor böylece üretim maliyetlerini de finanse etmiş oluyorlar. Bu anlaşmalar pek çok ülkede imzalanıyor. Almanya'daki adı Solidarische Landwirtschaft, Fransa'daki Association puor le mantien d'une agriculture paysenne, İtalya'daki ise Gruppo d'acquisto solidale.

Bu model, katılan herkes için bir kazan-kazan durumu yaratıyor. Müşteriler ya da sistemin üyeleri, çiftçiler ve onların işletmeleri, bölge ekonomisi, hayvanlar ve çevre kazananlar arasında. Tüketiciler iyi, taze ürünler almış oluyor. Ürünün nereden geldiğini ve nasıl üretildiğini biliyorlar. Yedikleri yemekle ilgili bilgi edinip toplumsal ağlarını geliştiriyorlar. Çiftçiler, hem finansman hem iş desteği almış oluyorlar, ayrıca kimin için çalıştıklarını bilir hale geliyorlar. Çiftçilik genel olarak piyasa dalgalanmalarından, hayvan, insan ve çevre kaynaklarının sömürülmesinden kurtarılmış oluyor. Doğru pratikler, su, hava ve toprağı koruyor.

Gıda sisteminde değişiklikler kaçınılmaz ama bu piyasada sözü geçenler sadece büyük şirketler olmamalı. Ancak daha çok bilgi, iletişim ve üreticiyle tüketici arasında işbirliği sayesinde ortaya çıkan ortak üreticiler aracılığıyla gerçek bir değişim elde edebilir, böylelikle de insanlar küresel ekosistemdeki rollerini daha iyi öğrenebilirler. ●

Tüketiciler bilgi alarak gıdanın nasıl üretildiği ile ilgili söz sahibi oluyor

Tüketicilere sunulan seçenekler: Toplum destekli tarım

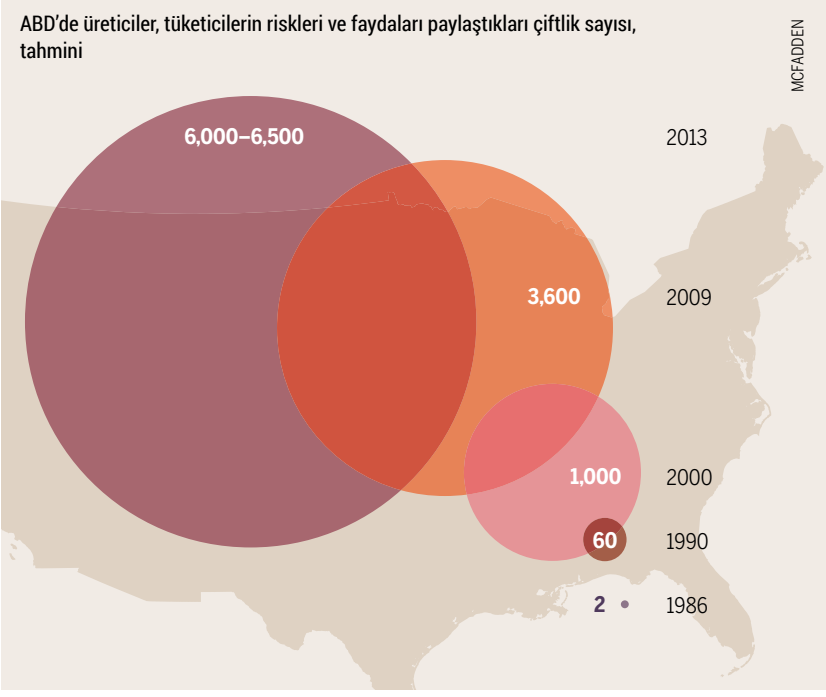

VEJETARYENLİK: BİR SÜRÜ KÖK, BİR SÜRÜ FİLİZ

Sanayileşmiş dünyanın sadece küçük bir kısmı kendini vegan ya da vejetaryen olarak tanımlıyor. Bu yaşam şekilleri dinin daha baskın olduğu dünyanın başka yerlerinde daha önemli bir rol oynuyor. Pek çok dini inancın öğretilerine göre inananların o ya da bu şekilde etten uzak durmaları bekleniyor.

Etten uzak durmak için bir sürü neden var: Ahlak, din, çevre ve sağlık

Asya'nın güneyinde vejetaryenlik eski bir gelenek. Çeşitli Hint dinlerinin bir parçası olarak eskiden yaygındı ve bugün de bu özelliğini koruyor. Sadece Hindistan'da nüfusun dörtte biri et yemiyor. Budizm'de ve özellikle Hinduizm'de yeniden doğuşa olan inanç ve şiddetsizliğe bağlılık insanların, et yemeyi reddetmesine ve hayvanların kesimine karşı olmalarına sebep oluyor. Geniş bir inanç yelpazesi et konusunda farklı kısıtlamalar ortaya koyuyor. Bunların en katısı olan Jainizm'de rahipler en ufak bir böceğin bile üzerine basmamak için büyük çaba gösteriyor. Pek çok Budist mezhebi, süt ve süt ürünlerini de yasaklıyor, bazıları balık tüketmeye izin veriyor, bazılarıysa hayvan, Budist olmayan biri tarafından kesildiyse etini yemeye izin veriyor. Vejetaryenlik bölgede azalsa da Güney ve Doğu Asya'nın büyük kısmında hâlâ erdemli sayılarak örnek alınan bir yaşam şekli.

Müslümanlar ve Yahudiler dini sebeplerle domuz eti yemiyorlar. Tarihsel olarak bu yasağın sebebi, muhtemelen hastalıklı domuzların etinde bulunan parazit kurtların neden olduğu trichinosis denen bir hastalık. Bazı Hristiyanlar perhiz yapıyor ve cuma günleri et yerine balık tüketiyorlar. Bazı inançlı Katolikler ve çoğu dindar Ortodoks ise çarşamba günleri perhiz yapıyor. Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki Ortodoks kiliselerinin yıl boyunca pek çok perhiz dönemi var. Etiyopya Tewahedo Ortodoks Kilisesi'nin 35 milyonluk cemaati, Noel'den önceki ay, Paskalya'dan önceki 55 gün ve yazın 16 günü, ayrıca yortularla çakışmayan çarşamba ve cuma günleri vejetaryen bir rejim uyguluyor. Bunun toplamı bir yılın 6 ayına denk geliyor. Kuralların aşırı şekilde yorumlanması sonucunda her yılın 250 gününde perhiz yapılıyor. Avrupa'da dini tarikatlar ve keşişler kişisel zevklerden arınmak için riyazet ediyorlar. Ama yumurta ve süte izin verildiği için onlara ovo-lacto vejetaryen deniyor.

Dinden çok felsefeden etkilenen vejetaryenlik Batı'da ilk defa Akdeniz bölgesinde başladı. Antik Yunan ve roma şairleri Heisodos, Platon ve Ovidius eski çağların bir özelliği olarak vejetaryen yaşam şeklinden bahsederler. Avrasya steplerinden gelen İskitlerin sadece etle beslendiği hatta yamyam oldukları söylenir. Roma İmparatorluğu döneminde Anadolu'da Tyanalı Apollon M.Ö. 1. yüzyılda etten vazgeçme fikrini ortaya atan kişi oldu. Bu filozof, ilk veganlardan, hayvanları kurban etmekten kaçınır ve deri ya da kürk giymeyi de reddederdi.

İki yüzyıl sonra eğitimci Surlu Porifirios vejetaryenlik konusunda bir şarkı yazdı. De Abstinentia (Perhiz Üzerine) isimli denemesinde et tüketimini reddetti. Ona göre "Hisleri olan bir hayvanı yemek doğru değil"di. Ayrıca etin karmaşık pişirme ve sindirme süreçleri filozofu diğer işlerinden

Vejetaryenler: Batı'nın büyüyen azınlığı, Hindistan'da büyük bir güç

Vejetaryenlik ve veganlık – Wikipedia sayfası ziyaret sayısı (bin)

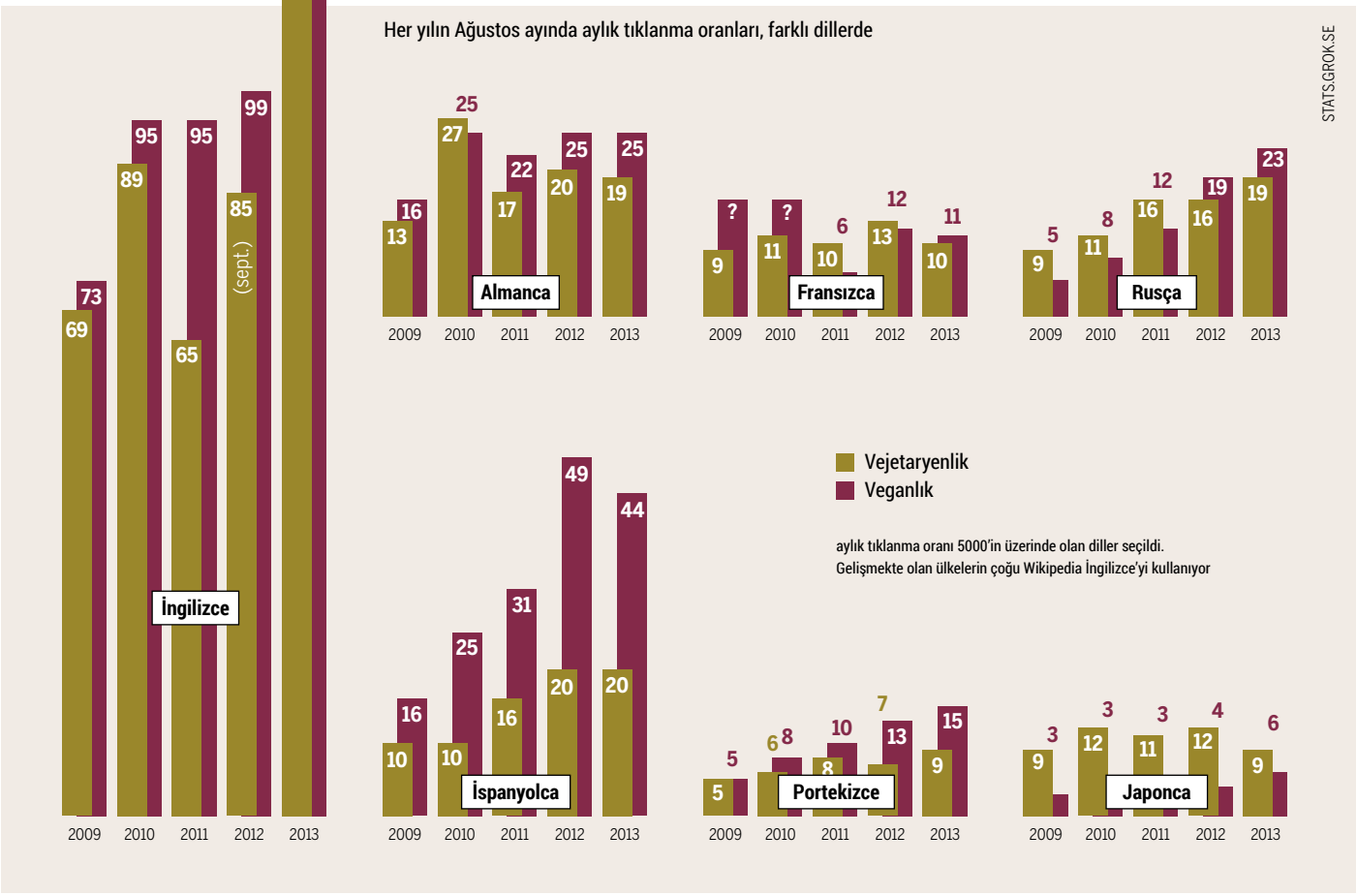

alıkoyuyordu. Vejetaryen olduğu söylenen başka büyük düşünürler de var. Poriforios'un aksine Rene Descartes (1596-1650) ve İmmanuel Kant (1724-1804) hayvanlarla ilgili "insani" kısıtlamaları reddettiler. Diğer yandan mucit Leonardo Da Vinci (1452-1519) ve devlet adamı Benjamin Franklin (1706-1790) bu kısıtlamaları destekledi. İngiliz tüccar ve yazar Thomas Tyron (1634-1703) erken dönem hayvan hakları savunucusuydu. Kitaplarında Hint fikirlerine yer veren Tyron, sadece pasifizmi değil, her türlü hayvana karşı şiddetsizliği savundu.

Vejetaryen kulüpleri ve dernekleri 19. yüzyılda İngiltere'de faaliyete geçti ve kısa sürede pek çok ülkeye yayıldı. Vejetaryen kelimesinin ortaya çıkışı bile bu döneme denk geldi. Sanayi Devrimi'nin, proleteryanın gelişiminin ve kentleşmenin getirdiği sonuçlar sebebiyle geri püskürtülen vejetaryenler, başlarda romantik bir muhalefet oluşturdular. George Bernard Shaw ve Leo Tolstoy gibi yazarlar da bu harekete katıldılar. Medeniyet eleştirisine ilaveten vejetaryenlik, dünya nimetlerinden arınma ve hayvanlar üzerinde yapılan testlere karşı çıkmak gibi hayvanları koruma üzerine yoğunlaşan akımlarını da kendine dahil etti.

Batı'da vejetaryenlik dinden ziyade felsefeye dayanıyor

Zengin ülkelerde hayvan hakları hareketi ve siyasi veganlık, eti reddetmek konusundaki en yeni akımlar olarak anılıyor. Hayvan hakları hareketi, hayvanları ve insanları ortak bir toplumun eşit unsurları gibi görüyor, hayvanların kullanılmasına ve onların sömürülmesine karşı çıkıyor. Veganlık ahlaki, çevresel ve küreselleşme karşıtı argümanlar ortaya koyuyor. Aslında vejetaryenliğe bağlı olmakla beraber yün ve deri gibi hayvansal ürünleri, kozmetik malzemeleri gibi içinde hayvanlardan alınan içeriklerin olduğu ürünleri kullanmayı da reddediyor. Sanayileşmiş ülkelerde veganlık her geçen gün daha fazla kabul gören bir yaşam stil haline geliyor.

Vejetaryenlik türleri

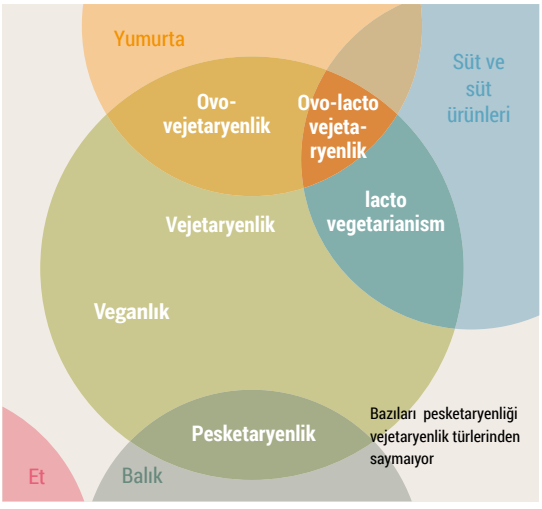

NE YAPMALI, NASIL YAPMALI: BİREYLER VE GRUPLAR

Canlı hayvan üretimi ve et tüketimindeki sorunlar hesaba katıldığında, acaba ortalama insanın yapabileceği bir şey var mı? Bireyler tüketim kalıplarıyla ilgili seçimlerini değiştirebilir, gruplar ise insanları değişime zorlayabilir.

Hayvancılık, yaygın olan uygulamanın aksine hem doğaya hem de insana saygılı olmalı

Gelişmiş ülkelerde az ama sürekli artan sayıda insan bir seçim yapıyor; çevreyi koruyan ve hayvanın refahına önem veren ürünlerde ısrar ediyor. Pek çok insan günümüzde daha az ama sağlıklı et ve bol bol bitki özlü protein içeren "flexitarian" beslenme biçimini seçiyor. Birleşmiş Milletler'in Gıda ve Tarım Örgütü ya da Dünya Sağlık Örgütü gibi kuruluşlar bu değişim ihtiyacını görüyor. 2010 yılında BM Gıda ve Tarım Örgütü sürdürülebilir bir beslenme şeklini şöyle tarif ediyordu: "Düşük çevresel etkileri olan, şimdiki ve gelecek nesiller için gıda ve beslenme güvenliği ve sağlıklı bir yaşam garanti edebilen beslenme şekli. Sürdürülebilir beslenme biçimleri biyoçeşitliliği ve ekosistemleri korur, kültürel olarak kabul edilebilirdir, ulaşılabilirdir, ekonomik olarak adildir ve maliyeti karşılanabilir. Ayrıca besin içeriği olarak uygun, güvenli ve sağlıklıdır. Bu arada doğal ve beşeri kaynakları da optimumda kullanır."

Pek çok sivil toplum örgütü ve çiftçi hareketi farklı bir gıda ve tarım sistemi için çağrı yapıyor. Bu sistemin hem insana hem doğaya saygılı olması isteniyor. Dünya Kanser Araştırmaları Vakfı gibi uluslararası organizasyonların da desteğiyle batılı ülkelerde daha az et yenmesi, okul ve hastane gibi kamu kurumlarında daha sağlıklı menüler oluşturulması için baskı yapıyorlar. Etsiz Pazartesi hareketi bir ivme kazanmış durumda ve dünya çapında 29 ülkede varlık gösteriyor.

Hayvan refahı ile ilgili endişeler de dikkat çekiyor, bu durum sadece Batı ülkeleriyle sınırlı değil:

- Eurogroup for Animals, Avrupa çapında 40 ülkeyi birleştirerek hayvan refahı için mücadele ediyor.
- ABD'den People for The Ethical Treatment of Animals "Hayvanların varlık sebebi bizim yememiz, giyinmemiz, üzerlerinde deney yapmamız, onları eğlence için kullanmamız ya da sömürmemiz değil" diyor.
- Çin Hayvan Koruma Ağı, 40'tan fazla gruptan oluşuyor ve hayvanları korumak konusundan duygudan bilime geçiş yapılması gerektiğini savunuyor.
- Hindistan Hayvan Refahı Kurulu hükümete danışmanlık yapıyor ve "ülkede son 50 yılda hayvan refahı hareketinin yüzü" olmuş durumda.

Bütün bu örgütler net bir şekilde dünyadaki zengin orta sınıf tüketicilere yöneldi. Ama kimsenin küçük ağıllarda ya da karışık çiftlik sistemle-

Via Campesina, dünya çapında bir küçük çiftçi örgütlenmesi

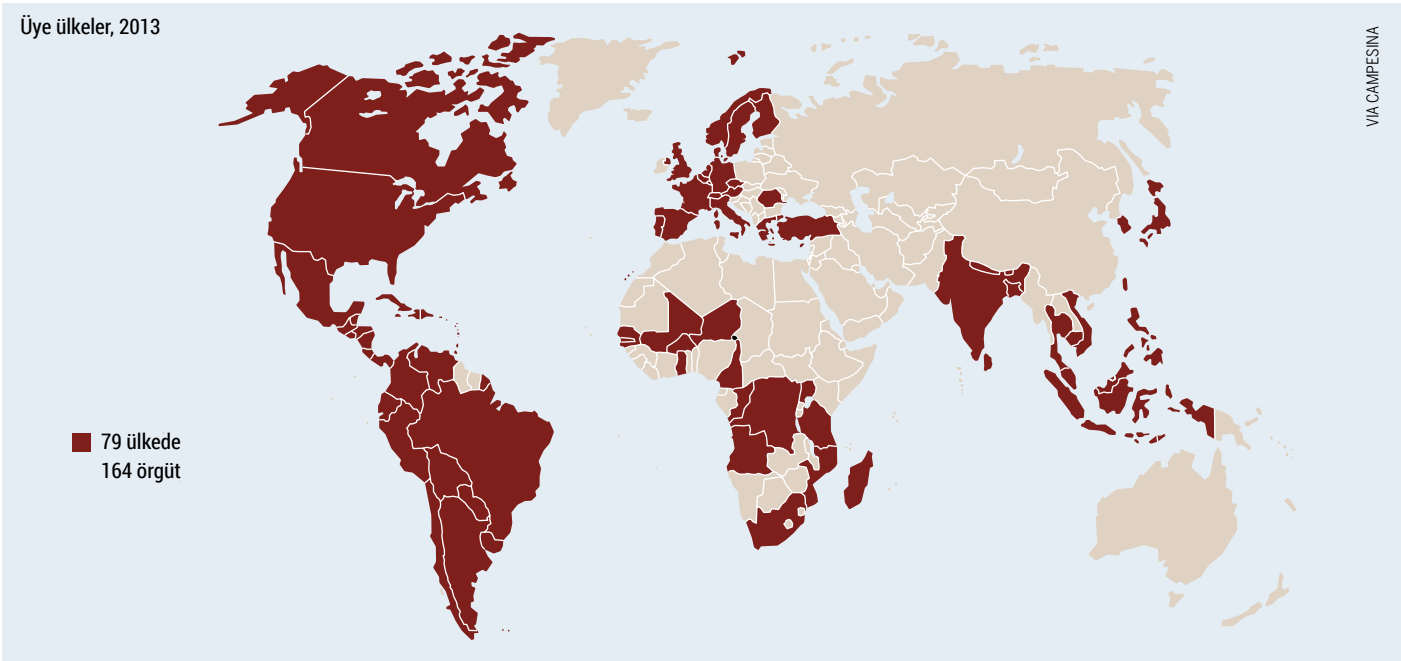

rinde tavuklardan yaklara kadar evcil hayvan besleyerek hayatını kazanan insanlara itirazı yok. Bu insanların sayıları yaklaşık 1 milyar ve dünyanın en fakir nüfusunu oluşturuyorlar. Dünya çapındaki küçük ölçekli çiftçi örgütleri bu üretim yöntemini korumak için bir araya geldi.

- Bu alandaki en büyük organizasyonlardan olan La Via Campesina küçük üreticilerin oluşturduğu uluslararası bir birlik. Afrika, Asya, Avrupa ve Amerika'dan 79 ülke ve 164 yerel ve ulusal örgütü bir araya getiriyor. Yaklaşık olarak 200 milyon çiftçiyi temsil eden bu örgüt küçük ölçekli sürdürülebilir tarımı bir toplumsal adalet ve haysiyet aracı olarak görüyor. Doğaya ve insana zarar veren şirket güdümlü tarıma ve uluslararası şirketlere tamamen karşı çıkıyor.
- More and Better tüm dünyadan sosyal hareketler, sivil toplum örgütleri ve ulusal hareketleri bir araya getiren uluslararası bir ağ. Gelişmekte olan ülkelerde tarımı desteklemeye, kırsal kalkınmaya ve gıda konularına odaklanıyor.
- Gıda Egemenliği Hareketi toplulukların kendi sistemleri üzerinde söz hakkı olması gerektiğini savunuyor. Farklı gıda kültürü şekillerini, özellikle de yerel, yüksek kaliteli ve mevsimine uygun gıdaların tüketilip işlenmiş gıdalardan uzak tutulması gerektiğini söylüyor. Buna et ve hayvansal ürünlerin tüketiminin azaltılması da dahil.

Bireysel seçimler, siyasi ve yasal değişikliklerle birleştiğinde toplumun etle olan ilişkisi farklılaşacak. Zengin ülkeler, içinde çok az hayvansal protein olan ya da hiç olmayan beslenme biçimlerini uygulayabilir ve su yosunları gibi farklı protein kaynaklarına yönelebilir. Diğer bir seçenek de Birleşmiş Milletler'in yakın zamandaki raporu uyarınca böcek temelli protein almak. Henüz böcekleri, gelişmiş ülkelerin ana akım beslenme biçimlerine dahil etmek için çok erken ama birkaç çalışma bu alandaki olanakları inceliyor. Londra'da Ento, mutfak bilimini suşi benzeri ürünlerle farklı bir seviyeye taşıyor. New York'ta Exo, çekirgelerden yapılan bir unun kullanıldığı bir protein barı tasarladı. Bu böcekler sığırlara göre %80 daha az metan salıyorlar ve tavuk ya da bifteğe oranla iki kat protein içeriyorlar. Ana akım sürdürülebilir et tüketiminin bireyler ve hükümetler için bir öncelik haline gelmesi gerek.

Protein alternatifleri: Sucul bitkiler

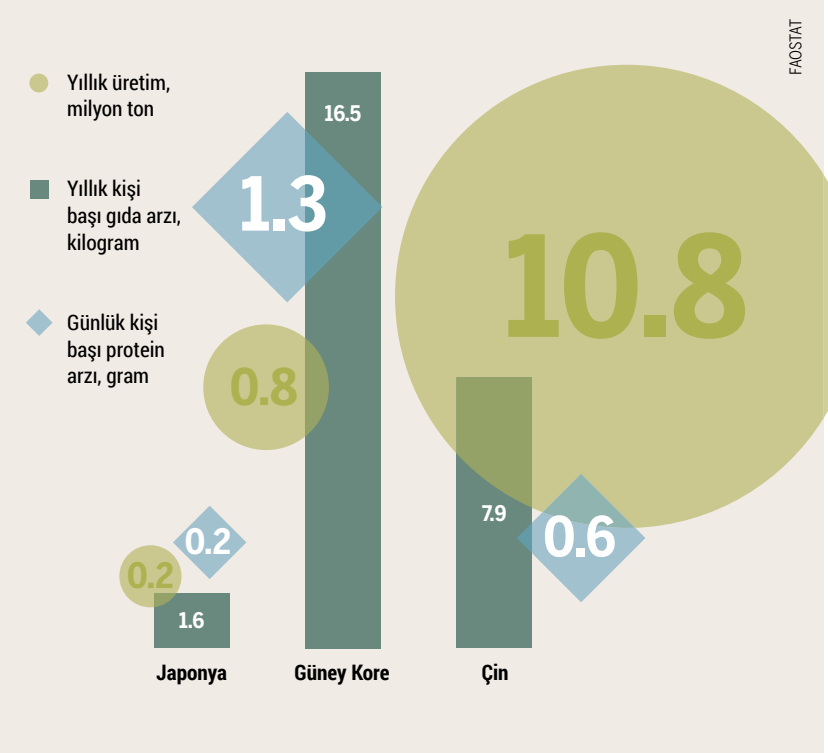

Protein alternatifleri: çekirgenin verimliliği

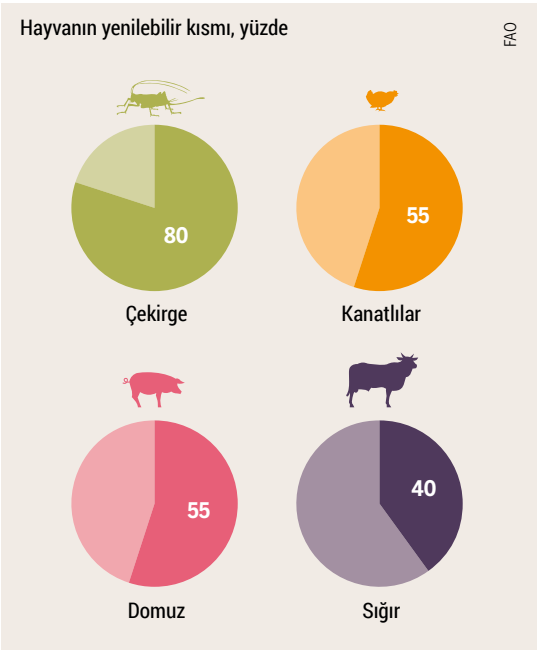

Yenebilir Böcekler

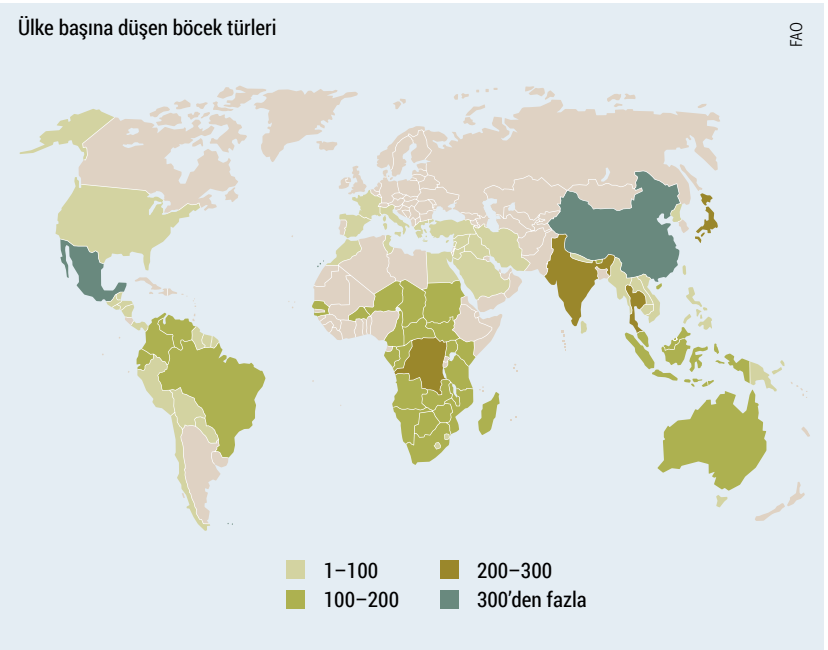

AVRUPA İÇİN DAHA YEŞİL POLİTİKALAR

AB Ortak Tarım Politikası (CAP) on yıllardır çiftliklerdeki üretimi destekledi ve değiştirdi; tarım politikası büyük ölçekli üretimden çevreyi daha fazla hesaba katan politikalara doğru evrildi. Ama sorunlar baki. Daha yeşil bir tarım politikası, toplumsal ve iktisadi açıdan daha iyi bir hayvancılığı teşvik edebilir.

Çözüme iki adım: Bina yapımını değil, otlakları ve yerli yem üretimini destekle

AB Ortak Tarım Politikası (CAP) hayvancılık üretiminin endüstriyelleşmesi ve küreselleşmesinin arkasındaki itici güçlerden biri. 1990'ların başına kadar AB, canlı hayvanlar için taban fiyatlarını küresel piyasa fiyatının üstünde tuttu. Bu destek Avrupalı çiftçilerin üretimi artırmalarını teşvik etmiş oldu. Aynı zamanda CAP, tahıllar için de yüksek fiyat garantisi verirken yağlı tohumları desteklemedi.

Ticaret politikaları, canlı hayvan ve tahıllarda yüksek gümrük vergisi, yağlı tohumlar ve hayvan yemi içinse düşük, hatta sıfır gümrük vergisi uygulayarak bu modelleri destekledi. Bu politika, otlaklarda ve yerli yemlerin kullanıldığı hayvancılığa karşı ithal yemlerin kullanıldığı endüstriyel hayvancılığın yoğunlaşmasına yol açtı.

Onlarca yıl önce AB, et ve süt ürünlerinde net ihracatçı konumuna geldi. Garanti edilen yerli fiyatlar küresel piyasa fiyatlarından daha yüksek olduğu için ihracat, ancak iç fiyatlarla dış fiyatlar arasındaki farkın çiftçiye ödenmesiyle mümkün olabiliyordu. Bu sübvansiyonlar uluslararası ticarette önemli bir tartışma konusu haline geldi. AB, ihracat yaptığı için tarımda üretim fazlası olduğu algısını yaratıyordu. Fakat ihracatın sadece artan yem ithalatıyla mümkün kılındığı ise bu tartışmaların dışında bırakılıyordu.

1992 yılında ilk önemli politika değişikliği geldi. Fiyat garantisinden hektar başı ödemeye geçildi, fakat bunun etkisi sınırlı oldu. Yerli tahıllar hâlâ yemden daha kârlıydı. Fakat sığır eti için fiyat garantisi seviyesi azaltıldığından soya ithalatı ivme kazandı. Çünkü üreticiler daha fazla proteinli besine ihtiyaç duydukları diyetleri daha fazla soya tüketen domuz ve tavuk üretimine yöneldiler. Hektar başına ödeme otlak alanlarını kapsamazken, silajlık mısır ekilen her hektar başına ek teşvikler verildi. Bu politika otlak alanlarını yem ekim alanlarına çevrilerek yoğun hayvancılığa geçişi hızlandırdı.

On bir yıl sonra büyük politika değişikliğiyle hektar başı ödemeler otlaklar da dahil olmak üzere her tür tarımsal faaliyet alanını içermeye başladı. Böylece daha az endüstriyelleşmiş hayvancılık pratiklerinin önündeki engellerden birini kaldırılmış oldu. Fakat otlak alanlarının tarlaya çevrilme süreci devam etti. Bunun sebeplerinden

Koruma ve teşviklerden fayda sağlayanlar – AB'nin 15 üst düzey şirketi

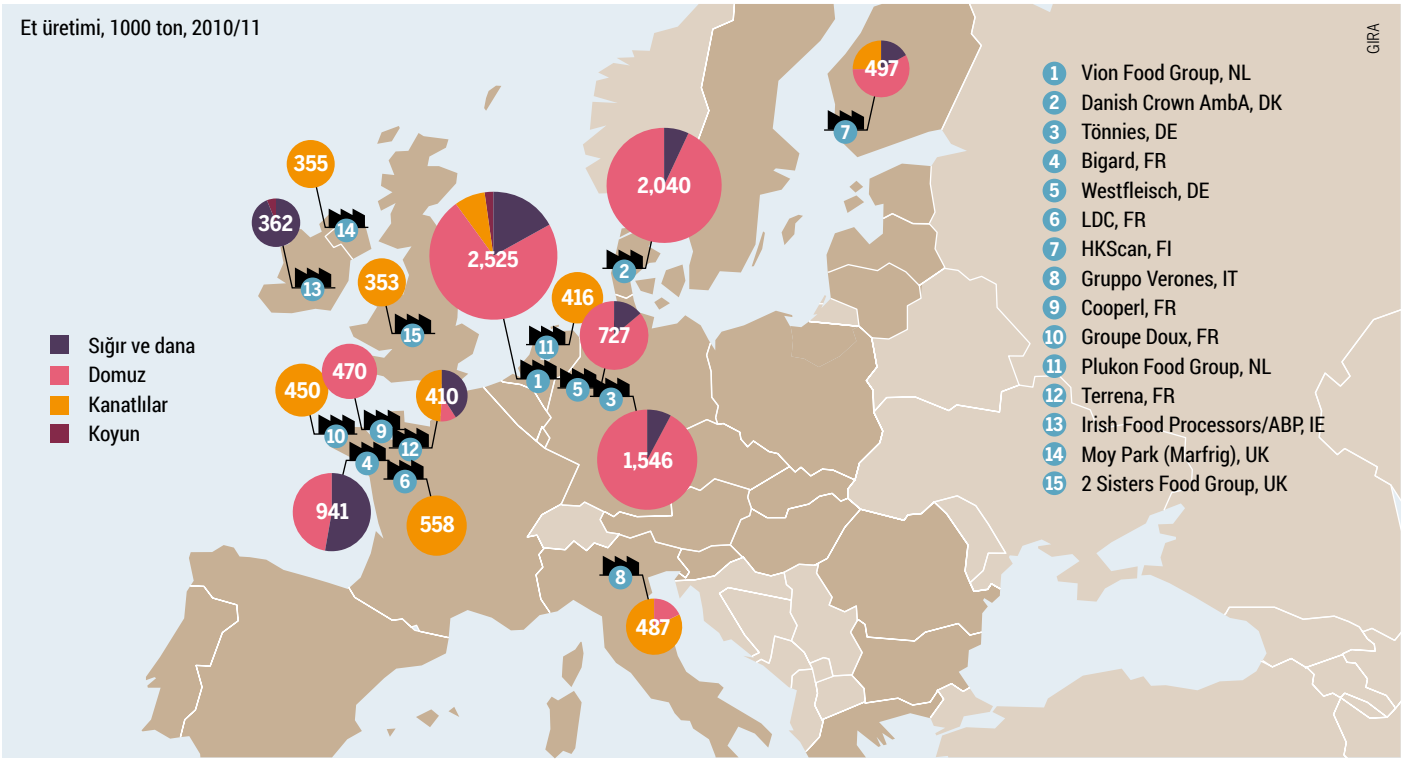

AB'de besi hayvanı yoğunluğu İspanya

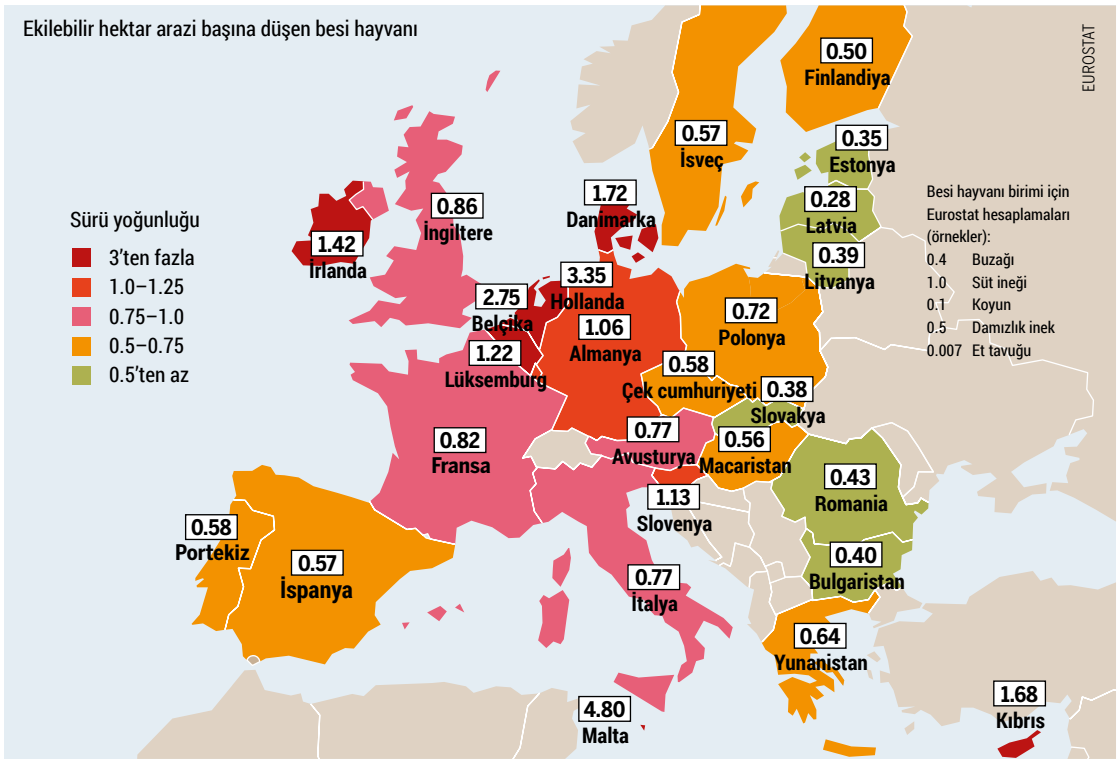

biri de mısırdan biyogaz üretimi için verilen yeni teşvikler oldu. Yaşanan bu otlak kayıpları, en azından 2013 yılında imzalanan yeni CAP reformunda bir sorun olarak tanımlandı.

Yeni çiftçiler, ancak otlak alanlarını korumaları şartıyla dönüm başına ödeme alabilecekler. Buna ek olarak, AB'ye üye ülkeler ve bağımsız bölgeler, otlatma ve organik üretim gibi sürdürülebilir hayvancılık pratiklerine ek destekler vermek konusunda serbest bırakıldı. Bu parayı CAP dışında Avrupa Kırsal Kalkınma Tarım Fonu'ndan alabilirler.

Fakat tarımı sosyal ve ekolojik anlamda akla yatkın hale getirmek amacıyla sürdürülebilir hayvancılığı merkeze alan bir AB politikası nasıl olmalı? Aslında AB'nin et politikaları dört adımda sorun olmaktan çıkarılarak çözüm olmaya aday hale getirilebilir:

İlk olarak, Avrupa Komisyonu yoğun olarak çalışan besihanelerin inşasına verdiği mali desteğe son vermeli. Bunun yerine sürülerini, yılın büyük bölümünde açık havada otlatan çetin koşullarda kurulmuş küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri desteklemeli.

İkinci olarak AB, çiftçilerden hayvan yemlerinin en azından yarısını kendi çiftliklerinde üretmelerini talep etmeli. Böylece Avrupalı tüketicilerin isteklerini de ciddiye almış olur. AB, ayrıca genetiği değiştirilmiş yemlerin kullanımını yasaklayabilir. Yem üretiminde açık ve net bir kurallar bütünü besin değerlerindeki dev uluslararası dengesizlikleri ortadan kaldırır. Hayvan dışkısı ve diğer atıklar artık uzak mesafelere taşınmamalı ve çiftçinin kendi arazisinde toprağı gübrelemek için kullanılmalı.

Üçüncü olarak yem ve sulara antibiyotik karıştırılması yasaklanmalı. Bu da hayvanların teker teker ve veteriner teşhisiyle tedavi edilmeleri anlamına geliyor.

Dördüncü olarak, pek çok evcil hayvan için tanımlanan hayvan refahı kuralları hayvancılık sektörünü de kapsayacak şekilde genişletilmeli. Her bir besi hayvanı türünün özelliklerine uygun şekilde muamele görmeli. AB, bunu yönetecek yasalar geliştirmeli. Böylece hayvanların gün ışığı ya da temiz hava girmeyen ahırlarda sabit şekilde tutulmaları yasaklanmış olur.

Gerçekçi değil mi? Naif mi? Bunlar organik hayvancılık yapan birçok birliğin yıllardır uyduğu kurallar. Yani sürdürülebilir hayvancılığın şablonları zaten yıllardır var ve uygulanıyor. ●

İki adım daha: Hayvan refahını artır, antibiyotik kullanımını yasakla

Teşvikler yanlış yere giderse ne olur

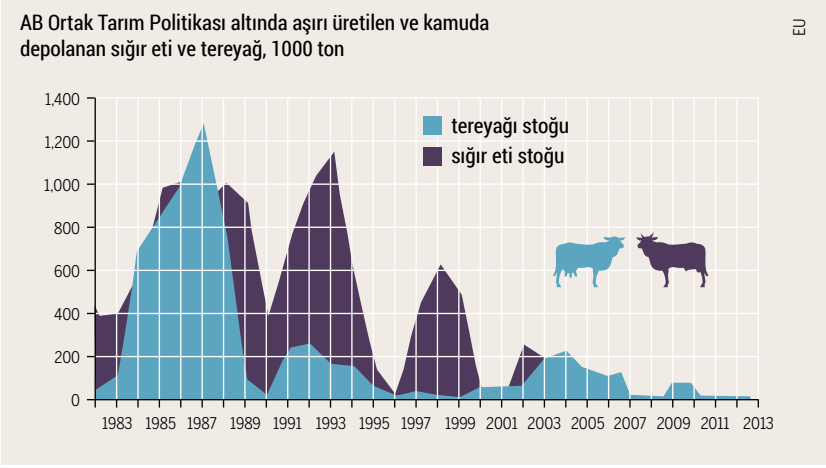

BİR MELANET: BÜYÜKŞEHİR YASASI

On altı bin köy, mahalle statüsüne getirilerek şehre bağlandı. Türkiye bu yasayla medeniyete erişti, çağdaş uygarlıklar seviyesinin basamaklarını bir gecede tırmandı! Sevinin "aydınlar", eğlenin neoliberaller! Memleket artık şehirli oldu, memlekette artık köylü kalmadı.

Aralarında Aydın, Balıkesir, Hatay, Manisa, Mardin, Muğla, Van ve Ordu'nun da bulunduğu pek çok il Aralık 2012'de çıkarılan 6063 sayılı yasa ile büyükşehir yapıldı; bu illerle birlikte büyükşehir belediye sayısı da 30'a yükselmiş ve Türkiye'deki kentli nüfusun toplam nüfusa oranı yaklaşık yüzde 77'den yüzde 91'e çıkmış oldu. Türkiye bu yasayla medeniyete erişti, çağdaş uygarlıklar seviyesinin basamaklarını bir gecede tırmandı! Sevinin "aydınlar", eğlenin neoliberaller! Memleket artık şehirli oldu, memlekette artık köylü kalmadı. Nasıl mı? Şöyle: Büyükşehir belediyelerine bağlı ilçelerin sınırları içerisindeki köy ve beldelerin tüzel kişiliği sona erdi(rildi). On altı bin köy, mahalle statüsüne getirilerek şehre bağlandı.

Peki, bu yasayla yeni mahalleleri yani eski köyleri ne bekliyor? Bakalım: Yeni mahallelerde ahır, ağıl ve kümeslere izin verilmeyecek, bunlar kaldırılacak. Az sayıda hayvanıyla geçinen köylüler, hayvancılığı terk edecek. İlle de hayvancılık yapmak isteyenler olursa üretimi yerleşim alanlarının dışında yapmak zorunda kalacaklar. Köyler, harman yerleri, meralar, sulak alanlar, yaylaklar ve tarlalar iskâna açılabilecek. Orman köylerinin kentsel ranta açılması kolaylaşacak. Köylerdeki köylü işletmeleri dahil, her türlü esnaf işletmeleri ruhsata tabi olacak. Köylü, kendi yaşam alanı üzerindeki tüm yönetim haklarını kaybedecek. Köy alanlarının rantının belediyelere aktarılmasının yolu açılacak. Köylüler, köy statüsündeyken ücretsiz eriştiği alt yapı hizmetleri için bedel ödemek zorunda kalacak.

Köylüler ve belediyeler başka bir toplumun inşasını birlikte başarabilirler

Ancak yeni yasanın hayvancılığa etkisiyle ilgili ayrıca bir parantez açmakta yarar var. Köyler, şehirlere bağlanarak mahalle haline geldikten sonra doğal olarak belediye yasalarının gereği uygulanacak. Bu da hayvan yetiştiriciliği yapan köylüler için şu anlama geliyor. Artık evin avlusunda serbest dolaşan, evin yemek artığı ve doğadaki canlılarla beslenebilen kanatlı hayvan yetiştiriciliği yapılamayacak. Kanatlı hayvan yetiştiriciliği yapmak isteyenlere belediye tıpkı organize sanayi alanları gibi yerler gösterecek ve belirlediği bu alanlara değer biçecek. Ancak buraları satın alabilecek ve üzerine tesis kurabilecek olanlar kanatlı yetiştiriciliği yapabilecek.

Buralarda yetiştirilecek kanatlılar, doğal yemlerle değil, fenni yem ile beslenecek. Hayvanlar özgürce dolaşamayacak. Kısacası, kanatlılardan ürün üretilemeyecek, onlara ürün imal ettirilecek. Bu imalatı da sermayesi olmayan köylüler değil, sermaye sahibi şirketler yapacak. Aynı durum sığır ve koyunculuk için de geçerli olacak. Çiftçi bu koşullarda üretim yapamayacağından çiftçilikten çıkacak, kanatlılar özgürlüğünü kaybedecek, hayvansal ürünler lezzet ve sağlıklılığını yitirecek. Bu, bir melanet yasası değilse nedir?

Devamı var. Yasayla birlikte köylüler, ortak varlıkları olan meralarını kaybedeceğinden hayvanlarını meralarda otlatamayacak, hayvancılık yapsa bile onları kapalı alanlarda beslemek zorunda kalacak. Kapalı alan hayvancılığında zorunlu olarak kullanılan antibiyotik ve fenni yemler hayvansal ürünlerin kalitesini düşürecek. Bu şekilde yetiştirilen hayvanların doğal gübre olan dışkısı bitkisel üretimde kullanılamayacak, bunun yerine çiftçi kimyasal gübre kullanmak zorunda kalacak. Kimyasallar ise doğaya zarar verecek. Kimyasal kullanarak elde edilen ürünlerde kimyasal kalıntılar oluşacak ve bu kalıntılar sağlık sorunlarını daha da çoğaltacak.

Üretici köylülerin süregelen ürünlerini pazarlama sorunları da cabası. Aracılar, çiftçilerin malını ucuza alıyor, tüketicilere pahalı satıyor. Çoğu zaman bu aracılar, üreticilerin paralarını vermiyor, onları dolandırıyor. Ayrıca tüccarlar, ürün piyasasını istedikleri gibi evirip çeviriyorlar.

Tam da bu noktada... Yasa'nın 7 Maddesi e fıkrasındaki "boşluğa" dayanarak köylüler ve belediyeler, bu "melanetten" çıkış yolunu birlikte bulabilir, başka bir toplumun inşasını birlikte başarabilirler. Çözüm var. Belediye başkanları şunları diyebilir:

"Biz, sizin meralarınızı ve diğer ortak mallarınızı elinizden almayacağız. Ancak sizler de, kooperatifler kurmalı, dayanışma içinde olmalısınız. Ortak varlıklarınızı talancılara değil, kuracağınız kooperatiflerinizin kullanımına vereceğiz. Eğer ürettiğiniz ürünler de kimyasal kullanmazsanız, elde ettiğiniz ürünlerinizi pazarlamak için kooperatiflerinize kent merkezlerinde açık ve kapalı satış alanları sağlayacağız. Doğrudan aracısız biçimde ürünlerinizi halkla buluşturabileceksiniz. Belediye bünyesinde kırsal birimler oluşturacağız. Bu birimler aracılığıyla kimyasal kullanmadan üretim yapabilmeniz için bilgi desteği vereceğiz.

Hayvanlar meralardaki sulardan özgürce içebilecek, içilen sudan para almayacağız. Meraların ıslahında bilgi, teknoloji ve ekonomik destek vereceğiz. Kapalı alan hayvancılığı yerine özgür mera hayvancılığı yapmanıza, meraları kooperatiflerinize açarak destek vereceğiz. Yapacağımız bütün çalışmaları, sizin oluşturacağınız köy mec-

lisleriyle, kooperatif yönetimleriyle birlikte kararlaştıracağız. Karar alma süreçlerine doğrudan katılımınızı sağlayacağız. Köylerle ilgili her türlü sorunu ve çözümleri birlikte belirleyip, birlikte çözeceğiz...”

Böylesi bir bakış açısıyla bugüne değin hükümetin kırsaldaki yanlış tarım politikalarına karşı yerel yönetimler aynı zamanda siyaset yoluyla doğru alternatifler oluşturmuş olurlar. Uygulanan yanlış tarım politikalarının alternatiflerini uygulamaya koyarak, kırsal yaşamı ve üretim modelini dönüştürebilirler. Köyler kültürlerinden koparılmadan hiç olmadığı kadar sosyalleşebilir. Kırsalda doğa korunur, üretici köylülerin refah düzeyi yükseltilmiş olur. En önemlisi de, örgütlü toplumun oluşmasına bu yolla katkı konulur. Mahalle, belde, kent meclisleriyle siyaset tabana yayılabilir. Belediyelerde doğrudan demokrasi hayata geçirebilir. Özgür belediyecilik ve diyalektik doğa anlayışı buluşturulabilir.

Bu, Belediye Yasası’nı hazırlayanların uygulamak istediği yukarıdan aşağıya akan baskıcı güç ve yönetim anlayışının yerini halkın aşağıdan yukarıyı demokratik olarak besleyeceği, geliştireceği, özgürleştireceği bir belediyecilik anlayışına terk etmesinde etkili olabilir.

EKOLOJİK ÜRÜN PAZARI

Türkiye’de ekolojik ürün tüketimi giderek artıyor. Bu artışta gıdaların üretim yöntemlerine duyulan güvensizlik, artan hastalıklar, çevre duyarlılığı ve eski lezzetlere duyulan özlem önemli rol oynuyor.

Türkiye’de ekolojik ürün pazarının gelişmesi 1990’lı yıllara rastlar. Başlangıçta ithal amaçlı üretilen ekolojik ürünler bu tarihlerden itibaren özellikle kuru gıda olmak üzere Türkiye pazarında da yavaş yavaş görülmeye başlar.

Ekolojik pazarın gelişmesinde en önemli kilometre taşlarından biri olarak ilk örneği İstanbul Şişli’de başlatılan %100 Ekolojik Pazarlar sayılabilir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin denetiminde ve Şişli Belediyesi ortaklığında kurulan bu ilk ekolojik pazardan sonra oluşan tüketici talebiyle birlikte hem ürün çeşitliliği arttı, hem de bu pazarlar yaygınlaştı.

Bunun en önemli göstergelerinden birinin ekolojik hayvansal ürünlerin üretiminin pazarların açılmasıyla birlikte fazlalaşması ve çeşitlenmesi olduğu söylenebilir. 2008 yılından bu yana ekolojik et bulunabilen Şişli %100 Ekolojik Pazarı’nda 2014 yılı Mayıs ayı itibariyle sekiz ayrı tezgâhta et ürünleri satılıyor.

Ekolojik et piyasası henüz çok küçük; birkaç firmanın elinde bulunuyor. Üretilen ekolojik hayvansal ürünler ise şöyle: Dana kıyma, kuşbaşı, bonfile, kuzu pirzola, kuzu külbastı, kuzu sote, tavuk parça eti, sucuk, salam, sosis, kıyma, yumurta, tereyağ, peynir, süt ve bal.

Ekolojik sertifikalı hayvansal ürünlerin giderek daha fazla tercih edilme nedenlerinin başında Türkiye’de hayvan yeminde GDO’ya izin verilmesi ve ekolojik ürünlerde GDOnun yasak olması da rol oynuyor.

Sağlıklı ete ulaşmanın iki yolu var: Üretim aşamalarını bildiğiniz, GDO’lu yem kullanmadığından emin olduğunuz, hastalıktan ari sertifikalı üreticiden almak ya da ekolojik sertifikalı ürünleri tercih etmek...

Türkiye’de ekolojik ürün tüketimi giderek artıyor. Bu artışta gıdaların üretim yöntemlerine duyulan güvensizlik, artan hastalıklar, çevre duyarlılığı ve eski lezzetlere duyulan özlem önemli rol oynuyor.

Buna karşın yıllık kişi başına ekolojik ürün harcaması ETO’ya göre Almanya ve İsviçre’de 150 euro, İtalya’da 120 euro olmasına rağmen, ekolojik üretim konusunda şanslı bir konumda olan Türkiye’de bu rakam henüz 1 euro’nun altında. Bunda köyden kente göç edenlerin halen bazı gıda ihtiyacını köyden tedarik etmelerinin de rolü olabilir.

Uygulanan tarım politikalarında küçük çiftçinin, mera yönetiminin ve ekolojik üretimin desteklenmesinin yanı sıra tüketiciyi bilgilendirici faaliyetlerin yaygınlaşması, genel anlamda alım gücü düşük olanların ekolojik ürünlere talebini artıracak gibi görünüyor.

Ekolojik et piyasası henüz çok küçük; birkaç firmanın elinde bulunuyor

Hızlı büyüyen pazar

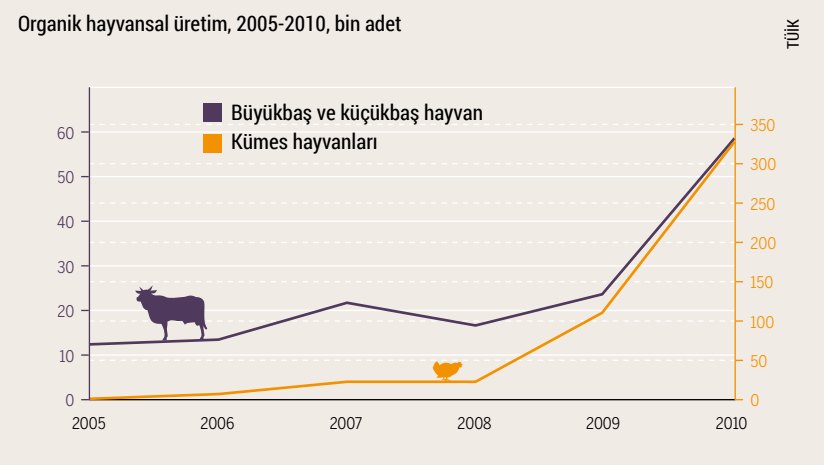

AB'YE UYUM SÜRECİ

AB ile uyum süreci konusunda hayvancılık ya da tarımda kayda değer bir yapısal dönüşüm yaşanmadı. Yaşanması da mümkün değildi zaten, herhangi bir konuda yapısal dönüşüm yaşanabilmesi için her şeyden önce bir kayıt sistemi ve envanter olması gerekir.

Avrupa Birliği ile uyum süreci konusunda hayvancılık ya da tarımda kayda değer bir yapısal dönüşüm yaşanmadı. Yaşanması da mümkün değildi zaten, herhangi bir konuda yapısal dönüşüm yaşanabilmesi için her şeyden önce bir kayıt sistemi ve envanter olması gerekir. Türkiye'de henüz çiftçi kayıt sistemi yok; kısmetse önümüzdeki yıl olacakmış. Hayvancılıkta gerçekleşen tek dönüşüm iddiaya göre büyük başta "kültür ırkı" denen hayvanların %20 olan payının %40'a çıkmış olması. Bunu nasıl değerlendirmeli? Kültür ırkının bu derece artması esas itibariyle endüstriyel ve büyük ölçüde sağlıksız hayvancılığın yaygınlaşması anlamına geliyor. Bunun dışında yapısal sorunların tamamı devam ediyor:

- Oligopsonist ürün piyasaları
- Eksik rekabetin hakim olduğu girdi piyasaları
- Regülasyonun olmaması
- Örgütsüzlüğün esas olması (tarımsal birlikler çiftçilerin örgütü sayılamaz)
- Üreticinin değil tüccarların büyük kazançlar elde ettiği bir sistemin yürürlükte olması.

Bu dönemde hayvancılıkta uygulanan politikalarda mantıksal tutarlılık bulunmuyor. Önce hayvan varlığı çok azaldı diye ithalat kararı alındı. Fakat ithalat bir anda mümkün olan bütün ülkelerden değil tek tek izin verilen ülkelerden yapılınca ithalat fiyatları kısa bir süre içinde 2 – 2.5 kat arttı. Bu sırada ithalat izni öncesi ilgili ülkelerde yatırım yapıp ucuza hayvan toplayan "tüccarlar" aniden zenginleştiler.

Bu dönemde hayvancılık politikalarında mantıksal tutarlılık bulunmuyor

İkinci büyük yanlış, bakanlığın "sıfır faizli kredi" ile 1 – 1.5 milyon civarında sorunlu işletmeye sahip bir sektörde sorunlu işletme sayısının artmasına neden olması oldu. Bu politika kapsamında ilk altı ayda 7 milyar TL kredi dağıtıldı; oysa bu kaynak ile küçük aile işletmeleri rehabilite edilse hem sektörün sağlıklı gelişimi hem de işsizlik sorunu için çok olumlu bir adım atılmış olurdu. En azından işletme sermayesi ile hane bütçesinin farklı olduğu kavratılabilse büyük bir adım atılırdı.

Üçüncü olarak, hayvan varlığının bölgesel kotalarla takip edilebilmesi bir politika olarak belirlenebilse girdi piyasasındaki büyük dalgalanmaların önüne geçilebilirdi. Bugün Marmara Bölgesi'nde zaten kısıtlı olan tarımsal alanlar şehirleşme baskısı altındayken çok sayıda yeni işletmenin kurulması ve hayvan varlığının patlaması ile bölgede girdi temininde zorluk yaşanıyor. Aslında sıfır maliyetli bir girdi olması gerekirken yüksek fiyatlarla saman bile ithal edildi.

AB ve ABD'de tarım politikalarında da çiftliklerin varlıklarını korumak esas alınırken Türkiye'de tasarlanan bütün politikalar tarımsal ürünlerin ticaretini yapanların işine yarıyor. AB ve ABD'de tarımsal planlama var, Türkiye'de ise karmaşa hakim.

AB ve ABD'de idari kayıt sisteminden sigortaya ve girdi piyasalarında "forward-future" işlemleri ile girdi fiyatlarından kaynaklanan şoklara karşı güvence yaratan kapsamlı ve iktisadi açıdan zarif bir regülasyon varken Türkiye'de deregülasyon ve plansızlık esas.

FAO'nun 2014 yılını tarımda küçük aile işletmeciliği yılı ilan etmesini fırsat bilip, bir an önce küçük aile işletmeciliğini rehabilite edecek önlemler alınmalı. Hayvancılıkta meralar ve tarımda ise topraklar (özellikle kamu mülkiyetindeki topraklar) küçük aile işletmelerini destekleyecek şekilde kullanıma sunulmalı. Küçük aile işletmeciliği doğal tarım esasına dayandırılmalı ve ürünlerin yerelde işlenmesini sağlayacak tedbirler alınmalı. Hayvancılıkta, aşı kategorisinde olduğunu düşünerek steroid kullanımına kadar varan bilinçsizliğin ve tarımsal üretimdeki benzer bilinçsiz kimyasal kullanımının kesinlikle önüne geçilmeli. Çiftlik varlığını korumayı esas alan ve halk sağlığını ön planda tutan gerçek ve bağımsız bir regülasyon gerçekleştirilmeli ve gerekli kurumlar oluşturulmalı.

YEŞİL BİR ET TÜKETİMİ MÜMKÜN

Ekolojik sürdürülebilirliğe destek olan, hatta ekolojik onarım pratiklerinin önemli bir parçası haline gelebilecek yeşil bir et tüketimi için üç temel gereksinim var. Birincisi et üretiminin ziraat ürünleriyle değil, küçük işletmeler ve köy/hane ölçeğinde bütüncül yönetilerek bir yandan da ıslah edilen meralardan otlatma ile sağlanmalı. İkincisi tüketicilerin et ürünlerini, doğrudan pazarlama ve topluluk destekli tarım (CSA) temelli üreticilerden, "yalnızca meradan" şartı konularak almalı. Diğeri ise şöyle özetlenebilir: Küçük üretici temelli ve kütlesel boyutlu olmayan üretimin en büyük sıkıntısı satış kanalı.

Halihazırda aktif durumda olan satış kanalları büyük üreticilerin ve sanayi tipi üretimin kontrolü altında. Bu kontrol teşvik politikasını da sarmış olduğundan kamu kaynaklarından gerçekleştirilen teşviklerin büyük bölümü fiilen üretimi ve üreticiyi desteklemek yerine tüccarı ve ticareti destekliyor. Bu yapının kırılabilmesi tüketici kooperatifle-

rinin örgütlenmesi ve hızla yaygınlaştırılması ile mümkün. Tüketici kooperatifleri ile üretici kooperatiflerinin işbirliği altında gerçekleştirilecek üretim deseni tercihleri hem kaynakların boşa harcanmamasına, hem manipülasyonların engellenmesine hem de küçük üreticinin hak ettiği gelire tüketicinin de sağlıklı ve yeşil gıdaya ulaşmasına yardımcı olacak.

Bu yaklaşımla et üretiminin hem sağlıklı girdiyle, hem de ekolojik sürdürülebilirlik/onarım süreçlerini garanti altına alarak yapılması sağlanabilir. Hayvancılıkla uğraşan köylüler, hayvanı "yasağa" çekmenin (merada otlatmak yerine bahçe veya ağılda yemle beslemenin) hem et kalitesi, hem de ekolojik döngü için yanlış olduğunu çok iyi bilirler, ancak eti/hayvanı satma konusunda seçenekleri "ya kasaba ya tüccara"dır. Bu nedenle "anonimleşen" üründe kaliteye ve ekolojik etkiye dikkat edilmez.

Tüketicilerin örgütlü talebi halinde ise, ekolojik sürdürülebilirliğe ve hatta onarıcılığa hizmet eden bir hayvancılık mümkün. ●

ÖFKENİN ETE KARŞI DÖNÜŞÜMÜ

Zamanla pek çok şeye karşı öfkeye dönüşebilen vejetaryenlik ve veganlık, bazı insanlar için tahakküm edene, ayrımcılık yapana, otoriteye yönelik genel bir mücadelenin -zorunlu- bir parçası olarak vuku bulabiliyor.

Türkiye'de eti ve sütü bırakan insanların oranını söyleyecek bir veri yok

Veganlık ve vejetaryenlik Türkiye'nin çoğunluğunu oluşturan Sünni Müslümanlık'ta bir gereklilik olmamakla birlikte bunu uygulayanlara yönelik bir kısıtlama da dinde mevcut değil. Yani, vegan veya vejetaryen olmak İslam'da yasak veya günah değil. Türkiye'de vegan ve vejetaryen olanların ağırlıklı olarak İslami gerekçelerle bu tercihte bulunduklarını söylemek güç; aslında Türkiye'deki insanların niçin eti ve sütü bırakmaya karar verdiklerini ve bunların toplumun kaçta kaçını oluşturduğunu söyleyecek bir veri de mevcut değil elimizde; ancak bütün endüstrileşmekte olan ülkelerdeki gibi Türkiye halkı da endüstrileşmeyi takip eden teknolojik ilerleme ve bilgi çağı sebebiyle insan olmayan hayvan ile insan arasında kayıp bağlantıyı internetteki videolar veya internetten çağrı yaparak örgütlenen mücadele grupları aracılığıyla yeniden keşfediyor.

Uygarlık ve Avrupa aydınlanması tarafından kurgulanan yapay insan kavramı, yani insanın hayvan olmadığı retoriği, sonunda yine o uygarlık ve aydınlanmanın getirdiği teknolojik araçlarla deşifre edilebiliyor. Örneğin köyde büyümüş olan bir insanın zaten bildiği inek sütünün hamilelik olmadan mümkün olamayacağı gerçeği şehrin göbeğinde büyümüşlere 20'li yaşlarında ulaşabiliyor. Haliyle bu yabancılaşma, bu kayıp gönderge kimi insanlarda hayvan sömürüsü düzenine veya genel olarak kentleşmiş uygar insanlığın ötekileştirme gayretine yönelik bir öfkeye dönüşebiliyor.

İşte vejetaryenlik ve veganlık bazı insanlar için tahakküm edene, ayrımcılık yapana, otoriteye yönelik genel bir mücadelenin -zorunlu- bir parçası olarak vuku bulabiliyor. Gel gelelim Türkiye'de vegan veya vejetaryen olanların çoğunluğunun politik gerekçelerle bu tercihte bulunduğunu sanmıyorum. Diğer pek çok endüstrileşmiş veya endüstrileşmekte olan ülkedeki gibi burada da politik toplantılarda, eylemlerde binlerce vegan ve vejetaryen bulunuyor ancak bu insanların vegan ya da vejetaryen olmalarındaki ana gerekçe sağlık; yani etin kalp krizi, kanser ve obezite ile ilintisi olabilir. ●

Kümes hayvanı tüketmemenin nedenleri

2012 yılında Türkiye'deki 2.241 aile ile yapılan bir araştırmanın yüzdeleri

DURMUŞ ET AL.

YAZARLAR VE VERİLER İÇİN KAYNAKLAR

14–15
KÜRESEL PAZARIN YÜKSELİŞİ
Christine Chemnitz
s. 14: FAO Gıda Tahminleri, Haziran 2013
s. 15: FAOSTAT. OECD FAO Tarım Tahminleri, 2013-2022

16–17
YOĞUNLAŞMA: ÖLÇEK EKONOMİSİ UĞRUNA DAHA AZ ÇEŞİTLİLİK
Kathy Jo Wetter
s. 16: FAO Gıda Tahminleri, Haziran 2013
s. 17: Leatherhead Gıda Araştırmaları, ETC Group

18–19
HAYVANLARDAN ÜRÜN ELDE ETMEK: KESİMHANE ENDÜSTRİSİ
Marcel Sebastian
s. 18: Riva Caroline Hoges Denny, Between the Farm and the Farmer's Market: Slaughterhouses, Regulations, and Alternative Food Networks. Aurburn Alabama 2012. s. 19: FAOSTAT

20–21
SERBEST TİCARET SAĞLIKLI GIDAYA KARŞI
Shefaki Sharma ve Karen Hansen-Kuhn
s. 20: Bertelsmann-Stiftung/ifo Institut, Die Transatlantische Handels und Investitionspartnerschaft (THIP), 2013. s. 21: USDA ERS

22–23
BİFTEĞİN SAKLI MALİYETİ
Reinhild Benning
ss.22-23: OECD, Tarım Politikaları Gözlem ve Değerlendirmesi, 2012. OECD database

24–25
ÇALIYI PROTEİNE ÇEVİRMEK
Evelyn Mathias
s. 24: ILRI/Mario Herrero, Food security, livelihoods and livestock in the developing world, 2010. s. 25: FAO, Yeni milenyumda otlakçılık 2001, eklerle

26–27
KIRMIZI ET ÜRETİMİ YERİNDE SAYIYOR KANATLILAR UÇUYOR
Numan Akman
s. 26: TÜİK, yazarların esinlendikleri. s. 27: TÜİK.

28–29
KIRMIZI ETİN YARISI MEZBAHA DIŞI KESİMLERDEN ELDE EDİLİYOR
Numan Akman
s. 29: FAOSTAT database.

30–31
BUĞDAY İLE KOYUN GERİSİ OYUN
Abdullah Aysu
s. 30: Hayvancılık Genel Müdürlüğü, Ağustos 2014, http://www.tarim.gov.tr/sgb/belgeler/sagmenuveriler/haygem.pdf

32–33
ÇİFTLİKLERDEKİ BALIKLAR NEDEN ÖLÜR: SUDA VE KARADA BİYOÇEŞİTLİLİK KAYBI
Tobias Reichert
s. 32: OECD, Tarım Politikaları Gözlem ve Değerlendirmesi, 2012.
s. 33: FAO, Hayvanların uzun gölgesi, 2006 ; Avrupa Azot Değerlendirmesi: Kaynaklar, Etkiler ve Politik Perspektifler, 2011

34–35
TÜR FAKİRİ GEZEGEN
Kathy Jo Wetter
s. 34: FAO, Hayvanların uzun gölgesi, 2006.
s. 35: ETC Group; Keith O. Fuglie ve diğerleri, Research Investments and Market Structure in the Food Processing, Agricultural Input, and Biofuel Industries Worldwide, USDA ERS, 2011. Sarah Beth Moore ve diğerleri, Heritage breeds: Saving chickens and cows from extinction, Medill Reports, 3 Haziran 2011

36–37
HAYVANLARDA ANTİBİYOTİK KULLANMAK HASTALIKLARA DAVETİYE ÇIKARIR
Kathrin Birkel
s. 36: EWG, Superbugs invade American supermarkets, Nisan 2013.
s. 37: EMA, 25 EU/EEA üleşinde 2011 yılındaki hayvanlarda kullanılan antimikrobiyal madde satışları, Üçüncü ESVAC raporu, 2013. BVL, Zoonosen-Monitoring, Berichte zur Lebensmittelsicherheit, 2010

38–39
TAHIL DEPOSU BOŞALIRKEN
Manfred Kriener
s. 38-39: A. Y. Hoekstra, M. M. Mekonnen, The water footprint of humanity, Twente 2011.
s. 39: Nippon Ham Yıllık Raporu FY 2011. www.waterfootprint.org

40–41
HAYVANLARIN YEMLİĞİNDEKİ TAHIL
Stephan Börnecke
s.40-41: WWF, Meat eats land, 2011.
s. 41: FAO: Challenges and opportunities for carbon sequestration in grassland systems, 2010

42–43
LATİN AMERİKA SOYA İMPARATORLUĞU'NUN YÜKSELİŞİ
Michael Álvarez Kalverkamp

s.42-43: USDA ERS: Brezilya ve Arjantin'de Tarım, 2001; FAOSTAT database; USDA GAIN: Arjantin Yağlı Tohumları ve Ürünleri, 2012; Indec, Intercambio Comercial Argentino, Jan. 23, 2013; Soybeans: U.S. Export Trend is up, Share of World Exports is Down, Global AgInvesting, 26 Eylül 2013.
s. 43: Indec database

44–45
BÜYÜKBAŞIN İKLİMSEL MALİYETİ
Stephan Börnecke

s. 44: EWG, Meat Eater's guide to climate change and health, 2011.
s. 45: FAO, Tackling Climate Change through livestock, 2013

46–47
YAĞMUR ORMANLARINDAKİ ÇİFTLİKLER
Thomas Fatheuer

s. 46: Millenium Ecosystem Assessment, 2005.
s. 47: FAO; Özel Araştırmalar Ulusal Enstitüsü (Inpe); Rhett A. Butler, Brazil: satellite data suggests rise in Amazon deforestation over past year, mongabay.com, 12 Eylül 2013

48–49
HAMBURGERİN İÇİNDEKİ GLİFOSAT
Heike Moldenhauer

s. 48: USDA ERS, USGS Pesticide National Synthesis Project. s. 49: FAO Statistical Yearbook 2012, www.centerfordoodsafety.org. Red universitaria de ambiente y salud, El consumede agrotóxicos en Argentina aumenta continuamente, June 23, 2013

50
GDO TARIMI YASAK GDO'LU YEM SERBEST
Bülent Şık

51
ULAŞIMI HESABA KATMA MALİYETİ DÜŞÜR
Barış Karapınar

52–53
KÜMES HAYVANLARININ BOLLUĞU: TAVUKLAR LİDERLİĞİ ELE GEÇİRİYOR
Shefali Sharma

s. 52: FAO, Küresel hayvancılık üretim sistemleri, 2011.
s .53: DSW raporu, 2012; FAO, Gıda tahminleri 11/2012. FAO, İstatistik yıllığı 2013

54–55
TAVUKLARA KADINLAR BAKIYOR KARARLARI ERKEKLER ALIYOR
Francisco Marí

s. 54-55: Juliet Karuki et al., Women, Livestock Ownership and Food Security. In: Bridging the Gender Gap: Women, Livestock Ownership and Markets in Eastern and Southern Africa, ILRI 2013.
s. 55: A. J. Kitalyi, Village chicken production systems in rural Africa; D. X. Tung, Smallholder poultry production in Vietnam: marketing characteristics and strategies; E. F. Guèye, Gender aspects in family poultry management systems in developing countries; hepsi FAO 1998–2005

56–57
İTHAL TAVUK KANADI BATI AFRİKA PAZARLARINI OLUMSUZ ETKİLİYOR
Francisco Marí

s. 56: Indexmundi/USDA database.
s. 57: FAO, Fakirliğin azaltılması için hayvancılığın geliştirilmesi, 2012

58–59
BUZDOLABINDAKİ PARLAK PEMBE
Annette Jensen

s. 58: Euromonitor International, Çin'de Fast Food, 2013. Viveat Susan Pinto Are store additions by food retail chains sustainable?, Business Standard, Mumbai, 13 Eylül 2013
s. 59: Euromonitor International, Datagrafik: Paketlenmiş Gıdanın Panoraması, 10 Ekim 201

60–61
RİO'DAN ŞANGAY'A; YARIM MİLYON YENİ ORTA SINIF TÜKETİCİ
Sascha Zastiral

s. 60: FAO, Mapping supply and demand for animal-source foods to 2030, 2011.
s. 61: OECD FAO Tarım Tahminleri 2013–2022, 2013. FAOSTAT database

62
HAYVANCILIKTA KADIN YOK SAYILAN EMEK
Saniye Dedeoğlu

64–65
GELİŞMİŞ ÜLKELER KAYGILI
Patrick Holden

s. 64: WHO/ FAOSTAT database; J. Kearney, Food consumption trends and drivers. Philosophical Transactions of the Royal Society, Biological sciences, 2010. s. 65: OECD FAO Tarım Tahminleri 2013–2022, 2013. CME Günlük Hayvancılık Raporu, 20 Aralık 2011, USDA ile, Canlı hayvan, Süt ve Kümes Hayvan Tahminleri, 15 Ekim 2013

66–67
KENT HAYVANCILIĞI
Wolfgang Bayer ve Ann Waters-Bayer
s. 66-67: World Bank/FAO, Urban Agriculture, For Sustainable Poverty Alleviation and Food Security, 2008. s. 67: pluckandfeather.com, Urban Livestock in Oakland, 2011

68–69
KALİTELİ GIDA ARAYIŞI
Ursula Hudson ve Carlo Petrini
s. 68: FAO İstatistik yıllığı, 2012. s. 69: Maike Kayser ve diğerleri, Analysis of Differences in Meat Consumption Patterns. International Food and Agribusiness Management Review, 2013. Steven McFadden, Unraveling the CSA Number Conundrum, thecalloftheland, 9 Ocak 2012

70–71
VEJETARYENLİK: BİR SÜRÜ KÖK, BİR SÜRÜ FİLİZ
Dietmar Bartz
s. 70: USA, Gallup 2012, Europe: Nationale Verzehrstudie II, 2008, yazarın tahminleriyle, India: Hindu-CNN-IBN State of the Nation Survey, 2006. s. 71: stats.grok.se

72–73
NE YAPMALI, NASIL YAPMALI: BİREYLER VE GRUPLAR
Ruth Shave ve Stanka Becheva
s. 72: viacampesina.org. s. 73: FAOSTAT database. FAO, Yenilebilir böcekler, 2013

74–75
AVRUPA İÇİN DAHA YEŞİL POLİTİKALAR
Tobias Reichert
s. 74: GIRA, Richard Brown: Structure & dynamics of the European Meat Industry, 2010/11–2015, Brüksel 2012.
s. 75: Eurostat/ Index mundi database. EU, The Common Agricultural Policy explained, 2004, ve DairyCo Market Information, 28 Kasım 2013

76
BİR MELANET: BÜYÜKŞEHİR YASASI
Abdullah Aysu

77
EKOLOJİK ÜRÜN PAZARI
Oya Ayman
s. 77: TÜİK Organik Üretim İstatistikleri

78
AB'YE UYUM SÜRECİ
Haluk Levent

79
ÖFKENİN ETE KARŞI DÖNÜŞÜMÜ
Güray Tezcan
s. 79: İsmail Durmuş et al., Poultry meat consumption and consumer trends in Turkey, Bitlis Eren University, Journal of Science and Technology 2 (2012), S.10–14

TÜRKİYE'DEN KATKI SUNANLAR

Prof. Dr. Numan Akman, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, „KIRMIZI ET ÜRETİMİ YERİNDE SAYIYOR, KANATLILAR U.UYOR" (ss.26–27), „KIRMIZI ETİN YARISI MEZBAHA DIŞI KESİMLERDEN Mİ ELDE EDİLİYOR?" (ss.28–29)

Oya Ayman, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, „EKOLOJİK ÜRÜN PAZARI" (s. 77)

Abdullah Aysu, Çiftçi-Sendikaları Konfedersayonu Genel Başkanı, „BUĞDAY İLE KOYUN GERİSİ OYUN" (ss.30–31), „BİR MELANET: BÜYÜKŞEHİR YASASI" (s. 76)

Doç. Dr. Saniye Dedeoğlu, Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, „HAYVANCILIKTA KADIN, YOK SAYILAN EMEK" (s. 62)

Doç. Dr. Barış Karapınar, Boğaziçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi Bölümü, „ULAŞIMI HESABA KATMA, MALİYETİ DÜŞÜR!" (s. 51)

Prof. Dr. Haluk Levent, İstanbul Kemer Brugaz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, „AB UYUM SÜRECİ" (s. 78)

Yard. Doç. Dr. Bülent Şık, Akdeniz Üniversitesi Gıda Güvenliği ve Tarımsal Araştırmalar Merkezi, „GDO TARIMI YASAK GDO'LU YEM SERBEST" (s. 50)

Güray Tezcan, Yeryüzüne Özgürlük Derneği ve Vegan Kolektifi, „ÖFKENİN ETE KARŞI DÖNÜŞÜMÜ" (s. 79)

KAYNAKLAR

KAYNAKLAR

STK RAPORLARI

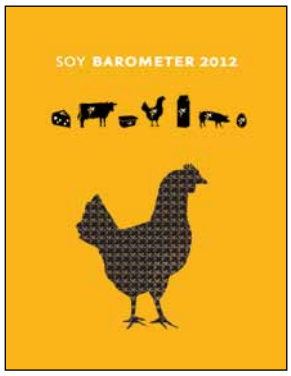

Hollanda soya koalisyonu: Soya barometresi-2012

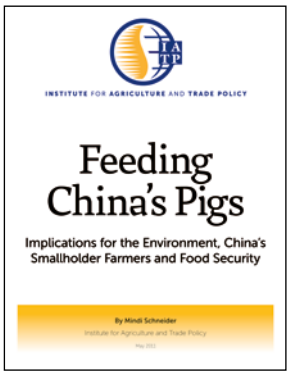

Çin domuz üretimi üzerine bir analiz-2013

Ingiltere'de gıda ve iklim-2010

Ormandan çatala: Brezilya'da soya, sığır ve şeker üzerine-2010

Glifosat: Endişe sebebi 2013

KİTAPLAR

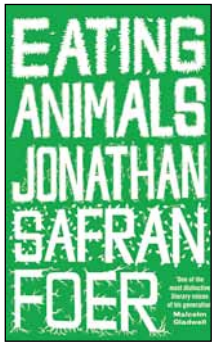

Et konusundaki etik sorunlar-2009

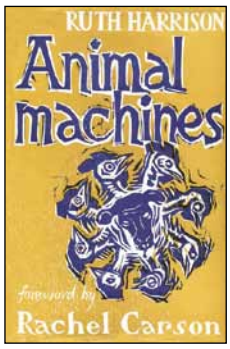

Küçük ve büyükbaş yoğun üretim: Erken dönem bakışı-1964

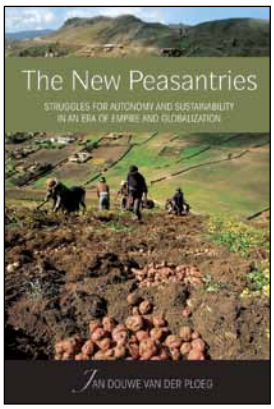

Köylü toplumların otonomi ve sürdürebilirlik mücadeleleri-2009

Günlük gıda seçimleriyle başa çıkmak-2006

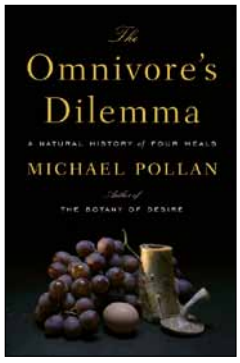

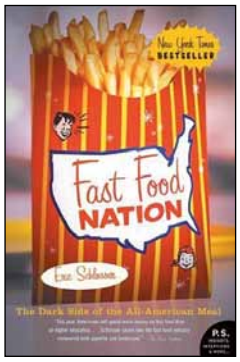

ABD hamburger endüstrisinin portresi-2001 (film-2006)

Kapak için telif hakları © WWF UK (How low can we go). Friends of the Earth (From forest to fork; Introducing glyphosate).
Little, Brown and Company (Eating animals). Stuart (Animal machines). Earthscan (New peasantries). Houghton Mifflin Company (Fast food nation). Penguin Press (Omnivore's dilemma)

WEBSİTELERİ

Hayvanlar

www.**themeatrix**.com
Büyük çiftliklerle savaşmak

www.**eurogroupforanimals**.org
AB'de hayvan refahı

www.**iucn**.org/wisp
Sürdürülebilir otlakçılık

www.**peta**.org
Hayvanlara etik davranmak

www.**anthra**.org
Besicilik ve sürdürülebilir kaynak kullanımı

Çiftçilik

www.**viacampesina**.org
Küçük ölçekli çiftçilik

www.**familyfarmingcampaign**.net
2014 Uluslararası aile çiftçiliği yılı

www.**landmatrix**.org
Toprak ve yatırım

www.**iatp**.org
Tarım, gıda, küreselleşme ve ticaret politikaları

http://**goodfoodmarch**.zs-intern.de
İyi gıda, iyi tarım kampanyası

www.**arc2020**.eu
Daha iyi AB kırsal politikaları

www.**agrecol**.de/?q=en/
Tarım ve ekoloji

www.**fibl**.org/en
Organik tarım araştırmaları

RESMI RAPORLAR
ve gayrıiresmi cevaplar

Küçük toprak sahiplerine destek-2013

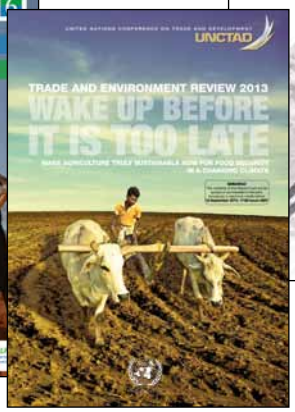

UNCTAD ticaret ve çevre raporu-2013

FAO raporu: Canlı hayvanın uzun gölgesi-2006

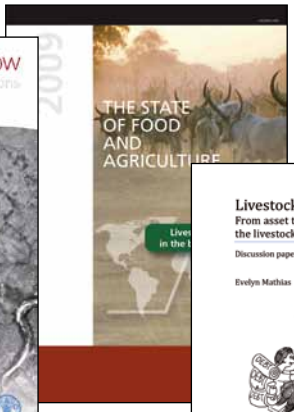

FAO raporu: canlı hayvan stoğu dengede-2009

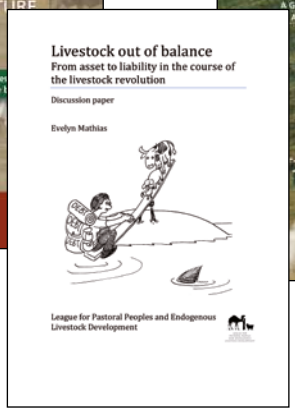

Eleştirel analiz: Canlı hayvan stoğunun dengesi bozuk-2012

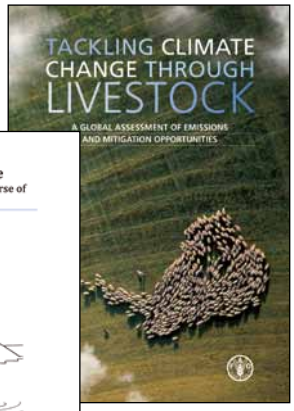

FAO raporu: Hayvancılığın iklim değişikliğine etkisi-2013

FILMLER

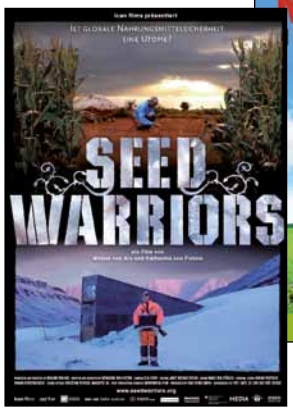

Katharina von Flotow ve Mirjam von Arx ile biyolojik çeşitlilik üzerine-2010

Jean Paul Jaud ile tarım pestisitleri üzerine-2008

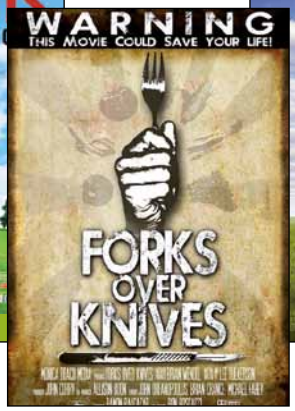

Lee Fulkerson tam gıdadan ve sebze bazlı rejimden bahsediyor

Robert Kenner'in belgeseli ABD'de büyük şirket çiftçiliğine odaklanıyor

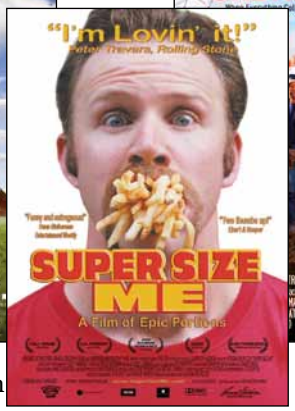

Morgan Sporluck fast-food endüstrisini keşfediyor

Mark Macinnis ile Detroit'teki kent çiftçiliği üzerine

Kapak ve posterler için telif hakları © HLPE (Investing). UNCTAD (Review). FAO (FAO livestock reports). Paul Mundy (Livestock out of balance). Kathbur Pictures, ican films gmbh (Seed warriors).
J B Séquence (Nos enfants nous accuseront). Monica Beach (Forks over knives). Magnolia Pictures, Participant Media, River Road Entertainment (Food, inc.). The Con (Super size me). Tree Media Group (Urban roots).

www.**pastoralpeoples**.org
Hayvancılıkla uğraşan toplumlar ve yerel canlı hayvan stoğu

www.**naturaljustice**.org
Topluluklarla ve çevre ile ilgilenen avukatlar

www.**moreandbetter**.org
Gıda, tarım, kırsal kalkınma

www.**etcgroup**.org
Yeni teknolojilerin en fakir insana etkisi

Gıda

www.**worldvegfest**.org
Uluslararası Vejetaryenler Birliği

www.**organicresearchcentre**.com
Organik prensipler ve en iyi pratikler

www.**theflexitarian**.co.uk
Esnek vejetaryenler

www.**eating-better**.org
Daha Az Et ve Daha İyi Gıda Birliği

www.**eatseasonably**.co.uk
Ne yetiştirmeli, ne yemeli

www.**foe**.co.uk/sustainablediets
Beslenme opsiyonları

www.**sustainablefoodtrust**.org
Dünyayı beslemenin zorluğu

www.**slowfood**.com
Gıda keyfi

www.boell.de/en
www.foeeurope.org

HEINRICH BÖLL STİFTUNG DERNEĞİ

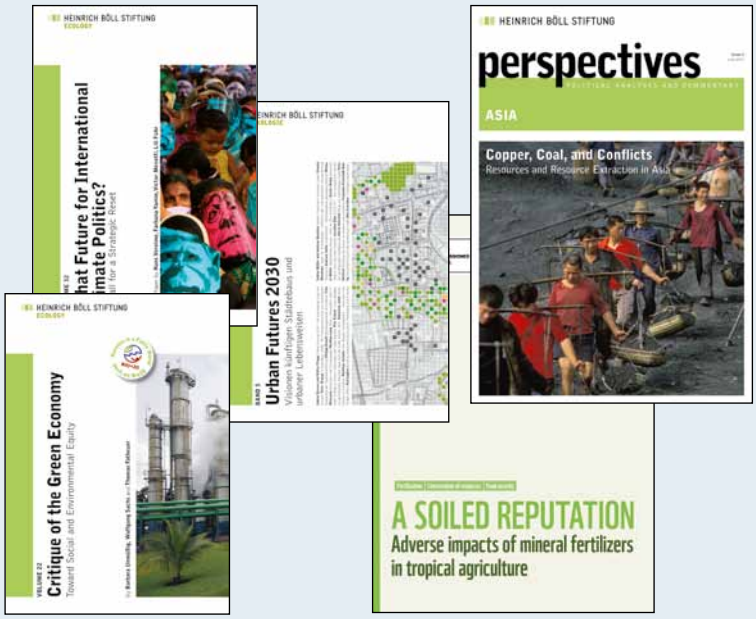

Heinrich-Böll-Stiftung
Schumannstr. 8, 10117 Berlin, Germany, www.boell.de

Demokrasiyi geliştirmek, insan haklarını korumak, küresel ekosistemin yok olmasını önleyecek adımları atmak, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamak, kriz bölgelerinde çatışmaları önleyerek barışı garanti altına almak ve bireylerin özgürlüklerini devletin aşırı gücünden ya da ekonominin aşırı etkilerinden korumak... İşte Heinrich Böll Stiftung Derneği'nin eylemlerine ve fikirlerine yön veren amaçlar bunlar. Alman Yeşiller Partisi ile sıkı bağlarımızı koruyoruz. Çevreci vizyonu olan ve yeşil projeleri hayata geçiren bir düşünce kuruluşu olarak yaklaşık 60 ülkede 160'ın üzerinde ortak proje yürüten uluslararası bir ağın parçasıyız.

Heinrich Böll Stiftung Derneği bağımsız çalışıyor, entelektüel açık sözlülüğü besliyor. Halihazırda 30 ofisi olan bir uluslararası örgütü bulunuyor. Heinrich Böll Stiftung Derneği Çalışma Programı kendisini geleceğin atölye çalışması olarak görüyor. Faaliyetleri arasında yetenekli öğrencileri ve akademisyenleri desteklemek, toplumsal ve siyasi olarak geçerli teorik çalışmaları teşvik etmek var.

Heinrich Böll'ün, bütün vatandaşların siyasete dahil olma çağrısına memnuniyetle uyuyor ve diğerlerine de bu konuda ilham vermek için çabalıyoruz.

HEINRICH BÖLLSTİFTUNG DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİTÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Heinrich Böll Stiftung Derniği Türkiye Temsilciliği,
İnönü Cad. Hacı Hanım Sok. No: 10/12
34439 Gümüşsuyu-İstanbul, Türkiye, ww.tr.boell.org

1994 yılından beri Türkiye'de faaliyet gösteren Heinrich Böll Stiftung Derneği, Alman Yeşiller Partisine yakın, bağımsız politik bir sivil toplum kuruluşudur.

Derneğin Türkiye bürosu bu tarihten beri demokratikleşme, insan ve azınlık haklarının korunması, ekolojik esaslara uygun enerji, iklim değişikliği ve sürdürülebilir kırsal kalkınma, küresel ve bölgesel güvenlik politiklarının geliştirilmesine yönelik girişim ve çalışmaları destekleme ve teşvik etme gayretindedir.

Merkezi İstanbul'da bulunan Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği Bürosu 20 yıldır yukarıdaki ilkeleri güden, insanlar arasında cinsiyet, etnik köken, din ve renk ayırımı yapmaksızın hukuk devleti ilkeleri temelinde kurulu demokratik toplum düzeninin korunması için çaba sarf eden sivil toplum girişimlerini destekler.

Heinrich Böll Stiftung Derneği'nin çalışma alanları, şöyle sıralanabilir:

- Demokratikleşme,
- Ekoloji,
- Dış ve güvenlik politikaları.

Heinrich Böll Stiftung Derneği'ninTürkiye Bürosu, sivil toplumun güçlendirilmesinin yanı sıra bilim ve siyaset çevreleri ile toplum arasındaki diyaloğun geliştirilmesini destekler ve adil bir küreselleşme sürecinin tesis edilmesi için katkıda bulunur.

Büyük fabrika çiftliklerinde patojenler
bir hayvandan diğerine daha hızlı sıçrayabilir.
YOĞUNLAŞMA: ÖLÇEK EKONOMİSİ UĞRUNA DAHA AZ ÇEŞİTLİLİK, sayfa 17'den

Besi hayvanları doğrudan veya dolaylı olarak dünyadaki sera
gazı emisyonlarının yaklaşık üçte birini üretiyorlar.
BÜYÜKBAŞIN İKLİMSEL MALİYETİ, sayfa 44'ten

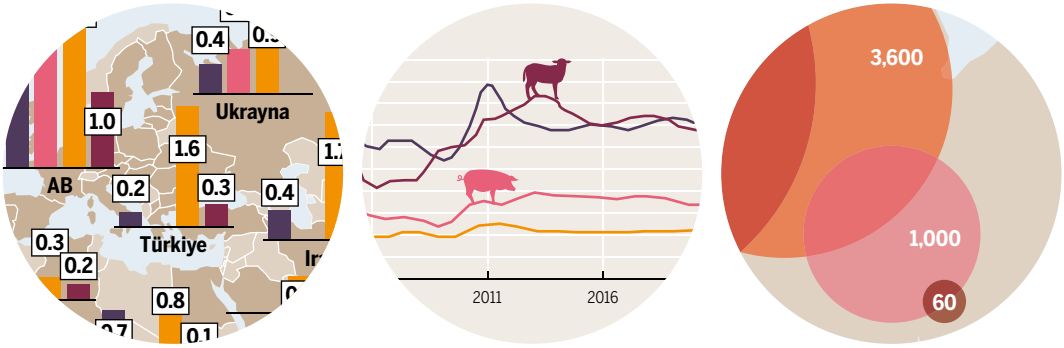

Kesimhanelerde en düşük fiyatı verebilmek için edilen
mücadele işçinin sırtından dönüyor.
HAYVANLARDAN ÜRÜN ELDE ETMEK: KESİMHANE ENDÜSTRİSİ, sayfa 18'den

Dünya pazarındaki etlerin %25'ini Hindistan'dan
gelen manda eti oluşturuyor.
KÜRESEL PAZARIN YÜKSELİŞİ, sayfa 14'ten